

בגן המבוכה

בגן המבוכה

לסקל ולנכש שיבושים שחדרו למחננו
ולברר את דרכי האמונה וההנהגה הנכונה

בגן המבוכה

בו מוסברים חלק מהשיבושים
שכתב הר' שלום ארוש
בספריו ועלוניו

וכן יבואר מעט
מהיכן ינק שיבושים אלו

יוצא לאור על ידי
המכון לבירור דרכי התורה לאמיתה
כסלו התשפ"א

לתרומות, הפצה, הערות והארות
נא לפנות למייל:
beganhamevucha@gmail.com

הקדמה

בצער וכאב גדול אנו מוציאים לאור קונטרס זה, שמטרתו לברר את הדרך הישרה והנכונה ביהדות ובענייני עבודת ה' בכלל, ובתורת ברסלב בפרט. כאשר כורח המציאות הכריחנו לכך, בראותינו את השיבושים שבספריו של הר' שלום ארוש, הגורמים לאנשים רבים לנזקים רוחניים וגשמיים, וכבר שמענו על מקרים כואבים רבים מאוד של בעיות בשלום בית שחלקם הגיעו עד לידי גירושין ממש וכן בעיות בשאר התחומים בחיים עקב הלימוד בספרי הדרכותיו של הר' שלום ארוש.

בקונטרס זה הובאו רק חלק מהשיבושים מפאת קוצר הזמן וקוצר המקום, באופן כללי ניתן לומר כי חלק גדול מהשיבושים נובעים מכך שכל תורתו והנהגותיו של הר' שלום ארוש בנויים על מה שקיבל ולמד מרבו אליעזר ברלנד, אשר כבר נפסק דינו על ידי שלושת בתי הדין המרכזיים בארה"ק ועל ידי בי"ד שהוקם ע"י רבני ברסלב כחוטא ומחטיא בחמורות שבחמורות ששומר נפשו ירחק ממנו, והתפרסם קלונו ברבים פעמים רבות. כידוע ומפורסם הר' שלום ארוש חזר בתשובה על ידי אליעזר ברלנד, ואת כל ההדרכה בעבודת ה' קיבל ממנו, כפי שהוא עצמו מעיד בהקדמות לספריו, ומכך נמשכים רוב השיבושים בספריו.

וכפי שכותב לדוגמא בהקדמת הספר בגן השלום: 'לפני פְּשָׁלִשִׁים שָׁנָה, כְּשֶׁהֵייתי בחור צעיר, בְּקִשְׁתִּי מְמוֹרֵי וְרַבִּי, הָרַב אֱלִיעֶזֶר בְּרִלְנֵד שליט"א, שִׁידְרִיךְ אוֹתִי לְקִרְאָת הַנְּשׂוֹאִין שְׁלִי, וְהָרַב נָתַן לִי שְׁתֵּי עֲצוֹת קְצָרוֹת - אֲבָל יְסוּדִיּוֹת, שֶׁהִתְבָּרַר שֶׁהֵן כּוֹלְלוֹת אֶת כָּל הַחַיִּים. סֵפֶר זֶה לְמַעֲשֵׂה נּוֹבֵעַ כְּלוּ מִשְׁתֵּי עֲצוֹת אֵלוֹ, שֶׁקִּבַּלְתִּי אוֹתָן וְהִתְבּוֹנַנְתִּי בָּהֶן וְעַבַדְתִּי לָקִים אוֹתָן, וּמֵהֵן זָכִיתִי לְהַפִּיק אֶת כָּל הָעֲצוֹת הַנִּפְלְאוֹת לְשֵׁלוֹם בֵּית, שְׁאֵלָפִים וְרַבּוֹת שֶׁל זּוּגוֹת נִצְלוּ עַל יָדָם מֵהַחַיִּים הַמְּרִים שֶׁל חֶסֶר שְׁלוֹם בֵּית, מְרִיבוֹת, צַעַר, גְּרוּשִׁין, סִבָּל וְאַמְלָלוֹת, וְזָכוּ לַחַיִּים מְאֻשְׁרִים

ושְׁלֵמִים'. ובהמשך שם כותב: 'בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ מְשֻׁבֵּר לְרִבִּי וּמֹרֵי הָרֵב אֱלִיעֶזֶר בְּרִלְנֵד שְׁלִיט"א, שֶׁחֲבֹר זֶה נוֹבֵעַ יְשִׁירוֹת מִבֵּית מִדְרָשׁוֹ וּמִהַדְרָכָתוֹ הָעִמָּקָה'.

חלק ניכר מתורתו של ברלנד היא הקיצוניות בנקודה אחת עד הסוף על חשבון כל הנקודות האחרות שיש לקחת אותן בחשבון, דבר הגורם להרבה אנשים לנהות אחרי מנהיגים כאלו, בראותם בהם את סמל השלימות וחיפוש האמת בכל הכוח, אך כמבואר בכל הספרים ובפרט בספרי ברסלב, כשהאדם עולה למעלה ממדריגתו ועושה דברים שאינם לפי כוחו זהו בבחינת "ריבוי אור הגורם שבירת כלים", והדבר גורם נזקים גדולים ברוחניות ובגשמיות לו ולסביבתו, ולעיתים על ידי הקיצוניות ניתן גם להגיע לכפירה גמורה ביסודות התורה ח"ו, כפי שיתבאר מעט בקונטרס זה. כמו כן חלק מהשיבושים הם אי הבנה פשוטה של מאמרי חז"ל ושל מאמרי רבי נחמן מברסלב, כפי שיתבארו הדברים בקונטרס זה.

ישנם שיבושים שהם ההיפך מדרכו של מוהר"ן מברסלב זיע"א [והדבר כואב מאוד כאשר הדברים נכתבים על ידי מי שמתיימר לייצג את דרכה של ברסלב], וישנם שיבושים שהם הנהגות והדרכות לא נכונות ביהדות ובענייני עבודת ה', ויש מהם אשר עלולים אף לגרום מכשולות חמורים ונזקים בגשמיות ורוחניות, ויש שאף נהרסו חייהם בגלל הוראות אלו, וישנם דברים שהם נגד הלכות מפורשות בשולחן ערוך, וישנם אף שיבושים אשר עלולים להגיע, כאמור, עד כדי כפירה גמורה בעיקרי ויסודות התורה ח"ו, כפי שיראה המעיין בקונטרס.

חשוב לציין כי רבנים חשובים מחסידות ברסלב נפגשו עם הר' שלום ארוש לפני מספר שנים והתריעו בפניו על השיבושים שבספריו, והציעו לו כי יעזרו לו לתקן את הדברים כדי להסיר מכשול, אך הוא לא הסכים לכך.

כמו כן יש לציין כי הר' שלום ארוש תמך פעמים רבות באליעזר ברלנד גם לאחר שנודע קלונו ברבים וגם לאחר שהתבררו הדברים היטב על ידי גדולי בתי הדין שנדרשו לסוגיה, וזוהי לבד סיבה טובה וחזקה להתרחק ממנו ומדעותיו.

לאחרונה ניכר אצלו גם כן שגעון גדלות כשהוא מתנהג בצורה תמוהה ומוזרה לעיני כל, בערב ראש השנה פרסם הודעה מצולמת לעם ישראל שמשיח יגיע ודאי בשנה הקרובה בלי שום ספק, וכן סיפר שרבי נחמן מברסלב דיבר איתו ישירות

כשהיה בציונו וביקש ממנו לומר כל מיני דברים לחסידי ברסלב, ועוד הזיות
ודמיונות שונים, דברים אלו התפרסמו ברבים וידועים לכל.

עם כל הכאב והצער שיש בדבר, הרי זו מחובת השעה להתריע על שיבושים אלו,
כדי שלא יהפכו ח"ו לנחלת הכלל, וכדי להציל אנשים שלא יכשלו במכשולות אלו.
ויהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו, ויהיו הדברים לתועלת, ויהיו כל מעשינו
לשם שמים.

להלן הסכמות גדולי ישראל וזקני חסידי ברסלב על הקונטרס "ובחרת בחיים" שיצא לאור בשנת תשע"א נגד דברי הר' שלום ארוש בענין הידיעה והבחירה (ראה באריכות בענין זה לקמן שער א' פרק ב')

קטעים מתוך הקונטרס "ובחרת בחיים"

לאחרונה התפרסם ספר העוסק בענין האמונה בשם "בגן האמונה המבואר" [מהדורה שלישית], ובו הנהגות למעשה בעניני אמונה ותולה אותם באילן גדול הלא הוא רבינו הקדוש מוהר"ן מברסלב ותלמידיו זי"ע, ובתוך הדברים נשתרבבו רעיונות חמורים ושיבושים מסוכנים מאד הנוגעים ביסודות אשר נשמת האמונה תלויה בהם, ואשר יכולים להמיט חורבן ח"ו בעיקרי היהדות.

בספר הנ"ל בפרקים הדנים על דרכי התשובה, מחדש יסוד המזעזע נפש כל מאמין בתורה, והוא, שאחר שהאדם נכשל בעבירה אין לו להרגיש רגשי אשמה אלא עליו לדעת שכך היה רצון ה' ולא היתה לו לחוטא בחירה על כך, רק כך גזרה השגחתו יתברך שיחטא, ואדרבא עליו להודות לה' על שנכשל כי על ידי זה יסתבב לו לבסוף טובה רוחנית מכך, ועל זה אמרו חז"ל "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" שיברך ויודה על שנכשל בחטא כמו שצריך להודות על שזכה במצוה, וכל מה שדיברו בספרים מגודל חומר הפחד והיראה שלא להכשל בעבירות הוא רק במה שנוגע לקודם עשיית העבירה, אבל לאחר העבירה יש להאמין שכך נגזר עליו מן השמים, ועיקר כעס השי"ת על החוטא הוא מה שאינו מאמין שהיה אנוס בדבר אלא מאשים עצמו במה שנכשל, ולדעתו זוהי גאוה וכפירה כשהאדם חושב שהוא אשם ואינו יודע שנברא עם יצר כזה שעל ידו הוא מוכרח להכשל בחטאים ופשעים, עכתה"ד המזעזעים.

דרך מחודשת זו שבאה כאילו לחזק לב האדם לדרכי התשובה עוקרת למעשה את יסוד התשובה שמותנה ועומד בהכרת האשמה והבושה כלפי הבורא שכנגדו

חטאו, ועל פגיעה חמורה זו בשורש מצות התשובה ומהותה היה כבר מן הצורך להרעיש ביותר.

אך פי כמה חמורים הדברים כאשר השיבוש מיוסד על ההנחה שאחר החטא על האדם לחשוב שהכל נסתבב לו מן השמים ושלאחר מעשה עליו לחשוב שכאילו היה נטול בחירה.

הנחה זו הינה הירוס יסוד האמונה של שכר ועונש וערעור העיקר הגדול ועמוד התורה והמצוה כולה, כמו שהאריך בזה הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה) יעווי"ש, כי פשוט וברור שאם אין האדם אחראי על מעשיו לגמרי אלא הוא אנוס בהם הרי אין מקום להענישו על מעשיו הרעים או לתת לו שכר על פעליו הטובים, ואם אין הבחירה מוחלטת תמיד אין מקום לצוות על האדם לעשות או שלא לעשות, ובאופן זה נהרס יסוד התורה והמצוות ח"ו.

פגיעה כזו ביסוד אמונת שכר ועונש חמורה ביותר, כי אפילו ערעור קל על מה שאמרו לנו חז"ל הינה אפיקרוסות ר"ל והעושה כן אין לו חלק לעולם הבא, וכל שכן כאשר הדברים נוגעים ל"ג עיקרי האמונה, שאפילו ערעור בטעות חמור מאוד מאוד כידוע.

מלבד זאת יכולה פגיעה כזו לגרום להרס כל גדרי יראת חטא ולגרום להקל ראש בכל מצות התורה ר"ל.

ועלינו להבין היטב ש'החכמה תחיה בעליה', דהיינו שכל פעולות האדם נמשכים לפי החכמה והשכל שבו, וכל ידיעה שבלב האדם בהכרח שתביא תוצאות ברורות, ואי אפשר להתכחש למה שיודעים ומבינים, וע"כ כאשר אומרים לאדם שבסופו של דבר לא יהא אשם אזי בודאי שיהיו תוצאות מידיעה זו, ואף שבתחילה אינו מרגיש האין ידיעה זו מקררת אותו בפנימיותו ואדרבה אף ידמה לו שהוא מתחדש בעבודתו ברוב התחזקות אולם בעומק פנימיות הלב על כרחו תשפיע הבנה זו ולאט לאט תיעקר ממנו היראה.

ואין מועיל כלל מה שבספר הנ"ל חוזר ומזהיר שמי שחושב כן לכתחילה זוהי כפירה במה שאמרה תורה שיש בחירה, כי סוף סוף מורים לו שתהא בלבו הידיעה הזאת שאין לו בחירה כלל ושעליו להבין שכך היא המציאות, ואם כן איך יתכן שיאמרו לו שלבו יתעלם ברגע זה מן המציאות הפשוטה וברגע שלאחריו יתחבר לה. ואם מורים לאדם שיהא לו איזה צד שאין בחירה אזי בודאי ימשך האדם אל הצד הזה תמיד, וכל מבין יראה גודל החורבן הטמון בעצה קלוקלת זו, שהיא עתידה לעקור כל זיק של יראה מלב האדם ר"ל ותוצאותיה מי ישורנה.

YAAKOV MEIR SHECHTER

Rav Yeshivas Hamekubolim

"Shaar Hashomayim"

President "Keren Or" Institutions

JERUSALEM

32 Chevras Shas St. Tel. 972-2-6264619

יעקב מאיר שכטער

ר"מ ישיבת המקובלים "שער השמים"

נשיא מוסדות "קרן אור"

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

רח' חברת ש"ס 32 י-ם טל. 02-6264619

שלהי אייר תש"ע

דאבה נפשנו על המכשלה הגדולה שנעשתה בספר שי"ל לאחרונה תחת השם "בגן האמונה המבואר" [מהדורה שלישית, ונרפס באידיש תחת השם 'אין אמונה גארטן'], ומבלי להפחית מיקר פעלי בעהמ"ח שיחי' בויכוי הרבים, מחובתנו לעורר על השיבוש החמור שנשתרש בספר הג"ל בפרק העוסק בתיקוני התשובה, כאשר מן הדברים שם נראה שדרך ההתחזקות של רבינו הקדוש מוהר"ן זי"ע מברסלב כאילו מורה לאדם שאחר שנכשל במה שנכשל ח"ו יש לו לחשוב שהכל נסתבב לו מלמעלה שלא בבחירתו, וכמוכן שבדברים הללו כפי שמבוארים שם יש מכשול גדול ומקום למעויות חמורות בעיקרי הדת של אמונת שכר ועונש.

ולא כן קבלנו מאבותינו ורבותינו בכל הדורות כולם כי כולם פה אחד הטילו מלוא האחריות על כל חטא על החוטא אפילו לאחר החטא וכולם הרבו להזהיר על גודל הבושה והחרטה העצומה על מה שפגמו בכבוד מלכו של עולם וכמבואר כל זה בספרי הראשונים והאחרונים ובספרי תלמידי הבעש"ט הק' כולם, ובדרך ובנתיב הזה סלל לנו גם רבינו הק' מוהר"ן זי"ע ותלמידיו הק' את דרכו הקדושה ביתר שאת אלא שהוסיף לגלות עוצם נוראות דרכי ההתחזקות לכל הבא לשוב ולקבל עול מעתה, שבודאי יהא ה' בעזרו והצדיקים יעתירו בעדו לתקן העבר באופן נפלא למעלה למעלה שלא בדרך הטבע.

ובודאי יש להזהר מאד מלסמכות בזו כלשהוא מדברים אלו המקובלים בדינו מסיני מדור דור כי כל צד פגיעה בזה יכול להמט ח"ו חורבן גדול בעיקרי העיקרים.

ויפה עשה בזה בעה"מ קונטרס 'ובחרת בחיים' אשר ליקט מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים ובפרט מדברי רבינו הק' מברסלב זי"ע המוכיחים בעליל מסורת אבותינו שבידינו באמת דרכי התשובה וההתחזקות.

תקוותינו שהמכשלה הזאת תחת ידי הרב המחבר שיחי' תביא מהרה לתקון המעוות, וחפץ ה' יהא בידו לחזור ולהעמיד דברי תורה על תילם להקמת עולה של תשובה כמסורה לנו מאבותינו ורבותינו הק' ולהרחיב גבולי התשובה כרצונו הטוב בדרך הישרה והמקובלת מדור דור לכבוד ה' ותורתו.

ועניינו תחינה בקיום מאה"כ (מלאכי ג') והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, בביאת גוא"צ והתגלות כבוד מלכות שמים בעגלא ובזמן קריב.

כ"ד הכו"ח מצפה לישועת ה'

י. ח. ח. י. ח. ח. י. ח. ח.

בס"ד ר"ח אייר ט"ז אדר, תש"ע.

ראיתי כי זה ספרו בספר הנחלים. "ובחרת בחיים", והנה כל דבריו בנחלים ואמיתם והם קולותי לנחלים, ואמיתם חזקתם את אמתם ספרו בקצת איך יצאה שגגה מצאתם אידו דבר שגגה לנחלים האמונה של שכל ואנוש. ודבריו מופרכים מעיקרם כמבואר היטב בספר הנחלים. ולא זו דרך ההתחזקות שראינו ושמענו וקיבלנו מרבותינו ז"ל שכל דבריהם באים לחזק את נפש הישראלי באמונה וקדושת נשמתו ושלעולם יש בכוחו לשוב ולתקן אפי' אם גנם וקלקל מאד, כשיחת רביה"ק מוהר"ן זי"ע "אם אתה מאמין שיכולין לקלקל תאמין שיכולים לתקן" וכדברי האוה"ח הק' ע"פ לא הביט און ביעקב שאין החטא עושה באדם מום קבוע אלא לכלוך חיצוני העובר ע"י רחיצה והדחה יעיי"ש, היינו ע"י תשובה אמיתית שאחד מתנאיה הוא הצער והבושה והחרטה על העבר, ודבר זה הוא בידו ובכוחו של כאו"א, ועיי' בליקוטי מוהר"ן ח"ב סי' ע"ג דכל נפשות ישראל מושרשים במ"ט שערי תשובה יעיי"ש ואין צריך אלא להוציאה מכח אל הפועל (ואחת הסגולות לזה הוא הרגילות באמירת תהילים יעיי"ש). וכמדומה גם בספר הלז (בגה"א – בגן האמונה) בשאר מקומות כותב ג"כ על דרך זה, ומה ראה לסתור עצמו.

וטוב עשה מחבר ספר הנחלים "ובחרת בחיים" שביאר דבר זה על מכונו. השי"ת ירחם עלינו ויכונן לדבק עצמנו בדרכי הצדיקים וללכת בדרכי עצותיהם הק' ולבלי להמציא דרכים חדשים אשר הסכנה בזה גדולה מאד, ונזכה ביחד עם כל ישראל לתשובה אמיתית ויקריים מהרה מקרא שכתוב ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב וכדברי חז"ל דלית מילתא דא תליא אלא בתיובתא.

בס"ד ר"ח אייר ט"ז למב"י תש"ע

ראיתי את כל מה שכתוב בספר הנחלים "ובחרת בחיים" והנה כל דבריו ברורים ואמיתים והם קילורין לעיניים, ותמיהני מאד על מחבר ספר בגה"א [בגן האמונה] איך יצאה שגגה כזאת מידו בדבר שנוגע לעקרי האמונה של שכל וענוש, ודבריו מופרכים מעיקרם כמבואר היטב בספר הנחלים.

ולא זו דרך ההתחזקות שראינו ושמענו וקיבלנו מרבותינו ז"ל שכל דבריהם באים לחזק את נפש הישראלי להודיעו יקרת וקדושת נשמתו ושלעולם יש בכוחו לשוב ולתקן אפי' אם גנם וקלקל מאד, כשיחת רביה"ק מוהר"ן זי"ע "אם אתה מאמין שיכולין לקלקל תאמין שיכולים לתקן" וכדברי האוה"ח הק' ע"פ לא הביט און ביעקב שאין החטא עושה באדם מום קבוע אלא לכלוך חיצוני העובר ע"י רחיצה והדחה יעיי"ש, היינו ע"י תשובה אמיתית שאחד מתנאיה הוא הצער והבושה והחרטה על העבר, ודבר זה הוא בידו ובכוחו של כאו"א, ועיי' בליקוטי מוהר"ן ח"ב סי' ע"ג דכל נפשות ישראל מושרשים במ"ט שערי תשובה יעיי"ש ואין צריך אלא להוציאה מכח אל הפועל (ואחת הסגולות לזה הוא הרגילות באמירת תהילים יעיי"ש). וכמדומה גם בספר הלז (בגה"א – בגן האמונה) בשאר מקומות כותב ג"כ על דרך זה, ומה ראה לסתור עצמו.

וטוב עשה מחבר ספר הנחלים "ובחרת בחיים" שביאר דבר זה על מכונו. השי"ת ירחם עלינו ויכונן לדבק עצמנו בדרכי הצדיקים וללכת בדרכי עצותיהם הק' ולבלי להמציא דרכים חדשים אשר הסכנה בזה גדולה מאד, ונזכה ביחד עם כל ישראל לתשובה אמיתית ויקריים מהרה מקרא שכתוב ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב וכדברי חז"ל דלית מילתא דא תליא אלא בתיובתא.

BETH DIN TZEDEK
OF THE ORTHODOX
JEWISH COMMUNITY
261A STRAUSS ST.
JERUSALEM

FAX 02-6221317 פאקס

TEL 02-6236550 טל

P.O.B 5006 ת.ד.

בית דין צדק

לכל מקהלות האשכנזים

שע"י "העדה החרדית"

פעיה"ק ירושלם תובב"א

רח' שטראוס 26/א

הסכמת הביד"צ שליט"א

דבר זה מסורת בידינו מאבותינו בדרכי התשובה שכאשר ישל האדם בחטא רח"ל, לא ינוס ויברח בטענות ומענות לשים בטחונו כי הכל מסובב ממסבב כל הסיבות ואין החטא תלוי בידו ובבחירה אלא בגורם עליון ח"ו, אלא להיפך יתבייש בחטאו ועונו, יודה ויתודה את חטאו אשר חטא וישוב אל ה' בלב נשבר לזכות את חטאתו כי לכל העם בשגגה, ודבר זה הוא מיסודות דרכי התשובה הכוללים חרטה וידוי וקבלה על העתיד עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה, וכמו שכתב הרמב"ם במצוות הוידוי (הל' תשובה פ"א הלכה א'): וידוי זה מצות עשה כיצד מתודין, אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה והוא עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח.

וע"כ עבודה רבה עשה הרב החסיד המחבר שליט"א שליקט את הקונט' הנפלא "ובחרת בחיים" לבאר מצוות תשובה כיצד, ודרך תשובה כמסורת דוד ודור, ולתקן שלא להקל ראש במצוות התשובה, ואת הכל עשה יפה בעטו עט סופר מלוקט מן התורה ודברי חז"ל וכל גדולי הדורות עד דורינו דור אחרון, ואלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו.

והשי"ת יהא בעזרינו ע"ד כבוד שמו, ויזכה הרב המחבר שליט"א להפיץ מעינות חכמה ממקור קדוש יהלכון, עדי נזכה בקרוב לראות בשוה ה' שבות עמו, וכמאחז"ל (סנהדרין צ"ז): אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים, בב"א.

וע"ז באעה"ח ביום כ"א לחודש טבת תשע"א לפ"ק הביד"צ דפעיה"ק ת"ו

נאם משה שטערנבוך

נאם א"י אולמאן

נאם נפתלי ה' פרנקל

נאם

נאם

נאם

ה' ר"נ מנצח אלול 3232 ה'תשס"ג - י"ז אלול תשס"ג
וכרת בעיר החומה י"ג אלול 1234 ח' אלול תשס"ג
עשה המעבר ה' ספר 26 אלול תשס"ג
לחצות

הריני מצטרף לדברי בד"צ הנכונים - עיין שערי תשובה לרבינו יונה שכתב עקרי התשובה וכתב העיקר הראשון
החרטה יבין לבבו כי מר עזבו את ד' וישב אל לבו וכו' ומה טוב עשה המחבר של ספר זה שביאר את כללי התשובה
בדרכים של רבותינו הקדושים הראשונים ז"ע

יצחק טובי' ווייס

משה זאב זארגער

דומ"צ בהעדה החרדית ובק"ק ייטב לב דסאטמאר
מח"ס שו"ת "וישב משה"
פניה"ק ירושלים תובב"א

בעז"ה

בין המצרים תש"ע לפ"ק

הנה זה זמן ששמעתי מספר 'בגן האמונה' שנדפס בארה"ב ובא"י, ושמועה שמענו שזה זמן שנתפשט אצל ההמון והנשים הרבה, ממש לא נשמע שספר יתפשט כ"כ מהר, שמשם שואבים התחזקות כביכול, ושאלוני ממקורבי ומקהילותינו מחו"ל מה אדון ביה, ואמרת מה מני יהלוק, ומאז אני מתחמק מלהיות שר המסכים, ולקחת אחריות דאחרינא לא בעינא, ואם זה בספר הלכה ק"ו בספר שהוא באמונה השרשית בקרב ישראל מי יקח ע"ע אחריות כזה, **שאם יש בו רק דבר הנוגד קצת מקבלת אמונת אומן הנשרש לנו מאבותינו הוא ע"ז שאוסר בכל שהוא**, ודי לנו בספר חובת הלבבות ורמב"ן וכל הסה"ק שנתחברו מקדושי עליון שבודאי לא יצא טעות מתחת ידם, והקדושה ויר"ש של רבותינו הקדושים השפיע תמיד שפע קדושה לכל הלומדים בהם ומשריש בהם אמונת אומן מראש המאמינים אאע"ה.

ועל של עכשיו באתי שהעירוני מה **שכתב בפנים הספר דברים שהם פוגעים ממש בעיניי שכר ועונש ר"ל**, באומרו שאדם אחר שחטא ר"ל לא יתחרט שזה יביא לעצבות, רק יאמן שהכל בא מלמעלה והיה מוכרח לחטא וכו' וכו'.

והנה כל הראיות מיותרות בדבר שמקובל בעמינו שאחריות האדם על מעשיו, והוא אחד הדברים המאומתים אצלנו שיש בחירה כמ"ש בתורה ראה נתת לך וגו' ובחרת בחיים, וכל דבר שנתאמת אצלנו בקבלה ובמסורת אבות הוא אמת שלא ניטה ממנו, וכבר ידוע מ"ש רשב"א בתשובה. ואם לבעלי תשובה נחוץ ראיות לחידוש העולם יתעסק המתעסק בדברים אלו, ואנחנו די לנו מה שאמרה תורה שאל נא לימים ראשונים וגו' הנהיה כדבר הגדול הזה וגו' שהוא אמונת מתן תורה שנמסרה לנו מדור דור, והתורה העידה שזה יספיק לנו עד סוף כל הדורות כמ"ש החבר להכוזרי שיציאת מצרים הוא העד על חידוש העולם, והכל בנוי אצלנו ממסורת אבות שקבלו מאות רבבות ממאות רבבות דור אחר דור בלי הפסק כלל, ועיימ"ש מרן החת"ס (יו"ד שני"ו) שאנו על הכל כעדי ראייה ממש. ובפרט שהאחריות על החטא וחובת התשובה אחר החטא מפורש בתורה, ותורה צוחה (במדבר ה-ז) איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו וגו', ובספרי למדו על כל העבירות מ"ע לעשות תשובה כמ"ש רמב"ם (רפ"א מה' תשובה ובסה"מ מ"ע עג), ושם (פ"ב ה"ד) דרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ותחנונים וכו' מפני שגורמת לו להכנעה ולהיות עניו ושפל רוח עי"ש, ואמר דוד חנני ה' כי אומלל אני רפאני ה' כי נבהל עצמי שובה ה' חלצה נפשי וגו' אשחה בכל ליל בדמעתי ערשי אמסה וגו'.

וכיון שהבחירה ושכר ועונש הוא פשוט לנו, כמו מתי שהוא יום ומתי הוא לילה, לא יסתפק אחד מאתנו משום איזה דברים עמוקים הנמצאים בחז"ל ובסה"ק שצריך בר נגר לפרקוניה,

ובדבר זה כבר כתב הראב"ד על הרמב"ם (סופ"ה מו' תשובה) שטוב היה לו להניח הדבר בתמימות ולא יעורר לבם בספק עיי"ש.

וגם מ"ש שהחרטה מביא עצבות הוא דבר הבל, כי אדרבה היא הגומרת השמחה, והגם שהכל בסייעתא דשמיא, אולם בודאי שפקודי ה' ישרים משמחי לב וכל הספ"ק מלאים מזה שאחר הבכיות והתשובה האמיתית אז בא השמחה האמיתית וכמ"ש בסה"ק תניא אגה"ת, לא כן השמחה הדמיונית המבוארת בספר הנ"ל, שישמח אחר החטא כיון שלא היה לו בחירה, אשר דבר כזב ואמונת הבל זו אינו מספק הנפש וסופו לעצבות והרגשות ריקנות ואבדן הנפש רח"ל.

והנה דברים כאלו בפרט, שהאדם משולל הבחירה, מתקבל בלב רבבות, מרוב התאוה והפקרות ששולט בזמניו, שבא מכמה דורות כופרים פורקי עול, מלמדים בנים להיות סוררים ומורים למוריהם, ונתפשט גם אצל דורותינו להתחכם על מוריהם, ובפרט בשמעם שחטאיהם נגזר מלמעלה, ופטורים מלתת דין וחשבון על כל חטאיהם.

ואם הודה בספר הנ"ל במקצת שיש בחירה קודם החטא, אולם מי ישמע לדברי הבל אלו כשיתגבר יצרו עליו, הרי עוד רגע ועשה החטא ויתודע שנגזר מלמעלה, ונמצא העולם הפקר לית דין ולית דין, ואין זו רק אמונה תפלה שהאדם אינו אחראי למה שעשה ויוכל לרצוח ולגנוב (לולא יראת הממשלה) ולעשות כל התועבות אשר ה' שוא רח"ל.

וכיון שכאמור הוא פגיעה ביסוד האמונה והכפירה, כי בכפירה זו בטלה כל התורה"ק, לכאורה שדי תכלה ככולה, ולא גרע מטבח שהוציא טריפה מתח"י, שכל הספר צריך בדיקה מחדש מילה במילה, ובלא זה אסור לקרוא בו לענ"ד. ואיני אומר קבלו דעתי אבל די בזה לעורר כל חכמי לב שלא יביאו ספר זה לתוך ביתם.

ולא יחשדני אדם במה שאין בי, כי איני מכיר את המחבר ספר 'בגן האמונה' כלל וכלל, רק מה שגלענ"ד למען כבוד ה' ותורתו כתבתי. ואכפיל שזכות בעלי תשובה גדול מאד, וה' יכפר בעדם ובעד כל השוגגים ויענה ויאמר סלחתי.

וכאשר יצא לאור עתה קונטרס "ובחרת בחיים" שמפריך כל דברים הזרים הנ"ל, והמחבר האריך ודק שפיר להוכיח מכל הסה"ק גנות הדברים הנ"ל ומהו התשובה והאמונה הנכונה למנוע חטא הרבים ולזכות את הרבים וישר כוחו וחילו של המחבר שליט"א על כך.

וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו ויהיה ה' עמנו שלא נכשל בדבר הלכה ח"ו ונזכה לחזור בתשובה שלימה באמת ולקבל פני משיח צדקנו באנפין נהירין בהתגלות כבוד שמים עלינו בב"א.

הח' באדר ה'תשס"ה
בן משה שניאורסון

תוכן העניינים

שער א' - הרצון והבחירה 11

פרק א' - האם הבחירה היא ברצון או במעשה? 12

פרק ב' - האם הבחירה היא רק לפני מעשה, אבל לאחר מעשה צריך לדעת
שכך רצה ה' שיעשה וה' רצה שיכשל? 17

פרק ג' - האם ישנם הרבה עבירות שהאדם אין לו כח להתגבר עליהם,
ועצם העובדה שלא התגבר עליהם מוכיחה שלא היה יכול להתגבר? ... 32

שער ב' - קיום המצוות 39

פרק א' - האם אדם צריך לבטל מצוות עשה דאורייתא כדי לנהוג כשיכול להגיע לידיו
כעס או לפגוע באחר? 40

פרק ב' - האם אדם שלא שמח בכיפה צריך ללכת בלי כיפה? 44

שער ג' - ענייני אמונה 47

פרק א' - האם כל מה שעובר על האדם ברוחניות ובגשמיות בין מה
שעושים לו בני אדם אחרים ובין מה שעושה לעצמו הכל הוא רצון ה'
יתברך ואין לו שום אפשרות לשנות את הדבר? 48

פרק ב' - האם מי שמתעצבן או רוטן בשקט על משהו שעשו לו הוא כופר בכל התורה כולה והוא אפיקורס ומומר וגרוע ממשומד והוא יוצא מן הדת? 56

פרק ג' - האם צריך לעשות השתדלות מרובה לפרנסה, מעט השתדלות, או לא להשתדל בכלל ורק לבטוח בה? 59

פרק ד' - האם צריך להתפלל רק על אמונה ולא על שום דבר אחר? 69

שער ד' - עניני קדושה.....71

פרק א' - האם אדם שראה ראייה אסורה או שנכנסה בו תאוה או שפגם פעם אחת בברית כבר אין לו בחירה? 72

פרק ב' - האם מי שראה ראייה אחת אסורה כל הקדושה שלו וכל העבודה שלו הולכת לסטרא אחרא? 77

פרק ג' - הפלגות קיצוניות בענין התאוה הידועה, שכל מי שיש לו אפילו מעט תאוה בהיתר זה גרוע יותר מכל העבירות החמורות שבתורה ומאבד את כל יהדותו ויוצא מגדר עם ישראל 80

פרק ד' - ההמצאה שמי שלא ביטל לגמרי את התאוה הידועה בהיתר לא יתכן שיהיה לו שלום בית ושיאהב את אשתו ושאשתו תאהב אותו 91

פרק ה' - האם יש לאשה תאוה או לא? 96

פרק ו' - האם מותר לאדם להסתכל על אשתו? 97

פרק ז' - האם חייבים ללכת בעינים עצומות? 100

פרק ח' - האם מותר וראוי לדבר עם אשה זרה באריכות ולהסתכל עליה? 102

שער ה' - הודאה לה' יתברך.....105

פרק א' - האם אדם צריך להודות לה' על החטאים והעוונות שנכשל בהם?.....106

פרק ב' - האם צריך להודות לה' יתברך על הצרות והיסורים שעוברים עליו, וכן כשנפטר לו מת ח"ו צריך להודות על כך?.....111

פרק ג' - האם על ידי שהאדם אומר תודה לה' על זה שאין לו זיווג או שאין לו ילדים הוא מתקן את ה"בכיינות" של כל הדורות וכל הצדיקים שבכו לה' על הצרות שלהם?.....134

פרק ד' - האם שייך שהאדם יודה לה' יתברך על ישועה שעדיין לא קיבל, והאם אז ה' חייב לתת לו את הישועה?.....137

שער ו' - עניני שלום בית.....139

פרק א' - האם אסור להעיר לאשה שום הערה קטנה בשום ענין, אפילו אם תעשה את העוון החמור ביותר או את הדבר הנורא ביותר?.....140

פרק ב' - האם האדם חייב לעשות תמיד כל מה שאשתו אומרת ומבקשת, ורק היא צריכה להיות הקובעת והמחליטה?.....160

פרק ג' - האם האדם צריך לתת לאשתו לבזבז כסף ולקנות דברים כמה שהיא רוצה?.....166

שער ז' - חינוך הבנים.....175

פרק א' - האם כשהאדם רואה שהילד שלו אינו מתנהג כראוי הוא צריך רק לתקן אצלו בפנימיות, ורק אחר כך להתפלל על הילד, ואינו צריך לתקן את הבעיה ולהדריך את בנו בדרך הישר.....176

שער ח' - התבודדות.....181

פרק א' - האם מי שעושה שעה התבודדות כל יום אבל אינו עושה חצי שעה התבודדות כל יום על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה'?...182

שער א'

הרצון והבחירה

פרק א'

האם הבחירה היא ברצון או במעשה?

בספר בריתי שלום לרווקים עמוד 189 כתב: "יבִּזֶּה נְשָׁלֶמֶת הַהֶבְנָה שְׁלֵנוּ, בְּמָה שֶׁרַבְּנוּ אָמַר לְאַחַד מִתְלַמִּידָיו, שֶׁכָּל הַבְּחִירָה הִיא הַרְצוֹן: רוֹצֵה עוֹשֶׂה - לֹא רוֹצֵה לֹא עוֹשֶׂה. וּמִוֶּבֶן שֶׁהַרְצוֹן שֶׁרַבְּנוּ דִּבֶּר עָלָיו, הוּא הַרְצוֹן לְהַתְפַּלֵּל. כִּי בְקִדְשָׁהּ, רְצוֹן בְּלִי תַפְלָה, זֶה אֲמָנָם טוֹב, אֲבָל זֶה לֹא מִסְפִּיק. עַל פִּי זֶה מִוֶּבֶן, שְׂמִי שְׂאִין לוֹ תַפְלָה, אִין לוֹ לְמַעֲשֶׂה בְּחִירָה... וּמֵאַחֵר שֶׁהִגַּעְנוּ לְהַגְדֵּרָה זֹ, שְׂמִי שְׂאִין לוֹ תַפְלָה אִין לוֹ בְּחִירָה, צְרִיךְ כָּבֵד לִזְמַר אֶת כָּל הָאֲמָת - שְׂמִי שְׂאִין לוֹ שְׁעָה הַתְּבוּדָדוֹת אִין לוֹ בְּחִירָה".

דבר זה אינו נכון כלל והוא בגדר עקירת כל התורה כולה ממש. המעיין יראה שדברי רבנו ז"ל הוצאו על ידו מהקשרם לגמרי, וזה לשון רבנו ז"ל (בשם מוהרנ"ת ז"ל): 'שְׂמַעְתִּי שְׂאִישׁ אֶחָד שָׁאַל אוֹתוֹ: כִּיצַד הוּא הַבְּחִירָה, הַשֵּׁיב לוֹ בְּפִשְׁטוּת: שֶׁהַבְּחִירָה הִיא בְּיַד הָאָדָם בְּפִשְׁטוּת, אִם רוֹצֵה עוֹשֶׂה, וְאִם אִינוֹ רוֹצֵה אִינוֹ עוֹשֶׂה. וְרַשְׁמִתִּי זֹאת, כִּי הוּא נִצְרָף מָאָד, כִּי כְּמָה בְּנֵי־אָדָם נְבוֹכִים בָּזָה מָאָד, מִחֲמַת שֶׁהֵם מְרַגְלִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּבִדְרֹכֵיהֶם מִזְעִירֵיהֶם מָאָד, עַל־כֵּן נִדְמָה לָהֶם שְׂאִין לָהֶם בְּחִירָה, חֵס וְשָׁלוֹם, וְאִינֶם כּוֹלִים לְשִׁנוֹת מַעֲשֵׂיהֶם. אֲבָל בְּאֲמַת אִינוֹ כֵּן, כִּי בּוֹדֵאי יֵשׁ לְכָל אָדָם בְּחִירָה תְּמִיד עַל כָּל דָּבָר, וְכִמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה עוֹשֶׂה. וְהֵבֵן הַדְּבָרִים מָאָד' (לקוטי מוהר"ן תנינא סימן ק"י).

ואמנם הר' שלום ארוש הופך את הדברים, כאילו כל הבחירה היא רק ברצון ובתפילה ולא במעשה, בשעה שרבינו הקדוש בא לומר לגמרי אחרת, שהבחירה היא במעשה, והמעשה תלוי לגמרי ברצון, אם כן כשהאדם רוצה לעשות משהו הוא יעשה אותו ואם לא ירצה לא יעשה אותו, אם כן הבחירה היא לא רק ברצון, אלא הרצון מביא את האדם למעשה, ואם כן הבחירה של האדם היא בפועל, האם לעשות או לא. ואם כן כל אדם יש לו בחירה.

וכן הוא מפורש להדיא בשיחות הר"ן סימן רכ"ח שגם מי שאין לו התבודדות יש לו בחירה, כמובא שם: "שמעתי בשמו שאמר: **בוודאי נמצאים כשרים אף על פי שאין להם התבודדות**. אבל אני קורא אותם 'פלייטיס' מבוהלים ומבולבלים. ופתאום כשיבוא משיח ויקרא אותם יהיו מעורבבים ומבולבלים". ואם נאמר שמי שאין לו שעה התבודדות אין לו בחירה, אם כן רח"ל הותרה הרצועה ויאמר האדם כיון שלא התבודדתי שעה הרי כבר בין כך אין לי בחירה ואני ברשות יצרי ואלך ואהנה מהעולם הזה רח"ל.

ונביא כאן את דברי הרמב"ם הלכות תשובה פרק ה' בענין הבחירה: "רשות לכל אדם נתונה, **אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו**, הוא שכתוב בתורה: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, כלומר הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, **ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע** וכיון שכן הוא פן ישלח ידו.

ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה, שנאמר: ראה נתתי לפניך היום את החיים, וכתוב: ראה אנכי נותן לפניכם היום, כלומר שהרשות בידכם, **וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה בין טובים בין רעים**, ומפני זה הענין נאמר: מי יתן והיה לבבם זה להם, כלומר שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה אלא הכל מסור להם.

אילו האל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אילו היה שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים או למדע מן המדעות או לדעה מן הדעות או למעשה מן המעשים כמו שבודים מלבם הטפשים הוברי שמים, **היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים: עשה כך ואל תעשה כך, הטיבו דרכיכם ואל תלכו**

אחרי רשעכם, והוא מתחילת ברייתו כבר נגזר עליו או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה כולה? ובאי זה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט?".

ואמנם לפי זה צריך להבין מהו באמת ענין ההתבודדות והתפילה והזעקה לה' יתברך שיקרבהו לעבודתו, אם אכן הבחירה היא ביד האדם עצמו, כי הקב"ה נתן לו את הבחירה, ומדוע ענין ההתבודדות והתפילה לה' יתברך שיציל את האדם מעבירות ותאוות הוא יסודי וחשוב כל כך. ולכן נביא את דברי הליקוטי הלכות (פקדון הלכה ג') שמבאר את כל הענין בהרחבה, וכך הוא כותב.

"זו בחינת התבודדות ושיחה זו תפלה, שצריך כל אדם לשפך שיחו לפני ה' בכל יום ויום, לבקש על נפשו מה' יתברך שיזכהו לקרבו לעבודתו יתברך באמת, וזהו יסוד הכל שכל עבודתו ויהדותו תלוי בזה, כמבאר אצלנו כמה פעמים. ויותר ממה שכתוב שם שמענו מפיו הקדוש בעל פה כמה וכמה פעמים כמה שיחות נוראות בענין זה שאי אפשר לבאר הכל בכתב. ואמר שכל הצדיקים והנשירים לא זכו לבוא למה שפאו כי אם על ידי זה על ידי שיחה בינו לבין קונו בלשון אשכנז שמדברים בו, כמבאר בספרים הנדפסים.

ולכאורה קשה, הלא אמרו רבותינו ז"ל (ברכות לג'): 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', ואם כן איך שיהי על זה תפלה מאחר שה' יתברך מסר הבחירה לנו? ואף על פי כן באמת מצאנו שכל הצדיקים עסקו בזה לבקש מה' יתברך שיצילם מהיצר הרע ויקרבם לעבודתו כמו שמענו בפה מלא מהצדיקים אמתיים שהיו סמוך לזמננו, וגם בדברי רבותינו ז"ל בגמרא ושאר ספרים מצאנו כמה תפלות שהתפללו בכל יום שינצלו מהיצר הרע, כמבאר תפלתם במסכת ברכות (זו), וגם מהתפלות הסדורים לנו בכל יום מאנשי כנסת הגדולה אנו רואין זאת כי אנו מתפללים שלש פעמים בכל יום: 'השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך'. נמצא שאנו מתפללים לה' יתברך שלש פעמים בכל יום לזכות לתשובה ולעבד אותו יתברך, אף על פי שזה תלוי בבחירת האדם. וכיצא בזה הרבה תפלות הקבועים מכבר שכלם מיסדים על בקשה זו לזכות לעבודתו יתברך. וכן כל ספר תהלים מיסד על תפלות ותחנונות אלו לזכות להתקרב אליו יתברך, כמבאר שם.

ובאמת אי אפשר להבין זאת, כי הוא גם כן מהקשיות שאי אפשר לתרצם בשום אופן כי אם באמונה לבד. וגם בעת שהודיע לי רבנו ז"ל ענין ההתבודדות והשיחה בינו לבין קונו, דברתי עמו מעט מזה: הלא האדם הוא בעל בחירה? ולא השיב לי בפרוש רק כל־אחר יד, כאומר אף־על־פי־כן, כלומר אף־על־פי שקשה זאת ואי אפשר לבדר לה הענין ולתרץ לה אף־על־פי־כן צריכין לנהג כן. ואנכי לא יכלתי לשאל יותר כי ידעתי כי קשיא זו יכולין להקשות על כל התפלות שסדרו לנו חכמינו ז"ל מכבר על תשובה והתקרבות לה' יתברך כגון ברכת 'השיבנו' וכו' כנ"ל. על־כן צריכין לסמוך רק על אמונה להאמין בחכמינו ז"ל שכלם הלכו בדרך זה והולכו אותנו בדרך זה להרבות בתפלה ותחנונים לה' יתברך לזכות לעבודת ה' יתברך, כי זה העקר והיסוד שהכל תלוי בו...

כי אף־על־פי שהאדם הוא בעל בחירה, אף־על־פי־כן העקר הוא תפלה ותחנונים לה' יתברך על זה, כי על־ידי בחירתו שבחר בדרך הטוב וסר מדרך הרע, על־ידי־זה מכניע הקלפות הבאין מ'שבירת כלים' ומכבר הטוב מהם. כי הבחירה הוא בהשכל שיש לו כח לבחור בטוב ולמאס ברע, ושכל האדם אין לו כח כי אם להכניע ולבטל הקלפות הבאין מ'שבירת כלים' שיש בהם כמה וכמה ניצוצות הקדושים שהם ניצוצי השכל, כי 'כלם בחכמה אתברירו' כנ"ל. אבל יש בלבולים וסטרין אחרנין ומניעות מהקדשה הבאין מבחינת 'חלל הפנוי', ששם אין שום שכל וחכמה כי אם אמונה לבד, שהוא בחינת תפלה ותחנונים וזעקות ושוועות לה' יתברך שיצילהו מהקלפות והיצר הרע הנמשך משם, ועל זה נאמר (סוכה נב:): 'בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו היה נופל בידו'. כי מהיצר הרע הזה הנמשך מחלל הפנוי אי אפשר להנצל בשום אופן כי אם על־ידי סיעתא דשמיא.

ועל־כן צריכין להרבות מאד מאד בתפלה ותחנונים להנצל ממנו, כי שם אין מועיל שום שכל, אדרבא, על־ידי שכל וחכמה נשקעין שם חס ושלום, רק העקר הוא אמונה שהיא בחינת תפלה. ובאמת זהו עקר הבחירה, דהינו מה שכופה בחירתו לבטל שכלו לגמרי ולסמוך על אמונה לבד ולהרבות בתפלה ותחנונים, כי הבעל דבר מעקם לב האדם כל־כך עד שגם זה קשה על האדם, אף־על־פי שבאמת הוא דבר קל מאד, אף־על־פי־כן הוא מבלבל ומעקם דעתו כל־כך עד שעל פי רב ענין זה של תפלה והתבודדות קשה על האדם יותר מכל העבודות קשות, וכל זה מחמת חסרון אמונה שאין לו אמונה בשלמות שזהו העקר והיסוד.

ועל-כן מי שזוּכָּה לְהַרְגִיל עֲצָמוּ בָּזָה לְהִרְבוֹת בְּתַפְלָה וְשִׁיחָה בֵּינוּ וּבֵין קוֹנוֹ שְׂיִזְכֶּהוּ ה' יִתְבָּרַךְ וְיַעֲזְרֵהוּ לְקַרְבוֹ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, בָּזָה בְּעֲצָמוֹ הוּא בַּעַל בְּחִירָה בְּמָה שְׂזָכָה לְבַחֵר בְּחִיִּים אֲמִתִּיִּים בְּדָרְךָ אֱמוּנָה וּתְפִלָּה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב (תהלים קיט): "דָּרְךָ אֱמוּנָה בְּחִירָתִי". כִּי בְּאַמֶּת זֶה עֶקֶר הַבְּחִירָה מֵה שְׁמִסְלֵק שְׁכָלוֹ וּבוֹחֵר בְּאַמוּנָה וּתְפִלָּה שֶׁזֶּהוּ הָעֶקֶר וְהִיסוּד שֶׁכָּל הַתּוֹרָה עוֹמֵד עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: 'בֶּא חֲבֻקוֹק וְהַעֲמִידוֹן עַל אַחַת וְצָדִיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה' כִּנ"ל. וְאֵז כְּשֵׁיט לֹא אֱמוּנָה שְׁלֵמָה וּמִרְכָּה בְּתַפְלוֹת וְשִׁיחוֹת לֵה'. יִתְבָּרַךְ שְׂיִזְכֶּהוּ לָשׁוּב אֵלָיו בְּאַמֶּת, אֲזַ עוֹזְרוֹ ה' יִתְבָּרַךְ שְׂיִזְכֶּה לַעֲבֹד אוֹתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּמֵאִיר עֵינָיו בְּתוֹרָתוֹ עַד שְׂזָכָה לְהִבִּין בְּתוֹרָה וְעֲבוֹדָה מֵה שֶׁאֶפְשָׁר בְּשָׂכָל אֲנוּשֵׁי לְהִבִּין. וְעַל-יְדֵי שְׁנֵי בְּחִינוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵם אֱמוּנָה וְשָׂכָל דִּקְדוּשָׁה הַנִּמְשָׁךְ מֵאַמוּנָה, עַל-יְדֵי-זֶה מְכַנְיַעִין שְׁנֵי מִיָּנִי הַקְּלָפוֹת הַנ"ל הַנִּמְשָׁכִין מִבְּחִינַת 'חֲלָל הַפְּנוּי' וּמִבְּחִינַת 'שְׁבִירַת כְּלִים' כִּנ"ל. כִּי שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (קהלת ד'): "טוֹבִים הַשְּׁנָיִם מִן הָאֶחָד וְכוּ' כִּי אִם יִפְּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְכוּ'". כִּי תוֹרָה וּתְפִלָּה, שֶׁהֵם בְּחִינַת שְׂכָל וְאַמוּנָה, הֵם תְּלוּיִים זֶה בָּזָה וְהָאֶחָד מְחַזֵּק וּמְקִים אֶת חֲבֵרוֹ, אֲבָל הָעֶקֶר הוּא הָאֱמוּנָה וְכִנ"ל".

ואם כן למעשה מה שיוצא מדברי רבי נתן הוא, שאכן ודאי ההתבודדות והתפילה לה' יתברך שיצילהו מעוונות זהו עיקר ויסוד חשוב מאוד בעבודת ה' יתברך, אבל מצד שני לא שייך לומר שאם האדם לא הרבה בתפילה והתבודדות ונכשל בעבירה זהו רק בגלל שלא התפלל לה' יתברך, ומצד עצמו לא היתה לו שום בחירה, שכפי שהבאנו לעילכל אדם יש לו בחירה, וכפי שיובא לקמן בפרק ב' שהקב"ה לא שולח לאדם נסיונות שאינו יכול לעמוד בהם, ויש לאדם את הכח לעמוד כנגד הנסיונות הבאים עליו, ואסור לאדם לחשוב כשבא לידו נסיון שבגלל שלא התפלל מספיק אין לו כעת כח לעמוד בנסיון.

וכמו כן לא שייך גם לומר להיפך, שאם האדם הרבה בתפילה והתבודדות ונכשל בעבירה, אם כן הוא לא אשם בזה, כי עשה את שלו והתפלל, אלא עליו לדעת שהוא אכן אשם במה שעשה (כפי שנאריך בזה לקמן בפרק ב'), ועליו לעשות תשובה ולסמוך על חסדי ה' יתברך העצומים שימחל לו על מה שעשה.

פרק ב'

**האם הבחירה היא רק לפני מעשה, אבל
לאחר מעשה צריך לדעת שכן רצה ה'
שיעשה וה' רצה שיכשל?**

הקטע הבא הובא בספר בגן האמונה פרק ד' בשלושת המהדורות הראשונות שהופצו בעשרות אלפי עותקים, והושמט מהמהדורה הרביעית שיצאה בשנת תשע"א לאחר לחצים של כמה רבנים שזעקו על הנזק הרב שנגרם מדברים אלו. אבל בהרבה מקומות בספריו ובעלוניו הוא כותב בקצרה את הדברים הללו, שהאדם צריך להאמין שכל מה שעבר עליו ברוחניות וכל הנפילות שלו הכל נעשה מלמעלה ואין שום רע כלל, ולכן הוא צריך להודות לה' על כל הכשלונות שלו, (וראה לדוגמא מה שנביא לקמן שער ה' פרק א' מה שכתב שהאדם צריך להגיד לה' תודה רבה על כל הנפילות שאני נופל, וכן ראה מה שנביא להלן מהספר בגן האמונה מהדורה רביעית שכל מה שעובר על האדם ברוחניות הכל מה' וככה ה' רצה וצריך לקבל את זה באהבה ובשמחה וצריך להודות לה' על כך, וכן מהספר חכמת נשים שכל הנפילות והכשלונות הכל מאיתו יתברך ולטובה, וכן מעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" שגם אם נפלת זה מהשם והכל לטובה ואין רע בעולם), וכל זה נמשך מיסוד זה שמבאר כאן שכל הכשלונות והנפילות של האדם הם מלמעלה וכך רצה ה' שיקרה, שדבר זה הוא נגד יסוד האמונה הפשוטה שהאדם יש לו בחירה וכפי שיתבאר.

ויש לציין עוד, כי על אף שהשמיט את הקטע הבא במהדורה הרביעית, אך הספרים של שלושת המהדורות הראשונות עדיין נמצאים

בעשרות אלפי מקומות, ומעולם לא הוציא הבהרה שהדברים אינם נכונים כדי להציל אנשים ממכשול.

וכך כתב בספר בגן האמונה פרק ד' בשלושת המהדורות הראשונות:

"ישנו כלל בידינו, שיש לאדם בחירה, וזה בידי ש'לו לבחור בין טוב לרע, כמובא: "הבחירה היא ביד האדם, כפשוטו. אם רוצה - עושה; אינו רוצה - אינו עושה" (ליקוטי מוהר"ן תניינא ק"י).

אולם הבחירה הזו של האדם היא רק לפני מעשה, שאז עליו לעשות כל שביקלתו בשביל לבחור נכון... אבל אחרי מעשה ישנה רק אמונה! רגע אחד אחרי שכבר עשה האדם איזה דבר, בין טוב, בין רע, עליו לדעת, שהוא בחר במה שבחר אף ורק משום שפכה ה' רצה שייבחר. כי אין עוד מלבדו, והוא יתברך עשה ועושה ויַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים. נמצא כשהאדם בחר טוב, אין לו להתגאות. אלא ידע שהכל בכח ה', וה' רצה שייצליח. וכן להפך. כשאדם נכשל, ידע שזה מאת ה', וה' רצה שייכשל. כי אם היה רוצה שייצליח, היה גותן לו להצליח.

וזהו היצר הרע העקרי של האדם, שמבלבל לו את הסדר של הדברים, וגותן לו לחשוב על הבחירה, אחרי שכבר נעשה מה שנעשה. והתוצאה היא שאם האדם הצליח בבחירתו, הוא מכניס בו גאוה של "כחי ועצם ידי", שיתלה את הצלחתו בבחירתו הטובה ויתגאה. ואם האדם נכשל, הוא מכניס בו גאוה של רדיפה עצמית, שייאשים את עצמו, שבחר לא נכון, ויפל לעצבות וכו'. וזו הכפירה שמכניס היצר הרע באדם. כי על מה שכבר נעשה, אין שיבת בחירה. אחרי מעשה יש רק אמונה, שפכה ה' רצה שיהיה. ולמעשה, האמונה הזאת היא בעצמה בחירה, כי זו הבחירה של האדם אחרי מעשה - להאמין שפכה ה' רצה.

יוצא שלפני מעשה - הבחירה היא כפשוטו, לבחור בטוב ולעשות רצון הבורא. ואחרי מעשה - הבחירה היא להאמין שמה שבחרת פכה ה' רצה שתבחר, והכל לטובה.

על מנת להבין היטב עגנו זה צריכים להקדים הקדמה חשובה על השאלה המפרסמת - שאלת הידיעה והבחירה, שהרי אי אפשר להבין: כיצד תתכן בחירה, אם הבורא יודע מראש מה יהיה?

ולחדד הדברים, הנה הידיעה - פרושה, שהכל בשליטתו הגמורה של הבורא, והוא עשה, עושה ויעשה לכל המעשים. ואין אדם מזיז אצבע, אם לא ברצון ה'. ונמצא שאף פשאדם חוטא, זה מאת ה', וה' יודע מראש, שאדם זה יחטא.

והבחירה - פרושה ידוע: הבחירה היא ביד האדם בפשיטות. אם רוצה - עושה; אם אינו רוצה - אינו עושה. נמצא הכל ביד האדם - לבחור בטוב או ברע, והאדם הוא המחליט הבלעדי על חיו.

כיצד יתכנו שני דברים אלו הסותרים זה את זה? או הכל ביד האדם, או הכל ביד ה'? צריכים לדעת, שזה דבר שאין השכל האנושי יכול להשיג, כמו שכתוב:

"ודע, שזה עקר כח הבחירה. כל זמן שהשכל אין כל כך גדול להבין הידיעה והבחירה, אזי כח הבחירה על מקומו, כי יש בידו כח לבחור החיים או הפוכו. אבל אם יגדל השכל האנושי, ויתגלה לאנושי הידיעה והבחירה - אז יתבטל הבחירה. כי אז על ידי גדולו של השכל יצא מגדר האנושי, ויעלה לגדר מלאך, ואז יתבטל הבחירה. וזה זה עקר כח הבחירה. זה שאין יודע השכל של הידיעה והבחירה" (ל"מ כא).

נמצא כל זמן שאדם הוא בגדר אנושי, יהיה מי שיהיה, הוא לא יוכל להשיג את התשובה לשאלה זו. ואם יתעקש לנסות לישבה, הוא יגיע לכפירות גמורות, לבלבולים, לקשיות, ואף עלול לצאת מדעתו, רחמנא לצלן. כמו שאמרו חז"ל, שהמנסה לתרץ את שאלת הידיעה והבחירה, עליו נאמר: "כל באיה לא ישוּבון ולא ישיגו ארחות חיים..." רחמנא לצלן.

ומובא (ליקוטי הלכות בב"ח) על שאלת הידיעה והבחירה, שאלו הם שני שכלים, שאסור לערב אותם זה עם זה. כי אף שכל אחד בפני עצמו

הוא אמת, דהינו, שבודאי יש בחירה לאדם, ובודאי גם הכל בשליטת הבורא, והוא יודע הכל מראש. אבל כל זה הוא רק כשכל אחד עומד בפני עצמו, ואין מנסים לישוב ביניהם ולהשתמש בהם במערב; כי אסור לערב את האחד עם השני...

לכן, כשמדברים על בחירה, מתיחסים אף ורק לבחירה, ואין לערב בה את ענין הידיעה. וכאשר מדברים על הידיעה, מתיחסים אף ורק לידיעה, ואין לערב בה את ענין הבחירה. ולמעשה, הבחירה והידיעה הם כלים שצריכים להשתמש בהם כל אחד בזמנו הנכון. ואין צריכים להבין אותם בשביל להשתמש בהם.

לכן: לפני מעשה - תשתמש בבחירה, כי הבחירה בידיה כפשוטו. ואחרי מעשה - תשתמש בידיעה, כי הכל ביד ה' כפשוטו.

אבל אחרי מעשה, אפלו נכשל האדם בעוון החמור ביותר שבתורה, עליו לדעת: ככה ה' רצה, וזה לטובה!

אם כן, הכל בודאי לטובה, כי את כל החסרונות הללו האדם צריך בשביל לכוון אותו להגיע לתקון שלו!

כאשר אדם יודע, שאחרי שפבר נכשל, זה לטובה שנכשל, והוא מתעורר מפשלוֹן זה להתקרב לה', אזי למעשה אין לו יצר הרע. כי כאמור, כל היצר הרע הוא רק הכפירה, שמכניס באדם רדיפה עצמית, שהוא היה יכול להתגבר. כי אל לנו לשפח, שמדבר אחרי מעשה. ומה שהיה כבר היה. וכמו שלמדנו: אחרי מעשה הבחירה היא להאמין, שפכה ה' רצה. כי לפני מעשה בודאי צריך שיאמין, שהבחירה בידו, וישתמש בכל הכחות שלו לבחור נכון. אבל אחרי מעשה - יש רק אמונה. להאמין שפכה ה' רצה, ואם ה' רצה ככה, זה בודאי לטובה."

קטע זה שהבאנו אמנם הושמט במהדורה הרביעית, אך כעת נביא קטעים נוספים שלא השמיט שכותב בהם גם כן דברים אלו:

בספר בגן האמונה פרק ו' (במהדורה הרביעית הוא בעמוד שס"ד) כתב: "ישנו כלל שאסור לשכוח: הבחירה היא רק לפני מעשה - שיעשה הכל בשביל לא להכשל. אבל אחרי מעשה יש רק אמונה - שפכה ה' רצח. מה עושה היצר הרע? הוא מבליבל את האדם להפך את הסדר, שיחשב על הבחירה אחרי שכבר עבר מה שעבר, ויחזור לדוש בכשלונו שלו. ומזה באים כל היאוש וחלישות הדעת.

לכן, אדם צריך לעשות סדר בדברים: לפני מעשה - יש בחירה. אחרי מעשה - הבחירה היחידה היא האמונה: להאמין שפכה ה' רצח, ולקבל הכל פאהכה ובשמחה, שזה בודאי לטובה. להודות על הכשלונו, ולהתעורר ממנו לתפלה, ולהתפלל שיוצא להתפלל. בקצור ולענין - הכל ביד ה', ובידה לבקש מה, שיתן לה להתפלל ולהתפלל ולהתפלל...".

ובספר בגן האמונה עמוד ל"ז (במהדורה רביעית זה בעמוד ע"ב) כתב: "הדרגה הראשונה - היא האמונה שה' יתברך הוא השליט היחיד בעולמו. וכל מה שקורה בעולם - הכל מאתו יתברך בהשגחה מלאה ומדיקת. כמו שכתוב: "רבון כל המעשים". שפרושו: "השולט על כל המעשים". וכמו שמובא בשלשה עשר עקרים של הרמב"ם לומר בכל יום: "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה, עושה ויעשה לכל המעשים". במלים אחרות - כל מה שנועשה בעולם, מהדבר הפעוט ביותר, ועד לדבר הגדול ביותר, הכל ה' עושה. לכן, צריך שתאמין שכל מה שעובר עליה, בין ברוחניות ובין בגשמיות, בין שזה בא לה ממקרי הטבע, בין שזה מבני אדם, ובין שזה בא לה מעצמה - שבשלוש אפשרויות אלו נכללים כל המקרים בעולם - הכל ברצון ה' יתברך. ובמלים אחרות - ככה ה' רוצה".

ובספר חכמת נשים עמוד 338 כתב: "שמחה זו אמונה. כשאדם מחיך זה בטוי לאמונה שלו, שהוא יודע שאין עוד מלבדו, ושהוא בידיים הטובות של ה', וה' אוהב אותו ומשגיח עליו ומנהיג אותו, וגם כל הנפילות והכשלונות הם מאתו יתברך ולטובה".

ובעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ז' טבת תשע"ו כתב: "אתה תקבל דעת שגם אם נפלת זה מהשם והכל לטובה ואין רע בעולם!"

הנה לבוא ולטעון באופן כללי שכל החטאים שהאדם עבר אינם באשמתו כלל, וכך רצה ה' יתברך שיעשה, הרי זה כפירה בתורה, שנאמר בה: "ראה נתתי לפניך את החיים ואת המוות את הטוב ואת הרע, ובחרת בחיים", הרי שיש בחירה לאדם, והבחירה זהו יסוד כל התורה כולה. ואין שייך כלל לחלק בין קודם המעשה לאחר המעשה, כי אם קודם המעשה היו לו שתי אפשרויות מה לעשות, איך פתאום לאחר המעשה נאמר שהיתה לו רק אפשרות אחת, והרי אנו משקרים את עצמינו, כי אם יש לאדם בחירה איך יתכן שלאחר המעשה פתאום מתברר שהוא היה מוכרח במעשיו. והרי זה היפך התורה והיפך כל מושג הבחירה. וכל בר דעת מבין שאם אנו אומרים לאדם שיש לו אפשרות לבחור בין שני דברים, לא שייך כלל לומר לו מיד לאחר שבחר באחד משני הדברים שכעת הכל התהפך וכעת מתברר שטעינו ולא היתה לו שום בחירה, ואם הקב"ה בעצמו אומר לנו באופן ברור ביותר שיש לנו בחירה האם לעשות או לא, וכפי שנביא בהמשך מכל הספרים שזה יסוד התורה כולה, איך אפשר לבוא רגע אחרי הבחירה ולומר לנו שלא היתה לנו בחירה?

והטענה הטפשית שכותב להוכיח את דבריו שהכשלונות הם מה' יתברך, כי אם ה' היה רוצה שיצליח היה נותן לו להצליח, אין צורך להאריך כמה שטות והבל הוא, שהרי הקב"ה אומר לנו במפורש שהוא נותן לנו בחירה, אם כן זה תלוי ברצון שלנו ובבחירה שלנו ורצונו הוא שאנחנו נבחר בטוב.

וכבר הבאנו לעיל בפרק א' בארוכה את דברי הרמב"ם בהלכות תשובה הלכה ה' שכתב: "רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו... ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע... ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה...", ובהמשך דבריו שם ביאר באופן השווה לכל נפש כיצד אין בדבר זה סתירה כלל ליסוד האמונה בכך שהקב"ה עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וזה לשונו שם:

"אל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורים לו, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו והכתוב אומר: 'כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ'? דע שהכל כחפצו יעשה ואף על פי שמעשינו מסורין לנו, כיצד, כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה והמים והארץ יורדים למטה והגלגל סובב בעיגול וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו, ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות, לפיכך דנין אותו לפי מעשיו, אם עשה טובה מטיבין לו ואם עשה רעה מריעין לו, הוא שהנביא אומר: 'מידכם היתה זאת לכם גם המה בחרו בדרכיהם', ובענין זה אמר שלמה: 'שמח בחרו בילדותך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט', כלומר דע שיש בידך כח לעשות ועתיד אתה ליתן את הדין.

שמא תאמר: והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהיה צדיק אי אפשר שלא יהיה צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו? דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר: כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים, אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד, ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו, וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמיתת הבורא שנאמר כי לא יראני האדם וחי, אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, הוא שהנביא אומר: 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי', וכיון שכן הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים, אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך, ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה, ומפני זה נאמר בנבואה שדנין את האדם על מעשיו כפי מעשיו אם טוב ואם רע, וזה הוא העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו".

[ואף אם מצינו במקומות מסויימים לימוד זכות על האדם שהיה קשה לו להתגבר ולעמוד בנסיון בגלל יצרו הגדול ואינו חייב כל כך במעשיו הרעים, וכעין המבואר בתורה רפ"ב שצריך לדון לכף זכות אפילו רשע גמור, וכמובא בביאור הליקוטים שם, וכמובא בליקוטי תנינא סימן מ"ח שיש לפעמים שמפילים את האדם מעבודת

ה' ומצינו בספר ליקוטי הלכות שהאריך בכמה אופנים לגבי גדולת רחמי ה' ועד כמה הוא דן את האדם לזכות גם אחר שהרבה לחטוא ולפשוע, אך אין זה שייך כלל לדבר זה לומר שבכל מצב לא היתה לו בחירה כלל והיה מוכרח בכל מעשיו, עד שלא יצטרך לעשות תשובה ולא יענש כלל על כל חטאיו כי היה מוכרח בהם, אלא הלימוד זכות מועיל להקל בענשו, וכן להחזירו בתשובה, כשהאדם רואה שעיקר רצונו הוא לעשות טוב אלא שיצרו התגבר עליו].

ולפי דבריו המשובשים של הר' שלום ארוש כל ענין ההתבודדות שאדם שופט עצמו על מעשיו ומתחרט ובוכה על מעשיו הרעים בטל לגמרי, כי אינו אשם כלל במה שעשה והיה מוכרח מלמעלה שכך יעשה, וכן כל ענין התשובה והחרטה והוידוי על המעשים הרעים שזהו מעיקרי היהדות והוא מצות עשה דאורייתא וכן העונש על העבירות לא שייך כלל לפי דבריו, כי הקב"ה רצה שהאדם יכשל והקב"ה עשה זאת לטובה, ורח"ל הוא קורא לחרטה והתשובה ועצם המחשבה שהיה יכול להתגבר על הנסיון בכינויים: 'רדיפה עצמית' ו'כפירה', לא פחות ולא יותר, ובזה הוא עוקר ממש את התורה.

ולפי דבריו נמצא גם כן שאין שייך כלל שכר על מצוה ועונש על עבירה, כי לאחר מעשה האדם צריך להאמין שהקב"ה החליט וגזר האם הוא יכשל או לא, ולא היתה לו בחירה כלל, ואם כן לא שייך שיקבל שכר או עונש על מה שעשה, וזהו ממש מינות ואפיקורסות, כי זה אחר מעיקרי האמונה: "אני מאמין שה' יתברך גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו". וכמו שכתב הרמב"ן על התורה (שמות פרק יג פסוק טז): "מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון".

ומלבד זאת יש בזה גם כן הרס עצום ונורא של כל היראת שמים ושל כל עבודת ה' ר"ל, כי כשהאדם יודע ומאמין שכל מאות ואלפי העבירות החמורות שעבר מיום עמדו על דעתו ועד היום הוא אינו אשם בהם כלל והוא צדיק גמור, ומשמים נגזר שיעבור עבירות אלו, מה יפריע לו ומה ימנע ממנו להמשיך לחטוא, הרי בתוך תוכו הוא יודע שמיד לאחר שיחטא הוא יאמר לעצמו שגם עבירה זו היה מוכרח לעשותה, ואם כן מדוע שלא יהנה מהעבירה ואחר כך גם ישאר צדיק גמור, ואם

כן אין לאדם שום דבר שיעצור ממנו לחטוא בחטאים החמורים ביותר ר"ל, וזהו עקירת התורה ממש וכפירה בתורה, ובפרט מה שכותב בספר בגן האמונה פרק ד' שעצם העובדה שהאדם לא התגבר מוכיחה שלא היה יכול להתגבר, שעל ידי זה האדם אומר לעצמו: כיון שנפלתי לכאלו חטאים גדולים סימן שאין לי כח להתגבר על כאלו תאוות גדולות, ומשמים רוצים שאפול לתאוות האלו, וממילא מדוע שאני יתאמץ להתגבר מעכשיו.

[מה שאין כן לפי החיזוק האמיתי של רבינו הקדוש ורבי נתן זצ"ל שאינם אומרים שלאחר החטא אינו אשם כלל, אלא שאמנם הוא חייב ופושע בזה שחטא, וגרם פגמים גדולים, אך גם לאחר שנפל והתלכלך ופגם יש לו תקוה תמיד על ידי התשובה ועל ידי כח הצדיקים, והוא יכול להתאמץ ולהפוך את הירידה לעליה גדולה ולתקן הכל ולהגיע לדרגה גבוהה יותר ממה שהיה קודם הנפילה, אבל בודאי אין זה נותן לאדם היתר לכתחילה לחטוא ח"ו, משא"כ כשאומרים לאדם שאינו אשם כלל ונגזר מלמעלה שהוא יחטא, א"כ הותרה הרצועה ח"ו].

ומה שהוא כותב שאף שהוא מאמין שככה ה' רצה שיכשל וזה לטובה מה שנכשל, הרי שהאדם צריך להתעורר מכשלון זה להתקרב לה', הרי דברים אלו אינם מובנים כלל, כי אם ה' עשה זאת לטובתו מדוע שיתעורר מכשלון זה, הרי כל מה שהיה זה בסדר גמור ואינו כשלון כלל אלא לטובה ואינו אשם כלל, אם כן הוא כבר קרוב לה', אז מה יעורר אותו לקום ולשנות את דרכו? וגם מה שכותב הר' שלום ארוששאף שאין לו בחירה על מה שעשה מכל מקום העצה היא התפילה, שיירבה בהתבודדות לה' יתברך ויבקש ממנו שלא יחטא מעתה, גם זה אינו מובן כלל, כי כל ענין ההתבודדות והתפילה בנוי על כך שהאדם יודע שנכשל ופגם וליבו נשבר בקרבו, וכפי שרבינו מבאר שההתבודדות הוא זמן של לב נשבר, ואז יש לו את הכח להתפלל ולבקש שוב ושוב שיזכה לצאת מהתאוות והמידות הרעות, אבל כשהאדם מאמין שככה ה' רצה שיכשל וזה לטובה מה שנכשל, ואין לו שום רגש קטן של חרטה על מה שעשה (כי חרטה זה 'רדיפה עצמית' ו'כפירה', עפ"ל), אם כן למה שיבקש ויתחנן לה' שיזכה לא להכשל יותר, הרי הכל זה בסדר גמור והוא צדיק גמור.

ואם כי אין צורך ואין מקום להאריך ולהביא את כל אלפי הלשונות שיש בכל תפילותיו של מורינו ר' נתן זצ"ל שרואים מהם שהאדם יש לו בחירה והוא החייב בכל הכשלונות והנפילות שלו, אך נביא כאן מעט מלשונותיו הנוראים בענין זה,

וכגון בליקוטי תפילות ח"ב תפילה ח': "לך ה' הצדקה על כל הטובות והחסדים והנסים והנפלאות, פלאי פלאות אשר עשית עמי בכל יום ויום, מעודי עד היום הזה, **ולי בושת הפנים על כל החטאים והעוונות והפשעים והפגמים ומחשבות רעות והרהורים רעים ומעשים עכורים שעשיתי ופגמתי בכל יום ויום מיום היותי על האדמה עד היום הזה**".

ובתפילה שאחר התיקון הכללי כתב: **"ידעתי ה' ידעתי, כי אני בעצמי החייב והפושע אפילו בהמקרות שנזדמנו לי בשוגג, כי לא שמרתי את המחשבה כלל והרהרתי ביום, עד שבאתי לידי טומאה בלילה, ועל ידי זה קלקלתי מה שקלקלתי, וגרמתי מה שגרמתי, ושחתתי מה ששחתתי. אוי אוי אוי, אויה על נפשי, אוי לנפשי, כי גמלתי לי רעה. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. האלקים מצא את עוונתי. הנני לפניך באשמה רבה, הנני לפניך מלא בוש וכלימה, מלא טינופים ולכלוכים, מלא תועבות רעות, ואין שום לשון בעולם שאוכל לכנות בו עוצם הרחמנות שיש עליי**".

ובחלק ראשון תפילה תפילה כ"ה כתב: "וכן היה כמה פעמים בלי שיעור וערך ומספר, שבכל פעם שאנו חותרים ורוצים לצאת ולעלות מדרגא לדרגא בערכנו, הם מתגברים ומתגרים בנו יותר ויותר, עד אשר 'כלו ביגון חיי ושנותי באנחה' עד אשר איני יודע מה לעשות. ובאמת אני מודה ומתוודה לפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, **כי אני בעצמי החייב, כי בודאי היה לי כח להתגבר עליהם בכל פעם לנצחם ולשברם ולבטלם, כי אין אתה בא בטרוניא ובעלילה על בריותיך**. וכשם שנתת בהם כח למנוע ולבלבל אותי חס ושלום, כן נתת לי כח יותר ויותר להתגבר עליהם לשברם ולבטלם לגמרי. אך בעוונותי הרבים לא חסתי על נפשי ולא נתגברתי בכוחך לשברם ולבטלם ולא קיימתי עצותיך הקדושות".

ואכן נשמע כמה פעמים בפה מלא מתלמידיו של הר' שלום ארוש שאינם מבינים את תפילותיו של ר' נתן ז"ל בליקוטי תפילות, בהם הוא צועק כל כך על העוונות, וכי לא ידע את השגתו הנפלאה של הר' שלום ארוש שצריך להגיד תודה על הכל, גם על הצרות וגם על הכשלונות? עפ"ל, ומזה הם באים לדמיונות ושיבושים כאילו הר' שלום ארוש השיג השגות גבוהות יותר מרבי נתן, עפ"ל.

ובספר כוכבי אור (אמת ואמונה אות ג) כתב רבי אברהם ב"ר נחמן ז"ל: "ניתן כח הבחירה לאדם (כי על כן באמת כח הבחירה הוא הפלא הגדול שבכל הפלאות שעשה ה' יתברך כמובא

בלקוטי הלכות [הלכות ברכות הראיה ד] בשם ספרי אמת) **שיהיה בכוחו וגבורתו למשול ברוחו** ולבלי לתור אחרי לבבו זהו מינות, ואחרי עיניו זהו ניאוף, וכל המקשה את ערפו ומכביד את לבבו לבלי להתגבר על יצרו ותאותיו הרעים הוא החייב והפושע והזדון והמורד".

וכן כתב עוד בספר כוכבי אור (שיחות וסיפורים אות ח') וז"ל: "מה שנגראה מצרופי דברי רבנו ז"ל שהשגי הפכים הנמצאים בהדיעה והבחירה, נחשבים ועומדים אלה השגי הפכים גם בדברי הנשמה והבחירה. כי אף על פי שגם צד הנשמה והדיעה אמת ויציב, אבל בזה העולם יש לנו לסלק את דעתנו ולבנו מלבוא כלל בדבר הנשמה והדיעה, ואין לנו לשום אל לבנו רק צד הבחירה. כי באמת האמתי נמצא יכלת בכל אדם להתקנא בהצדיקים האמתיים, ולבחור בטוב ולסור מרע עד שיזכה גם כן לתכלית מדרגה העליונה, ומחמת זה מגיע ענש לחוטאים. וכבר הבאתי בכלל השגים עשר שבהקדמת ספרי באור הלקוטים, שמבאר מדברי רבנו ומהרנ"ת ז"ל שנמצאים הרבה דברים הנראים לדעתנו האנושה כשגי הפכים בנושא אחד, ולהעדר גבול חכמת ודעת הבורא יתברך לבלתי הפכים יחשבו".

ובספר ליקוטי הלכות (ברכת הריח וברכת הודאה הלכה ד) כתב: "עיקר היחוס והמעלה של האדם אשר בשבילו כל הרעש הזה, שהכל נברא בשבילו מראש ועד סוף, העיקר הוא מה שהאדם הוא בעל בחירה, שעל ידי זה דייקא עבודתו חשובה מאוד מאוד יותר מעבודת כל המלאכים והשרפים וכו', מאחר שהם אין להם בחירה והאדם הוא בעל בחירה. ובשביל זה ברא ה' יתברך הכל מראש ועד סוף. נמצא שהכל נברא בשביל הבחירה. ועל כן הבחירה יש לה כח גדול. עד שכביכול, ה' יתברך בעצמו אין בידו לבטל הבחירה, כי אם כן יתבטל העולם. וכמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

ובדרשות הר"ן הדרוש החמישי כתב: "היות האדם בחירי במעשיו והרשות נתונה בידו לבחור איזה דרך שירצה, כמאמר הכתוב 'ראה נתתי לפניך היום את החיים האת הטוב ובחרת בחיים', ומי שיכפור זה - יכפור בכל התורה כולה, ולא די שיעקור התורה אבל יחלוק על טבע המציאות הנראה".

וכן כתב עוד בליקוטי הלכות (הלכות ברכת הריח הלכה א'): "כי באמת בכל אחד מישראל יש נשמה יקרה שיש לה כח גדול לעמד כנגד היצר הרע וחילותיו כי אם לא היה כח באדם לעמד כנגד היצר הרע לא היה הקדוש ברוך הוא נותן לו יצר הרע

כִּזָּה, כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא בְטְרוּנֵיָא עִם בְּרִיּוֹתָיו וְכִמּוֹ שְׁאָמַר רַבֵּנוּ זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה שְׁאֵין מִי שְׁיֵהִיָּה לוֹ מְנִיעוֹת שְׁלֹא יוּכַל לַעֲמֹד בָּהֶם, וְכִמּוֹ שְׁפָתוֹב: 'וְאֵלֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה וְאַתָּה תִּמְשַׁל בּוֹ'. 'אִם תִּרְצָה תִּתְגַּבֵּר עָלָיו', עֵין שֵׁם בְּפִרוּשׁ רִשִׁי". עַל כֵּן צָרִיכִין לַדַּעַת וְלְהֶאֱמִין שְׁבּוּדָאֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶפְלוּ הַפְּחוֹת שְׁבַּפְחוּתִים הוּא בַּעַל כַּח גְּדוֹל לַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיָּצָר הָרַע שְׁלוֹ. וְעַקֵּר כָּל הַחֲטָאִים וְהַתַּאֲוֹת שֶׁהָאָדָם נִלְכָּד בָּהֶם חֶסֶד וְשְׁלוֹם, הִיא רַק מַחֲמַת שְׁטוּת שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ מַכּוּחוֹ וְכוּ', כַּמְבָּאָר בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה בְּנִיעִימַת הַחֲרוּזִים שְׁלוֹ הַנֶּדְפָסִים בַּתְּחִלַּת סֵפֶר לְקוּטִי מוֹהֲרֵ"ן וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: 'חֲזַק וְנִתְחַזַּק וְאַל תִּהְיֶה כְּפִיל הַגְּדוֹל וְכִנְגֹּמֶל וְכוּ'. וְכֵן זֶה מַחֲמַת שְׁטוּת שְׁאִין יוֹדֵעַ מַכּוּחוֹ וְכוּ'".

וְכֵן בַּהֲלָכוֹת בְּרִכּוֹת הַשַּׁחַר הַלְכָה ג' כֹּתָב: "מִזָּה יָכוֹל כָּל אָדָם לִקַּח מוֹסֵר לַעֲצָמוֹ כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁהַיָּצָר הָרַע וְהַתַּאֲוֹת וְכוּ' מִתְגַּבְּרִים עָלָיו מֵאֵד מֵאֵד וְנִדְמָה לוֹ שֶׁקִּשָּׁה לְשִׁבְרָם, צָרִיךְ לִידַע שְׁבּוּדָאֵי אֵין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא בְטְרוּנֵיָא עִמּוֹ וּבּוּדָאֵי אִם לֹא הִיָּה לוֹ כַּח לְשִׁבֵּר לֹא הִיָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִגֵּרָה בּוֹ יָצָר הָרַע כִּזָּה, רַק, אֲדִרְבָּא, יָדַע בְּנַפְשׁוֹ כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָצָר הָרַע גְּדוֹל כִּזָּה, שְׁבּוּדָאֵי נִפְשׁוֹ הִיא נִפְשׁ יִקְרָה וְקִדּוּשָׁה מֵאֵד מֵאֵד בְּשִׁרְשׁוֹ וְעַל כֵּן מִתְגַּבְּרִים עָלָיו כָּל כָּה, כִּי כָּל מֶה שֶׁהִנָּפֵשׁ יִקְרָה וְגִבָּה בְּיוֹתֵר מִתְגַּבֵּר עָלָיו הַיָּצָר הָרַע בְּיוֹתֵר וְכִמּוֹ שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבִרְכָּה (סִפָּה ג'): 'כָּל הַגְּדוֹל מִחֲבִירוֹ יָצָרוֹ גְּדוֹל מִמֶּנּוּ'".

וְלִסּוּיִם נִבְיָא אֶת דְּבָרֵי הַלִּיקוּטֵי הַלְכוֹת (סִימְנֵי בַּהֲמָה וְחִיָּה טַהוּרָה הַלְכָה ד' אוֹת מ"א) הַמְבָאָר בְּאִרְכּוֹת אֶת עֵינֵי הַיְדִיעָה וְהַבְחִירָה וּמִבְאָר הֵיטֵב בְּטוֹב טַעַם וְדַעַת בְּאִיזָה אֹפֶן מִשְׁתַּמְשִׁים בַּעֲנִין הַיְדִיעָה וּבְאִיזָה אֹפֶן בַּעֲנִין הַבְחִירָה בְּאֹפֶן שְׁלֹא יִסְתַּבֵּב מִכָּךְ שׁוּם פְּגִיעָה חֲלִילָה בְּאֵף יִסּוּד מִיִּסּוּדֵי הַדַּת ח"ו וְאִדְרַבָּה הַדְּבָרִים יֵבִיאוּ בֵּיתֵר שְׁאֵת וְעוֹז אֶךְ וְרַק לַחֲיִזּוֹק הַדַּת, וְז"ל: "בּוּדָאֵי ה' יִתְבָּרַךְ עוֹסֵק בְּתַקְוֵן הָעוֹלָם בְּעַצְמוֹ תְּמִיד, וּבּוּדָאֵי הוּא גּוֹמֵר תְּמִיד וְיִגְמֹר הַכֹּל כְּרִצּוֹנוֹ, כִּמּוֹ שְׁפָתוֹב (תַּהֲלִילִים צב): "וְאַתָּה מְרוֹם לְעוֹלָם ה'", וַיִּרְשׁ רִשְׁי": 'לְעוֹלָם יָדָה עַל הָעֲלִיּוֹנָה', אֵף אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֲסוּר לָנוּ לַעֲשׂוֹת שׁוּם דְּבָר כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, וּמִי שְׁפּוֹגֵם אִיזָה דְּבָר חֶסֶד וְשְׁלוֹם כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם הוּא פּוֹגֵם בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּמִחֲרִיב וּמִקְלֶקֶל הָרַבָּה (כְּמוֹבָא בְּכָל הַסְּפָרִים). וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן ה' יִתְבָּרַךְ גּוֹמֵר וְיִגְמֹר כְּרִצּוֹנוֹ. וְזֶה הַדְּבָר אִי אֶפְשָׁר לְהַבִּין כָּלֵל, כִּי הוּא עֲנִין מְבוּכָה הַנִּלְשָׁה כָּל שֶׁהַכֹּל נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי ה' יִתְבָּרַךְ, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הַכֹּל תִּלְוִי בְּאָדָם, שְׁזָה אִי אֶפְשָׁר לְהַבִּין בְּשׁוּם אֶפֶן כִּנְל.

ועל-כן יש כמה דברים שהאדם עושה כנגד ה' יתברך, כנגד התורה, ואחר-כך על-ידי-זה דיקא גומר ה' יתברך כרצונו. ואף-על-פי-כן זה האדם שעשה העברה ענוש יענש כראוי לו, כמו שמצינו בכמה דברים, כמו פרעה שהכביד את לבו כנגד ה' יתברך ועל-ידי-זה דיקא נתגדל ונתקדש שמו יתברך על-ידי האותות והמופתים שעשה בו עד שיצאו ישראל ברכוש גדול. נמצא שהגלות היה בודאי לטובה לישראל, ואף-על-פי-כן בודאי יקבל פרעה ענוש כראוי לו. וכמו שמובא על פסוק (בראשית טו): 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול', שאף-על-פי שאחרי כן יצאו ברכוש גדול, והגלות טובה גדולה לישראל, אף-על-פי-כן 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', כי אף-על-פי-כן מגיע להגוי דינו ומשפטו כראוי. וכן כל המעייקים ומצרים לישראל כמו המן וכו' שכלם היו לטובת ישראל ואף-על-פי-כן אחריהם עדי אבד, וכן מתנהג ה' יתברך תמיד.

וכן הוא בכל אדם, שאפלו מי שהוא רשע ובעל עברות חס ושלום, אף-על-פי-כן אינו עושה לה' יתברך כלל, כמו שכתוב (איוב לה): 'אם חטאת מה תפעל לו וכו'', כי ה' יתברך מאד עמקו מחשבותיו וידע להפך הכל לכבודו ורצונו, כי אתה מרום לעולם ה' כנ"ל, וכמו שאמר רבנו ז"ל (חיי מוהר"ן סימן קפ"ח): 'ה' יתברך גומר תמיד, ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: 'גאט פירט תמיד אויס', ואף-על-פי-כן ישלם ה' לעושה הרעה כרעתו. וזהו באמת נפלאות תמים דעים שאי אפשר להשיג כנ"ל.

ועל-כן מועיל תשובה על כל העונות שבעולם, אף-על-פי שעשה מה שעשה ופגם מה שפגם וקלקל מה שקלקל, אף-על-פי-כן מועיל תשובה על הכל, ואין לה דבר שעומד בפני התשובה. ולכאורה אי אפשר להבין ענין התשובה, כי מאחר שעל-ידי העברה מחריב ומקלקל האיבר והמדה והעולם התלויים במצוה זאת, איך יוכל לחזור ולתקן על-ידי התשובה והחריטה מה שקלקל, ועל-כן באמת שאלו לכלם והשיבו: 'הנפש החוטאת היא תמות' כמובא (ירושלמי מכות פ"ב מ"ו), אבל ה' יתברך חנון ורחום הוא, והקדים תשובה לעולם, כי הוא יתברך יודע גדלותו ורוממותו, כי אין מי שיידע ממנו יתברך כי אם הוא לבדו יתברך, ועל-כן הוא יודע שאחר כל הקלקולים שמקלקל האדם בעונותיו הרבים, אף-על-פי-כן הוא גומר הכל כרצונו על-ידי-זה דיקא, רק אף-על-פי-כן מגיע להעובר ענשים קשים ומרים כפי מעשיו, כי הם דרכיו יתברך שאי אפשר להבינם כנ"ל. ועל-כן תכף כשעושה האדם תשובה ומכניע את עצמו לפני ה' יתברך ומתחרט על העבר ומקבל על עצמו שלא לעשות עוד וכו', תכף ומיד ה' יתברך חומל עליו וממשיך עליו הארת התקון מלמעלה

מעלה ששם בגבהי מרומים אין שום קלקול כלל, רק אדרבא, מכל הדברים איך שהם, נעשים תקונים גדולים כנ"ל.

ועל-כן צריך האדם לפלס דרכיו, לשמר עצמו מאד לבלי לעבר חס ושלום שום דבר כנגד התורה, כי אף-על-פי שאיך שיתנהג אף-על-פי-כן יגמור ה' יתברך תמיד כרצונו כנ"ל, אף-על-פי-כן יקבל ענשו הקשה והמר רחמנא לצלן כפי מעשיו כנ"ל. אבל אם חס ושלום כבר התגבר עליו היצר הרע והפילו ברשתו ונגשל במה שנכשל בשוגג או במזיד, אפלו אם עבר מה שעבר, אפלו אם הרבה לפשע מאד, אפלו אם חס ושלום עבר על כל התורה כלה אלה פעמים רחמנא לצלן, אף-על-פי-כן אין שום יאוש בעולם כלל, כמבאר אצלנו כמה פעמים, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל: 'אין לה דבר שעומד בפני התשובה', **כי אחר שכבר עשה מה שעשה ועבר מה שעבר הוא צריך להתחזק להתעורר לתשובה**, ויסמוך על חסדי ה' יתברך שיוכל להאיר עליו התקון מבחינת ההנהגה של מעלה מעלה ששם מתהפך הכל לטובה תמיד כנ"ל.

ועל-כן העונות נתהפכין לזכיות על-ידי התשובה (יומא פו:), כי הכל על-ידי בחינה הנ"ל, אבל בודאי אסור להאדם לסמוך על זה חס ושלום, כי 'האומר אהטא ואשוב, אהטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה' (יומא פה:), וזהו 'אין מספיקין בידו' דיקא, כי בודאי גם האומר 'אהטא ואשוב וכו'' אם אף-על-פי-כן עושה תשובה אחר-כך בודאי מועיל לו תשובה, כי 'אין לה דבר שעומד בפני התשובה', רק ש'אין מספיקין בידו לעשות תשובה', כי מאחר שאמר 'אהטא ואשוב', נמצא שסמוך עצמו לכתחלה על בחינת ההנהגה שלמעלה לבד, שמשם תקון התשובה כנ"ל, ועל-כן ענשו מדה כנגד מדה, שאין מספיקין בידו ואין מסיעין לו מלמעלה לעשות תשובה, אבל אם בעצמו יתגבר את עצמו לעשות תשובה, בודאי יועיל לו, רק שקשה לו לשוב, מאחר שאין מסיעין לו כל-כך מלמעלה.

כי באמת גם עקר תקון התשובה הוא על-ידי אתערותא דלתתא, אף-על-פי שאי אפשר לו לתקן החטא כי אם על-ידי בחינת ההנהגה של מעלה מעלה כנ"ל, אף-על-פי-כן אינו זוכה לזה כי אם על-ידי תשובה בתפלה ותחנונים וכו', **שהם בחינת אתערותא דלתתא. אדרבא, הבעל תשובה צריך להתגבר בעבודת בתורה ותפלה ומעשים טובים יותר ויותר**, כי צריך אתערותא דלתתא יותר ויותר, שזהו בחינת מה שהבעל תשובה צריך להוסיף קדשה על עצמו, כגון תענית או להרבות בתלמוד תורה וצדקה ומעשים טובים וכו', כמובא בספרים (ויקרא רבה כה, א): 'אם היה

רָגִיל לְלַמֵּד דָּף אֶחָד לְלִמּוֹד שְׁנֵי דְפִין וְכוּ". כִּי מֵאַחֵר שֶׁפָּגַם בְּעוֹנוֹתָיו וּפָגַם בְּבַחֲיִנַת
 אֲתֵעְרוּתָא דְּלִתְתָּא, עַל-כֵּן צָרִיךְ עֲתָה לְהִתְגַּבֵּר בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְתָּא יוֹתֵר, כִּדִּי
 שִׁיזְכֶּה לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו אֲתֵעְרוּתָא דְּלֵעֲלָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ וְעָלִיוֹן יוֹתֵר שֶׁשָּׁם מִתְתַּקֵּן הַכֹּל,
 שֶׁשָּׁם מִתְהַפְּכִין הָעוֹנוֹת לְזָכוֹת כַּנִּ"ל, כִּי כָּל מֶה שֶׁהָאֲתֵעְרוּתָא דְּלִתְתָּא בְּהִתְגַּבְּרוּת
 גְּדוֹל וּבִקְדֻשָּׁה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, כִּמוֹ כֵּן זֹכֶה לְהַמְשִׁיךְ אֲתֵעְרוּתָא דְּלֵעֲלָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ
 וְעָלִיוֹן יוֹתֵר. וְעַל-כֵּן צָרִיךְ הַבַּעַל תְּשׁוּבָה לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּבַחֲיִנַת אֲתֵעְרוּתָא דְּלִתְתָּא
 בְּיוֹתֵר כִּדִּי שִׁימְשִׁיךְ עָלָיו אֲתֵעְרוּתָא דְּלֵעֲלָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ יוֹתֵר, שֶׁשָּׁם מִתְתַּקֵּן הַכֹּל
 כַּנִּ"ל".

פרק ג'

האם ישנם הרבה עבירות שהאדם אין לו כח להתגבר עליהם, ועצם העובדה שלא התגבר עליהם מוכיחה שלא היה יכול להתגבר?

בספר בגן האמונה פרק ד' כתב (קטע זה מופיע רק בשלושת המהדורות הראשונות ולא במהדורה הרביעית): "שָׁמַע בְּנִי! לְהַגִּיד לָךְ לֹא לְחֹטָא בְּכֻלָּל אֵי אַפְשָׁר. כִּי יִשְׁנֵם הָרַבָּה צוּוּיִים, הֵן מִמְּצוּת עֲשֵׂה וְהֵן מִמְּצוּת לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁעִדְיוֹ אֵינֶם בְּכֹחַ לְקִיָּמָם. אֲבָל לְהַגִּיד לָךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כְּשֶׁאַתָּה עוֹבֵר עַל צוּוּיִים אֵלֶּה - זֶה כֵּן אַפְשָׁר! כִּי זֶה בִּידָם שְׁלָךְ. וְרַק זֶה הַדָּרָה, שֶׁבָּהּ תּוּכַל לְהַגִּיעַ אֵי פַעַם לְקִיָּים צוּוּיִים אֵלֶּה!

אם ידע האדם את מקומו, שישנם דברים, שאין בכחו לקיים פֶּעַת, רק אז תתחיל עבודתו להיות נכונה ונעימה, והוא יזכה לתקן הכל. כי הוא לא ירדף את עצמו, ולא יפל לעצביות ולדכאונות וליאושים על דברים, שבאמת גם בורא עולם יודע, שהוא אינו מסגל לקיים. וגם ינצל מרגשות האשמה שיש לו, מפני שלפי דעתו היה בידו להתגבר, ועל זה הוא שבור, שלא התגבר. על האדם לדעת, שהרגשה זו היא היצר הרע בהתגלמותו. כי עצם העבדה שלא התגבר, היא מוכיחה, שלא היה יכול להתגבר."

ובספר בגן האמונה פרק ו' כתב (מופיע בכל המהדורות): "אם הוא יודע, שהוא בנו של המלך, ורק מפני אביו המלך הוא מולך עתה, דהיינו, שיוֹדֵעַ שהוא בסוף הכל בשר ודם, ושיצור הרע שוכן בקרבו ואורב לו

בְּכָל רָגַע וְרָגַע לְהַפִּילוֹ בְּרִשְׁתּוֹ וּבְלִי הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו, אֲזַי פֶּאֶשֶׁר הוּא מַצְלִיחַ לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו, שְׁאֵז הוּא נִקְרָא 'מֶלֶךְ', הוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶה מֵאֵת ה' בְּחֶסֶדּוֹ וּבְרַחֲמָיו עָלָיו, וְהוּא מוֹדֵה לוֹ עַל כֵּן בְּמֵאֵד מֵאֵד. וּכְאֲשֶׁר אֵינוֹ מַצְלִיחַ - שִׁיּוּרְד מִן הַמְּלוּכָה - הוּא אֵינוֹ רוֹאֶה בְּזֶה נִפְיִלָה, רַק חֲזָרָה לַמִּצְבָּ הָאֲמִתִּי שְׁלוֹ - בֶּן אָדָם בַּעַל יִצְרִים רָעִים, בַּעַל אֲנֻכִּיּוֹת וּבַעַל אֲכֻזָּרִיּוֹת; שֶׁה' יִתְבָּרַךְ לֹא עֶזֶר לוֹ הַפֶּעַם לְהִתְעַלּוֹת מֵעַל טִבְעוֹ. וְזֶה הַנִּסְיָן שְׁלוֹ, שְׁלֹא יִתְגָּאֵחַ, וְשְׁלֹא יֵאָשִׁים אֶת עַצְמוֹ, וְשְׁלֹא יִרְדֹּף אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהוּא נוֹפֵל לְכָל אֵלוֹ הַפְּגָמִים, שֶׁבְּזֶה הוּא מִרְאָה שֶׁלְדַעְתּוֹ זֶה הָיָה בִּידּוֹ לֹא לֵפֶל.

צָרִיכִים לְדַעַת הֵיטֵב! הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא בָּא בְּטְרוּנִיָּה עִם בְּרִיּוֹתָיו. כִּי 'בְּכָל יוֹם יֵצְרוּ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו. וְאֶלְמֵלָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹ'. הַבּוֹרָא יוֹדֵעַ שֶׁהָאָדָם הוּא לֹא מֵלָאָה, וְהַטְעָנָה הַיְחִידָה שִׁישׁ לוֹ עַל הָאָדָם בְּכָל עֲבָרָה שְׁעוֹשָׂה הִיא: מִדּוּעַ לֹא בִקְשָׁת אֶת עֲזָרְתִּי? מִדּוּעַ חֲשַׁבְתָּ, שְׂאֵתָה יָכוֹל לִבְדּ לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרָךְ?"

כבר הארכנו לעיל בפרק ב' בענין זה, שמה שהוא כותב שעצם הדבר שהאדם לא התגבר היא מוכיחה שלא היה יכול להתגבר, וזהו נגד התורה ונגד האמונה, והאמת היא שכל אדם יכול להתגבר על הנסיונות שלו, כי הקב"ה אינו נותן לאדם נסיון שאינו יכול לעמוד בו, ורק הקב"ה יודע עד כמה הוא אשם בכשלון שלו וכמה עונש מגיע לו על כך, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג' שרק הקב"ה יודע כיצד לחשב את העבירות והמצוות של האדם, וכמה שכר ועונש מגיע לו.

וממילא האדם צריך ללכת בפשטות ותמימות, ובמשך כל היום להיות בשמחה ולהאמין בחסדי ה' יתברך וברחמיו המרובים ובכח וזכות הצדיקים הגדולים שימחל לו ה' יתברך על כל עוונותיו ויעזור לו לצאת מהתאוות, ושעה אחת ביום יעסוק בהתבודדות ואז יבכה ויתחנן לה' יתברך שימחל לו על כל עוונותיו.

ולפי דבריו של הר' שלום ארוש נמצא שכל בני האדם כולם צדיקים גמורים, גם אם עשו ח"ו את העבירות החמורות ביותר, וכשהם יגיעו לשמים וישאלו אותם:

מדוע עשית עבירות חמורות כאלו? יענו: עצם הדבר שלא הצלחתי להתגבר על היצר הרע מוכיחה שלא הייתי יכול להתגבר.

וכן מה שכותב שהאדם הוא לא מלאך והטענה היחידה שיש לקב"ה על האדם בכל עבירה שעושה היא רק למה לא ביקשת את עזרתי, גם זה אינו נכון, כי רבינו הקדוש מביא את הענין שהאדם הוא לא מלאך ואין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו רק לגבי שלא להחמיר חומרות יתירות, אבל אסור לומר כך לגבי כל העבירות שהאדם עבר, שאינו אשם בהם בגלל שה' לא עזר לו להתגבר והוא לא מלאך, והרי כל אדם מבקש מהקב"ה שלוש תפילות ביום שיעזור לו להתגבר על היצר הרע, והאם בגלל זה לא יענש על כל העבירות שעבר והותרה הרצועה ח"ו? ואמרו חז"ל "כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו מעיו", ועיין לעיל שער א' פרק א' שהארכנו בענין זה.

וגם מה שכותב הר' שלום ארוש שמצבו האמיתי של האדם הוא בעל יצרים רעים ובעל אנוכיות ובעל אכזריות, ולכן כשהאדם נופל זה לא נפילה אלא חזרה למצב האמיתי שלו, גם זהו נגד האמת, וכפי שנראה כעת.

וכך כתב בליקוטי הלכות (הלכות גניבה ה', י"ד): 'וְזֶה בְּחִינַת גֵּר ה' חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי בֵּטָן שֶׁעַל יְדֵי הָאֱמֶת שֶׁהוּא גֵּר ה' יְכוּלִין לְחַפֵּשׁ בְּכָל חַדְרֵי בֵּטָן לְצֹאת מֵאֶפְלַת הַחֲשָׁכוֹת הַבָּא בְּכָל חַדְרֵי בֵּטָן שֶׁהֵם כָּלֵל הַתְּאֻת וְהַמְדוּת רְעוּת וכו'. פִּי הָאֱמֶת מֵאִיר בְּכָל חַדְרֵי בֵּטָן לְהֹאִיר בְּכָלֵם לְמַצֵּא עֵצָה וְהַתְחַזְקוֹת לְשׁוּב מִכָּלֵם לֵה' יִתְבָּרַךְ, כִּי אֶפְלוּ כְּשֶׁנִּדְמָה לְהָאָדָם שִׂיּוּדַע הָאֱמֶת רַק שֶׁהַתְּאֻת מִתְגַּבְּרִים עָלָיו גַּם זֶה שֶׁקָּרָה, כִּי נִדְמָה לוֹ שְׂאִין בְּכַחוֹ לַעֲמֹד כְּנֻגָּדִם אֲבָל אִם יִמְשֹׁךְ עֲצָמוֹ לְהָאֱמֶת בּוֹדָאי יִהְיֶה לוֹ כֹּחַ וְעֵצָה לְהִמָּלֵט מֵהֶם וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהַקְדָּמָה שֶׁל סֵפֶר לְקוּטִי מוֹהֲר"ן בְּדִבְרֵי הַשִּׁיר וְכָל זֶה מִחֲמַת שְׂטוֹת שְׂאִין יוֹדַע מְכַחוֹ וכו'. אֲבָל בָּאֱמֶת לְאֱמַתוֹ בּוֹדָאי יֵשׁ לוֹ כֹּחַ וכו', כִּי אֵין הַקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח עַל הָאָדָם נִסִּיּוֹן וכו' שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד בּוֹ, כִּי אֵין הַקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא בְּטְרוּנֵיָא עִם בְּרִיּוֹתָיו וכו'. וְעוֹד יֵשׁ בְּזֶה הִרְבֵּה לְדַבֵּר, כִּי אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר אֱמֶתֶת הָאֱמֶת שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה לְפִי בְּחִינָתוֹ, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן הַהִתְחַזְקוֹת וכו'".

ועוד כתב רבי נתן זצ"ל בהלכות נזיקין ה', י': "כִּי עֶקֶר תִּקּוּן כָּל אָדָם הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת תִּקּוּן הַמִּשְׁפָּט. כִּי צָרִיךְ כָּל אָדָם לְכַלֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט שִׁישְׁפֹּט אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל עֵת עַל כָּל דְּבָר, וְכָל הַפְּגָמִים, חֵס וְשְׁלוֹם, הֵם בְּחִינַת קִלְקוּל הַמִּשְׁפָּט שְׂאִינוֹ מִתְנַהֵּג

כְּמִשְׁפֵּט הַתּוֹרָה. וְעָקָר קִלְקוּלוֹ עַל יְדֵי חֲכָמוֹת רְעוּת שֶׁל הָעוֹלָם שֶׁהֵם בַּחֲנִית פָּגָם הַמִּשְׁפָּט, דִּהְיָנוּ מֵה שְׁנֵדָמָה לְכָל אֶחָד כָּאלוֹ ה' יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ מִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּמִשְׁפָּט הַיָּשָׁר וְהַצָּדִק כָּאלוֹ אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן כְּפִי מֵה שֶׁה'. יִתְבָּרַךְ מִתְנַהֵג עִמּוֹ. כִּי רֵב הָעוֹלָם צוֹעֲקִים שְׂאִינָם יְכוּלִים לַעֲבֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ מִחֲמַת חֲסְרוֹן הַפְּרִנָּסָה. נִמְצָא לָפִי דַעְתָּם חֹס וְשָׁלוֹם, ה' יִתְבָּרַךְ מַעֲוֵת הַמִּשְׁפָּט נִגְדָם שְׂרוּצָה שִׁיעֲשׂוּ מֵה שְׂאִין בְּכַחַם לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְעַבּוּדָה בְּחֲסְרוֹן פְּרִנָּסָה כְּזֹאת, אֲבָל הָאֱמֶת בּוֹדָאי אֵינוֹ כֵּן. כִּי צָרִיף כָּל אֶחָד לְהֶאֱמִין כִּי צָדִיק ה' וַיָּשָׁר מִשְׁפָּטָיו וּבּוֹדָאי אֵינוֹ בָּא בְטְרוֹנִיָּא עִם בְּרִיתוֹתָיו וְאֵינוֹ מִבְּקֵשׁ מֵהָאֲדָם שִׁיעֲשֶׂה מֵה שְׂאִין בִּיכָלְתּוֹ. וּבּוֹדָאי הוּא יִתְבָּרַךְ יוֹדֵעַ שְׂזֶה עָקָר הַנִּסְיוֹן שֶׁל זֶה הָאָדָם שִׁיחֲטֹף עֲתִים לְתוֹרָה וְעַבּוּדָה מִתּוֹךְ דְּחֻקוֹת הַזֶּה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּה: 'כָּל הַמְּקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מַעֲנִי וְכו'.' וְכֵן בְּכָל מֵה שֶׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם. כִּי בְּאֱמַת הָאָדָם לֹא בָּא לְעוֹלָם כִּי אִם בְּשִׁבְלִי תִקּוֹן הַמִּשְׁפָּט, דִּהְיָנוּ שִׁיקְבֵּל שְׁכָרוֹ בְּמִשְׁפָּט וְלֹא יֵאָכֵל נִהְמָא דְכִסּוּפָא (לֶחֶם בּוֹשֶׁה), כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּה וְזֶה כָּל מַעֲלָתוֹ עַל כָּל הַמְּלָאכִים, עַל כֵּן צָרִיכִים לְהֶאֱמִין שֶׁה' יִתְבָּרַךְ בּוֹדָאי יָשָׁר מִשְׁפָּטָיו וְאֵינוֹ מְנַסֶּה אָדָם בְּמֵה שְׂאִינוֹ יְכוּל לַעֲמֹד בּוֹ אֵף עַל פִּי שְׁלָפִי שֶׁכָּלוֹ קֵשָׁה לוֹ לַעֲמֹד בְּעִנְיָנִים אֵלוֹ שֶׁעוֹבְרִים עָלָיו, אֵף עַל פִּי כֵּן צָרִיף לְהַשְׁלִיף שֶׁכָּלוֹ וְחֲכָמְתּוֹ וְלִהְיוֹת כִּי יִשְׁרִים דְּרָכֵי ה' וּמִשְׁפָּטָיו וּבּוֹדָאי הוּא צָרִיף לַעֲבֹר בְּזֶה הָעוֹלָם בְּעִנְיָנִים אֵלוֹ שֶׁה' יִתְבָּרַךְ מִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּעִשְׂרֹת אוֹ בְּעִנְיֹת אוֹ בְּהִתְגַּבְּרוֹת הַתַּאֲוֹת וְהָרַעֲיוֹנִים וְכו' וְכו', וְכֵמוֹ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּה: 'הַלֵּל מַחֲבִיב עֲנִיִּים, יוֹסֵף מַחֲבִיב הָרָשָׁעִים, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲרֶסּוֹם מַחֲבִיב הָעֹשִׂירִים.' וּבְזֶה כְּלוּלִים כָּל הַמַּדְרָגוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, כִּי אֵין עֲנִי מֵהַלֵּל וְאֵין הַתְּגַבְּרוֹת וְהַתְּגַבְּרוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא לְיוֹסֵף הַצָּדִיק וְכֵן אֵין עֹשִׂיר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲרֶסּוֹם."

וְכֵבֵר הַבִּאֲנוּ לַעֲלִיל אֶת דְּבָרֵי רַבִּי נִתָּן זצ"ל בַּהֲלֻכוֹת בְּרַכַּת הָרִיחַ הַלֵּכָה ד': "כִּי בְּאֱמַת כָּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ נִשְׁמָה יִקְרָה שִׁישׁ לֵה כַּח גְּדוֹל לַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיָּצָר הָרַע וְחִילוּתָיו, כִּי אִם לֹא הִיָּה כַּח בְּאָדָם לַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיָּצָר הָרַע לֹא הִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ יָצָר הָרַע כְּזֶה, כִּי אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא בְטְרוֹנִיָּא עִם בְּרִיתוֹתָיו וְכֵמוֹ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹנוֹ זְכוֹרֵנוֹ לְבִרְכָּה שְׂאִין מִי שִׁיְהִיָּה לוֹ מַנִּיעוֹת שְׁלֹא יוּכַל לַעֲמֹד בָּהֶם וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב: 'וְאֵלֶּיָּה תִשׁוּקָתוֹ וְאֵתָה תִּמְשָׁל בּוֹ'. 'אִם תִּרְצֶה תִּתְגַּבֵּר עָלָיו', עֵין שָׁם בְּפִרוּשׁ רַש"י. עַל כֵּן צָרִיכִין לַדַּעַת וְלִהְיוֹת שְׂבוּדָאי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶפְלוֹ הַפְּחוּת שֶׁבְּפָחוּתִים הוּא בְּעַל כַּח גְּדוֹל לַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיָּצָר הָרַע שְׁלֹו. וְעָקָר כָּל הַחֲטָאִים וְהַתַּאֲוֹת שֶׁהָאָדָם נִלְכָּד בָּהֶם חֹס וְשָׁלוֹם, הִיא רַק מִחֲמַת שְׁטוּת שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ מִכַּחוֹ וְכו', כְּמֵבָאֵר בְּדְבָרֵי רַבּוֹנוֹ זְכוֹרֵנוֹ לְבִרְכָּה בְּנִיעִימַת הַחֲרוּזִים שְׁלֹו הַנִּדְפָּסִים

בתחלת ספר לקוטי מוהר"ן ז"ה לשונו: 'חזק ונתחזק ואל תהיה כפיל הגדול וכגמל וכו', וכל זה מחמת שטות שאין יודע מכחו וכו'. וזהו בחינת מה שכתב רבנו זכרוננו לברכה בהתורה תקעו הנ"ל שעקר תאות נאוף שהוא כלל כל החטאים רחמנא לצלן, נמשך רק ממחין דקטנות וכו', עין שם, כי הבעל דבר מתגבר עליו עד שמפילו לבחינת מחין דקטנות חס ושלום, דהינו שנקטן מחו ונחלש דעתו עד שאינו יודע מכחו ונדמה לו שאי אפשר לו לעמד כנגד תאוה זאת, כי עקר הגבורה הוא בלב, כמו שכתב רבנו זכרוננו לברכה במקום אחר, ומי שלבו חזק יוכל להתגבר בכחו כנגד כל התאוות שבעולם ואפלו כנגד תאות נאוף כמו שראינו כמה צדיקים וכשרים שעמדו בנסיון, רק עקר נפילת כל הנופלין לתאוות רעות הוא רק מחמת בחינת מחין דקטנות, דהינו שנקטן מחו עד שאינו יודע מכחו.

כי אין זה דרך העננה להקטין כחו ולומר שאין לו נשמה גבה כמו הצדיקים והפזרים, כאלו אין בידו להיות איש כשר או צדיק, כי ענוה כזו אסורה והיא ענוה פסולה ואין זה ענוה כלל, רק מחין דקטנות שצריכין להתרחק מזה מאד כמו שכתב רבנו זכרוננו לברכה במקום אחר (סימן קצ"ז ובליקוטי תנינא סימן מ"ח ושחות הר"ן מ"א) רק אדרבא, צריך כל אחד לומר בדעתו שיש לו נשמה גבה מאד, כי הנשמה של הפחות שבפחותים שבישראל הוא גבה מאד מאד. וצריך לומר בדעתו שאין נאה לו להיות פרוץ אחר תאוות חס ושלום, מפל שכן וכל שכן לעבר איזה עברה חס ושלום, כמו שכתוב, ויגבה לבו בדרכי ה'. שצריכין להגביה לבו בדרכי ה', כי כל אחד מישראל רחוק בשרשו מאד מאד מעברה חס ושלום, כמו שכתב רבנו זכרוננו לברכה במאמר כי מרחמם ינהגם, כי כל אחד מישראל הוא בעל כח גדול לעמד כנגד כל העולם עם תאוותיהן רק העקר שיזכה לידע מכחו. נמצא, שבאמת כל אחד מישראל הוא בעל כח גדול, רק שלא כל אחד זוכה לידע מכחו, ולפי נפילת כל אחד לבחינת מחין דקטנות דהינו מה שאינו יודע מכחו - כמו כן נופל לתאוות והעקר לתאות נאוף שהוא עקר היצר הרע.

וכפי שהבאנו לעיל מה שכתב בהלכות ברכות השחר הלכה ג': "מזה יכול כל אדם לקח מוסר לעצמו כשרואה שהיצר הרע והתאוות וכו' מתגברים עליו מאד מאד ונדמה לו שקשה לשברם צריך לידע שבדאי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עמו ובדאי אם לא היה לו כח לשבר - לא היה השם יתברך מגרה בו יצר הרע כזה, רק, אדרבא, ידע בנפשו כשרואה שיש לו יצר הרע גדול כזה, שבדאי נפשו היא נפש יקרה וקדושה מאד מאד בשרשו ועל - כן מתגברים עליו כל כח, כי כל

מֶה שֶׁהִנָּפֵשׁ יִקְרָה וְגִבָּה בְּיוֹתֵר מִתְגַּבֵּר עָלָיו הַיָּצָר הָרַע בְּיוֹתֵר וְכֵמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה (סָפָה נ"ב), כָּל הַגָּדוֹל מִחֲבֵרוֹ יֵצֵרוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ.

וכן הם דברי רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ז': "כי מי שיודע קדושת
ישראל מאין הם לקוחים, ויודע רוחניות ודקות של ישראל - הוא יודע, שישראל
הם רחוקים לגמרי מעוון, ואין עוון שיך להם כלל כלל לא, לפי גודל קדושתם
משרשם וגודל דקותם ורוחניותם", אם כן מבואר להדיא שמצבם האמיתי של
ישראל אינו בעלי יצרים רעים ואנכיות ואכזריות, אלא הם קדושים ורוחניים מאוד
ועל האדם לדעת מכוחו זה ולהתגבר מכוחה של ידיעה זו על כל מה שנדרש ממנו
להתגבר כרצון הקב"ה אותו גילה בתורתו ובמצוותיו.

שער ב'

קיום המצוות

פרק א'

האם אדם צריך לבטל מצוות עשה דאורייתא כשיכול להגיע לידי כעס או לפגוע באחר?

בספר בגן האמונה עמוד ר"ג כתב: "הבעיה העקרית היא, שהאדם לא מדע, שלפגע ולצער את השני זה דבר גרוע וחמור מאד. והוא מעמיד את רצונו לעשות מצוה לפני דבר הרבה יותר חמור. והוא מחליט, שהמצוה שלו חשובה יותר מהרגשות של השני. מי נתן לו את הרשות להחליט כך ולעשות את המצוה על חשבון הצער של השני?

האדם גם אינו רואה את הפעם ואת העצבות פעברה גמורה, אלא חושב שיש מצבים שמתר לכעס בהם, או להיות בעצבות בגללם. ובאמת, זאת טעות גדולה. כי הפעם והעצבות הם לא רק עברה גדולה, אלא הם כפירה גמורה בכל התורה כלה ובכל האמונה. ובכמה וכמה אפנים הם גרועים הרבה יותר מכל עברה אחרת.

לכן, אדם שעומדת לפניו מצוה, שהוא צריך לקימה, והוא אינו יכול לקימה, אלא אם כן יכעס, או יפגע בשני - הוא עומד בנסיון. העצה היחידה שיש לו היא, שלא יעזב את הרצון לקיים את המצוה, ולהתפלל לה' שישלם את המגיעה. ואם בכל אופן אינו יכול לקימה, אין לו שום היתר לעבר שום עברה, אפילו הקטנה ביותר; והוא נקרא אנוס. ובאמת האנוס הזה הוא אמתי, כי הוא עשה את כל מה שביכולתו לעשות.

ויאמר לקדוש ברוך הוא כך: "רבונו של עולם, אתה מעמיד אותי במצב קשה ביותר. מצד אחד, אני מחייב לעשות רצונה, ולקיים את

המצוה; ומצד שני, איני יכול לקיימה בלי לכעס, או בלי לפגוע באדם אחר, שפזה אני עובר על רצונה. רחם נא עלי, רבוננו של עולם, עזר לי לעשות רצונה, ולקיים מה שצויתני, בלי לעבר שום עברה. אנא, הסר אתה את המניעה שעומדת בפני. שלא אעבר על האמונה, ושללא אכעס. כי בזה אהיה ממש בעובד עבודה זרה, שעליה נאמר, יהרג ולא יעבר. וכל שכן, לא אפגע, או לא אצער את מי שמונע אותי, שעל זה אין מועילה תשובה. ומי אני שאחליט מה חשוב יותר: המצוה שלי או צערו של השני. ובמה אני יותר מצוה לעשות את המצוה הזאת, ממה שאני מצוה שלא לצער אף אדם בעולם? אדרבה, במצות שבין אדם לחברו אתה מקפיד יותר...

כאשר אדם צריך לקיים איזו מצוה, ויש לו מניעה, אזי עומדות לפניו למעשה שתי ברורות, השוות בדיוק לשתי הברורות, שיש במצות קדוש ה': לכעס - שזה שונה לעבודה זרה. כי אמרו חז"ל שכל הכועס כאלו עבד עבודה זרה; או לוותר לעת עתה על קיום המצוה - שזה שונה להריגה על קדוש ה'. שהרי כשהרג על קדוש ה', הוא מותר על כל המצוות, ולא על מצוה אחת בלבד, שגם עליה הוא מותר רק לעת עתה.

נמצא שעל פי התורה חייב האדם להרפות לעת עתה מקיים אותה המצוה, אם הוא חייב לכעס בשביל לקיים אותה!"

כוונתו כאן לומר שאם אשתו או כל אחד אחר לא רוצים שיקיים מצווה אפילו אם היא דאורייתא (כמובא בפנים הספר באריכות לעניין סדר פסח: מצה, ארבע כוסות וכו') לא יעבור על דבריו (של חבריו או אשתו) מאחר שפוגע בהם או שעלול לכעוס עליהם, והוא עובר בזה עבירה שבין אדם לחבירו, ולכן לא יקיים את המצוה שהוא מחוייב בה. וכן אם המצוה גורמת לו להיות בעצבות אסור לו לקיים את המצוה. **ודברים אלו הם ללא שום ספק עקירת כל התורה כולה.**

ובודאי דברים אלו אין להם כל שחר ומפורש בדברי חז"ל והפוסקים ההיפך הגמור, שהרי אפילו במצות כיבוד אב שהוא מדאורייתא אם הדבר נוגד את רצון

ה' יתברך אסור לו להקשיב לאביו (ולפי דבריו אברהם אבינו היה צריך להתבטל ולהקשיב לאביו תרח, שהרי בוודאי נגרם לאביו ביזיון גדול מאוד וציערו בזה שלא כיבדו והזיק לפרנסת פסליו והעבודה זרה שלו וכו'), ואפילו אם כנגד רצון האב לא עומדת מצוות עשה מהתורה אלא מדרבנן אסור לו להקשיב לאביו, כמובא בשולחן ערוך יורה דעה סימן ר"מ-טו: "אמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין מצוה עשה בין מצוה לא תעשה, אפלו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו" (וכן מובא שם בשולחן ערוך שאם האב מוחה בבן שלא לישא איזו אשה שיחפץ בה הבן, אינו צריך לשמוע לאביו, וכן כשרוצה ללכת ללמוד במקום שהאב אינו רוצה שילמד שם), וכמובן שאם הוא יכול לפתור את הענין בדרכי נועם ולהגיע לידי הבנה והסכמה הרי זה עדיף. אך אם לא, אין לו לחוש מהמונעים אותו, אף אם אלו אשתו אביו אמו חותנו או חמותו ואחרים, וכמובן שיעשה את הכל בשיקול דעת ובתבונה על פי דעת התורה הקדושה.

וכמובא בליקוטי מוהר"ן בהשמטה בתחילת חלק שני: "אחד היה אברהם (יחזקאל ג) שאברהם עבד את ה' יתברך רק על ידי שהיה אחד, שחשב בדעתו שהוא רק יחידי בעולם ולא הסתכל כלל על בני העולם שסרים מאחרי ה' ומונעים אותו ולא על אביו ושאר המונעים, רק כאילו הוא אחד בעולם, וזהו: 'אחד היה אברהם', וכן כל הרוצה לכנוס בעבודת ה' אי אפשר לו לכנוס כי אם על ידי בחינה זו שיחשוב שאין בעולם כי אם הוא לבדו יחידי בעולם, ולא יסתכל על שום אדם המונעו כגון אביו ואמו או חותנו ואשתו ובניו וכיוצא. או המניעות שיש משאר בני העולם המלעיגים ומסיתים ומונעים מעבודתו יתברך, וצריך שלא יחוש ויסתכל עליהם כלל, רק יהיה בבחינת 'אחד היה אברהם' כאלו הוא יחיד בעולם כנ"ל".

ואמנם ודאי שהאדם צריך להזהר מאוד שלא לבזות את אשתו או כיוצא בזה, אלא אדרבא שיכבדה וייקרה ככל יכלתו, וכמובא בדברי רבנו ז"ל (בשיחות הר"ן הסד) וז"ל: "הזהיר לכבד ולייקר את אשתו. כי אמר: הלא הנשים הם סובלים צער ויסורים גדולים מאוד מאוד מילדיהם, צער העיבור והלידה והגידול כאשר ידוע לכל עוצם מכאובם וצערם ויסוריהם בכמה אפנים הקשים וכבדים מאוד מאוד. על כן ראוי לרחם עליהם, ולייקרם, ולכבדם. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נט.): 'אוקירו לנשיכו כי היכי דתתעתרו', וכן אמרו (יבמות סג.): 'דיינו שמגדלות את בנינו' וכו'". ולכן ודאי שהאדם צריך להשתדל לפייס את אשתו ולהסביר לה את חשיבות עבודת ה', ואז תסכים גם היא למעשיו ועבודתו, אך חלילה להימנע

מקיום מצוות עשה במצב בו קיומם, למרות שהוא מחויב על פי תורה לקיימם, יגרום לה או לאחרים צער כזה או אחר.

ועוד יש לתמוה מאוד בדבריו, מהו ההכרח שהאדם חייב לכעוס בכדי לקיים את המצוה שצריך לקיים, עד שבשביל זה ימנע ח"ו מקיום המצוה? והרי האדם יכול לקיים את המצוה בלא לכעוס. ואדרבא זהו רצון ה' שיקיים את המצוה ולא יכעס. ועל האדם מוטל לעשות את שלו וה' יתברך יסייע לו שלא יכעס, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים, והבא ליטהר מסייעין בידו. ולא מצאנו בשום אחד מהפוסקים ראשונים ואחרונים שהאדם נפטר מקיום מצוה שהוא חייב בה בגלל כעס או בגלל פגיעה במישהו. וכי נאמר שאם האדם במצב ששמירת שבת מרגיזה אותו וגורמת לו לכעס יהיה פטור ח"ו מלשמור שבת? ולא שמענו מעולם דברי שטות כאלו ההופכים את כל הקערה על פיה וגורמים במישרין להריסת הדת ממש ח"ו.

פרק ב'

האם אדם שלא שמח בכיפה צריך ללכת בלי כיפה?

בעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ט"ו טבת תשע"ז כותב הר' שלום ארוש: "לפני יומיים פגשתי אברך, באמצע הרחוב, ראיתי אותו שהוא לא שמח, לקחתי לו את הכיפה, באמצע הרחוב. עומד אברך עם זקן ופיאות, בלי כיפה..."

האמת היא, אח"כ חשבתי, שהייתי צריך להוריד לו גם את המעיל גם כן, הוא הולך כמו חסיד, הוא עצוב, למה שילך כמו חסיד? גם הייתי מוריד לו את הטלית, רק הוא צעיר, חשבתי שאולי אני לא אצליח.

הוא מסתכל עלי, אמרתי לו: תשמע, אם אתה לא שמח בכיפה אז תלך בלי כיפה, תלך בלי כיפה! אמר לי: הרב אני אשמח בכיפה!"

אין צורך להאריך עד כמה דברים אלו והתנהגות זו הם נגד התורה, ואף אם כוונתו של הר' שלום ארוש להדגיש את חשיבות קיום המצוות בשמחה, אך אין שום היתר לבוא ולומר שאם אדם אינו שמח במצוה שלא יקיים את המצווה, כמו שאין שום היתר לבוא ולהוריד את הכיפה מעל ראשו ברחובה של עיר, דבר שלא שמענו ולא ראינו דוגמתו מעולם אצל שום רב ומחנך, ופשוט וברור בכל הספרים שגם כשהאדם מקיים מצוה בלא חיות ובלא שמחה הרי המצווה חשובה

מאוד מאוד למעלה, ומדבריו של הר' שלום ארוש יכולים אנשים לבוא לידי מכשול ח"ו כאילו אם אינם יכולים לקיים מצוה בשמחה עדיף שלא יעשו את המצוה.

שער ג'

עניני אמונה

פרק א'

האם כל מה שעובר על האדם ברוחניות
ובגשמיות בין מה שעושים לו בני אדם
אחרים ובין מה שעושה לעצמו הכל הוא
רצון ה' יתברך ואין לו שום אפשרות לשנות
את הדבר?

א

בספר בגן האמונה עמוד ל"ז (במהדורה רביעית הוא בעמוד ע"ב) כתב: "לכן, צריך שתאמין שכל מה שעובר עליך, בין ברוחניות ובין בגשמיות, בין שזה בא לך ממקרי הטבע, בין שזה מבני אדם, ובין שזה בא לך מעצמך - שבשלש אפשרויות אלו נכללים כל המקרים בעולם - הפל ברצון ה' יתברך. ובמלים אחרות - ככה ה' רוצה.

לדגמא: אדם שאינו חי על פי האמונה, איז כאשר יש לו כאבי רגלים, הוא מאשים את הנעלים שאינן טובות, דהינו שתולה בטבע."

הנה במה שעובר על האדם ברוחניות ודאי לא שייך לומר שזה ברצון ה' יתברך, שהרי יש לאדם בחירה (וכמו שנתבאר לעיל בשער א' פרק ב' באריכות), וגם בגשמיות, אם האדם אינו מתנהג באחריות ומזיק לעצמו הרי שהוא גורם לעצמו צער.

וכמובא בגמרא מסכת כתובות דף ל' ע"א: "תניא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים, שנאמר: צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם".

וברש"י כתובות דף ל' ע"א פירש: "צינים פחים - קור וחום. בידי שמים - אם באים פורעניות על האדם גזירת המלך הוא: חוץ מצינים ופחים - שפעמים שבאין בפשיעה".

הרי מבואר שאפילו בפורענויות גשמיות שבאות על האדם שלא ישירות על ידי מעשיו, אלא ממקרים שונים (כדוגמאות המובאות שם בגמרא מאריה וגנבים), מכל מקום דבר שיכול להשמר ממנו כגון קור וחום ולא נשמר כראוי, הרי זה נחשב שהאדם גרם זאת לעצמו על ידי בחירתו, ואם כן כל שכן בנזק שהאדם גורם לעצמו ישירות על ידי מעשיו, ודאי שזה נחשב שהוא גרם זאת לעצמו.

ובתוספות שם כתב: "והא דאמרינן (שבת דף לב.): 'לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה', אלמא יכול לשמור עצמו מן הפורענות, וכן קיר נטוי דאסור לעבור תחתיו. התם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו להמית עצמו, אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס אי אפשר לו לשמור, אבל צינים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליזהר".

והיינו שהקשה איך אמרו שהכל בידי שמים, דהיינו שכל הפורענויות שבאים על האדם הם נגזרו משמים והאדם אינו יכול להנצל מהם גם אם ירצה, והרי אמרו חז"ל שאם לא יעמוד אדם במקום סכנה ינצל ואם יעמוד במקום סכנה לא ינצל, הרי שזה תלוי בבחירתו, ותירצו שרק כשנגזר עליו משמים שבכל מקרה יקרה לו דבר מסוים אז הוא אינו יכול להנצל בשום אופן, אבל כשלא נגזר עליו הרי זה תלוי במעשיו, שאם ישמור את עצמו ינצל ואם יפגע ולא ישמור את עצמו לא ינצל, ואם כן מבואר להדיא שכשהאדם פושע ואינו שומר על גופו או על ממונו ונגרם לו נזק - זהו באשמתו ובבחירתו ולא שכך נגזר עליו מלכתחילה משמים.

ובספר בית אלקים להמב"ט (שער התשובה פרק תשיעי) כתב: "לפעמים באים לאדם כסורין בסיבת רוע הנהגתו וסכלותו, ואינם כיסורין שהם לכפרת עון, מצד כי ברוע

בחירתו הביאם עליו, **כמי שלא נזהר במאכלו ומשקיו ומלבושו ובא לידי חולי, וכן מי שלא נזהר בלשונו ובמעשיו והיה סיבה שהיכו אותו בני אדם ויסרו אותו, וכיוצא באלו היסורין הבאים על האדם ברוע הנהגתו**, הוא חושב שבאים אליו מהאל יתברך על עונותיו ומחפש לפי דעתו ואינו רואה עון שיבאו לו בסיבתו יסורין אלו, ונתרעם על האל יתברך, וכמ"ש הכתוב (משלי י"ט): 'איוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו', וכמו שכתב הר"מ ז"ל בשמונה פרקים אשר הקדים למסכת אבות, וכן אמר הכתוב (משלי כ"ב): 'צנים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם', ותנאי (ב"ב קמ"ד): 'הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים' דצינה וקרה פח ומוקש בדרך עקש, **כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הצינה** כמו שפירש רשב"ם בפ' מי שמת (שם), נראה כי הרעות הבאות על האדם לרוע בחירתו ולסיבתו בעקשותו אינן נחשבות לו לכפרת עון, כיון שהוא ראוי שירחק מאותן הסיבות, וכמו שאמר הכתוב: שומר נפשו ירחק מהם".

ובספר מסילת ישרים פרק ט כתב: "הנה האדון ברוך הוא עשה את האדם בעל שכל נכון וסבירא נכוחה לשינהג עצמו על דרך טוב וישמר מן הדברים המזיקים אשר נבראו לענוש את הרשעים, ומי שירצה שלא ינהג עצמו בדרך החכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון, אלא הוללות. והנה הוא חוטא במה שהוא נגד רצון הבורא יתברך שמו, שרוצה שישמור האדם את עצמו. ונמצא שמלבד הסכנה המוטבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום עשה בחטא אשר הוא חוטא, ונמצא החטא עצמו מביאו ליענש".

[והארכנו בענין זה, כי כידוע קיבל הר' שלום ארוש דבר זה מרבו אליעזר ברלנד, וידוע דרכו של אליעזר ברלנד לשלוח את אנשיו למקומות סכנה ולנסוע במהירות מופרזת וכדומה בטענות של אמונה ובטחון בה', התנהגות שכבר גבתה קרבנות הי"ד, ולכן הארכנו לבאר את הטעות שבזה, כי אסור לאדם להכניס עצמו למקום סכנה, ולא שייך בזה אמונה ובטחון].

ומעתה אם אדם יש לו נעליים שאינם טובות ואינו מחליפם הרי הוא גורם לעצמו לסבול, ועליו להבין שכעת גלגל ה' יתברך שיגיעו אליו נעליים אלו שאינם טובות וצריך להחליפם, וזה שהוא מחליף את הנעליים אינו מעיד על כך שאינו מאמין שזהו רצונו יתברך, כי רצון ה' יתברך שהאדם יתנהג כפי דרך הטבע, ולדוגמא אם אדם ידרוך בטעות על מסמר ח"ו, אף שהוא מאמין בה' שהכל לטובה מאיתו

יתברך, אך מיד ישתדל להוציא את המסמר, ולא יאמר כי אם זה לטובה אם כן
אשאר עם המסמר ברגל.

וכמו כן מה שמבאר שם הר' שלום ארוש שהתיקון הוא על ידי שיתבונן באיזה
דבר פגם שבגלל זה נגרם לו צער זה ויתקן אותו, הרי אי אפשר לדרוש מאדם רגיל
שישיג ויבין בדיוק היכן פגם שעל ידי זה נגרם לו נזק או כאב זה, וכן בכל מאות
הפרטים שקורים לאדם בכל יום, ועליו לשוב בתשובה באופן כללי ולהתפלל על
החסרון שיש לו ולכלכל צעדיו בתבונה ובהשכל בהשתדלות מעשית, וכדרכם של
כל בני ישראל הכשרים מאמינים בני מאמינים מאז ומעולם.

ב

בספר בגן האמונה עמוד מ"א כתב: "פֶּאֶשֶׁר לְאָדָם נִגְרָם צֶעַר עַל יְדֵי
אָדָם אֲחֵר, הוּא טוֹעֵה וְחוֹשֵׁב שְׂזָה כָּבֵד לֹא בִידָיו שֶׁל הַבּוֹרָא בְּלִבָּד,
מֵאַחֵר שֶׁעוֹמֵד כָּאֵן אָדָם שֵׁישׁ לוֹ בְּחִירָה, וְאַפְשָׁר לְכַאוֹרָה לַפְּנוֹת אֵלָיו
יְשִׁירוֹת, וְלִהְיוֹת עָלָיו לְשִׁנּוֹת אֶת הַתְּנִיחוֹתָיו אוֹ אֶת מַעֲשָׂיו. לָכֵן, לֹא
עוֹלָה עַל דַּעְתּוֹ כָּלֵל לְהִתְפַּלֵּל אֶל ה'. כִּי הַשֶּׁכֶל אוֹמֵר לוֹ: הִנֵּה עוֹמֵד
מוֹלֵךְ אָדָם בַּעַל בְּחִירָה, תִּדְבֵּר אִתּוֹ, וְתִסְתַּדֵּר אִתּוֹ, אוֹ תִלָּחֵם בּוֹ וְכִדּוּמָה.

דע, מֵאַחֵר שֶׁמְשֻׁמִּים רוֹצִים שֶׁתִּסָּבֵל צֶעַר, אֲזִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מְגַלְגֵּל חוֹבָה עַל יְדֵי חַיִּב. וְהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בְּאָדָם חַיִּב, שֶׁעַל יְדֵי בְּחִירָתוֹ
הָרָעָה הוּא יִהְיֶה הַמִּשְׁקָל שֶׁל ה' יִתְבַּרְךָ לְהַפּוֹת אוֹתָהּ. מִמִּילָא, אֵין לָהּ
שׁוּם אֲפָשְׁרוּת לְהִשְׁפִּיעַ עַל בְּחִירָתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁעוֹמֵד מוֹלֵךְ. וְהַבְּחִירָה
הַיְחִידָה שֵׁישׁ לָהּ הִיא לְהִיטִיב אֶת מַעֲשֵׂיהָ, וְלִהְיוֹת לְשׂוֹחֵחַ עִם ה'
וּלְפָנֶיךָ אוֹתוֹ שֶׁיִּמְחַל לָהּ וְשִׁוִּישִׁיעַ אוֹתָהּ."

אמנם נכון הדבר שהאדם צריך לדעת שהקב"ה מגלגל את הדבר והוא צריך
להיטיב את מעשיו ולהתפלל לה', אך מכל מקום פעמים רבות צריך גם לעשות
השתדלות בדרך הטבע, כגון לפייסו בדברים ולעשות עמו שלום, או להתגונן מפניו
באמצעים המתאימים, וכמו שמצינו אצל הרבה מגדולי הצדיקים שאף שחלקו

עליהם ורדפו אותם שלחו לפייס את הרודפים אותם, וכמו שהתורה הקדושה מספרת על יעקב אבינו כשעשו בא לקראתו להלחם בו ששלח לו שליחים עם פיוסים ומתנות. וכן יש מקרים רבים שצריך להלחם באויבים, כמובא בתורה הרבה פעמים "כי תצא למלחמה" וכו'. והכלל הוא שמצד אחד צריך לעשות השתדלות בדרך הטבע, ומצד שני להאמין שהקב"ה מנהל את הכל ולהתפלל אליו ולבקש ממנו, ואין זה קל לשלב בין הדברים, אך זהו תפקידנו כיהודים מאמינים.

ובספר כוכבי אור מובא על רבינו הקדוש מברסלב זיע"א: "פעם אחת בנסיעת רבנו ז"ל מ'מעיז'יבוז' לברסלב והדרך הרגיל הוא על יד נעמירוב, בהודע הדבר להמתנגדים, ובכן ביום זה יצאו מחוץ לעיר ומקלות בידם בכדי להכותו. כששמעו אנשי שלומנו דבר זה עשו גם המה כמותם ומקל איש בידו בכדי להציל את רבנו ז"ל מידיהם. ושתי החבורות עמדו על הדרך ולחכות על בואו, אבל מה היה שהופיע עליו ברוח קדשו, ובאחת האכסניות בכפר סמוך לנעמירוב שנכנס רבנו ז"ל שמה, שאל אצל בעל האכסניא אם אפשר להטות מהדרך הרגיל ולנסע באיזו דרך אחר לברסלב, ולא דרך נעמירוב. ויאמר לו הבעל אכסניא שאפשר באיזה דרך מעקם בצדי הכפרים, וכן עשה רבנו ז"ל ועשה דרכו עם צדי הכפרים ובא בשלום לברסלב. ושני החבורות עומדים הכן ומחכים, ואגב הגיע זמן מנחה, ועם זה הבטחון שבלב חבורת אנשי שלומנו שלא יגיע שום היזק לרבנו ז"ל, חזרו חבורת אנשי שלומנו העירה נעמירוב, וחבורת המתנגדים עומדים במרחם ועוד בלב שמיח בתקות הצלחת השעה באין מפריע. פתאם ראו מרחוק עגלה חצי מקסה (באעד) נוסעת וממל על עומדים שני אנשים כמנהג נסיעת רבי עם משמשים, עשו עוד התחכמות ותכף התחבאו באיזו מערות ובקעים בכדי כשתגיע העגלה יצאו ממחבואם ויתנפלו עליה לעשות מעשיהם מעשי רצח, וכן היה, ובהתחכמות התנפלו על העגלה המקסה בבאעד שבתוכה לא היה רבנו ז"ל כי אם רבנית אחת עם שני גבאים. כשראו זאת חזרו העירה בחרפה ובושה ובבהלה, הרבנית עם הגבאים הבינו שהמה לא גזלנים שבאם היו גזלנים ורוצחים לא היו בורחים מצעקת הנופלים בידיהם, וכן ראו מאחוריהם שהמה אדרבא כנראה חסידים ואנשי מעשה, והיה הדבר אצלם לפלא. ויהי כבואם העירה כמובן תקף ספרו הדבר לפני אנשי העיר ונתודע הדבר והיו לחרפה ולקלון לכל אנשי העיר. ואחד מהם מגדל הבושה והחרטה שלח מתנה לרבנו ז"ל בכדי לפייסו. ורבנו ז"ל אמר על זה שבודאי טוב הדבר ששלח לפייסו אבל לא משום זה יפטר גם מאיזה ענש. וגם לחבורת אנשי שלומנו שיצאו להצילו אמר רבנו ז"ל שלא היה להם לסמוך על הנס בבטחון על גדל צדקתו. ודיקא לחכות כל

הַעֲתָה עִם חֲבֵרֹת הַמִּתְנַגְּדִים. מִשּׁוּם 'לֹא תַעֲמֹד עַל דֵּם רֵעֶךָ', וְלֹה' הִיְשׁוּעָה". הִרִי מְבוֹאֵר לֵהֲדִיא שְׂרֵבִינו הַקְּדוֹשׁ אִף שֶׁאִמְר שְׁכַל עֲנִינו הוּא אִמּוֹנָה מְכַל מְקוֹם הוּא רָצָה שִׁיעֲשׂו הַשְׁתַּדְּלוּת בִּדְרוֹךְ הַטְּבַע לִהְצִילו מִיד רוּדְפִיו.

ג

בספר בגן האמונה (עמוד קפ"ח) כתב: "מִבְּחִנִּים רַבִּים צָרִיךְ הָאָדָם לַעֲבֹד בְּחַיֵּי הַחִבְרָה. בְּמָקוֹם עֲבוֹדָתוֹ - עִם הַחֲבֵרִים וְעִם הַמִּנְהָלִים; בְּצִבְּאָה - עִם חֲבֵרָיו וְעִם הַמַּפְקָדִים; בְּפָנִימִיָּה וּבִבִּית הַסֵּפֶר - עִם חֲבֵרָיו וְעִם מַחְנֵכָיו; בְּבֵית - עִם אָבִיו וְעִם אִמּוֹ וְעִם אָחִיו וְכַדּוּמָה. הַמִּבְּחִנִּים הֵם בְּכָל הַתְּחִיבִים: הֵן בְּמִמּוֹן - כְּשֶׁלּוֹקָחִים לָאָדָם דְּבַר הַשִּׁיף לּוֹ, אוֹ מִשְׁתַּמְשִׁים בְּרִכּוּשׁוֹ לֹלָא רְשׁוּתוֹ; הֵן בְּמַעֲמַד - כְּשֶׁמוֹרִידִים אֶת הָאָדָם מִדְּרָגָתוֹ, אוֹ לֹא מְקַדְּמִים אוֹתוֹ, אוֹ מְדַבְּרִים נִגְדּוֹ, אוֹ פּוֹגְעִים בְּכַבּוֹדוֹ.

צָרִיךְ כָּל אָדָם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְשֶׁת כָּלֵי הָאִמּוּנָה בְּכָל מִבְּחָן וּמִבְּחָן, וּלְהִתְאַמֵּן שֶׁכָּל מַה שֶּׁקּוֹרָה לּוֹ, הַכָּל מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְכָל בְּנֵי הָאָדָם הֵם רַק מְקֻלּוֹת שֶׁל ה' לְעוֹרֵר אוֹתוֹ לְהַשְׁלִים אֶת אִמּוּנָתוֹ; וּמִי שֶׁזּוֹכָה לְחִיּוֹת כָּךְ, חִיּוֹ שְׁקֵטִים וְשְׁלֵוִים וְשִׁמְחִים, וְהוּא מְסַתֵּדֵר עִם כָּלֵם; וְיִהְיֶה לוֹ צִיּוֹן טוֹב בְּעוֹלָם הַבָּא".

הנה אמנם האדם צריך להתחזק באמונה שהכל מה' יתברך, אך מכל מקום אדם שמוציאים עליו שם רע או שגוזלים אותו ומשתמשים ברכוש שלו ופוגעים בו, מחוייב הוא להוכיח את הפוגע בו וכן להפסיק ולעצור אותו שלא יעשה זאת באמצעים העומדים לרשותו, כמובא ברמב"ם הלכות דעות פרק ו', "כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר 'לא תשנא את אחיך בלבבך'..." כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק, כמו שנאמר ברשעים: 'ולא דיבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון', **אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני**, שנאמר: 'הוכח תוכיח את עמיתך', ואם חזר וביקש ממנו למחול לו צריך למחול ולא יהא

המוחל אכזרי שנאמר: 'ויתפלל אברהם אל האלהים'". הרי שהאדם צריך להוכיח את מי שמצער אותו ומייסרו והיא מצוה וחובה, אלא אם כן החוטא לו הוא אדם שדעתו משובשת או הדיוט ביותר, שאז אם אינו מוכיחו, זו מידת חסידות, כמובא ברמב"ם שם: "מי שחטא עליו חבירו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר או שהיתה דעתו משובשת, ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו, הרי זו מידת חסידות".

וכשלוקחים לאדם דברים השייכים לו, או משתמשים ברכושו ללא רשותו, הרי יכול להגרם לו מכך נזק והפרעה לחייו, ובאופן כזה בודאי אינו צריך להבליג ולשתוק ולמחול על כך, והרי אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני בראשית - פרק לב - רמז קלב) "ויותר יעקב לבדו, אמר רבי אלעזר מלמד שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופן, וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהם בגזל".

ובחיי מוהר"ן (אות תקמז) מובא: "בַּעַת שְׁהִיְתָה הַשְּׂרָפָה פֶּה פֶּעַם אַחַת בְּשִׁבְתָּ וּפֶעַם אַחַת בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים, הִיָּה רְצוֹנוֹ שֶׁנִּקְל מְאֹד בְּעֵנֶינּוּ הַצֵּלַת מְמוֹנוֹ וּלְבָלִי לְהַחְמִיר בָּזָה כָּלֹל (פְּשׁוּט דְּרְצוֹנוֹ לומר בְּאִפְסוֹ הַמֶּתֶר עַל פִּי דִּין בְּלִי חֲמֻדוֹת יְתֻרוֹת), וְאַחֵר יוֹם כְּפוּר דִּבְרַר מִזֶּה וְאָמַר שֶׁיֵּשׁ כְּמָה שׁו"ת [שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת] שֶׁמִּקְלִין וּמַתִּירִין הֶרְבֵּה בָּזָה. וְאָמַר שְׁאִין רְאוּי לְהַחְמִיר בְּעֵנֶינּוּ כָּזָה. וְאָמַר זֶה אֲנִי יוֹדֵעַ מִכְּבָר שֶׁיֵּשׁ אֲנָשִׁים שֶׁבִּשְׂבִּיל חֲמָרָא אַחַת מִבְּטָלִין הֶרְבֵּה מְאֹד מַעְבֻּדֹת ה' כְּמַעַט הַכֹּל. כִּי הֲלֹא כְּמָה הָאָדָם מִיָּגַע עֲצָמוֹ בְּשִׂבִּיל חֲפָצָיו וּמְמוֹנוֹ, וְנוֹסֵעַ לְדַרְכִּים וּמִבְטֵל עֲצָמוֹ הֶרְבֵּה מִתּוֹרָה וּתְפִלָּה וְעִבּוּדֹת ה' יָמִים הֶרְבֵּה בְּשִׂבִּיל לְהַרְוִיחַ מְמוֹן, וְאַחֵר כֶּף בְּשִׂבִּיל חֲמָרָא אַחַת יֵאָבֵד הַכֹּל חֵס וְשָׁלוֹם, וַיִּצְטָרֶף שִׁנִּית לְבִטֵּל עֲצָמוֹ הֶרְבֵּה.

וְאָמַר עַל עֲצָמוֹ שֶׁכִּשְׁהוּא מוֹלִיךְ מְמוֹן אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ, הוּא מִדְּקָדֵק מְאֹד לִגְנֹז יָפָה בִּבְגָד שְׁלוֹ בְּתוֹךְ בֵּית יָד כְּנָגַד לְבוֹ, וְשֵׁלָא יְהִיָּה בּוֹ שׁוּם קֶרַע וְנִקְבָּה. וְאָף עַל פִּי כֹן בְּכָל עֵת שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הוּא מְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שְׁעָה אִם יֵשׁ אֶצְלוֹ הַמְּמוֹן. וּבְכָל עֵת שֶׁנִּזְדַּמְּן שְׁאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ נֵאָבֵד אֶצְלוֹ אִיזָה סֵף מְמוֹן בְּדֶרֶךְ, וְהִיוּ בָּאִים בְּקִבְלָנָא לְפָנָיו, הִיָּה מִבְּזָה וּמוֹכִיחַ אוֹתוֹ מְאֹד עַל זֶה עַל שֵׁלָא נִזְדַּרְזוּ בְּשִׁמְרִיתוֹ יָפָה."

ושׁוב אנו רואים כאן את הדרך הקיצונית של הר' שלום ארוש, כביכול "ללכת עם האמונה עד הסוף", ולתת שירמסו אותו ויגזלו אותו ויביישו אותו ויפגעו בו בכל האופנים ולא לעשות שום דבר, שזהו בבחינת ריבוי אור ואינה ההנהגה הנכונה כלל לאדם מן השורה, וברוב המקרים אחרי זמן שאדם כזה צבר בלבו כעס אצור

סבלנותו פוקעת מכוּבד הלחץ והמעמסה והוא חוזר ומתנקם במי שפגע בו בכפלי כפליים ובפריצת כל גדרי ההלכה והמוסר, וכבר אמר החכם מכל אדם: "אל תצדק הרבה ואל תרשע הרבה", וידוע הפירוש שדווקא ההקצנה לכיוון הצדיקות גוררת לאחר זמן בקרב מי שעדיין אין זו דרגתו את ההקצנה ההפוכה לכיוון הרשעות ביתר שאת.

כמו כן יש לציין כיצד הר' שלום ארוש מכניס את ענין ההליכה לצבא החילוני כאילו זה דבר נורמלי וטבעי שאין בו שום בעיה, בשעה שכל יהודי מאמין וירא שמים יודע כמה חמור הוא ענין ההליכה לצבא, ואכמ"ל.

פרק ב'

האם מי שמתעצבן או רוטן בשקט על משהו
שעשו לו הוא כופר בכל התורה כולה והוא
אפיקורס ומומר וגרוע ממשומד והוא יוצא
מן הדת?

בספר שערינו בתורה עמוד 183 כתב: "בשביל להמחיש עד היכן מגיעה ההגדרה הזאת של רבי נתן - מי הוא המאמין האמיתי, נצייר בדעתנו אדם, שכל היום הוא לומד תורה, וכל הלילה משתטח בקברי צדיקים, וכו' וכו' - כל אחד יוסיף מדעתו, מה שגראה לו מתאים לחסיד הכי גדול בעולם - אבל כשהילד שלו לא שומע בקולו, הוא לא מאמין שזה רצון ה' שלא ישמע לו, והוא מתמלא בעצבים... או כשאשתו לא מכינה לו אכל, או כשהוא לא מוצא את החלצה, אחרי שפבר בקש בפרוש שיכינו לו את החלצה כמה פעמים וכו' וכו', ועוד פיוצא בזה, כל מיני דברים קטנים, שהם לא כפי רצונו, והוא לא מאמין שכל הדברים האלו הם בהשגחה פרטית, והוא כועס, מתעצבן, או אפילו רק רוטן בשקט - הוא הוא הכופר בכל התורה כלה, והוא האפיקורוס וגרוע ממשומד וכו' וכו' - כל ההגדרה של רבי נתן.

מי שמתעצבן - על שעקפו אותו, שעשו לו, שעקבו אותו וכו' וכו', זהו הכופר בהשגחה פרטית שעליו נאמר שהוא משומד ויוצא מן הדת. והדברים האלו הם בכל רגע ורגע, שהאדם צריך לראות את ה' ולהודות על הכל".

דברים אלו הם דברי שטות והבל ממש, כי אמנם הכעס הוא דבר חמור, והאדם צריך להתחזק באמונה בהשגחה פרטית, שהכל מלמעלה, וממילא לא יכעס ולא יפריע לו כשמישהו עושה לו דבר נגד רצונו, אך לומר שמי שכועס או מתעצבן על משהו שפגעו בו או שעשו נגד רצונו שהוא כופר בכל התורה והוא אפיקורס וגרוע ממשומד, זהו דבר שאינו נכון כלל, ולא זהו מה שכתב רבי נתן כלל. אלא כל מי שיעיין בדברי רבי נתן שם (ליקוטי הלכות, משא ומתן, הלכה ד') ייווכח מיד כי דבריו נסובים אך ורק על מי שאינו מאמין כלל בעצם היסוד של השגחה פרטית, דהיינו אלו שאומרים שה' יתברך גבוה ומרומם כל כך עד שאין ראוי שישגיח על העולם השפל הזה, ועל כך כותב רבי נתן שמי שאינו מאמין בזה שה' יתברך משגיח על העולם השפל הזה ורואה את כל מעשי בני אדם ומשגיח על כל דבר ודבר, דהיינו מי שבשיטה אינו מאמין בדבר זה, ואוחז שזה לא נכון, הרי הוא אפיקורס וכופר בכל התורה וכו', כי כל התורה בנויה על יסוד זה, אבל מי שמאמין כמו כל עם ישראל שה' יתברך משגיח על כל דבר ורואה את הכל, אלא שיצרו מתגבר עליו והוא שוכח את ה' יתברך וכועס או רוטן על מה שעשו לו, הרי ודאי שאין זה כלל בגדר אפיקורס וכופר, וזה פשוט לכל בר דעת.

והרמב"ם עצמו, אחר שבירר וסידר כשולחן ערוך את י"ג עיקרי האמונה, הריהו מבדיל ומבחין בשפה ברורה בין מי שכופר בעצם היסוד של עיקרים אלו שעליו אכן נאמרו כל כינויי הגנאי בסגנון הנ"ל לבין מי שחוטא מחמת התגברות היצר שהוא בוודאי אהוב וחביב אלא שיענש על כך שלא התגבר על יצרו, וזה לשונו בפירושו לפרק חלק (סנהדרין "א'): "כאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בה' - הוא נכנס בכלל ישראל ומצווה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שציווה ה' יתברך איש לחברו מן האהבה והאחוה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע - הוא נענש כפי חטאיו אבל יש לו חלק לעולם הבא והוא מפושעי ישראל, וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות - הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא צדוקי ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות ומצווה לשונאו ועליו נאמר (תהלים קל"ט): 'הלא משנאך ה' אשנא'."

ולפי דברי הר' שלום ארוש הרי אפשר לטעון גם כן שכל מי שנכשל באיזה עבירה הכי קטנה או שאינו מכוון בקטע אחד בתפילה הוא כופר בכל התורה והוא אפיקורס וגרוע ממשומד, כי אם היה מאמין באמונה שלימה שה' יתברך רואה את כל מעשי בני אדם ומשגיח על כל דבר ודבר לא היה נכשל בעבירה הכי קטנה

ולא היה מתפלל אפילו קטע קטן בלא כוונה (כמובא בליקוטי מוהר"ן ח"א תורה ס"ב). וכל אדם מבין שדבר זה אינו נכון כלל. ועל ידי דברים קיצוניים ומופרכים כאלו יכולים אנשים ח"ו לעזוב את היהדות לגמרי, כי האדם יאמר לעצמו: הרי בין כה וכה אני כבר כופר בכל התורה ואפיקורס וגרוע ממשומד, אז למה שאקיים מצוות בכלל, רח"ל.

פרק ג'

האם צריך לעשות השתדלות מרובה
לפרנסה, מעט השתדלות, או לא להשתדל
בכלל ורק לבטוח בה'?

א

בספר בגן השלום פרק ג' כתב: "המלים הראשונות שבהן פותח הבעל
הן "במימרא ובסיעתא דשמיא" וכתרגומו - "ברצון ובעזר שמים",
דהינו שמקשר עצמו בכל התחביותיו לאמונה, שהרי רק על ידי
האמונה יוכל לעמד בהן, אבל מיד אחרי כן הוא מתחייב גם לעבד
כפשוטו. בזה למדונו חכמים, שהבעל מחייב לספק לאשתו את כל
צרכיה בכבוד, גם אם יצטרף לעבד קשה בשביל זה. וזה על מנת
לסותם פיות העצלנים, המשתמטים מאחריות, וה"מאמינים" הדגולים,
שכאשר אין להם במה לפרנס את נשותיהם, הם באים בשם האמונה:
ה' זן ומפרנס! תפני אליו...

נמצא, לא זו בלבד שאינם מפרנסים אותה כפי שהתחייבו לה במעמד
רבנים ועדים ובחתימה על שטר בעל תקף וחזק, עוד הם באים אליה
בטענות: מה? אין לה אמונה? ה' רוצה שלא תהיה לנו פרנסה!
תקבלי את זה באהבה! איפה האמונה שלך? אינה מאמינה שהכל

לְטוֹכָהּ? וְנוֹשְׂאִים בְּפָנֶיהָ דְּרָשׁוֹת וְהִרְצָאוֹת בְּאִמּוֹנָה, וְאֵף כּוֹעֲסִים עָלֶיהָ שֶׁהִיא לֹא בּוֹטַחַת בָּהּ...

אָבֵל חֲכָמִים רָאוּ אֶת הַנּוֹלָד, וְהֵם דָּאָגוּ לְהַחֲתִים אֶת הַחֶתֶן עַל הַתְּחִיבוֹת לַעֲבֹד! אֵין לָהּ בְּמָה לְכַבֵּד וּלְפָרֵנס אֶת אִשְׁתָּהּ? צֵא לַעֲבֹד! לֹא כְּתוּב בְּפִתְחָהּ: אֲנִי אֶלְמֵד אוֹתָהּ אִמּוֹנָה. כְּתוּב: אֲנִי אַעֲבֹד! אֵל תִּנְסָה לְלַמֵּד אוֹתָהּ אִמּוֹנָה עַל בְּשָׂרָה, זֶה הַתַּפְקִיד שֶׁלָּהּ! אֵתָה תִּלְמַד אִמּוֹנָה וּתְבַטֵּחַ בָּהּ שְׂיִעֲזֹר לָהּ לְכַבֵּד וּלְפָרֵנס אֶת אִשְׁתָּהּ, וְהַעֲקֹר שֶׁתִּבְיֵא לָהּ פְּרִנְסָה בְּכָבוֹד, וְלֹא דְרָשׁוֹת עַל בְּטָחוֹן... אֵלּוּ הָיוּ רוֹצִים חַז"ל שֶׁהָאִשָּׁה תִּתְחַזַּק בְּאִמּוֹנָה וּבְבְטָחוֹן, הֵם לֹא הָיוּ מַחְתִּימִים אֶת הַבַּעַל עַל הַתְּחִיבוֹת לַעֲבֹד וּלְכַבֵּד וּלְפָרֵנס וְכו', אֲלָא הָיוּ מַחְתִּימִים אֶת הָאִשָּׁה עַל הַתְּחִיבוֹת לְבַטֵּחַ בָּהּ וְלֹא לְבֹא בְּדְרִישׁוֹת לְבַעֲלָהּ..."

וְרָאָה אִיזָה פֶּלֶא, כִּי בִסְפֵר בִּגְן הָאִמּוֹנָה (עמ' 174 מִהַדוּרָה שְׁלִישִׁית) כֹּתֵב בְּדִיוֹק לְהִיפֹךְ, וּז"ל: "כָּל יֶלֶד יוֹדֵעַ, שֶׁזֶּה לֹא הַתַּפְקִיד שֶׁלּוֹ לְפָרֵנס, אֲלָא זֶה תַּפְקִידוֹ שֶׁל אָבִיו לְפָרֵנס אוֹתוֹ, וְהוּא בְּטוֹחַ שֶׁאָבִיו יִפְרִנְסוֹ! כִּף הַמֶּאֱמִין יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין זֶה מִתַּפְקִידוֹ לְפָרֵנס, אֲלָא זֶהוּ תַּפְקִידוֹ שֶׁל אָבִיו שֶׁבְשָׂמִים, וְהוּא בּוֹדֵאֵי יִתֵּן לוֹ פְּרִנְסָה.

מֵה שֶׁאֵתָה צְרִיךְ לְדַעַת הוּא רַק מֵה הַתַּפְקִיד שֶׁלָּהּ - לַעֲבֹד אֶת ה' יִתְבָּרֵךְ וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְאֵת הַדְּאָגָה לְפָרִנְסָה תִּשְׁאִיר לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא."

הנה אמנם מצינו דרגות שונות בענין ההשתדלות לפרנסה והבטחון, כל אחד לפי כוחותיו ומדרגתו (וכמבואר בדברי הראשונים ובפרט בספר חובות הלבבות שער הבטחון), אך כאן אנו רואים דבר שהוא נגד השכל, שבמקום אחד הוא כותב בדיוק הפוך ממה שכותב במקום השני, והדברים סותרים זה את זה לגמרי באופן קיצוני, בספר בגן השלום הוא כותב שכשאין לאדם פרנסה הוא חייב לצאת לעבוד קשה בלי שום תירוצים, כדי לספק לאשתו את כל צרכיה בכבוד, כי זהו התפקיד של הבעל, ואסור לו להגיד לאשתו שום דיבורים של אמונה ואסור לו לחזק אותה שתקבל באהבה את המצב הדחוק ותאמין שהקב"ה ישלח להם פרנסה, והוא כותב זאת לכל אחד

ואחד בלי שום חילוק. ואילו בספר בגן האמונה הוא כותב באופן נחרץ שהאדם צריך רק לעבוד את ה' ולעשות תשובה והפרנסה תגיע ממילא, כי הפרנסה זה התפקיד של הקב"ה. ואם אכן האמת היא כפי שכתב בספר בגן האמונה שכשהאדם עובד את ה' ועושה תשובה ממילא ה' שולח לו פרנסה, כי זה התפקיד של האבא שבשמים לפרנס, אז מה הבעיה שיגיד לאשתו שהנה הוא עושה את ההשתדלות המוטלת עליו שהוא עובד את ה' ועושה תשובה והקב"ה בודאי יתן לו פרנסה, ואם האמת היא שצריך להתחזק באמונה ובטחון וזה מה שיביא את הפרנסה, ולא צריך לעשות שום השתדלות, כפי שכתב כמה פעמים בספר בגן האמונה שהאמונה היא הפתרון לכל הדברים, מדוע שלא יחזק את אשתו שתתחזק גם כן באמונה ובטחון. והתשובה היחידה לסתירה זו היא, שהספרים הללו נכתבו מתוך רגש ודמיון קיצוני או רצון להציג כלפי חוץ דרגות גבוהות ורמות באמונה מחד גיסא ומאידך להצטייר כמושיעים ומגינים של הנשים חסרות הישע מאידך גיסא, וכלל לא מתוך ישוב הדעת וחיפוש האמת.

ואם כבר העלנו את הנושא החשוב הזה, נראה שאי אפשר לפטור בלא כלום, ואף שאכן ישנם דרגות רבות בענין זה, וכל אחד צריך להזהר להתנהג לפי מדרגתו ולפי כוחותיו, כי אם יעלה למעלה ממדרגתו יכול להגיע ח"ו למצב של ריבוי אור הגורם שבירת כלים, וכמו שכתב בליקוטי הלכות (גדרים הלכה ג'): "ידוע שכל הקלפות, שהם התאוות וההטאות, כלם באים מ'שבירת כלים' שהיה על ידי 'רבוי אור' כידוע. וזה בחינת 'יעלו שמים ירדו תהמות' (תהלים קז), שלפעמים האדם בוער לה' יתברך יותר ממדרגתו שזה בחינת 'יעלו שמים', וכשאינו זוכה לצמצם האור לפי מדרגתו על ידי זה 'ירדו תהמות' חס ושלום, כי על ידי זה נופל אחר כך חס ושלום מאד, כי זה בחינת רבוי אור וכו' כפ"ל. ועל כן על פי רב האדם נופל לעונות על על ידי רבוי המצות והדקדוקים של הפעל דבר שמרבה להחמיר ולדקדק עליו ביותר ומפתהו למצות שלו ומתלבש עצמו במצות ואחר כך מביאו לידי עונות חס ושלום, כי רבוי החמרות והדקדוקים זה בחינת רבוי אור שגורם שבירת כלים חס ושלום כפ"ל שממש נמשכין כל העונות חס ושלום כפ"ל. וזה בחינת 'אל תצדק הרבה ואל תרשע הרבה' (קהלת ז) כי אם בהא תליא, שצריך לזהר שלא יצדק הרבה כדי שלא ירשע הרבה חס ושלום על ידי זה כפ"ל. מכל מקום נביא כאן מעט ממה שהוזכר בספרים, ובמיוחד בספרי ברסלב שהר' שלום ארוש מציג את עצמו כמייצגה ודבורה של חסידות זו, בענין זה.

בליקוטי הלכות (ריבית הלכה ג') כתב: "ההכרח שיעשה האדם איזה עבדא קלה בשביל פרנסה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'ויברכתיו בכל אשר תעשה', כי אי אפשר להמשיך בזה העולם כי אם על ידי כלים. ועל פן מרחיין לעשות איזה עסק ומשא ומתן, כי על ידי זה עושין כלים וצנורות לקבל השפע, אבל באמת אין העסק עקר כלל, רק עקר הפרנסה מה'. יתברר בהשגחתו לבד, כי אין האדם יודע במה משתפר, ועל פן אסור להאדם לדחוק את השעה ולרדף אחר פרנסה ביגיעות גדולות, כאלו חס ושלום הפרנסה תלויה בזה לבד, כי אדרבא על ידי זה נתמעט פרנסתו, כי כל הדוחק את השעה השעה דוחקתו, כי אין צורך לעשות משא ומתן ועסק, רק לצאת ידי מצות עשית משא ומתן באמונה כדי לעשות איזה כלי וצנור לקבל ההשפעה כנ"ל, וכל מה שיעשה יוצא בזה. וזהו: 'ויברכתיו בכל אשר תעשה', הינו בכל מה שתעשה יהיה מה שיהיה, אפלו דבר קל וקטן, יברכה ה'. כאשר נראה בחוש ברב בני אדם שכמה פעמים שהם רצים ורודפים מאד אחר הפרנסה כמה זמנים ואין עולה בידם שום רוח ומאומה לא ישאו בעמלם, ואחר כך ה'. יתברר מרחם עליהם ומזמין להם פרנסה, ולפעמים אפלו עשירות גדול בסבה קלה מאד שהוא כמעט בלי שום דרך הטבע. וכל העולם מלא ממעשיות כאלה שהם שכחים מאד בעולם כמעט בכל אחד ואחד שעוסק במשא ומתן, ואם היה לו שכל והיה סומך עצמו בתחלה על ה' יתברר ולא היה דואג כלל לא היה צריך כלל ליגיעות האלו שהיו לו בחנם, וכשהיה מגיע הזמן היה מזמין לו ה' יתברר הפרנסה בסבה קלה כנ"ל. ולא די שאינו מרויח כלל על ידי דאגתו ועצבותו ויגיעות רבות וטרחות עצומות שלו, אדרבא, הוא מפסיד שפע פרנסתו הרבה.

כי באמת עקר שפע הפרנסה הוא מלמעלה מבחינת למעלה מהזמן והמקום, רק שבזה העולם מרחק הפרנסה להתלבש במקום וזמן. אשר מחמת זה צריכין לעשות איזה עסק ומשא ומתן בשביל פרנסה כדי לעשות כלי שתוכל השפע להתלבש בזה העולם כנ"ל. ועל פן כשהוא מאמין שהכל מלמעלה נתקשר הזמן והמקום למעלה מהזמן והמקום אזי יש לו פרנסה בשפע, כי הוא מקשר לשדש ההשפעות שנתקשר מלמעלה על ידי אמונתו ובטחונו בה', אבל כשהוא רץ אחר פרנסתו ביגיעות גדולות, הוא נמשך ונתקשר ביותר לבחינת המקום והזמן ומפריד בין הזמן והמקום ובין בחינת למעלה מהזמן והמקום, ועל ידי זה נתרחק משרש ההשפעות. ועל פן קשה לו למצא פרנסתו, ואפלו כשמגיע לו מעט פרנסתו בהכרח שתהיה ביגיעה גדולה ועצומה מאד, כי הוא נמשך יותר אחר הצמצום, אחר המקום והזמן על ידי

פרנסתו ביגיעה ביותר. ועל כן פרנסתו ביגיעה ביותר שנמשך מבחינת מקום וזמן כנ"ל.

ובליקוטי הלכות (הלכות חול המועד הלכה ז' כתב): "זהו בחינת גלות מצרים, הינו גלות הסטרא אחרא שתופסת נפשות ישראל בגלות המר של תאוות ממון וטרדת הפרנסה, שזהו בחינת: 'וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה', שכל זה מתקנים באלו המשקעים בתאוות ממון ומתיגעים בכל מיני יגיעות וממרים חייהם בכל מיני מרירות בשביל רדיפת העולם הזה ושוכחים את השם. תברך שעקר הפרנסה על ידו, ואין צריכין רק עסק מעט בשביל פרנסה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'הוי ממעט בעסק ועסק בתורה'. ולא לבלות ולמרוך כל ימיו על זה ומאומה לא ישא בעמלו, כי באמת עקר הפרנסה על ידי בטחון לבד, רק צריכין איזה עסק כל שהוא, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'יכול יהא יושב ובטל? תלמוד לומר: וברכך בכל אשר תעשה'. נמצא, שצריכין רק לעשות איזה עסק מעט שלא יהא יושב ובטל לגמרי, והשם יתברך יברכו על ידי זה, כמו שכתוב: 'וברכך בכל אשר תעשה'. בכל אשר תעשה' דיקא, הינו בכל מה שיעשה איזה עסק כל שהוא יברכו ה' ויצליחו ויפרנסוהו כפי מה שהוא צריך לטובתו הנצחית, שזה העקר. וגם זה העסק מעט הוא רק למי שאינו רוצה שתהיה תורתו אמונתו, אבל מי שנפשו חשקה בתורה ורוצה רק לעסוק בתורה ולא לעשות שום עסק בודאי אשרי לו, ויעזרו השם יתברך שתהיה מלאכתו ופרנסתו נעשית על ידי אחרים.

ובליקוטי הלכות (הלכות חול המועד הלכה ד') כתב: "עקר הרחמנות דסטרא אחרא הוא להמשיך על האדם טרחות וטרדות העולם הזה להתנגע בעסקים ומלאכות בשביל פרנסה, שזהו בחינת ל"ט מלאכות. והסטרא אחרא וכל האנשים הכרוכים אחריה מסיתין את האדם ותולין הכל ברחמנות, כאלו יש להם רחמנות גדול עליו, ואומרים לו: מה אתה חושב, הלא אתה צריך לחיות לפרנס עצמך ואשתך ובניך ואתה צריך לרחם עליך ועליהם לבקש פרנסה! ועל ידי זה מביאין אותו שיפרק ממנו על תורה ומשיך על עצמו על דרך ארץ שהם כלל כל הל"ט מלאכות והיגיעות בשביל פרנסה, ומאומה לא ישא בעמלו".

נמצא, שעקר הסתת הסטרא אחרא לפרק על תורה ולעסוק ביגיעת העולם הזה שהם בחינת הל"ט מלאכות, הוא על ידי רחמנות דסטרא אחרא, על ידי שהם יונקים מרחמנות דקדשה ומחפכים הרחמנות האמתי לרחמנות שלהם, שבאמת

אינו רחמנות כלל, כי באמת עקר הרחמנות הוא הרחמנות האמתי לרחם על האדם להביאו לתכלית הנצחית, כי בעולם הזה אין שום תכלית כלל, כי הוא צל עובר ומלא יגונות וכעס ומכאובות, ואין שום אדם שיהיה לו עולם הזה, כמו שכתוב (שם ב): 'גם כל ימיו כעס ומכאובות וכו'', וכתוב (איוב ה): 'אדם לעמל יולד, קצר ימים ושבע רגז וכו''. וכמוכן לכל בר דעת קצת גדל המרירות המר של עסקי העולם הזה, בפרט טרדות הממון והפרנסה, וכמבאר אצלנו כמה שיחות אמיתיות בזה.

על כן באמת בודאי הרחמנות הנ"ל של ההמון עם שהוא רחמנות הסטרא אחרא אין זה רחמנות כלל, כי עקר הרחמנות לדבר על לב האדם שיעסק בתורה ומצוות וימעט בעסק ובמלאכה, וה' יתברך בודאי יפרנסו גם בסבה קלה, כמו שאמרו (אבות א, טו): 'עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי וכו'', וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות לה): 'דורות הראשונים שעשו תורתן קבע וכו'', זה וזה נתקמה בידם וכו'', וכמו שכתוב (ירמיה ב): 'הדור אתם ראו דבר ה'', ודרשו רבותינו ז"ל שאמר להם ירמיה: 'ראו במה נתפרנסו אבותיכם וכו''.

ומאידך גיסא מצינו בחיי מוהר"ן סימן תק"א שכתב: "מכבר אמר שחפץ מאד שיהיה לנו פרנסה. אף על פי שבטחון גם כן טוב מאד, אף על פי כן טוב מאד כשזוכין שיש לו מעמד פרנסה, כי במקום עבודת הבטחון במקום זה יעשה עבודה אחרת. כלומר כי אם לא יהיה לו מעמד פרנסה ויהיה לו בלבול הדעת מהפרנסה ויצטרך בכל פעם לחזק עצמו במדת הבטחון, במקום זה יעסק בעבודה אחרת והתחזקות אחר בשאר עניני עבודת ה', והבן. ואף על פי כן אמר שהעקר הוא בטחון, ואמר בזה הלשון 'נאר בטחון'."

ובשיחות הר"ן סימן נ"א מובא: "הפקרות אין צריכים. אף על פי שבאמת אצלי אינו נקרא הפקרות כלל, אדרבא להפך, כשרודף אחר עסקי עולם הזה ורחוק מעבודתו יתברך זהו מפקר באמת, אף אף על פי כן אפלו מה שנקרא אצל העולם הפקרות דהיינו מי שמפקיר כל עסקי עולם הזה מכל וכל ועוסק רק בעבודת ה' שזהו אצל העולם הפקרות, גם זה אין צריכים, כי יכולים להיות איש כשר בלי הפקרות."

וענין זה תלוי גם כמה האדם מקדש עצמו ונשמר מעוונות, כמו שכתב בקיצור ליקוטי מוהר"ן סי' י"א: "עקר מרירות טרדות הפרנסה ויגיעתו היא על ידי פגם הברית. כי מי ששומר את בריתו אף על פי שהוא עושה שלשים ותשע מלאכות

ומשא ומתן, הם בְּחִינַת מְלָאכֹת הַמְּשָׁכָן, וְהֵם בְּחִינַת 'טל אורות'. אֲבָל הַפּוֹגֵם בְּבְרִיתוֹ - עֲנִיּוֹת רוֹדֶפֶת אַחֲרָיו וּמִמָּשִׁיר עַל עַצְמוֹ עַל הַפְּרָנְסָה בִּיגִיעָה וּבִמְרִירוֹת גָּדוֹל, בְּבְחִינַת שְׁלֵשִׁים וְתִשְׁעַ מְלָקוֹת רַחֲמָנָא לְעָלְךָ.

ובמסילת ישרים פרק כ"א כתב: "אמנם מה שיוכל לשמור את האדם ולהצילו מן המפסידים האלה הוא הבטחון, והוא שישליך יהבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאז"ל במאמריהם (ביצה ט"ז): 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וגו'', וכן אמרו (יומא ל"ח): 'אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלוא נימא', וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה (גזירת קיצבת מזונות שקצבו לו בראש השנה) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם (בראשית ג): 'בזעת אפך תאכל לחם', אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו.

על כן (הואיל וכך גזר המלך) אמרו (ספרי): 'יכול אפילו יושב ובטל (יראה סימן ברכה) תלמוד לומר: בכל משלח ידך אשר תעשה (שצריך אתה להשתדל ולעשות)', אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שהשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו, ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, הוא מה שכתב דוד המלך ע"ה (תהלים ט"ה): 'כי לא ממוצא וממערב ולא וגו'', כי אלהים שופט וגו'', ושלמה המלך ע"ה אמר (משלי כ"ג): 'אל תיגע להעשיר מבינתך חדל'. אלא הדרך האמיתי הוא דרכם של החסידים הראשונים עושים תורתן עיקר ומלאכתן טפילה, וזה וזה נתקיים בידם, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה וליבו מוכן לחסידות האמיתי ולעבודה התמימה'.

וב'פלא יועץ' ערך פרנסה כתב בענין זה: "הנה ידוע שיש מחלוקת בש"ס שרשב"י סבר שאדם צריך לעסוק בתורה תדיר ומלאכתו נעשית על ידי אחרים, ורבי ישמעאל סבר שצריך לנהוג מנהג דרך ארץ, ופירשו המפרשים שדברי שניהם אמת, ופשר דבר הוא שהחסידים מתוך שחסידים הם מלאכתם מתברכת שלא כדרך טבע, ובמעט שעוסקים במלאכה ברכת ה' היא תעשיר, ולשאר עמא הקב"ה שולח פרנסתם בדרך טבע, ויפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שתורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וכו'', ו'אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח', הנה כי כן כגון אנן יתמי דיתמי צריכים אנו להתנהג בדרך טבע ויצא אדם לפעלו

ולעבודתו עדי ערב ואשר בכוחו לעשות יעשה, וה' הטוב בעיניו יעשה, רק שאף אי דחיקא ליה שעתא טובא ויש לו עסק רב לא יחסר להתפלל שחרית מנחה ערבית בציבור ולקבוע עיתים לתורה אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שחוק לא יעבור, ומה טוב סדר חוק לישראל שהוא סדר נאה כל בו, ואז יצו ה' אתו את הברכה. אך בשבתות וימים טובים וחול המועד ובכל עת שהוא פנוי לא יפנה לבטלה אלא יעסוק בתורה וכו'. ואם הרחיב ה' את גבולו יהיה ממעט בעסק ותהא מלאכתו נעשית ע"י אחרים ויעסוק בתורה'.

ובספר אבני"ה ברזל (שיחות וסיפורים ממוהרנ"ת) מובאת הוראה חשובה שהורה רבי נתן בענין זה:

"אָדער שְׂאָל לְמוֹהֲרֵנִי שְׂרָצָה לְהִיט מְקַבֵּל (העוסק בתורה ועבודה ומתפרנס מכספי צדקה), וְרָצָה לַעֲזֹב אֶת הַחֲנוּת. וְאָמַר לוֹ מוֹהֲרֵנִי שֶׁכְּשׁוֹ לִבּוֹ בּוֹעֵר לַעֲבֹדֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַאֲלֹסֵטוֹ דֵּעַר בִּיָּא [אֵתָּה אוֹחֲזֵ בָּזָה], וְאַחֵר כֵּן כְּשֶׁתִּפְּלֵ מִזֶּה הַהִתְלַהּבוּת וְלֹא יִהְיֶה לָּהּ פְּרִנְסָה, גַּם כֵּן אִזּוּ יִהְיֶה מִה שִׁיָּהִיָּה, וְלֹא הַסָּפִים לוֹ. אֲלָא אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה לָּךְ שְׁעוּרִים קִדְּם שֶׁתִּלָּךְ לַחֲנוּת וְגַם בְּהַחֲנוּת בְּעֶצְמָהּ תִּכְיִן לָךְ סְפָרִים, וּבִעֵת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָּךְ קוֹנִים תִּלְמֹד בָּהֶם. וְתִשְׁתַּוְּקֶה לָּזֶה שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִסְבֵּב סְבוּת לְטוֹבָה שֶׁתִּפְטֹר לְגִמְרִי וְכוּ'. וְכֵן הִיָּה שֶׁהַשְׁתַּוְּקֶה כָּל כֵּן עַל זֶה וְכוּ' כַּנִּל".

ובספר שיח שרפי קודש (חלק ה, צג) מובאת הדרכתו של רבי נתן זצ"ל למעשה כיצד לנהוג בענין זה:

'שְׂאָל פֶּעַם אֶחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ אֶת מוֹהֲרֵנִי שֶׁתִּתֵּן לוֹ עֲצָה וְכוּנָה בְּאִיזָה דֶּרֶךְ יִבְחַר, אִם יֵשֵׁב רַק עַל הַתּוֹרָה וְהַעֲבֹדָה וְלֹא יִדָּאג לְפְרִנְסָתוֹ אִף שֶׁבִּכְךָ יִצְטָרֵךְ לְהִיט נִתְמָךְ מֵאַנְשֵׁים תוֹמְכֵי תוֹרָה, אוֹ שִׁיעֵסֵק בְּאִיזָה מְלָאכָה וְיִקְבַּע עֵתִים לַתּוֹרָה.

עָנָה לוֹ מוֹהֲרֵנִי שֶׁתִּתֵּן בְּדֶרֶךְ מִשְׁלִי: אָמַר פֶּעַם מֶלֶךְ אֶחָד לְאוֹהֲבוֹ הַנְּאֻמָּן: כָּאוֹת הוֹקֵרָה עַל מַעֲשֵׂיךָ נוֹתֵן אֲנִי לָךְ רְשׁוֹת שְׁבִיּוֹם זֶה וְזֶה, מִשְׁוֹ זְמַן קָצֵר כִּזֶּה וְכִזֶּה נִתְּנָה לָךְ רְשׁוֹת לְהַכְנִס לְאוֹצָרִי, וְכָל מִה שֶׁתִּסְפִּיק לְקַחַת מֵאוֹצָרִי הַגָּדוֹל הַרִי הוּא שְׁלִיךְ. הֲלֹךְ זֶה אֱהוּב הַמֶּלֶךְ וְהַכֵּין לְעֶצְמוֹ לַיּוֹם הַמֵּיָּעֵד שְׂקִים גְּדוֹלִים, וְכֹא לְאוֹצָר הַמֶּלֶךְ בְּזְמַן הַמֵּיָּעֵד וְכִהְבִּטְחַת הַמֶּלֶךְ נִתְּנוּ לוֹ לְכַנֵּס וְלֶאֱסֹף כְּרִצּוֹנוֹ.

והנה מרב הכנותו לזמן נשגב זה שכח לאכל, ובאמצע זמן האספה נעשה רעב מאוד מאוד עד שחשש לחייו, והבין שאם ירהרר עתה על אכילה נאותה יפסיד מזמנו הקצר היקר מאוד ויפסיד הון רב. תכף נגס בפיו באיזה חתיכת לחם שמצא והמשיך בזריזות עם לעיסתו לאסוף עוד ועוד מרגליות, וכשתקפו שוב הרעבון חטף בזריזות עצומה עוד נגיסה מחתיכת הלחם והמשיך שוב בזריזותו לאסוף ולאגור עוד מרגליות יקרות.

סיים מוהרנ"ת ואמר לו: אם התורה חשובה אצלך כאבנים טובות ומרגליות, ואף כשתהיה רעב לא תקפיד הרבה רק תחטף בזריזות איזה חתיכת לחם לתוך פיה ותמשיך בהתמדה בלמוד התורה כאוסף המרגליות, אזי נכון שתשב רק על התורה והעבודה פרצונה, כי זהו הנקרא 'תורתו אמונתו', אבל אם לאו לך עסק במלאכה וקבע וגזל עתים לתורה.

ספור זה ספרו רבי אברהם ב"ר נחמן זכרוננו לברכה לרבי לוי יצחק זכרוננו לברכה בעת ששאלו לאחר נשואיו מה יעשה לפרנסה, כהנ"ל ששאל את מוהרנ"ת זכרוננו לברכה, וענה לו: שאלה זו נשאל כבר מוהרנ"ת זכרוננו לברכה וכזה היתה תשובתו, והבין.

הננו רואים מכל המובאות הללו כמה שקדו רבי נתן זצ"ל והבאים אחריו לאזן ולתקן עניני מורכב זה של "בטחון" ו"השתדלות" בשימת לב וישוב הדעת בהדרגה ובמידה הנכונה בלי להפר את האיזון הדק לאף אחד מן הצדדים, ולא להקצין פעם אחת, ללא שום מידה וגבול, לכיוון אחד, ולאחר מכן, להקצין בצד ההפוך לגמרי, וגם שם ללא שום סייג והגבלה, כפי שראינו בשתי הוראותיו של הר' שלום ארוש ההפוכות זו מזו מן הקצה אל הקצה.

ב

בספר בגן האמונה פרק ו' כתב: "נביא פמה דגמאות למחשבות ששל עצבות ושל יאוש הבאות מתוך פמירה; ולעמיתו, מה הן המחשבות הנכונות על פי האמונה:

הקפירה: הכל תלוי רק בהשתדלות שלי, ולי אין כוח לכלום. האמונה:
לא צריכה שום השתדלות. ברגע שיעזב הזמן, הזיווג שלי יגיע עד אלי.
ומי שמאמין, יודע שעקר ההשתדלות היא התפלה".

גם כאן אנו רואים כיצד הר' שלום ארוש הולך בקיצוניות חסרת כל איזון ומידה נכונה, או שהאדם הוא כופר ותולה הכל רק בהשתדלות שלו, או שהוא מאמין ואז הוא לא צריך שום השתדלות, ודבר זה הוא נגד המבואר בכל הספרים שאדם רגיל צריך לעשות השתדלות בדרך הטבע בענינים הגשמיים, כגון פרנסה זיווג רפואה וכו', אך לא לתלות את התוצאה בהשתדלות, אלא לדעת שהתוצאה היא מה' יתברך, וכפי שכתב מוהר"ן מברסלב בליקוטי מוהר"ן סימן ס"ב: "ויש חושבים שצריך לעבד את האמצעי, כמו שטענו בעגל, שרצו לעשות את העגל אמצעי בינם לבין השם יתברך, שאמרו: 'אשר ילכו לפנינו' (שמות לב), בחינת אמצעי. ובטעיות כזה רבים נכשלים, ועושים את הסבות אמצעי בינם לבין השם יתברך, הינו שמאמינים בהשם יתברך, אבל מאמינים גם כן באמצעי, ואומרים שצריך לסבות הינו שמאמינים למשל בהסבה של פרנסה, שהוא המשא ומתן, ואומרים הסבה של משא ומתן עקר. כאלו חס ושלום, בלא הסבה של משא ומתן, אין יכלת ביד השם יתברך לתן להם פרנסה. ובהסבה של הרפואה, שהוא סמים, עושים מהם עקר, כאלו, חס ושלום, בלי הסמים, אין יכלת ביד השם יתברך לרפא. ואין הדבר כן, כי הקדוש-ברוך-הוא סבת כל הסבות ועלת כל העלות, ואין צריך לשום סבה, ועסקנו באלו הסבות, צריך להאמין בהשם יתברך לבד, ולא לעשות מהסבות עקר".

פרק ד'

האם צריך להתפלל רק על אמונה ולא על שום דבר אחר?

בספר בגן האמונה בהקדמה כתב: "לדגמא: חסרה לך פרנסה? - חסרה לך אמונה! אינה צריכה אפילו להתפלל על פרנסה - התפלל על אמונה, וממילא תהיה לך גם פרנסה. חסר לך שלום בית? חסרה לך אמונה! התפלל על אמונה, ויהיה לך גם שלום בית".

הנה מצינו בכל הספרים, החל מהתורה הקדושה בעצמה המתארת לנו את תפילות אבות העולם, דוד המלך מחבר התהילים, אנשי כנסת הגדולה שתקנו לנו את תפילת שמונה עשרה ושאר התפילות, וכל מחברי ספרי התפילות לדורותיהם, שצריך להתפלל על כל דבר בפרטיות, וכן בליקוטי תפילות למורינו רבי נתן מברסלב זצ"ל ישנם עשרות רבות של תפילות על פרנסה ושאר צרכים, ולא מצינו בשום מקום שצריך להתפלל רק על אמונה, ואדרבא, זהו רצון ה' יתברך, שנתפלל לפניו ונבקש ממנו כל דבר שאנו צריכים, כבן המבקש מאביו, ומה גם שאין קשר בין הדברים, כי גם מי שיש לו אמונה צריך לבקש על פרנסה ועל שלום בית, כי כך ברא ה' יתברך את העולם, שצריך להתפלל על כל דבר כדי לעשות כלים לקבל את השפע.

ובליקוטי מוהר"ן תנינא סימן קכ מובא: "העקר הוא רק לכונן פרוש המלות כפשוטו, שזהו עקר התפלה, שמתפללין לפני השם יתברך על כל דבר ודבר, ועל ידי זה מתקרבין ומתדבקין בו יתברך".

ובלקוטי הלכות (הלכות שילוח הקן הלכה ה' אות י"ג) כתב: "כִּי ה' יִתְּבָרֵךְ חֶפְץ וּמִתְאַוֶּה לְתַפְלַת יִשְׂרָאֵל וְרוּצָה שִׁיבְקָשׁוֹ וְיִתְפַּלְלוּ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּכָל פַּעַם עַל כָּל דָּבָר'.

וכן מבואר בשיחות הר"ן סימן רל"ג וז"ל: "וכן שמעתי אנכי גם כן מפיו הקדוש על דבר קטן ופחות מאוד שהיה קצת מוכרח לי, ואמר: תתפלל על זה להשם יתברך. ועמדתי משתומם. כי היה לי לדבר פלא בעיני להתפלל לה' יתברך על דבר פחות כזה. וגם כי לא היה מוכרח ביותר. **ענה ואמר (בלשון תימה): אין זה כבודך שתתפלל לה' יתברך על דבר קטן כזה?!** ואחר כך סיפר מעשה קטנה מענין בטחון אפילו על דברים קטנים מאיש אחד ממז'בוז'. **והכלל שעל כל הדברים שבעולם צריכין להתפלל לה' יתברך,** וכן מבואר באלף בית (ספר המידות) עיין שם".

וברש"י על בראשית פרק ב' פסוק ה' כתב: "וכל עשב השדה טרם יהיה בארץ וכו' כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ": "ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, **התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים**". והדברים פשוטים וברורים לכל יהודי המחזיק סידור תפילה וספר תהילים או הרואה ושומע את מנהגם של כלל גדולי וקטני ישראל יום יום שעה שעה כך שאין צורך כלל להכביר בראיות ודוגמאות על כך.

שער ד'

עניני קדושה

פרק א'

האם אדם שראה ראייה אסורה או שנכנסה
בו תאוה או שפגם פעם אחת בברית כבר אין
לו בחירה?

א

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 292 כתב: "כי בָּרַגַע שֶׁהָעֵין רוֹאָה - גִּמְרָנוּ! הֶלֶב חוֹמֵד, וְכָלִי הַמַּעֲשֶׂה וְכו'." הָאָדָם מְאֻבָּד אֶת הַבְּחִירָה שֶׁלּוֹ, כִּמּוֹ שֶׁלְמַדְנוּ. רוֹאִים אֶת זֶה עֵין בְּעֵין, שֶׁבְּרַגַע שֶׁהָאָדָם כָּבַד רֵאָה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ תַּאֲוָה לִהְיוֹת עִם אִשְׁתּוֹ, הוּא מְאֻבָּד אֶת כָּל הָרָצוֹן וְהַחֲשֵׁק לִהְיוֹת עִם ה' וְהוּא נַעֲשֶׂה חֶסֶד דַּעַת מִמֶּשֶׁ, וְאֵין לוֹ בְּחִירָה כָּלֵל, וְאִשׁ הַתַּאֲוָה בּוֹעֶרֶת בּוֹ וְאֵין לוֹ שׁוֹם דֶּרֶךְ לְהִרְגִיעַ אֶת עֲצָמוֹ, וְהַהֲמִשָּׁה יָדוּעַ ה' יִשְׁמַר".

ובספר בריתי שלום לרווקים עמוד 234 כתב: "תַּעֲזֹר לִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַחֵם עָלַי, וְתֵן לִי דַעַת לְהִבִּין שֶׁהַיֵּצֵר הָרַע הָעֶקְרִי יָכוֹל לְהַפְגִּס לְאָדָם רַק דֶּרֶךְ הָעֵינִינִים, כִּי 'הָעֵין רוֹאָה וְהֶלֶב חוֹמֵד' וְאִזּוֹ כָּבַד אֵין בְּחִירָה".

דברים אלו הם טעות חמורה ומכשול נורא ואיום, וכבר הבאנו בעניין זה את לשון מוהר"ן מברסלב זיע"א בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ק"י וז"ל שם: "כִּי בְּיָדָי יֵשׁ לְכָל אָדָם בְּחִירָה תְּמִיד עַל כָּל דָּבָר וְכֵמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה עוֹשֶׂה וְהֵבֵן הַדְּבָרִים מֵאֵד",

וכן מפורש להדיא בטור אורח חיים סימן א' וז"ל: "הלב הוא ברשותו להטות בדרך הטובה או לרעה אף אחר שראה מעשה השוא. על כן התפלל (דוד המלך) שיעזרנו להטותו לדרך הטובה, אבל ראות השוא אינו ברשותו כי אפשר שיפגע בו פתאום ויראנו, לכן התפלל שיעביר עיניו מראות שוא ולא יזמינהו לפניו כלל".

וכתב שם מרן הבית יוסף (נביא דבריו בקיצור): "ומה שכתב קל כנשר כנגד ראות העין וכו' לומר שתעצים עיניך מראות ברע. מפני שאם אנו מפרשים קל כנשר כנגד ראות העין נראה שמזהיר שיהיה קל בעיניו להביט ולראות מהרה קל חיש בכל מקום וזה עון פלילי, לכן כתב כי הכוונה בהפך, כי אם יפגע בדבר ערוה, מהרה קל חיש יעצים עיניו מראות ברע.

...ועל כן צריך לומר שאם לא יכולת להיזהר מראות ברע, שתהיה גיבור כארי לכוף לבך לעבודתו יתברך... על כן התפלל תחילה על כלי המעשה, כלומר שאם גרם העון שראו העינים וחמד הלב, ידריך רגליו לעבודתו, ואחר כך התפלל שיטה לבו לעבודתו, לבל יחמוד דבר איסור אף אם ראו העינים ואחר כך התפלל שיעביר עיניו מראות שוא".

וכן הב"ח שם פירש מעין זה: "עיקר התפילה שלא יהא נכשל בעבירה כאשר יראה בדבר רע. אלא דקשה, דהוה ליה גם כן לומר: 'אל תט עיני לראות שוא', כדאשכחן גבי לב דקאמר (תהלים קמא ד) "אל תט לבי לדבר רע". גם הוה ליה למימר לישנא דהטיה ולומר: 'אל תט עיני לראות שוא', ולמה שינה לגבי עין לומר העברה [כלומר 'העבר עיני']. ולכן כדי ליישב זה אמר דיש בלב מה שאין בעין, דהלב הוא ברשותו כו' אבל העין אינו ברשותו.. ומיהו אף על פי שאינו ברשותו כשיפגע בו פתאום מכל מקום כשרואה מרחוק באה כנגדו צריך שיעצים את עיניו".

וז"ל המהרש"ל שם (בחידושו לטור): 'על מה שכתב רבינו לומר שתעצים עיניך מראות ברע, פירוש שתפריש עצמך מן המקומות שתבוא בהם לידי ראיית דבר רע. ואם יבוא לך פתאום מכל מקום יש תקנה בהטיית הלב'.

הרי לנו מפורש בדברי גדולי הפוסקים הללו שאף אחרי שהאדם נכשל בראיית העיניים עדיין יש לו בחירה להטות לבו שלא יתור אחר מראה עיניו, ודברים אלו הם ההיפך הגמור מקביעתו הנחרצת של הר' שלום ארוש כאילו שלאחר שנכשל האדם בראיה אסורה כבר בטלה בחירתו לגמרי.

ובליקוטי הלכות (שותפין בקרקע הלכה ד') כתב: "צריך האדם לחוס על נפשו לשמור עיניו בגשמיות ורוחניות שלא יסתכל, חס ושלום, בשום דבר המביא לידי הרהור, ובמה שמכרח לראות בעיניו צריך לזהר מאד שלא יניח עיניו מחשבתו להסתכל ולעיון בזה, חס ושלום, עד שיבוא לידי הרהור, חס ושלום, רק צריכין תכף לפרס מחצות המחין כנגד התאוה הזאת, כי המחין הם מחצות פרוסות בפני זאת התאוה, כי כל הרהורים של תאוה הזאת באים רק מהרוח שטות, אבל עצם המחין האמתיים הם בהפך מזאת התאוה. והבחינה ביד האדם לתפס מחשבתו ולפרס מחצות המחין לחשב בדבר אחר ולהנצל מתאוה זאת."

ב

בספר בריתי שלום לרווקים עמוד 277 כתב: "שמעתי בשם החיד"א **צוק"ל**, שכשאתם פוגם בבְּרִית הוא מאבד את הבחירה שלו! לכן נאמר שוב ושוב, שְׁזֶה עֵקֶר הַנִּסְיוֹן, כִּי מֵאַחֵר שְׁאַדָּם מֵאַבֵּד אֶת כָּל הַבְּחִירָה שֶׁלּוֹ - זֶה בְּרִנּוֹר שֶׁהוּא כְּבֵר הַפְּסִיד אֶת כָּל הַמְּלֻחָמָה."

דברים אלו אינם נכונים כלל, ובוודאי לא אמר החיד"א דברים כאלו, וזהו נגד התורה ונגד האמונה שיש לאדם בחירה תמיד, וכמבואר בכל הספרים ובפרט בספרי רבינו הקדוש ותלמידיו שגם אם נפל האדם אלפים ורבות פעמים עדיין יש לו תקוה ועדיין יש לו בחירה.

וכך כתב רבי נתן זצ"ל בהלכות בשר וחלב ה' אות ס"ג: "כל אדם הרוצה לחוס על עצמו ולילך בדרך התשובה, העקר הוא לקיים אם אפשר שמים שם אתה ואציעה שאול הנר, שאפלו בשאול תחיתות סמוכין לה'. תברך ואין שום יאוש בעולם, וכמו שדבר אדמו"ר ז"ל הרבה בזה, שבדאי צריכין לשמור עצמו מן החטא, ואפלו מפגם

כָּל שְׁהוּא, אֲבָל אֵף עַל פִּי כֹן אֶפְלוּ אִם נִכְשֵׁל כְּמוֹ שֶׁנִּכְשֵׁל אֶפְלוּ אֲלֵפִים וּרְבֻבוֹת פְּעָמִים, אֵף עַל פִּי כֹן בְּכָל עֵת וְרוּגַע חֲסֵדִי ד' לֹא תָמוּ, וִיכוּלִין בְּכָל עֵת לְקָרֵב עֲצָמוֹ לַה' יִתְבָּרָה מְכַל מְקוֹם שֶׁהוּא, כִּי גָדוֹל ה' מְאֹד וְלִגְדָּלְתּוֹ אֵין חֶקֶר וְכו', וְיֵשׁ עֲנָנוּ שְׂיִתְהַפֵּף הַכֹּל לְטוֹבָה וְכו', כְּמִבְאָר שִׁיחוֹת קְדוּשׁוֹת אֵלוּ בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים, וְיוֹתֵר מִזֶּה דִּבֵּר עֲמָנוּ פֶּה אֶל פֶּה."

ועוד כתב בהלכות ביצים הלכה ה': "שִׁידַע הָאָדָם הָאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ שְׂאִינוּ יוֹדַע כָּלֵל, כָּלֵל כָּלֵל לֹא, רַק יִתְחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּאֵמוּנָה הַקְּדוּשָׁה שֶׁקִּבְּלָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, וְאֵל יִבְלֹל אוֹתוֹ שׁוֹם דִּבֵּר שְׁבַעֲוֹלָם, כִּי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים כָּלֵל, רַק כְּפִי שֶׁהוּרִי אוֹתָנוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרָכָה, הֵם אָמְרוּ וְהֵם אָמְרוּ, הֵם אָמְרוּ שְׂצָרִיכִין לְשִׁבֵּר כָּל הַתְּאוּת שְׁבַעֲוֹלָם לֹא מִבְּעֵי אֵבֶרָה כֹּל שֶׁהִיא, בְּנוֹדָי צָרִיכִין לְבָרַח מִמֶּנָּה יוֹתֵר מִבּוֹרַח מִן הָאֵשׁ, אֲלֵא אֶפְלוּ תֵּאָוֶה בְּעֵלְמָא וְשׁוֹם תְּנוּעָה שְׂאִינָה בְּרָצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבָּרָה, צָרִיכִין לְבָרַח וְלִהְתַּרְחֵק מִמֶּנָּה בְּתַכְלִית הַרְחוֹק, כִּי הוּא פּוֹגֵם מְאֹד בְּנֶפֶשׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי וּבְכָל הָעוֹלָמוֹת אֲלֵפִי אֲלֵפִים וְרַבֵּי רְבֻבוֹת הַתְּלוּיִים בּוֹ. וְהֵם אָמְרוּ שְׂאֶפְלוּ אִם עֵבֶר הָאָדָם מֵהַ שְׁעֵבֶר, אֶפְלוּ אִם עֵבֶר עַל כָּל הַתּוֹרָה כָּלָה אֲלֵפִים פְּעָמִים, רַחֲמָנָא לְצִלוֹ, אֵף עַל פִּי כֹן אֵין שׁוֹם יְאוּשׁ בְּעוֹלָם כָּלֵל וְצָרִיךְ לְהִתְחִיל בְּכָל פַּעַם מִחֲדָשׁ, כִּי ה' יִתְבָּרָה מְקַבֵּל תַּעֲנוּג וְשַׁעֲשׁוּעִים מִהֲגָרוּעַ שְׁבַגְרוּעִים, אֲדִרְבָּא, זֶהוּ עֶקֶר גְּדֻלָּתוֹ יִתְבָּרָה כְּשֶׁהִרְחוֹקִים מְאֹד מִמֶּנּוּ, מוֹדִים בּוֹ יִתְבָּרָה וּמִתְחַזְּקִים בְּאֵמוּנָה וּמוֹדִים וּמְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרָה וְכו'." (כְּמִבְאָר כֹּל זֶה בְּדִבְרֵי רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרָכָה, כְּמֵה פְעָמִים)."

והיכן נשמע כדבר הזה שאם האדם פגם בברית כבר אין לו יותר בחירה? והרי פירוש הדבר הוא שהוא כבר מופקע מכל חיובי התורה רחמנא ליצולן שהרי אם אין בחירה אין תורה! וכמה חמור הדבר כאשר דברים כאלו נשמעים מפי מי שמתיימר להציג לרבים את תורת ברסלב כאשר כל אחד יודע ומכיר עד כמה הרבו מוהר"ן מברסלב זי"ע"א ותלמידו ר' נתן מברסלב זצ"ל לחזק ולאמץ את הלבבות בכל מיני דרכים ואופנים כי גם אם האדם הרבה לפשוע אפילו בעוונות הכי חמורים פעמים אין מספר - אין שום יאוש בעולם כלל ותמיד יש לו תקווה ולכל יש תשובה, כאשר חיזוק זה עצמו הוא גם התעוררות עצומה לאדם להאיר לו כי בכל מצב בוודאי יש לו בחירה ובוודאי הוא מחויב להשתדל לשנות את דרכיו מכאן ולהבא.

וזה לשון מוהר"ן מברסלב בשיחות הר"ן סימן ע"א: "והכלל שבאמת מועיל תשובה בוודאי על חטא זה (של פגם הברית) אפילו אם הרבה לפשוע חס ושלום בזה. וכבר מבואר בספרים הנדפסים כבר שעיקר התשובה הוא לבל יעשה

עוד מכאן ולהבא, והוא מוכרח לעבור באלו המקומות והעניינים שהיה בתחלה ולהתנסות שם, וכשמרחם על עצמו עכשיו ואינו עושה עוד מה שעשה מקודם ומשבר תאוותו, זהו עיקר התשובה".

פרק ב'

האם מי שראה ראיה אחת אסורה כל הקדושה שלו וכל העבודה שלו הולכת לסטרא אחרא?

בספר חכמת נשים עמוד 377 כתב: "אבל הכל טוב ויפה, רק עד שהוא יוצא לרחוב. כי בסוף היום הוא הרי צריך ללכת הביתה, וברחוב יש פריצות, ובצל כרחו הוא רואה את הפריצות הזאת! כי הוא אמן משתדל לשמור את העינים, אבל הוא עדין לא המית לגמרי את היצר הרע שלו, כי להמית את היצר הרע, זו עבודה של עשרות שנים, ובינתיים, שמירת העינים שלו אינה משלמת כלל. והנה, בהסתכלות אחת, שרואה מה שרואה, כל העבודה שעבד וכל הקדשה שספג - הכל הולך לסטרא אחרא!

פה כתוב בספרים, ואין בזה שום הגזמה, שבראיה אחת שאדם רואה מראה לא צנוע, כל הקדשה שלו הולכת לסטרא אחרא."

מלבד מה שעצם הדבר אינו נכון, כי לא מצינו בשום מקום דבר כזה שבראיה אחת הולכת כל העבודה שעבד וכל הקדושה שלו אל הסטרא אחרא (ומקור הדברים האלו הוא רק בשיעוריו של אליעזר ברלנד שחוזר על כך פעמים רבות, וכבר נודע קלוננו ברבים בעניינים חמורים בהרבה), הרי שגם לענין מה שמובא בספרים שאדם רשע כל המעשים הטובים שלו הולכים אל הסטרא אחרא, כבר כתב מורינו ר' נתן זצ"ל שאין הדבר כפשוטו.

וכך כתב בליקוטי הלכות (תרומות ומעשרות הלכה ג' אות ב'): "על זה כָּבֵד הַזֵּהִיר אוֹתָנוּ מֵאֵד שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (קהלת ז, יז): 'אל תִּצְדֹּק הַרְבֵּה וְאל תִּרְשָׁע הַרְבֵּה', כִּי מַחֲמַת שְׁרוּצָה לִהְיוֹת צָדִיק הַרְבֵּה עַל־כֵּן הוּא רָשָׁע הַרְבֵּה חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי בְּאֵמַת בּוֹדָאי הִיא רְאוּי שִׁיְהִיהָ כֶּף כְּמוֹ שְׂבוּעָר בְּלָבוֹ, וְלִקְדָּשׁ עֲצָמוֹ בְּכָל הַקְּדוּשׁוֹת וְלִהְפֹּךְ פָּנָיו מִהָעוֹלָם הַזֶּה לְגִמְרֵי וְכו' וְכו' יוֹתֵר וְיוֹתֵר, אֲבָל אֶף־עַל־פִּי־כּוֹ וְכִי מֵאֵן דִּלָּא יִכּוֹל לְמַעְבֹּד כָּלָא מַצּוּה, פְּלִגָּא מַצּוּה נִמִּי לֹא לְעֵבֶד, וְכִי מִפְּנֵי שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְהַרְוִיחַ כָּל מָה שִׁיכּוֹלִין לְהַרְוִיחַ בְּזֶה הָעוֹלָם אִם כֵּן לֹא יְרוּיחַ כָּלָל וְגַם יִפְסִיד חֵס וְשְׁלוֹם מָה שִׁיפְסִיד רַחֲמָנָא לְצַלּוֹ רַחֲמָנָא לְשַׁזְּבוֹן. כִּי בּוֹדָאי כָּל מָה שִׁיעֲשֶׂה אֵיזָה דְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה בְּשִׁבִּיל ה' יִתְבָּרַךְ, אֲפֹלוּ נִקְדָּה קִטְנָה בְּעִלְמָא, בּוֹדָאי לֹא יֵאבֵד לְעֵתִיד שׁוּם דְּבָר אֲפֹלוּ דְּבוּר אֶחָד בְּתוֹרָה אוֹ תִּפְלָה אוֹ פְּרוּטָה אַחַת לְצִדְקָה וְכוּיֹצֵא בְּזֶה, וְלֹא דִי שְׁזָה לֹא יֵאבֵד בּוֹדָאי בְּשׁוּם אֲפֹן אֲפֹלוּ יִהְיֶה מִי שִׁיְהִיהָ, אֲפֹלוּ אִם חֵס וְשְׁלוֹם עָבַר עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה כְּמָה פְּעֻמִּים, אֶף־עַל־פִּי־כּוֹ אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָר כָּל בְּרִיָּה, וְכָל מָה שֶׁפָּעַל וְעָשָׂה בְּשִׁבִּיל ה' יִתְבָּרַךְ דְּבָר גָּדוֹל וְדְּבָר קָטָן לֹא יֵאבֵד דְּבָר לְעֵתִיד.

כִּי אֶף־עַל־פִּי שִׁכְתוֹב בַּסְּפָרִים שְׁמִי שֶׁהוּא רָשָׁע הוּא מוֹסִיף כֹּחַ בְּקִלְפָה חֵס וְשְׁלוֹם עַל־יְדֵי מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, כָּבֵד יֵשׁ עַל זֶה כְּמָה תְּרוּצִים, כִּי אִם הִיא כֵּן בְּפִשְׁיטוֹת כָּבֵד אַבְדָּה הַתִּקְוָה שֶׁל כָּל בְּעָלֵי תְּשׁוּבָה, כִּי בּוֹדָאי אֵין אֶפְשָׁר שִׁישׁוּב בְּפִעַם אֶחָד לֵה' יִתְבָּרַךְ, וְאִם כֵּן מֵהִיכֵן יִתְחִיל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כִּי הִלֵּא בְּהַתְחַלָּה עֲדִין אֵינוֹ צָדִיק, וְאִם כֵּן מֵהִיכֵן יִזְכֶּה לְשׁוּב, וְאֵין לְהֶאֱרִיךְ בְּזֶה. וְגַם אִם הִיא חֵס וְשְׁלוֹם כֶּף, כְּמוֹ שְׁמוּבָא שֶׁם בְּפִשְׁיטוֹת, אִם כֵּן הֵיוּ צָרִיכִים כָּל הָרָשָׁעִים לְהִמָּיר דָּתָם לְגִמְרֵי חֵס וְשְׁלוֹם. וְאִם כֵּן חֵס וְשְׁלוֹם יִהְיֶה הַמוּמָר חֲשׁוֹב יוֹתֵר מִן הָרָשָׁע שֶׁהוּא עֲדִין בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל, וּבּוֹדָאי לֹא כֵן הַדְּבָר, כִּי אֲדַרְבָּא, אֲפֹלוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל כָּל זְמַן שְׁשָׁם יִשְׂרָאֵל נִקְרָא עָלָיו כָּל זְמַן שִׁישׁ בּוֹ אֵיזָה נִקְדָּה טוֹבָה עֲדִין וְאֵינוֹ פּוֹרֵק עַל לְגִמְרֵי וְעוֹשָׂה לְפִעֻמִּים אֵיזָה דְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה, בּוֹדָאי הוּא יִקָּר מֵאֵד בְּעִיגֵי ה' יִתְבָּרַךְ. וְאֵין אֶפְשָׁר לְהֶאֱרִיךְ בְּזֶה שְׁלֵא לְצֹאת חוּץ מִן הָעֲנָן.

וְהַכֵּלֵל, כִּי כָּל מִי שְׁרוּצָה לְחוּס עַל עֲצָמוֹ שְׁלֵא יֵאבֵד אֶת עוֹלָמוֹ לְגִמְרֵי וּמִתְגַּעְגַּע לְשׁוּב לֵה' יִתְבָּרַךְ, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִינוּ זֹכָה לְשׁוּב כִּרְאוּי לוֹ, אֶף־עַל־פִּי־כֵן כָּל מָה שִׁיעֲשֶׂה אֵיזָה דְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה יִהְיֶה אֵיךְ שִׁיְהִיהָ בּוֹדָאי לֹא יִהְיֶה נֶאֱבֵד דְּבָר, אֲפֹלוּ אִם לֹא יִזְכֶּה לְתְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּאֵמַת, עַל כָּל פָּנִים הַדְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה שִׁיעֲשֶׂה לֹא יִהְיֶה נֶאֱבֵד כָּלָל חֵס וְשְׁלוֹם. מִכָּל שֶׁכֵּן שְׁעַל־פִּי הָרֵב כְּשִׁיְהִיהָ חֲזָק בְּדַעְתּוֹ וְיִרְגִּיל

עֲצֹמוּ מַעַט מַעַט בְּתוֹךְ דִּרְכֵי הַקְדְּשָׁה, סוּף כָּל סוּף יִזְכֶּה לְשׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה שְׁלֵמָה לַה' יִתְבָּרֵךְ כְּרֹאוּי, כִּי אֵין שׁוּם יְאוֹשׁ בְּעוֹלָם כָּלָל, כַּמְבֹאָר אֲצִילָנוּ בַּמָּה פְּעָמִים".

והרי זו דוגמה נוספת עד כמה כל שיטתו של הר' שלום ארוש מנוגדת לא זו בלבד לדרכה ורוחה של תורה בכלל אלא לעיקרי יסודותיה של חסידות ברסלב אותה הוא מתיימר לייצג.

פרק ג'

הפלגות קיצוניות בענין התאוה הידועה,
שכל מי שיש לו אפילו מעט תאוה בהיתר
זה גרוע יותר מכל העבירות החמורות
שבתורה ומאבד את כל יהדותו ויוצא מגדר
עם ישראל

א

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 270 כתב: "אף העקר הוא מה שפּוֹתֵב עֵתָה (בעל הפלא יועץ): "וְיִתְאַמֵּץ בְּמִצְוֹתוֹ אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, לַחֲשֹׁב מִחֲשָׁבוֹת טְהוֹרוֹת וְכָפוֹת וְכָרוֹת, וְזָר לֹא יִקְרַב בְּמִחֲשָׁבוֹתָם, שׁוֹם מִחֲשָׁבָה זָרָה" - העקר זה ההתאמצות של שניהם לחשב מחשבות טהורות ולא לתת לתאוה זרה להכנס למחשבתם, כי אם יש להם מחשבת תאוה, אזי כותב ה'פלא יועץ': "כִּי קְרוֹב הוּא לֵהֵיוֹת בְּעִילַתוֹ בְּעִילַת זָנוּת!" כְּשֶׁבִנִּי הַזֶּה מְתִיחִידִים בְּתֵאוֹה, קְרוֹב הַדְּבָר לֵהֵיוֹת בְּעִילַת זָנוּת וְלֹא 'מִצְוַת עוֹנָה' בְּלֹל. וְכִשְׁעוֹשִׁים בְּעִילָתָם בְּעִילַת זָנוּת, אִזִּי כוֹתֵב ה'פלא יועץ': "וְנִפְשׁ הֵם חוֹבְלִים, וּבָנִים זָרִים יִלְדוּ, רָעִים וְחֲטָאִים וְטַפְשִׁים, בָּנִים מִשְׁחִיתִים, בְּכָל מוֹם בָּם". כְּמוֹ שֶׁכָּבַר פְּתִיבָנוּ, שֶׁהַנִּהְגָּת הַזֶּה הִיא בְּזִמּוֹן הַיְחָד, כְּשֶׁאֵינָה בְּקִדְשָׁהּ, מוֹלִידָה בְּיָלָדִים טַבְעִים לֹא הַגּוֹנִים, מוֹמִים וְכו', ה' יִרְחֵם.

שֶׁאִם אֶחָד לֹא יִרְמֶה אֶת עֲצָמוֹ, שִׁיחֲשֹׁב: 'אִם כֵּן, בְּעֵת הַזִּיווּג אֲנִי אֶחָשֵׁב מִחֲשָׁבוֹת טְהוֹרוֹת', כִּי זֶה לֹא בְּשִׁלִּיטָתוֹ, הוּא לֹא יוֹכֵל לְהִתְגַּבֵּר עַל אֲשֶׁר הִתְאַוָּה שֶׁתִּבְעֶר בּוֹ בְּאוֹתוֹ זְמַן וְעַל כֹּחַ הַמַּדְמָה שֶׁמְשַׁתְּלֵט עָלָיו בְּרָצוֹן לְסַפֵּק לְעֲצָמוֹ אֶת הַתַּעֲנוּג הַדְּמִיוֹנִי שֶׁבְּאוֹתוֹ הִרְגַּע נִרְאֶה לוֹ יוֹתֵר מִגֵּן עֵדֶן. הוּא לֹא יוֹכֵל לְהִתְגַּבֵּר וּבְעִילָתוֹ תִּהְיֶה בְּעִילַת זָנוּת. רַק מִי שֶׁכָּל יוֹם וְיוֹם מִבְּקֵשׁ וּמִתְחַנֵּן שֶׁה' יְבַטֵּל מִמֶּנּוּ בְּשִׁלְמוֹת אֶת כָּל תַּאֲוֹת הַמְּשַׁגֵּל, וּבִיּוֹם שֶׁצָּרִיד לִקְיָם אֶת הַמִּצְוָה הוּא מִתְחַנֵּן שִׁיקִּים אֶת הַמִּצְוָה בְּלִי שׁוּם תַּאֲוָה - רַק לוֹ עוֹזָרִים מֵהַשָּׁמַיִם, שִׁיזְכֶּה לִקְיָם אֶת הַמִּצְוָה כְּרָאוּי בְּקִדְשָׁה עִם מִחֲשָׁבוֹת קְדוּשׁוֹת".

הנה זה לשון הפלא יועץ בשלימות: "והנה בענין הזיווג ידוע שהיא מצוה ממצות דאורייתא דכתיב: 'ועונתה לא יגרע', לזאת יכוין האדם ויכלכל דבריו במשפט עפ"י התורה כמפורש בספרים ויחזור על הדינים כפעם בפעם, ואשרי איש שיזהר שיהא עונתו משבת לשבת אחר חצות. אמנם בזה הכל לפי מה שהוא אדם ולפי מה שרואה שאשתו משתוקקת אליו "מרציא ארצוי קמיה", שעל זה אמרו דהויין ליה בנים יודעי בינה, ועל כל פנים לא יגרה יצר הרע בעצמו ולא יתן לנשים חילו, וידוע מה שכתב הרמב"ם ז"ל שצ"ט מתים מחמת רוב תשמיש ואחד בדרך ארץ.

ומאחר שאין אשה אלא לבנים וכל שלימות הולד במדות ובדעות תלוי בזמן הזיווג ובכוונת הזיווג, אי לזאת לו בכח ולו בחיל יגבר איש לקיים מצותו דבר בעיתו ויתאמץ במצותו איש ואשתו לחשוב מחשבות טהורות זכות וברות וזר לא יקרב במחשבותם שום מחשבה זרה, כי קרוב הוא להיות בעילתו בעילת זנות ונפש הם חובלים ובנים זרים ילדו רעים וחטאים וטיפשים בנים משחיתים כל מום בם, ומה יתאונן אדם חי כשיש לו תרבות רעה בתוך ביתו גבר על חטאיו שהוא גורם רעה לעצמו, וזו רעה חולה ואכזריותא גדולה יותר משוחטי הילדים".

והנה בספרו פלא יועץ לא ביאר ולא פירט מה הם המחשבות הזרות האסורות והחמורות כל כך שמביאים לכך שקרובה הבעילה להיחשב כבעילת זנות ושבגללה יוולדו לו ילדים רעים וטיפשים וכו', אך בספרו "חסד לאלפים" בסימן ר"מ, פירש להדיא מה שסתם כאן, ושם מפורש שכוונתו העיקרית היא למחשבות הכלולות בט' מידות שמנו חכמים במסכת נדרים, אותם הוא מונה שם אחד לאחד, וזה

לשוננו: "לא יתן מחשבתו בשעת תשמיש באשה אחרת, אפילו שתיהן נשיו (מחבר שם סעי' ב), **דזה חשוב מזנה, ובניו כממזרים, אף שהם מאשתו.** כתיב (יחזקאל כ, לח): 'וברותי מכם המורדים והפושעים בי', אלו בני תשעה מדות: [א] בני אנוסה. ואפילו אינה אנוסה, רק שאינה מרוצה לכך. לכן יפייס ואחר כך יבעול. [ב] בני שנואה, בשעת תשמיש. [ג] בני נידוי, שהוא או היא בנדוי, שאסורים בתשמיש המיטה, אם החמירו עליהם לאוסרם. והוא הדין אם אחד מהם אבל. ויש גורסים: בני נדה. [ד] בני תמורה, שהיה מתכוין לאחת ונזדמנה לו אחרת, ואפילו שתיהן נשיו. [ה] בני מורדת, דאמרה: 'לא בעינא לך' (איני רוצה אותך), ואף על פי כן הוא משמש עמה, והרי היא אצלו כזונה, אפילו אם הוא מדעתה. ויש גורסין: בני מריבה, שהם מתקוטטין תמיד. [ו] בני שכרות, שהוא או היא שיכורים. [ז] בני גרושת הלב, שבלבו לגרשה. [ח] בני ערבוביא, **שמשמש עם אשתו ונותן דעתו על אחרת.** [ט] בני חצופה, שתובעת תשמיש בפה. **בכל אלו המידות, פוגם הולד ונקרא פושע."**

וכן הוא הולך ומונה שם עוד ועוד סייגים וגדרי צניעות שמקור כולם מפורש בדברי חז"ל בגמרא ובפוסקים, ומכללם דברים עליהם נאמר שהם בגדר שיקוץ ממש, ואחרי שמונה ומפרט אותם הוא כותב:

"ואשר לא שת לבו **לכל אלה**, הרי זה פוגם ונפגם, וגורם רעה לעצמו ולבניו. וחבל על דמשתכחין שעוברין על כל אלה, כי לא ידעו מה הוא האיסור, ומתוך כך הן רבים עתה עם הארץ, ופרוץ מרובה, חוצפא יסגא, **ומרשעים יצא רשע, היוצא מן הטמא טמא, מאב הטומאה יוצא ולד הטומאה, פריצי הדור, בנים לא אמון במ.** ועל הכל יביא אלהים במשפט". וברור ופשוט שעל דברים אלו המנויים שם, ובעיקר על המחשב בשעת מעשה באשה אחרת, נאמרו כל דבריו החריפים בספר פלא יועץ.

אמנם, ודאי שיש לכל אחד להתאמץ ככל יכלתו ולהרבות בתפילה ותחנונים שיזכה למעט הנאתו ולכוון לשם שמיים ולשם מצווה ולא לשם תאוה, אך בוודאי שכל עוד אינו זוכה לכך אין הוא נכלל כלל בדברי בעל הפלא יועץ המובאים לעיל, וכפי שכתב בפירוש בספרו "חסד לאלפים" כי גם כשמקיים מצוות עונה בתאוה הרי הוא נוטל שכר אם כוונתו לגדור עצמו מעבירה. ולחשיבות העניין נעתיק כל לשוננו שם:

"ולא יכוין להנאתו, אלא כאדם הפורע חובו, שהוא חייב בעונתה, וכך לו לקיים מצוה זו כמו למסור נפשו על קידוש ה', כי כוונתו לקיים מצות בוראו, ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימים מצוות בישראל. וכן אם מכוין לתיקון הולד, שבששה חדשים אחרונים יפה לו, שמתוך כך יצא מלובן ומזורז, שפיר דמי. ואם הוא מכוין לגדור עצמו בה, כדי שלא יתאוה לעבירה, כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא, גם בזה יש קיבול שכר. אך יותר טוב היה לו לדחות את יצרו ולכבוש אותו, כי אבר קטן יש באדם - מרעיבו שבע משביעו רעב (סוכה נב, ב). אבל מי שאינו צריך לדבר, לא משום קיום מצות עונה, ולא שום כוונה טובה, אלא שמעורר תאוותו כדי למלאת תאוותו, זו היא עצת יצר הרע, ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור. ועל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדה יג, ב): המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי (מחבר ורמ"א שם).

ובשאר אזהרות ומחשבות טהורות שצריך להיות מחשב בשעת תשמיש, והנהגות שצריך לנהוג, כבר הארכתי בקונטרס 'פלא יועץ' ערך זיווג, וכהנה אזהרות וסדר קדושה יש בספרים. מי האיש החפץ חיים, שיהיה זרעו זרע קודש נטעיו, ולהתקדש בשעת תשמיש, הוא ואשתו ידבקו בקונם, דבר בעתו, ויזהרו בכל מיני אזהרות, כל הנמצא כתוב בספרים, כי בזה תלוי חוסר הולד או כושר הולד, דין גרמא אבא ואימא".

ומבואר אם כן מדבריו בפירוש שרק כשאינ במעשה משום קיום מצוות עונה כלל, רק אז זו "עצת היצר הרע", אך כאשר מדובר בקיום מצוות עונה אלא שבכל זאת המעשה נעשה גם בתאוה - ודאי שלא על מקרה זה נאמרו כל דבריו החריפים אותם מעתיק הר' שלום ארוש כאילו נאמרו על כל אדם בעולם מלבד יחידי סגולה שזכו להזדכך בתכלית מכל שמץ של תאוה.

וברור ופשוט לכל בר דעת שאחרי כל ההשתדלות לכוון לשם מצווה הרי אף אם בסופו של דבר האדם נהנה בפועל אין זה גורם ח"ו שתהיה קרוב לבעילת זנות ובנים חטאים וטפשים וכו'. וכמו לדוגמא בענין אכילה, שוודאי שהאדם נהנה מהאכילה ומכל מקום מובא בשולחן ערוך שישתדל לכוון שאוכל לשם שמים. ולא יתכן לומר שרוב רובם של בני אדם שיש להם עדיין תאוה בעילתם היא קרובה לבעילת זנות ח"ו. ואפילו לדברי הר' שלום ארוש שהעצה לבטל את התאוה היא תפילה קבועה חצי שעה כל יום, הרי ידוע כמה רבי נתן מאריך הרבה פעמים שפעמים רבות יש להמתין ימים ושנים עד שרואים את התוצאות (ושלא כדברי הר'

שלום ארוש שמבטיח כמה פעמים בספר זה שתוך זמן קצר מובטח לו שתבטל ממנו התאוה), ואם כן היעלה על הדעת שבמשך כל השנים הללו תהיה בעילתו קרוב לבעילת זנות ח"ו.

ומלבד זאת, איך יכול הר' שלום ארוש לבוא ולומר שדבר זה אינו בשליטת האדם להשתדל לכוון לשם שמים, כשהפלא יועץ כותב בבירור לכל אדם שהוא יכול לעשות כך.

ב

ובספר בריתי שלום לנשואים עמוד 277 כתב: "העקר הוא, שהבעל צריך להיות רגיש ולשים לב למצב של אשתו, ואם הוא לא יודע לכבד אותה וליקר אותה והעקר לשמח אותה בלי מצות עונה, אז זהו תקון הברית שלו בשלב זה, שיפקד אותה ויקים מצות עונתה, לא תגרע בפשוטו, וישמח אותה כפי הכלים שיש לו מבלי לתת לה הרגשה רעה ח"ו. כמובן, גם זה יהיה עם הכנה של תפלה, שלא לפל לתאוה, והיבנו שיתפלל חצי שעה באותו יום שיקים את המצוה בלי שום תאוה, מי התאוה אפלו בהתר מפילה את האדם נפילה נוראה, ולא יתכן שזה מה שה' צוה, שאדם יאבד את כל יהדותו בשביל לשמח את אשתו, כי לא אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברה, ולשמש עם תאוה זו העברה הכי גדולה שיש, ואם האדם כבר נפל למה שנפל רח"ל, לא יאמר כלום לאשתו, וכל שכן שלא יאשים אותה בכלום....

ועוד תדע, שכבאשר זה עם תאוה הוא לא ישמח אותה ולא יהיה לו שום שלום בית, והוא יראה איך שלמחרת יהיו לו מריבות עם אשתו כי על ידי התאוה מסלקים את השכינה כמו שנתבאר, וכשהשכינה מסתלקת, שוכנים בבית השדים והרוחות וכחות הרע והטמאה שיגבראו מהתאוה והם עושים פרוד בין איש לאשתו".

ובעמוד 291 כתב: "זה מה שמוכא בצואת רבי יהודה החסיד, שמה שנאמר על אברהם אבינו: "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו", שעקר מה שצריך לצוות את בניו ואת בני ביתו, ואת כל מי ששומע בקולו, הוא בעניני קדשה. כי זה היצר הרע העקרי שקים

בעולם - שמעתם וראיתם מפני מה בחר הקב"ה באברהם? - למען יצוה את בניו בעניני קדושה. יוצא מכאן, שמהשרש הראשון של עם ישראל, מההתחלה, כאשר ה' בחר בזרעו של אברהם, זה רק בשביל הקדושה, והפסוק "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחיך", זה מתייחס לקדושה בשעת תשמיש, והצווי הפולל הוא "קדושים תהיו" - קדש עצמך במותר לך (כמובא בחז"ל, והובא ב'ראשית חכמה' בשער הקדושה). אם כן בשביל להיות מזרעו של אברהם צריך לבטל את התאוה, ואם חלילה הוא שוקע בתאוה הוא יוצא מגדר זרעו של אברהם, ויוצא מגדר עם ישראל, רח"ל".

ובעמוד 302 כתב: "ורק כאשר אין לאדם שום תאוה נתן לומר עליו שהוא מקיים מצות עונה".

ובעמוד 312 כתב: "צריכים הרבה תפלות, שה' יחן אותו בדעת, שיזכר להבין באמת, מה העבודה שלו עם אשתו. שיזכר להבין באמת, על מה בנוי הקשר והשלום בית עם האשה, ושיבין שהתאוה הזו והרצון הזה זה בדיקת ההפך משלום בית. שידע שהתאוה אסורה באסור גמור ושהוא מפקיד לו את החיים וחותה אותו מה".

כאן הוא מציג את עצמו כמחמיר יותר וכותב שאם האדם אינו מקיים את המצוה בלי שום תאוה הוא נופל נפילה נוראה, והוא מאבד את כל יהדותו, וזו העבירה הכי גדולה שיש, ויוצא מגדר עם ישראל. והוא מחדש גם כן, שהמצב הנכון הוא לשמח את אשתו בלא מצוות עונה, ועוד מוסיף שכשזה נעשה עם תאוה זה לא משמח אותה כלל, אם כן לפי דבריו האם כל מה שאמרו חז"ל שצריך לשמח את אשתו בדבר מצוה, נאמר רק לצדיקים הגדולים שביטלו לגמרי את התאוה? וכל הענין של מצות עונה נאמר רק לצדיקים הגדולים? שהרי אדם בינוני שיש לו תאוה אינו משמח כלל את אשתו במעשה זה, ואם כן למי נאמרה מצות עונה? הרי הצדיקים יכולים לשמחה גם בלא מצות עונה, ופשוטי העם שיש להם תאוה אינם גורמים שום שמחה לאשה במצות עונה. וכיצד ניתן לומר על מצוות עשה דאורייתא של "עונתה לא תגרע" שזה רק בדיעבד למי שאינו יודע לשמח בדברים אחרים. ואם כן הדברים מצד עצמם מופרכים וסותרים זה את זה, גם בלא ראיות מחז"ל ופוסקים.

אך לחיזוק העניין נביא מהספרים הקדושים בעניין זה. כתב בטור אורח חיים סימן רמ: **"העונות שנתנו חכמים למלא תשוקת האשה אינו רשאי למעט מהם שלא מדעתה, אבל אם יצטרך להרבות עליהם כדי לינצל מן העבירה הרשות בידו, ועל הדרך הזה הזהירו שיעמוד כנגד יצרו ולא ימלא כל תאוותו אלא שתהא שמאלו דוחה, ולא דחייה גמורה, כי שמא מתוך הלחמו עם יצרו ירצה לדחותו ולבטל עונתו אלא תהא ימין מקרבת לקיים עונתו".**

הרי מבואר שאף שרוצה להלחם עם יצרו אינו רשאי לבטל עונתו, כי זהו הדרך הטבעית שברא ה' יתברך, שישמחה על ידי מצות עונה דוקא, ועל זה אמרו בגמרא יבמות דף ס"ג ע"א: **"דיינו שמגדלות את בנינו ומצילות אותנו מן החטא",** וברש"י שם פירש: **"הרהור עבירה".**

ובספר דרך פקודך מצוה ל"ה כתב: **"בכלל האזהרה של לא תנאף לעשות פעולות שלא יבוא לידי עבירה, היינו בעת המצטרך ומתיירא מיצרו שלא יתגבר עליו ישיביע מן ההיתר... ומי שאינו נזהר ומפקח על דרכיו בענינים כאלה לשם שמים הוא בכלל אזהרת לא תנאף, לא תגרום ח"ו ניאוף.**

ובהיפך גם כן ח"ו, מי שמרבה תאוותו ביותר אפילו בהיתר שמגרה יצה"ר בעצמו הוא גם כן בכלל לא תנאף, כי מן ההיתר יבוא ח"ו וכו', ואמרו ז"ל [סנהדרין קז]. אבר קטן יש באדם וכו', זולת בעת המצטרך לעמוד על נפשו נגד היצר וכמו שנתבאר לעיל, וכל ערום יעשה בדעת, ומאזני צדק ופלס ומאזני משפט לד' הבוחן לבות וכליות".

הרי מבואר מדבריו שכשמתגברת עליו התאוה הוא בכלל מצוה וחיוב להשביע מן ההיתר, ואם לאו עובר על לא תנאף, וזהו ההיפך ממש ממה שכתב הר' שלום ארוש שהוא נופל נפילה נוראה, והוא מאבד את כל יהדותו, וזו העבירה הכי גדולה שיש.

ואם יאמין האדם כדבריו שהתאוה אסורה באיסור גמור וזה מפסיד לו את החיים וחותך אותו מה', יכול להגיע מזה למכשולות גדולות, שיבטל לגמרי מצות עונה שהיא מצוה דאורייתא. כי יודע שבזמן מצות עונה מתגברת בו אש התאוה, ועובר על איסור חמור ומפסיד את החיים ומאבד את יהדותו. ועל ידי זה יכולים להגרם בעיות גדולות בשלום בית. ועל ידי זה יוכל ח"ו גם להגיע למכשולות חמורים ונוראים באיסור, כשלא ישביע את יצרו בהיתר.

עוד יש להעיר שמה שכתב שהוא חיוב גמור לקיים את המצוה בלא שום תאווה, ולשמש עם תאווה היא העבירה הגדולה ביותר, הנה מובא במדרש רבה ויקרא פרשה יד פסקה ה': 'הן בעוון חוללתי, רבי אחא אמר **אפילו אם יהיה חסיד שבחסידיים אי אפשר שלא יהיה לו צד אחד מעוון**'. ..

וכן כתב בעל ה"נועם אלימלך" (פרשת וישלח): "וירא כי לא יכול לו כו' ויגע בכף ירכו" כו' להיות שכתבו הפוסקים על מה שאין מברכין על הביאה, הלא **אסור להנות מעולם הזה בלא ברכה** ואמרו על דבר שאי אפשר להיות בלא תערובות היצר הרע בתוכו לכך אין מברכין עליה **ונמצא הסכימו שאי אפשר שיהיה זיווג בלא תערובות** וזהו: ויגע בכף ירכו", שם היה לו אחיזה מחמת שאי אפשר להזהר בה'.

ובספר דרך פקודך (מצוה א) מרבי צבי אלימלך מדינוב כתב: "ויש להתבונן עוד למה לא תיקנו ברכת המצוה קודם הזיווג, והנה דודי זקני הרב הקדוש אור ישראל מוה"ר אלימלך זצוק"ל כתב בספרו נועם אלימלך בפ' וישלח [ד"ה א"י ויאבק איש עמו] שראה בפוסקים דמשה"ה לא תיקנו ברכה משום **דאי אפשר למצוה הזאת שתיעשה בלא צחצוחי תאות היצר הרע**, ואני הקטן לא ראיתי זה בשום פוסק, ולא ראיתי אינו ראייה, ונאמן עלינו הקדוש זצוק"ל. ולי נראה על פי הסברא שכתב הרמב"ן דאין מברכין על מצוה התלויה בדעת אחרים, כמו שאין מברכין על הצדקה דתלויה בדעת אחרים אם ירצה המקבל לקבל, הכי נמי בנידון דידן, דאסור לכופ את האשה. וג"כ עיקר המצוה הוא פריה ורביה ומי יודע אם תתעבר, נ"ל. ואעפ"כ כתב מחותני הרב החסיד המקובל מהרצ"ה הנ"ל, הגם שלא תיקנו שום ברכה על המצוה ועל ההנאה **אעפ"כ ירא שמים יודה וישבח בכל לשון שמבין על ההנאה כיון דבעל כורחו נהנה** יתן הודאה לשמו יתברך על ההנאה **בכדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה ותהילה**, ואז תחזור ההנאה לבעליה ולא ימעול בקודש'.

הרי מבואר מדבריהם שמעט הנאה יש תמיד, ואע"פ שמצאנו בדברי רבינו מוהר"ן מברסלב זיע"א ומוריניו רבי נתן זצ"ל וכן בדברי בעל הנועם אלימלך עצמו שאכן אפשר לזכות למדריגה זו שלא יהיה במעשה זה שום הנאה כלל וכלל לא מיניה ולא מקצתיה ואדרבה, וכמובא בשבחי הר"ן: "שהזיווג של הצדיק האמת, קשה עליו ענין זה. **ולא די שאין לו שום תאווה כלל, כי אם אדרבא יש לו יסורין מזה ממש** כמו יסורי התינוק בשעת מילה. כי ממש יסורין אלו יש להצדיק בשעת זיווג ויותר מזה. כי התינוק אין לו דעת, על כן אין היסורים שלו גדולים כל כך, אבל

הצדיק שיש לו דעת יסוריו גדולים מהתינוק. וזה היה אצלו דבר פשוט ואמר שכל אדם יכול לזכות לבוא למדרגה זו. וכפי הנראה מדבריו היה שקדושתו של עצמו גבוה עוד יותר ויותר, אעפ"כ ברור שרוב רובם של בני האדם אינם זוכים לזה ובוודאי שלא ניתן לומר שאם יש לאדם מעט תאוה הוא נופל נפילה נוראה, והוא מאבד את כל יהדותו, וזו העבירה הכי גדולה שיש וכיוצא בלשונות מבהילים כגון אלו, זהו ממש גילוי פנים בתורה שלא כהלכה.

ומה שכתב שאם יש לו מעט תאוה לא קיים מצוות עונה, הרי זה נגד השכל ונגד התורה, כי ברגע שמכוון לקיים מצווה בודאי קיים מצווה, וזה שגם נהנה מהמצווה אינו גורם שלא יחשב למצווה.

וראה מה שכתב בליקוטי הלכות (הלכות תפלת המנחה הלכה ז): "הַבְּחִירָה הִיא בְּתַאֲוָה זאת, וְאֶפְלוּ בְּהֵתֵר יֵשׁ אֲלֵפִים וְרַבִּי רַבּוּבוֹת בְּחִינוֹת וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּאִסּוּר חֵס וְשְׁלוֹם. וְכֻלָּם כְּלוּלִים בְּשִׁלְשָׁה שֶׁהֵם הַקְּדוּשָׁה בְּיוֹתֵר שְׁאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ, וְהַפְּגוּם הַגָּרוּעַ בְּיוֹתֵר מֵהַפֶּל, וְהַפִּינוּגִים שֶׁהֵם בְּחִינַת צַדִּיקִים בִּינוּגִים רְשָׁעִים. וּבּוֹדָאִי בְּכָל בְּחִינָה יֵשׁ כַּמָּה דְּרָגוֹת אֲבָל כְּלוּלָתָם הֵם שְׁלֵשָׁה. וְאִסּוּר לְדַרְשׁ בְּזֶה וּלְחַקֵּר מֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּזֶה כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְדַבֵּר בְּזֶה הִרְבָּה, כִּי רַבּוּי הַחוֹשֵׁב אֶפְלוּ לְבְּחִינַת הַשּׁוֹלָל וְכו'".

ובליקוטי הלכות אה"ע הלכות קדושין הלכה ג כתב: "עֵקֶר הַנִּסְיּוֹן וְהַבְּחִירָה שֶׁל אָדָם מִנְּעוּרָיו הוּא תַּאֲוָה נְאוּף שְׁבוּעֵר בְּאָדָם מִנְּעוּרָיו, וְצָרִיךְ כָּל אֶחָד לַרְחֹם עַל עַצְמוֹ לְשַׁבֵּר תַּאֲוָה זאת בְּתַכְלִית, כִּי בְּשִׁבִּיל זֶה בָּא לְעוֹלָם, וְאִזּוֹ יִזְכֶּה לְמָה שֶׁיִּזְכֶּה אֲשֶׁר לוֹ, וְאֶפְלוּ אִם אֵינוֹ גָּבוּר חֵיל לְכַבֵּשׁ אֶת יָצְרוֹ וְתַאֲוָתוֹ לְגַמְרֵי הָיִיתָ קְדוֹשׁ בְּתַכְלִית הַקְּדוּשָׁה כְּרָאוּי, עַל כָּל פְּנִים יְחוּס עַל עַצְמוֹ וְעַל נַפְשׁ בְּנִי וּבְנוֹתָיו וְכָל הַדּוֹרוֹת הַתְּלוּיִים בּוֹ וְאֵל יִפְגֹּם בְּבְרִית בְּאִסּוּר חֵס וְשְׁלוֹם, עַל כָּל פְּנִים, כִּי הָאָדָם מַחֲבִיב לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּמַתֵּר לוֹ, וְהַעֲקֵר בְּתַאֲוָה זאת שֶׁשֶּׁם עֵקֶר הַקְּדוּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכֻרָנֶם לְבִרְכָּה (ויקרא רבה כד), כָּל מְקוֹם שֶׁאֲתָה מוֹצֵא גֵדֵר עָרוּהָ אֲתָה מוֹצֵא קְדוּשָׁה וְכו', אֶךְ עַל כָּל פְּנִים יִשְׁמַר עַצְמוֹ מִלְּבוֹא לְיָדֵי עֲבָרָה חֵס וְשְׁלוֹם, בְּפֶרֶט בְּדוֹרוֹת הָלָלוּ שֶׁגַם הָיִיתָ נִשְׁמָרִין מֵעֲבָרָה גְּמוּרָה חֵס וְשְׁלוֹם, צָרִיכִין גַּם כֵּן מִלְּחֻמוֹת גְּדוּלוֹת וְהַתְּחַזְּקוֹת גְּדוּל, וְתַחֲנוּנוֹת וּבִקְשׁוֹת הִרְבָּה וְהַתְּקַרְבוֹת לְצַדִּיקִים וְכַשְׂרִים אֲמִתִּיִּים, וְכַמָּה דְּרָכֵי עֲצוֹת קְדוּשׁוֹת וְלַעֲסֵק בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הִרְבָּה כְּדֵי לְזַכּוֹת עַל יְדֵי כָּל זֶה לְהַנָּצֵל מֵעֲבֵרוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי גַם מִי שֶׁנִּשְׁמַר מֵעֲבֵרוֹת אֶךְ עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קְדוֹשׁ וּפְרוּשׁ כְּרָאוּי, אֶךְ עַל פִּי כֵּן הוּא גַם כֵּן בְּכָלֵל שְׁמִירַת הַבְּרִית, כְּמִבְּאֵר בְּהַתוֹרָה "אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי וְכו'" (סימן יא), עֵין

שם, מבאר שם שיש 'יחודא עלאה' ו'יחודא תתאה', שהם בחינת שמירת הברית שכולל משתי בחינות... עין שם, כי יש אלפי אלפים ורבי רבבות דרגות בבחינת שמירת הברית, וכל החלוקים שבין מדרגות הצדיקים והקשרים שיש ביניהם אלפים ורבבות מדרגות עד אין קץ רבם כולם הוא בענין שמירת הברית, אבל על כל פנים כשאנו בעל עברה, חס ושלום, הוא בכלל שמירת הברית, ואפלו אם עבר עברות מקדם, אפלו אם עבר מה שעבר, חס ושלום, אף על פי כן אין לה דבר שעומד בפני התשובה, ועקר התשובה שמעתי מפי רבנו זכרנו לברכה שאמר שעקר התשובה הוא לבלי לעשות עוד מה שעשה, דהינו כשכא למקומות אלו שהיה מקדם ועכשו פונה ערף מהם ואינו עושה עוד מה שעשה, זהו עקר התשובה, ורק זה נקרא תשובה, כמבאר בלקוטי תנינא. על כן אם יתחיל מעתה לעזב דרכו הרע ומחשבותיו הרעים וירגיל עצמו לעסק בתורה ותפלה ותחנות ובקשות הרבה וכו' ולא ישוב עוד לכסלה, הוא גם כן בכלל שומרי הברית וכו'".

ובליקוטי הלכות (נחלות ג') כתב: "והנה באמת בענין קדשת הברית יש אלפים ורבבות מדרגות ובדאי צריכין לבקש מה' יתברך לזכות לשמירת הברית בשלמות, דהינו להיות פרוש ומבדל מתאוה הזאת לגמרי במדרגת צדיקים אמתיים אשר הם קשורים לה' יתברך בכסופין דקדשה תמיד כנ"ל. אבל אף על פי כן לאו כל אדם זוכה לזה ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו ועל כן כל הבנים שمولידין בהתר על פי התורה כלם הם בבחינת תקון הברית, כי זה עקר תקון הברית להוליד בנים בעולם כנ"ל. ועל כן מבאר בדברי רבנו זכרנו לברכה שחתנה הוא תקון הברית, כי כל הנשואין של ישראל על פי דת תורתנו הקדושה כלם הם בבחינת תקון הברית כנ"ל".

ובליקוטי הלכות (שבת ו') כתב: "על ידי שמשתדלין שיהיה בהתר על כל פנים על פי התורה שעל ידי זה נולדין בני ישראל, שכל ההולדות כלם הוא בבחינת תקון הברית כנ"ל, עד שיכולין לזכות שייצא ממנו צדיק גדול וקדוש שיוכל להכיר את הבורא יתברך... כי בודאי מי שאינו מאמין בזה, שזה הענין בשרשו הוא בחינה גבוהה וקדושה מאד מאד שכל הנשמות אי אפשר להם לבוא לזה העולם כי אם על ידי זה, ואף על פי שמחמת חטא אדם הראשון וחסא הדורות נפל ענין זה למקום שנפל, עד שגדמה לאנשים גסים כאלו חס ושלום הוא רק תאוה בעלמא, אף על פי כן מי שמאמין על כל פנים שבאמת הוא דבר גבוה מאד ויש צדיקים שזווגם בדבקות נפלא לה' יתברך וכו' וכו' אשרי להם, ואפלו אנשים פשוטים מאחר

שֶׁהוּא בְּהֶתֶר עַל כָּל פָּנִים עַל פִּי הַתּוֹרָה יְכוּלִים לְהוֹלִיד מִזֶּה זֶרַע יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא תִּקּוֹן הַבְּרִית כַּנֶּ"ל, אֲבָל אֵלּוּ הָאֲפָקוֹרְסִים שְׂכּוֹפְרִים בָּזֶה וְעוֹשִׂים מִזֶּה לַצִּנּוֹת וְאוֹמְרִים 'וּמִי יָכוֹל לְמַכְרֵךְ גֶּרְדִּי מֵרַחֲמָא', שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁיצֵא מִזֶּה דְּבִקּוֹת נִפְלָא כְּזֶה, עַל כֵּן בּוֹדָאִי רְשָׁעִים כָּאֵלּוּ אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן אוֹתָם בְּבַחֲיִנַת 'וּמִי יָכִיל לְמַחְטֵא רַחֲמָא' וְכַנֶּ"ל".

נמצא מבואר מדברי מוריננו רבי נתן זצ"ל, שגם כשהוא עם תאוה והוא בהיתר, זהו דבר גבוה מאוד, בחינת תיקון הברית, בחינת יחודא תתאה, וזהו ההיפך הגמור מדברי הר' שלום ארוש שכותב שהעיקר הוא להגיע למצב שישמח את אשתו בלא מצות עונה.

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 300 כתב: "כִּי גַם בְּחֹר שִׁמְחָפֶשׂ אֶת בֵּת זִוגוֹ מִתּוֹךְ תַּאֲוָה, זֶה גּוֹרֵם שְׂתִיתְהוּהָ בְּכַת זִוגוֹ רָצוֹן הַפּוֹךְ וְהַתְּנַגְּדוֹת אֵלָיו, כַּמְּבֹאֵר בְּלִיקוּטֵי מוהר"ן ח"ב סימן פ' ז'".

ואמנם המעיין בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן פ' ז' יראה שמבואר שם שמי שפגם בברית על ידי זה בת זוגו מתנגדת אליו ויש לה רצון אחר כנגדו, ומבואר מזה להדיא שעצם הדבר שיש לו תאוה אינו גורם שתהיה כנגדו. אלא כשפוגם בברית באיסור.

והלא הדברים קל וחומר, ומה אם אדם נשוי הותר לו להשביע יצרו בהיתר כדי שלא יכשל ח"ו באיסור, אם כן בחר ודאי שמחוייב לחפש אשה כדי שלא יכשל באיסור, וכדברי חז"ל "נושא אשה ולומד תורה בטהרה", ובודאי צריך להיות עיקר כוונתו לשם שמים לקיים מצוות הבורא, אך מה יעשה שיש לו גם תאוה גשמית בקרבו, וכי משום כך לא ישא אשה?

פרק ד'

ההמצאה שמי שלא ביטל לגמרי את התאוה
הידועה בהיתר לא יתכן שיהיה לו שלום בית
ושיאהב את אשתו ושאשתו תאהב אותו

א

בספר בריתי שלום לגשואים עמוד 20 כתב: "להודיע ולהודע שרק ואף ורק כשהבעל יוצא מהתאווה לנשים, רק אז הוא באמת אוהב את אשתו ויש לו שלום בית אמתי, ההפך מהדעה הרווחת שהתאווה מרבה שלום".

הנה אמנם נכון הדבר שהבעל צריך לאהוב את אשתו גם ללא התאוה הזאת, וזה עיקר האהבה, לאהוב את נפש האשה ואת נשמתה, ושלא תהיה אהבה התלויה בדבר, וזוהי מעלה גדולה, וכן האדם צריך להשתדל להתגבר ככל האפשר על תאוותו, אך עם כל זאת בוודאי שלא כל אדם זוכה לכך, ולכן אי אפשר וחלילה מלומר כדברים האלו שאך ורק כשיוצא מהתאווה אזי הוא אוהב את אשתו. **ובודאי שלא שייך לומר שרוב רובם של בני האדם מיום בריאת העולם לא אהבו את נשותיהם**, שהרי רוב רובם של העולם יש להם את התאוה. והדברים הם ממש נגד ההגיון והשכל של תינוק בן יומו. והרי הר' שלום ארוש עצמו כותב בספר זה

שחידוש זה שמגלה שהתאווה בהיתר היא דבר חמור מאוד והיא הדבר הגרוע ביותר וכו' זהו דבר שאינו ידוע לרוב העולם, ואם כן לדבריו רוב בני האדם בעולם אין להם שלום בית ואינם אוהבים את נשותיהם.

ועוד, שהרי גם לאשה יש תאוה גדולה לבעלה, כמו שנוכיח בהמשך, ואם כן האם נאמר שאינה אוהבת את בעלה באמת, אלא בהכרח שאין סתירה כלל בין התאוה לאהבה.

ובענין מה שכתב שאין זה נכון כלל ש"התאווה מרבה שלום", הנה אמרו רבותינו ז"ל (שבת קנ"ב) על ענין זה "משים שלום בבית", וכתב רב ניסים גאון שם: "זו תאוה שהיא מעלה שלום בין איש לאשתו", ונראה שכוונת דבריו, כי אמנם לאנשים רמי המעלה ובעלי מדרגה שזכו לזכר עצמם ודאי יש להם שלום בית בשלימות גם ללא התאוה הידועה, אבל לאנשים פשוטי העם מעט התאוה גורמת לקירוב ביניהם, וכמו שמובא שצריך שלא תתגנה האשה על בעלה ואם אומר הבעל שמאוסה עליו יכול לגרשה. ואם אמרה התורה "ואל אישך תשוקתך" ופירש רש"י "לתשמיש", הרי מסתבר מאוד שדבר זה הוא גם בכדי שעל ידי זה יגרם קירוב ביניהם כשכל אחד זקוק לחבירו. ואף אם אמנם העיקר הוא האהבה הרוחנית, שאוהבים זה לזה בנפשם, אך גם האהבה הגשמית מסייעת לזה.

ב

בספר בגן השלום פרק ז' כתב: "התורה מספרת לנו את מעשה אִמְנוֹן וְתָמָר, שְׁלֹא־אִמְנוֹן הִיָּתָה תַּאֲוָה גְּדוּלָּה לְהִיּוֹת עִם אָחוֹתָיו, תָּמָר, וְכִאֲשֶׁר נָסָה בְּתַחבּוּלוֹתָיו לְפָתוֹת אוֹתָהּ וְהִיא לֹא הִסְקִימָהּ, וְהִכְרִיחָהּ בְּעַל כְּרִחָהּ, מִיָּד אַחֲרֵי זֶה כְּתוּב: וַיִּשְׁנֶאֱתָ אִמְנוֹן שְׁנֵאָה גְּדוּלָּה מְאֹד כִּי גְדוּלָּה הַשְׁנֵאָה אֲשֶׁר שְׁנֵאָה מֵאַהֲבָה אֲשֶׁר אַהֲבָה (שמואל ב יג). מִכָּאן לְמִדּוֹ חֲז"ל, שְׁכָל אַהֲבָה שְׂבָאָה מִחֲמַת תַּאֲוָה, סוּפָה לְהַפִּךְ לְשֵׁנֵאָה, כְּמוֹכָא: כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְּדָבָר, בְּטֵל דָּבָר - בְּטֵלָה אַהֲבָה. וְשֵׁאִינָה תְלוּיָה בְּדָבָר - אֵינָה בְטֵלָה לְעוֹלָם. אִיזוֹ הִיא אַהֲבָה הַתְלוּיָה בְּדָבָר? זוֹ אַהֲבַת אִמְנוֹן וְתָמָר. וְשֵׁאִינָה תְלוּיָה בְּדָבָר? זוֹ אַהֲבַת דָּוִד וְיְהוֹנָתָן (אבות ה). מִכָּאן נִלְמַד, שְׁכֵאֲשֶׁר יֵשׁ לְבַעַל תַּאֲוָה לְאִשְׁתּוֹ, סוּפֹה לְשֵׁנֵאָה אוֹתָהּ."

הר' שלום ארוש מביא מדבר זה ראייה ליסוד שהמציא, שכאשר האדם יש לו תאוה לאשתו, הוא אינו אוהב אותה. ואמנם במעט התבוננות רואים שאין מכאן שום ראייה כלל, שהרי זה ודאי שאם אכן כל האהבה שיש לבעל לאשתו בנויה על התאוה בלבד, ואין שום קשר של אהבה נפשית אמיתית ביניהם, אם כן ברור שאין זה נחשב כלל שהוא אוהב אותה. וזהו מה שהיה במעשה של אמנון ותמר, שלא היתה שום אהבה אמיתית ביניהם, אלא רק התאוה אליה בשביל למלאות תאוותו, ולאחר שקשרה לו נימא ועשתה אותו כרות שפכה כמו שאמרו חז"ל ממילא שנא אותה מאוד, וזה אכן ברור ומובן שעיקר האהבה שבין האיש והאשה צריכה להיות אהבה נפשית, שמתחזקת על ידי נתינה וקבלה, ועל ידי ראיית הטוב שיש בכל אחד, ואם האהבה מושתתת רק על התאוה בלבד ודאי שלבסוף היא תתבטל, וכפי שרואים לצערינו הרב אצל אלו שאינם שומרי תורה ומצוות את כמות הגירושין העצומה שבאה בגלל שהנישואין מושתתים בעיקר על התאוה. אבל אין מכאן שום ראייה לומר שאם יש לאדם תאוה ממילא לא יתכן שיאהב את אשתו.

ג

ובברית שלום לנשואים עמוד 303 כתב: "החונן לאדם דעת חנן אותי להבין, שירק מי שמבטל את התאוה יש לו פת בסליו, כי ישנו חק ויאל אישך תשוקתך והוא ימשל בך", כפי שנתבאר, והחוק הזה קיים רק כאשר הבעל מבטל את התאוה ואין לו תשוקה לאשתו, ולכן מתי שירצה להיות עם אשתו אשתו תשמח מאד, אם כן יש לו פת בסליו. אבל אם הוא בעל תאוה שיש לו תשוקה לאשתו אזי היא מושלת בו והיא לא רוצה שיעבד בה ועושה כל מיני תרגילים שלא להיות איתו, אם כן אין לו פת בסליו, והוא במצב קשה, כי הוא לא שומר את העינים ואש התאוה בוערת בו ואשתו מושלת בו. יוצא שמצבו הרבה יותר גרוע מרוק, כי רוק אין לו אשה מול העינים, ואלו הנשוי שהוא בעל תאוה יש לו אשה מול העינים שמתאוה אליה.

ועל פי האמת, על פי דעת תורתנו הקדושה, גם מי שכבר התחתן, זה לא מספיק. רק מי שזכה להזדקף מהמדה הקשה זו התאוה ועקר

והרג אותה, או שלפחות עובד ומבקש את זה באמת, רק לו יש פת בסלול....

לעמית זה, בעל התאנה הרי הוא מעורר סלידה וחסר ערך וכבוד מצד רעייתו ומאבד גם את המותר לו, את הפת בסלול, ועובדים עליו צער ועגמת נפש, חיייו אינם חיים, והוא סובל בכפל כפלים, אפילו יותר ממני שאינו נשוי, כי נוסף לו גם הקשי של חסר שלום בית".

ובספר בגן השלום עמ' 129 כתב: "פאָשר הבעל מתאנה לאשתו, נעשה בה רצון הפוף שהיא לא יכולה לסבל אותו. וזאת צרכים לדעת, שההתנגדות שהאשה מרגישה כלפי בעל שהוא בעל תאנה, היא כל כך גדולה, עד כדי געל ממשי, עד שאין בשבילה ענש גדול יותר מאשר להיות אתו. ובכל פעם שרוצה להיות אתה, היא מרגישה יסורים נוראים, ולא יכולה לסבל שיגע בה. וביום הטבילה שלה, היא מרגישה כמו נדון למות ביום ההוצאה להורג, והירידה לתוך המקוה היא במקום העליה לגרדום. נמצא, שהוא חושב שהוא בא לתת לה אהבה, והיא מרגישה את הגיהנום השחור. הוא נראה לה כמו מלאך המות, כמו מכשף, כמו מפלצת, והיא מרגישה געל נפש".

הדברים פשוטים לכל בר דעת, שאין קשר כלל בין הדברים, כי אמנם מי ששטוף כולו בתאוה, ורודף כל הזמן אחר התאוה, פעמים רבות נגרם סבל לאשתו, כשמרבה להתייחד עמה יותר ממה שרוצה, אבל מי שהוא אדם ממוצע, שיש לו תאוה, אבל אין תאוות בוערת בקרבו כל הזמן, ודי לו בזמני העונה הקבועים, ודאי אין שייך לומר שאשתו אינה רוצה אותו, ואינה מעריכה אותו, וחיייו אינם חיים, וכי אפשר להכחיש את המציאות של רוב בני האדם שיש להם עדיין תאוה, ונשותיהם מתאוות להם, כמו שאמרו חז"ל (סוטה כ) "רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות", ופירש רש"י "חפיצה ליזון במזונות מועטין ויהא תיפלותה מצוי לה בתשמיש, מט' קבין ופרישות לפרוש מן התיפלות". וכל בר דעת מבין שהקב"ה ברא את העולם בטבע המתאים לרוב בני האדם, גם מי שלא ביטל את התאוה, וגם להם יש שלום בית. וכשנתבונן מעט נבין שלענין דברים גשמיים כשלום בית ואהבה בין איש לאשתו וכו' זהו דבר ששייך גם אצל גויים ואצל יהודים

שאינם שומרי תורה ומצוות, שגם אצלם שייך שלום בית ואהבה בין האיש לאשתו, אף שיש אצלם תאוה בתוקף גדול. ולפי דברי הר' שלום ארוש הרי כל הנשים הנשואות לגויים או ליהודים חילוניים היו צריכים לברוח מהם ולהיגעל מהם, ואין צורך להאריך בדברים פשוטים שכל בר דעת יבנם.

פרק ה'

האם יש לאשה תאווה או לא?

בספר בריתי שלום לנשואים בעמ' 313 כתב: "כשהוא אומר לאשתו מלים טובות ומחמאות בלי סוף, האשה כל הזמן מקבלת את כל מחסורה, והמצוה הזו לא חסרה לה כלל ועקר, כי היא - אין לה בכלל תאוה לכל המעשה הגשמי".

דבר זה הוא נגד החוש, נגד השכל ונגד התורה, והרי התורה אמרה בפירוש "ואל אישך תשוקתך", ופירש רש"י "לתשמיש", ואמרו חז"ל (סוטה כ): "רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות", ופירש רש"י: "חפיצה ליזון במזונות מועטין ויהא תיפלותה מצוי לה בתשמיש, מט' קבין ופרישות לפרוש מן התיפלות", וכנ"ל בפרק הקודם.

ובספר מגן אבות לרשב"ץ ז"ל פרק ד' כתב: 'לפי ששרשי התורה היה התענוג באשה להרבות תאותה לפי שנתקלקלה בצער לידה, ואלמלא שיש לה תענוג גדול בתשמיש לא היתה נזקקת לבעלה, והרבה נשים היו פורשות מבעליהן, לפי שהיה להם צער לידה וגם היו שותות כוס של עקרין כדי שלא יבאו לידי הריון כמו שנזכר בתלמוד. על כן ניתן להם זה התענוג באמרו יתברך "ואל אישך תשוקתך", כדי שלא תתבטל מפריה ורביה מפני צער ועצבון ההריון הנגזר עליה, ולזה היה תענוג הנקבות יותר גדול מתענוג הזכרים".

פרק ו'

האם מותר לאדם להסתכל על אשתו?

א

בספר בריתי שלום לנשואים בעמ' 313 כתב: "כַּאֲשֶׁר הוּא מְדַבֵּר עִם אִשְׁתּוֹ אוֹ שְׂאֵשְׁתּוֹ מְדַבֵּרֶת אִתּוֹ, שָׂאֵז יֵשׁ לוֹ אֶת מִצְוַתוֹ לְהַעֲנִיק לָהּ תְּשׁוּמַת לֵב מִלְּאָה, זֶה רְצוֹן הַבּוֹרָא מִמֶּנּוּ בְּרָגַע זֶה, וְלִכֵּן הוּא חַיֵּב לְהִסְתַּכֵּל בְּפָנֶיהָ בְּמִלָּא תְּשׁוּמַת הַלֵּב וּבְמִלָּא הַהֲתַעֲנִיגוּת. אֲבָל בְּזִמְנִים שֶׁהֵם לֹא מְדַבְּרִים אֶלָּא שְׂהִיא עֲסוּקָה בְּעִנְיָנִים שְׂלָהּ, אֵין לוֹ לְהִסְתַּכֵּל עָלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְגֵּנוּ בְּסֵפֶר בְּאֲרִיכוּת, שְׂהָעֵין רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְכַאֲשֶׁר אָדָם מִסְתַּכֵּל עַל אִשְׁתּוֹ בְּתַאֲוָה, הוּא מְתַמְלֵא בְּרִצּוֹנוֹת רָעִים וּבְתַאֲוֹת מוֹשָׁגָל. וְהוּא יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַל זֶה שְׁנִיִּים, אֲבָל אִם הוּא מִסְתַּכֵּל עָלֶיהָ, זֶה לֹא יַעֲזֹר לוֹ, כִּי רְאִיתָ הָעֵין מְגִיעָה לוֹ יָשָׁר לְתוֹךְ הַלֵּב וּמִמִּלְאָתָא אֶת הַלֵּב בְּדַמְיוֹן שֶׁל הַתַּאֲוָה".

דבר זה הוא נגד ההלכה, ונגד השכל, ואם כי מצאנו צדיקים גדולים שלא הסתכלו על נשותיהם, אך לבוא ולהורות כך לכל אדם, שאפילו בזמן שהם מותרים אסור לו להסתכל עליה, ואם אכן צודק הוא, איך יתכן שלא הוזכר איסור זה בכל הפוסקים ובכל ספרי המוסר והחסידות.

ואדרבא כתב בשולחן ערוך יורה דעה סימן קצ"ה: 'מותר לאדם להביט באשתו, אע"פ שהיא נדה; אע"פ שיש לו הנאה בראייתה, הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול'.

ולדבריו של הר' שלום ארוש שההסתכלות גורמת לו להתמלא ברצונות רעים ובתאוה, והתאוה היא חמורה יותר מכל העבירות שבתורה, איך הותר לו להסתכל בפניה במלוא תשומת הלב וההתעניינות כשהיא מדברת איתו, וכי מותר לאדם לחטוא בשביל לעזור לשני?

ב

בספר בגן השלום פרק ז' כתב: "הַרְבֵּה בְּעָלִים מִתְקַשְּׁרִים אֵלַי, בְּמִצָּב נִפְשֵׁי קֶשֶׁה, בְּלִבּוֹלִים, חֲרָדוֹת, וַיֵּשׁ שִׁמְמֹשׁ רוֹצִים לְהִתְאַבֵּד. וְלִפִּי הִתְאֹר שְׁלֵהֶם אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵם נִפְּלוּ לַגִּיהֶנוֹם... הֵם מִתְאַוִּים לְאִשָּׁה שְׁלֵהֶם... כָּל הַזְּמַן הֵם מִשְׁתַּוְּקָקִים אֵלֶיהָ, מְהַרְהִימִים בָּהּ, מִשְׁתַּגָּעִים וְכו', עַד שֶׁהֵמָּח שְׁלֵהֶם נִשְׂרַף. אֲנִי אוֹמֵר לָהֶם, שֶׁהַעֲצָה הַיְחִידָה הִיא שִׁיֵּצְאוּ מִהַתְאַוָּה הַזֹּאת. שְׁלֵא יֵישְׁנוּ בְּאוֹתוֹ חֹדֶר עִם הָאִשָּׁה שְׁלֵהֶם, שִׁישְׁמְרוּ אֶת הָעֵינַיִם בְּבִיטָה, וְשִׁיתְּפִלְלוּ וְיִבְקְשׁוּ מִה' שִׁיַּחֲלֹץ אוֹתָם מִהַגִּיהֶנוֹם שֶׁל הַתְּאוּהָ הַזֹּאת, מִהַטְנָפֶת הַזֹּאת, מִבֵּיב הַשׁוֹפְכִין הַזֶּה שֶׁהֵם מִתְאַוִּים אֵלָיו".

דברים אלו הם נגד השכל וההיגיון, וכי אם לא יישנו באותו חדר עם האשה, ולא יסתכלו על האשה, בזה תיפתר מצוקתם? והלא אדרבא, אם תאוותם בוערת בהם כל כך, ולא יהיה להם פת בסלם, יכשלו ח"ו באיסור, וכן יסתכלו על נשים אחרות ח"ו. והדרך הנכונה במצב כזה היא להרבות בתפילות ותחנונים לה' יתברך, ושישקיע עצמו בדברי תורה, כמו שכתב הרמב"ם שאין מחשבת עריות מצויה אלא בלב פנוי מן החכמה. ופעמים רבות דבר זה נובע מחמת שאין להם סיפוק בחייהם, וכשהיה להם סיפוק והנאה מעבודת ה' או אפילו מענינים גשמיים כגון עבודה ומלאכה שיש להם סיפוק ממנה, ממילא תרד תאוותם. וכפי שכתב רבינו מוהר"ן

מברסלב שיעקר העצה להינצל מפגם הברית היא השמחה, וממילא כשיעשה פעולות שונות שיביאו אותו לשמחה תתבטל תאוותו.

פרק ז'

האם חייבים ללכת בעינים עצומות?

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 353 כתב: "הדרך היחידה לשמור את העינים, היא לסגור אותן! אם הם פתוחות נכנסים מראות, אבל מי שהולך כן בעינים עצומות קוראים לו 'מוזר', 'לא נורמלי', בשמים כבר יראו מי הוא המוזר באמת".

ובעמוד 149 כתב: "כי רק פְּשֵׁה־עֵינִים עצומות הוא יכול לְהַנָּצֵל מעֲבֵרוֹת, וְאִם הָעֵינִים פְּתוּחוֹת חֲלִילָה, הוּא בּוֹדֵאֵי יִרְאָה מֶה שִׁירְאָה".

הדברים מובנים לכל בר דעת, כי זהו דבר שאי אפשר לאמרו, שכל אדם חייב ללכת ברחוב בעינים עצומות, ואיך אפשר לחדש דבר שלא מובא בספרי הפוסקים והמוסר, וגם רבינו הקדוש ורבי נתן לא כתבו כן, אלא צריך להשפיל את עיניו ולהשתדל ככל האפשר שלא לראות דברים אסורים.

ובליקוטי הלכות (שותפין בקרקע הלכה ד') כתב: "צָרִיךְ הָאָדָם לְחוּס עַל נַפְשׁוֹ לְשָׁמֹר עֵינָיו בְּגִשְׁמִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל, חֵס וְשָׁלוֹם, בְּשׁוּם דָּבָר הַמְּבִיא לַיָּד הַרְהוּר, וּבִמְה שֶׁמִּכְרַח לְרֹאוֹת בְּעֵינָיו צָרִיךְ לִזְהַר מְאֹד שֶׁלֹּא יֵנִיחַ עֵינָיו מִחֲשַׁבְתּוֹ לְהִסְתַּכֵּל וּלְעֵין בָּזָה, חֵס וְשָׁלוֹם, עַד שֶׁיָּבֹא לַיָּד הַרְהוּר, חֵס וְשָׁלוֹם, רַק צָרִיכִין תִּכְף לְפָרֵס מִחֲצוֹת הַמִּחוּין בְּנֶגֶד הַתַּאֲוָה הַזֹּאת, כִּי הַמִּחוּין הֵם מִחֲצוֹת פְּרוּסוֹת בְּפָנֶי זֹאת הַתַּאֲוָה, כִּי כָּל הַהֲרָהוּרִים שֶׁל תַּאֲוָה הַזֹּאת בָּאִים רַק מִהָרוּחַ שְׁטוּת, אֲבָל עֶצֶם הַמִּחוּין הָאֲמִתִּיִּים הֵם בְּהֶפֶךְ מִזֹּאת הַתַּאֲוָה. וְהַבְחִירָה בְּיַד הָאָדָם לְתַפֵּס מִחֲשַׁבְתּוֹ וּלְפָרֵס מִחֲצוֹת הַמִּחוּין לַחֲטָב בְּדָבָר אַחֵר וּלְהַנָּצֵל מִתַּאֲוָה זֹאת". הרי מבואר מדבריו שאין

חיוב ללכת בעינים עצומות, אלא צריך להשתדל ככל האפשר לשמור את עיניו, לפי המצב הרגיל והדרך הרגילה, ואין צריך להיראות כמשוגע ולא נורמלי, ודרך יראי ה' להשפיל עיניהם כלפי מטה כשעוברים ברחוב סואן או פרוץ או כשמדברים עם אשה, אך לא מעבר לכך.

וכתב בליקוטי תפילות חלק שני תפילה לג: "ותזכני לקדש את עיני מעתה שלא אסתכל עוד במה שאסור להסתכל, מכל שכן שלא אסתכל שום הסתכלות המביא לידי הרהור חס ושלום. ואזכה לידע בכל עת איך להתנהג בזה, **לכל יתגברו ההרהורים חס ושלום יותר על ידי הפחד ביותר, ועל ידי נענוע הראש ועצימת העינים יותר מהמידה**, כאשר נגלה לפניך כל זה. רק אזכה לשכל אמיתי לידע איך להתנהג בעיני בקדושה ובטהרה באמת כרצונך הטוב, באופן שאזכה להנצל ולהשמר מכל דבר רע". וגם אם מצאנו יחידים שנהגו כך בוודאי אין זה דרך לכל אחד ואחד ללא יוצא מן הכלל.

פרק ח'

האם מותר וראוי לדבר עם אשה זרה באריכות ולהסתכל עליה?

בספר חכמת נשים עמוד 338 כתב: "היה מעשה, שבאה אשה אחת והתלוננה לפני: אני לא יכולה לעשות כלום, לא להגיד תהלים, לא להתפלל, מה ה' רוצה ממני? מדוע הוא אינו מניח לי לעבד אותו? על מה אני צריכה לעשות תשובה?

אמרתי לה: ה' יתברך לא רוצה ממך כלום, אדרבה, הוא מאד מרצה ממך ומתפאר בך!

את שואלת על מה לעשות תשובה? תני חיונה! זו התשובה שאת צריכה לעשות. כי לחזר בתשובה זה לחיה. למה? כי שמחה זו אמונה. כשאדם מחיה זה בטוי לאמונה שלו, שהוא יודע שאין עוד מלבדו, ושהוא בידיים הטובות של ה', וה' אוהב אותו ומשגיח עליו ומנהיג אותו, וגם כל הנפילות והכשלונות הם מאתו יתברך ולטובה, לכן מי שרוצה לחזר בתשובה צריך קדם כל לתת חיונה ולתת לבורא עולם להנהיג אותו.

אז מה אני צריכה לעשות? שאלה האשה.

אמרתי לה: את צריכה להבין שהתשובה מתחילה עם חיונה, ובשביל זה את צריכה לראות את הנקודות הטובות של עצמך ולדעת שאת טובה.

אני טובה? אמרה האשה - אני מלאה עוונות ופגמים ועצבות, ואני צועקת על הילדים והורסת אותם ומשגעת את בעלי. במה אני טובה?

את טובה! אמרתי - את מלאה מצוות ומעשים טובים ומסירות נפש ורצונות וכסופים. תגידי בפה מלא: אני טובה.

האשה התחילה לגמגם. היא פשוט לא הצליחה להוציא את המלים האלו מהפה, כל כך היצר הרע הרגיל אותה להסתפל על החסרונות שלה, והכניס אותה לרדיפה עצמית עד שהיא הגיעה לדמוי עצמי שלילי נורא.

דברתי עמה באריכות וחזקתי את נפשה עד שהצלחתי להוציא ממנה חיוך, ואת המלים: אני טובה. ואחר כך גם הדרכתי אותה כיצד לעשות התבודדות נכונה של נקדות טובות והודאה, והאשה הלכה לביתה מעודדת ושמחה.

הנה ראה מה שכתב הר' שלום ארוש בעצמו בספר בריתי שלום ע"מ 314: 'האדם לא יכול להרשות לעצמו פספוסים בנושא שמירת העינים ברחוב, כי כל פתיחת עינים זה לעבר על עשרת הדברות'. וכן הוא מאריך בספר בריתי שלום עד כמה חמור הוא ענין שמירת העינים, ומביא שם מספר דרך פיקודין שכל ראיית אשה הוא איסור גמור, וכאן הוא מתיר לעצמו לדבר עם אשה באריכות, ולהסתכל עליה עד שראה שהצליח להוציא ממנה חיוך.

ולא די בזה, אלא הוא גם מפרסם דבר זה בספרו לכולם, להראות שזו דרך נכונה וישרה לרבים.

שער ה'

הודאה לה' יתברך

פרק א'

האם אדם צריך להודות לה' על החטאים והעוונות שנכשל בהם?

בספר בגן האמונה פרק ד' כתב (קטע זה מופיע רק בשלושת המהדורות הראשונות ולא במהדורה הרביעית, ועיין לעיל פרק שער א' פרק ב'): "כְּאֲשֶׁר אָדָם יוֹדֵעַ, שְׁאֲחֲרֵי שְׂכָבָר נִכְשָׁל, זֶה לְטוֹבָה שְׁנִכְשָׁל, וְהוּא מִתְעוֹרֵר מִכְשָׁלוֹן זֶה לְהִתְקַרֵּב לַה', אֲזִי לְמַעֲשֵׂה אֵין לוֹ יֵצֵר הָרָע. כִּי כְּאִמּוֹר, כָּל הַיֵּצֵר הָרָע הוּא רַק הַכְפִּירָה, שְׂמִכְנִיס בְּאָדָם רְדִיפָה עֲצֻמִּית, שֶׁהוּא הֵיחָד יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר. כִּי אֵל לֹנֵה לְשִׁכְחַ, שְׂמַדְבֵּר אַחֲרֵי מַעֲשֵׂה. וְמֵה שֶׁהֵיחָד כָּבֵד הֵיחָד. וְכִמּוֹ שְׂלֵמֶדְגוֹ: אַחֲרֵי מַעֲשֵׂה הַבְּחִירָה הֵיחָד לְהֵאֱמִין, שְׂכִכָּה ה' רָצָה. כִּי לִפְנֵי מַעֲשֵׂה בּוֹדָאִי צָרִיד שִׂיאֲמִין, שֶׁהַבְּחִירָה בְּיָדוֹ, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹחוֹת שֶׁלּוֹ לְבַחֵר נִכּוֹן. אֲבָל אַחֲרֵי מַעֲשֵׂה - יֵשׁ רַק אֲמוּנָה. לְהֵאֱמִין שְׂכִכָּה ה' רָצָה, וְאִם ה' רָצָה כִּכָּה, זֶה בּוֹדָאִי לְטוֹבָה.

וכְּאֲשֶׁר הוּא מֵאֱמִין כֵּן, נִמְצָא שְׂאֵין לוֹ כָּלֵל עֶסֶק עִם הַיֵּצֵר הָרָע. כִּי הוּא אֵינוֹ רוֹדֵף אֶת עַצְמוֹ עַל כְּשָׁלוֹנוֹ, אֲלָא מְקַבְּלוֹ בְּאִמוּנָה וּבְאַהֲבָה, וְרַק מִתְעוֹרֵר לְחַפְשׁ לְהִבִּין מֵה' רוֹצֵה מִמֶּנּוּ, כְּשֶׁלֹּא עֶזֶר לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל יָצְרוֹ, וְהוּא נִכְשָׁל. וְהוּא מִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוּדָה הַמִּתְאִיָּמָה כְּפִי רָצוֹן ה'; דְּהֵינּוּ, לְלַמֵּד לְקַחֲסִים, לְלַמֵּד עֲצוֹת לְהִבָּא, לְהִתְפַּלֵּל וְכו', וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹלִים שֶׁבְּיָדוֹ בְּשִׁבְלִי לְשַׁפֵּר אֶת הָעֵתִיד.

נִמְצָא שְׂאֵין לוֹ כָּלֵל עֶסֶק עִם הַיֵּצֵר הָרָע, אֲלָא הוּא חֵי עִם הַהִשְׁנָחָה שֶׁל ה': לִפְנֵי - הוּא לּוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל וּמִבְקֵשׁ מֵה', שֶׁיַּעֲזֹר לוֹ לְבַחֵר נִכּוֹן.

ואחרי - הוא לומד מהעבר את המסרים של הבורא אליו לבחור נכון מקאן ולהבא.

ומאחר שהוא למד מהכשלון להתקרב לה', שיצדה לו הגאווה, וראה את שפלותו, והתעורר להוסיף בתפלה או בלמוד, או למד איזה מסר נוסף וכו' וכו'; אם כן, הרויח הרבה מהנפילה ומהכשלון, ועכשיו ראוי לו להודות בכל לבו על הכשלון, שהביא אותו להתעוררות ולהתחזקות זו.

ויאמר כה: תודה רבה לך, בורא עולם, שאתה משגיח עלי בקזו השגחה פרטית מדויקת. תודה לך שהכשלת אותי, ותודה לך שעוררת אותי על ידי זה להתקרב אליה. תודה לך על ההתקרבות הזו, שהיא תוצאה ישירה של הכשלון הזה.

נמצא שגם הכשלונות הם טובה עצומה, ועל האדם להודות עליהם בכל לבו, כמו שאמרו חז"ל: צריך אדם להודות על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, פשם שמודה על הטובה וגו'. כי הכשלונות גם הם השגחה פרטית, וידוע הכלל, שכל מה שעושה ה', לטובה הוא עושה.

ובספר שעריו בתודה עמוד 263 כתב: "מי שהולך עם השכל של תודה-הודאה, הוא לא יודע להתלונן, הוא יודע רק להגיד תודה. אז כשלא הולך לו, מה הוא אומר? תודה רבה שלא הולך לי! וכשהוא נופל הוא שר: תודה רבה לך ה' על הנפילות שאני נופל... וכשקשה לו הוא מזמר: תודה לך ה' על כל הקשיים. תודה לך ה' על כל הבלבולים. כשיש לו תאוות - הוא אומר: תודה לך ה' שיש לי תאוה שמתגברת עלי. תודה. הכל לטובה. וכן על זו הדרך. וממילא, היאוש ממנו והלאה, והוא תמיד ממשיך לקוות לה' ולחפש את ה', בכל הירידות והבלבולים, שהם בחינת 'מדבר', והוא זוכה למצא את ה', ולהמשיך ולקבל תורה מאת ה', בכל פעם מחדש, והוא רק עולה מעלה מעלה!".

ובספר שעריו בתודה עמוד 278 כתב: "מכל זה יוצא לנו הדרך לעשות תשובה ולתקן הכל בשרש ממש. למשל, אדם שיש לו תאוה. בתחלה יאמר בכל לבו: 'תודה רבה לך ה' שיש לי תאוה. כי התאוה מזכירה

לי שאני אפס. נתת לי שיתגבר עלי התאווה, כדי שאני לא אחשב שאני צדיק, אלא אראה בפרוש שאני בעל תאווה. כל זמן שאני עדין לא יודע היטב היטב שאני אפס, תודה רבה שיש לי תאווה.

- בתחלה הוא רואה את האפסיות שלו, במה שיש לו תאווה, מדה רעה, ירידה, כשלון וכו', שזה מזכיר לו שהוא אפס. שכל זמן שהלך בלי תפלה, אלא עם ה'אני' שלו, הוא רק נכשל. ולכן הוא מודה על הכשלון ועל הנפילה וכו': 'תודה ה' על הדבר הזה שמזכיר לי שאני אפס ואין עוד מלבדך'."

ובספר שערי תודעה עמוד 244 כתב: "ניגש אלי אברך ואמר לי שהוא עייף ואין לו כח ללמוד תורה, מה יעשה, אמרתי לו שיגיד תודה שאין לו כח ללמוד תורה והוא עייף, יודה על זה באמת מכל הלב."

ובספר שערי תודעה עמוד 263 כתב: 'מי שהולך עם השכל של תודה הודאה, כשהוא נופל הוא שר: תודה רבה לך ה' על הנפילות שאני נופל'.

הנה דבריו המובאים כאן הם בנויים על מה שהבאנו לעיל בשער א' פרק ב' שהוא כותב שלאחר הכשלון והנפילה האדם צריך להאמין שככה ה' רצה וכך נגזר משמים שהוא יפול, וזה לטובתו, ואינו אשם כלל בזה שנכשל, וממילא הוא צריך להודות לה' גם על הכשלונות, וכבר הוכחנו לעיל בשער א' פרק ב' באריכות שדברים אלו הם נגד התורה ונגד האמונה, והאדם חייב ואשם במה שנכשל, וצריך להתחרט ולבכות על מה שעשה, ואם הוא מודה לה' יתברך על הכשלונות, הרי זו חוצפה גדולה כלפי שמיא, שמסיר מעצמו את האחריות על מה שעשה, ולא די שאינו מתבייש לפני ה' יתברך על מה שעשה אלא עוד מרגיש טוב ומאושר במה שמרד בה' יתברך ומודה על כך, כאילו הרויח משהו ממה שעשה, ועיקר התשובה היא הבושה, כמו שכתב מוהר"ן מברסלב זיע"א בליקוטי מוהר"ן סימן לח: "כשמדבר בינו לבין קונו דברי אמת שבלבו, בהתעוררות בתשובה, ורואה פחיתותו וגדלת הבורא. כי עד עכשו השליך חטאתיו אחר כתפיו ולא עין בהם, ועכשו כשיודע אותם, אזי נכנס בו בושה גדולה על גדל פשעיו, כנגד רב ושלטי עקרא ושרשא

דִּכְל עֲלָמִין וכו', וזאת הבושה היא קודם התשובה, וזה ידוע אין דומה בן כפר לבן כפר. כל מה שמקרב ביותר אל המלך בשתו גדול. וכל מה שיועד ביותר בכבוד המלך, הוא בוש יותר מהמלך. וקדם התשובה, עדין ידיעתו בקטנות. על ידי זה בשתו אינו בפעל על פניו, כי חטאתיו מטמטמין שכלו וידיעתו, על ידי רוח שטות שבקרב, כמו שאמר (סוטה ג'): 'אין אדם עובר עברה' וכו', אבל אחר כך כשעושה תשובה, ומסיר ממנו הטפשות, ונתוסף בו שכלו. אזי הוא מתביש ביותר, ונתגלה הבושה על פניו".

ונביא כאן מה שכתב בביאור הליקוטים על תורה ז' תנינא באות פ"א: "נראה לפי עניות דעתי לקרב אל השכל לימוד ההתחזקות, כי לא יעלה על דעת שום אדם, שיחטא חטאים, שהם חיצים ברוחניות נשמתו, על סמך הבטחון שיבטח ברוב טובו וחסדו יתברך שימחול לו, כי זה הוא סכנה גדולה ועצומה. אך מי שנשתטה חס ושלוש ברוב שטות, שנכנס בו חיצים לעבור עבירה, עד יפלו חץ כבודו, מוכרח האדם לידע ולהאמין, אשר העבירה, הוא חץ משוך בארס קשה לנשמתו, אשר קשה הוא יותר מכל היסורין שבעולם, ולהתחרט עליה מאוד, ולפייס אותו יתברך מאוד על זה, ולקבל על עצמו מעתה על כל פנים לבלי יוסיף לאוולת. ואחר כך, להתחזק ולהתאמץ בבטחון חזק ברוב טובו יתברך, שיתהפך לזכיות, ויחיהו ממיתתו, ויקימו מנבלתו, ויקיצו משינת עפרו".

ובלקוטי הלכות (הלכות הלואה הלכה ג') כתב: "צריך שיהיה לו בוש גדולה לפניו יתברך ויהיה מורא שמים עליו כמורא בשר ודם לבלי לעשות שום חטא ועוון נגדו יתברך, אבל אם כבר התגבר עליו הפעל דבר ונכשל במה שנוכשל, חס ושלוש, צריך להתגבר שיהיה לו עזות גדול מאד נגדו יתברך ולהתאמץ בכל עז לבלי לפל בדיעתו כלל, רק לבטח ברחמי המרבים בלי שעור ולהתחזק להתחיל בכל עת מחדש ולא יסתכל כלל על מה שעבר עד הנה, רק ישתטח לפניו יתברך ויבקש מלפניו ויתודה לפניו עוונותיו ויבקש מחילה עליהם ויתחנן לה' יתברך על להבא שיעזילוהו ה' יתברך ברחמי המרבים בלי שעור".

הרי רואים אנו במפורש כיצד האדם צריך להתייחס לעבירות שעבר ולכשלונות שנכשל. לא להודות עליהם ח"ו, אלא להתחרט ולהתוודות ולבקש מחילה עליהם.

ונביא כאן רק קטע קטן מתוך התפילה שאחר התיקון הכללי שכתב שם רבי נתן: "ידעתי ה' ידעתי, כי אני בעצמי החייב והפושע אפילו בהמקורות שנזדמנו

לי בשוגג, כי לא שמרתי את המחשבה כלל והרהרתי ביום, עד שבאתי לידי טומאה בלילה, ועל ידי זה קלקלתי מה שקלקלתי, וגרמתי מה שגרמתי, ושחתתי מה ששחתתי. אוי אוי אוי, אויה על נפשי, אוי לנפשי, כי גמלתי לי רעה. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. האלקים מצא את עווני. הנני לפניך באשמה רבה, הנני לפניך מלא בושה וכלימה, מלא טינופים ולכלוכים, מלא תועבות רעות, ואין שום לשון בעולם שאוכל לכנות בו עוצם הרחמנות שיש עלי".

פרק ב'

האם צריך להודות לה' יתברך על הצרות
והיסורים שעוברים עליו, וכן כשנפטר לו
מת ח"ו צריך להודות על כך?

א

בספר בשדי יער פרק ד' ובספר שעריו בתודה עמוד 123 כתב: "מוכא בלקוטי הקלות (ה' פריקה וטעינה ד'): פי באמת אם היו הפל שומעים לקול הצדיקי אמת לילה בדרך זה להאמין תמיד בהשם יתברך שהכל לטובה ולתן שבח והודיה תמיד להשם יתברך בין בטוב בין ברע, כמו שכתוב: בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר, בודאי היו מתבטלים כל הצרות וכל הגליות לגמרי, וכבר היתה גאלה שלמה!

וימה שכתב שצריכים לתת תודה לה' בין בטוב בין ברע, פרושו שצריכים להודות לה' הן על הטובות הגליות, והן על כל מה שנקרא רע בעיני העולם. למשל, אדם צריך להגיד תודה על כך שהוא חולה; תודה רבה שחסר לי דבר מסים; תודה רבה שאני לא מצליח; שלא הולך לי וכו'".

ובספר שעריו בתודה עמוד 122 כתב: "מדוע חשוב כל כך, להודות על החסרונות דוקא? משום שההודאה על הטובות והחסדים, וכל שכן

על הנסים והישועות, היא מתבקשת מאליה, ומוכנת לכל, ואלו האפן היותר עמק של ההודאה, שעליו צריכים חזק מיוחד, הוא, להודות על הדברים שגוראים כלל טובים. כי על פי האמונה, יש להודות, על כל מה שסגור לאדם ולא הולך לו, ועל כל דבר שחסר לו וכו'. וכשיתחיל האדם להודות על הדברים הללו שגוראים כלל טובים, הוא יראה את הישועות מתחילות לבוא בקצב גובר! כל הדברים שרצה לפתור, גם הדברים המסבכים ביותר, שגם אם היה בוכה ומתחנן יומם ולילה, הוא לא היה פותר אותם, ההודיה תפתור לו אותם במהירות! כי כאמור לעיל, בשם הזהר הקדוש, ההודיה פותחת את כל השערים. לדגמא: אדם שאין לו פרנסה, ישנם מצבים, שהוא מרבה להתחנן ולהתפלל, והוא לא רואה שום שנוי במצבו. אבל אם יודה לה', על כך שאין לו פרנסה, הוא יראה שנוי לטובה במהירות. וכן אדם שאין לו זוג, והוא מתפלל כבר זמן רב למצא את זוגו ולא רואה תוצאות - אם יזכה להודות לה' על כך שמתעכב לו הזוג, במקום לבכות, והוא יראה ישועות גדולות. אדם חולה - יודה כל יום חצי שעה, על שהוא חולה, והוא יראה נסים ונפלאות. וכן על זו הדרך, בכל דבר שמתעכב לאדם, מסתבך לו, לא הולך לו וכד', ההודיה היא שתפתח לו, גם את ה'סתימה' הקשה ביותר".

ובעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ז' טבת תשע"ו כתב: "היום שמעתי סיפור מיהודי, 'אמרתי תודה ונושעתי', היהודי מספר לי שהבן שלו התחיל להתקלקל, התחיל ללבוש ג'נסים, ילד בת"ת! בקיצור הכל.. בלי לפרט... השם נתן לו כח, אמר: אתה יודע מה? שלום אומר שאני אגיד תודה ולא אבקש? - הלך עשה 6 שעות תודה! 6 שעות תודה שהבן שלי ככה התקלקל, תודה ככה אתה רוצה השם? תודה! 6 שעות תודה! לא ביקש פעם אחת על הילד! 6 שעות!".

ובקונטרס "יהלומים - סיפורים מהחיים על פרי בטן" כתב: "היה אצלי זוג שכבר תשע או עשר שנים אין להם ילדים, ואמרו לי שהיו אצל הרבה רבנים ואצל הרבה רופאים ועדיין לא נושעו, הם אמרו לי: אנחנו רוצים שתאמר לנו מה אנחנו יכולים לקבל על עצמנו כדי

שיהיו לנו ילדים, אמרתי להם: תגידו תודה חצי שעה ביום על כך שאין לכם ילדים!"

ובקונטרס "מרגליות - דרך חדשה" עמוד 36 כתב: "אל תבקש מה' כלום, רק תשבח אותו", ובעמוד 37 כתב: "מי שרואה שהוא מתפלל על משהו שנים ועדיין לא נושע, עצתו היא שמהיום הוא רק ישבח את ה' ויודה לה". ובעמוד 39 כתב: "מי שיש לו צרה לא יבקש ישועה, רק יגיד כל יום חצי שעה שבח ותודה לה".

ובקונטרס "מרגליות - אמרתי תודה ונושעתי" עמוד 7 כתב: "היה בישיבה אצלנו בחור שהרופאים אמרו שהוא לא יכול להביא ילדים לעולם, וה' יתברך שידך לו בחורה שגם היא לא יכולה להביא ילדים לעולם, אמרתי להם לא לבקש אף פעם כלום מה' יתברך! רק להגיד תודה!".

ובספר בגן הכיסופים והרצון עמ' 118 כתב: "כתבתי בספר 'אמרתי תודה ונושעתי' שאמרתי לאנשים אל תתפלל בכלל רק תגיד תודה והם נושעו, כי ידעתי שאם יבקשו אפילו מעט יפלו מהאמונה שהכל לטובה, אסור שהתפילה והצעקה יחלישו את האמונה שהכל לטובה".

הנה דברים אלו שהאדם צריך להודות על הצרות והיסורים שבאים עליו אינם נכונים, שהרי אמרו חז"ל שעל בשורה טובה מברכים ברוך הטוב והמיטיב ועל בשורות רעות מברכים ברוך דיין האמת, וזאת משום שכל עוד האדם מרגיש צער וכאב מהצרה והיסורים אינו יכול להודות על כך, אלא צריך לקבל זאת באהבה ובאמונה שזהו לטובתו.

וכך כתב בשו"ע אורח חיים סימן רכב: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו".

הרי מבואר מהשולחן ערוך, שאין הכוונה שיודה וישמח ויעלוז כמו בזמן שמקבל טובה, אלא שיקבל את הרעה באהבה ולא יתרעם עליה וידע שהיא לטובתו, וישמח בזה שזוכה לקבל את הרעה באהבה בלא תערומות וטענות.

והב"ח שם באו"ח סימן רכב כתב: "וחייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה וכו'". משנה שם: 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר (דברים ו ה): 'ואהבת וגו' ובכל מאודך בכל מידה ומידה שהוא מודד לך הוי מודה לו (פירוש בין מדה טובה בין מדת פורענות)' ובגמרא (סוף דף ס'): 'מאי כשם שמברך על הטובה? אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה', פירש רש"י: 'מברך על מידת פורענות בלב שלם, ומייתי אמוראי עלה מקראי' עי"ש. ורבינו דקדק ואמר: 'בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה וכו'', והוא **לפי שאי אפשר לאדם שיהא שמח ברעה**, וצריך לפרש דהכי קאמר כשם שהוא מברך על הטובה בשמחה שאז מברך בדעת שלמה ובנפש חפצה כך יברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, ותיקן עוד שמה שכתב שמברך על הרעה בשמחה הוא לפי שבקבלת רעה זו הוא עובד השם והעבודה היא שמחה לו".

אם כן מבואר להדיא בדברי הב"ח שלא שייך שהאדם ישמח ויודה על הרעה, כי בפועל הוא מרגיש צער ויסורים, אלא הכוונה שיקבל את זה באהבה, דהיינו שיאמין שזה לטובתו, וממילא יקבל את הרעה בדעת שלמה ונפש חפצה.

ובפרפראות לחכמה על ליקוטי מוהר"ן סימן ד' כתב: "הנה אף שבאמת גם היסורין צריכין לקבלם באהבה ובשמחה ולידע שהם לטובתו מאחר שבאין לכפרת עוונותיו, וכמבואר ברבינו יונה בברכות שם. אף על פי כן, מחמת **שההכרח שירגיש צער היסורין, כי אם לא כן במה יתכפרו עוונותיו**, על כן אף על פי שידוע שהם לטובתו ומקבלם באהבה ובשמחה, אף על פי כן מאחר שמצטער בהם מברך דיין אמת. וכעין שאמרו רז"ל ביומא ס"ט: לענין ירמיה ודניאל, שלא אמרו הגבור והנורא אף על פי שאמרן משה, כי מתוך שידעו בהקב"ה שאמתי הוא לא כזבו בו. וכמו כן לענין זה, **כי הקדוש ברוך הוא אוהב האמת, ומאחר שבאמת הוא מצטער בהיסורין, אם כן איך יברך על זה הטוב והמטיב**, על כן צריך לברך דיין אמת. רק שיברך בשמחה ובאהבה, מאחר שאף על פי כן יודע בפנימיות שהצער והיסורין אלו הם לטובתו כנ"ל".

אם כן מבואר מדבריו שהתפילה צריכה להיות באמת, לפי הרגשת האדם האמיתית, וכמו שכתב בליקוטי מוהר"ן סימן ט', וכיון שהאדם מרגיש כעת צער וכאב לא שייך שיוודה על כך, כי הוא מרגיש שרע לו ולא שטוב לו, ואם אמנם מצינו פעמים רחוקות בספרים לשונות כאלו להודות על הרעה, זהו למי שהזדכך כל כך ואמונתו חזקה כל כך עד שבאמת אינו מרגיש שום צער ויסורים, וכמו שכתב רבינו הקדוש מברסלב בליקו"מ סימן כ"א שכשהאדם זוכה לדעת אמיתית אז אינו מרגיש כלל צער ויסורים, ואז ממילא הוא יכול להודות לה' גם על הצרות והיסורים, כי אצלו זה בכלל לא צער ויסורים, וכפי שידוע המעשה מרבי זושא מאניפולי שבאו ללמוד ממנו מה הכוונה כשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ואמר להם שאינו יכול להסביר זאת כי מעולם לא היתה לו רעה.

וזהו גם כן מה שכתב רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן סימן ד' שעל ידי וידוי דברים לפני הצדיק וכו' יכול להגיע למדריגה של לעתיד לבוא שידע שכל מאורעותיו הם לטובתו ויברך על הכל הטוב והמיטיב, וזהו דרגה גבוהה של צדיקים, או שלעיתים רחוקות בחמלת ה' על האדם מתנוצץ לו משהו דמשהו מהרגשה זו, ורק על ידי עבודה גדולה ועצומה של שנים רבות והתקשרות לצדיקים הגדולים אפשר להגיע לזה, ואז האדם באמת אינו מרגיש צער וכאב מהיסורים. אבל אצל אדם רגיל שמרגיש את הצער והיסורים וכואב לו, עד שלפעמים האדם בוכה ממש מהצער והיסורים שיש לו, איך שייך לומר שיוודה על כך לה' יתברך, הרי זה שקר ממש, כי בפיו הוא מודה כאילו הוא שמח ומאושר בצרה הזאת אך בליבו הוא מצטער וכואב לו, ופיו וליבו אינם שווים, וכל ענין התפילה הוא שהאדם ידבר דיבורי אמת שבלבבו, מה שבאמת כואב לו ומפריע לו, שעל ידי זה האדם מרגיש שהקב"ה הוא אב רחמן שדואג לו ונותן לו כל מה שצריך. אבל כשמודה לה' על דבר שבליבו אינו מרגיש כלל שהוא טוב אין זו תפילה אמיתית.

וראה מה שכתב מוהר"ן מברסלב זיע"א בספר ליקוטי מוהר"ן סימן כ"א: **כָּל הַחֲסִירוֹנוֹת שֵׁישׁ לְאָדָם, הֵן פְּרִנָּסָה אוּ בָנִים אוּ בְרִיאוֹת הַגּוֹף וְכָל שְׂאֵר הַחֲסִירוֹנוֹת הַכֹּל הוּא בְּחִסְרוֹן הַדַּעַת. וְאֵף שֵׁישׁ חֲסָרִים לְגִמְרֵי מַהֲדַעַת, וְעַם כָּל זֶה יֵשׁ לָהֶם כָּל טוֹב בְּאַמֶּת כָּל מֶה שֵׁישׁ לָהֶם אֵינּוּ כְּלוּם. וְכֵן לְהַפְּךְ, הַשְּׁלֵם בְּדַעַת שֵׁישׁ לוֹ חֲסָרוֹן, בְּאַמֶּת הַחֲסָרוֹן אֵינּוּ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁאֶמְרוּ חַז"ל (נִדְרִים מ"א): 'דַּעַת קִנְיַת מֶה חֲסִרְתָּ, וְאַם דַּעַת חֲסִרְתָּ מֶה קִנְיַת', כִּי עֶקֶר הַחֲסָרוֹן וְהַשְּׁלֵמוֹת תָּלוּי בְּדַעַת.**

וכן פעם ואַכְזָרִיּוֹת הוּא מַחְסְרוֹן הַדַּעַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת ז'): 'פֶּעַם בְּחִיק פְּסִילִים יִנּוּחַ'. וְעַל כֵּן הַחֹלָה הוּא כַּעֲסוֹ, מַחֲמַת שְׂאָז הוּא בְּדִינִים, כִּי דִינִים שׁוֹרִים עָלָיו, וְדִינִים הֵם מִחִין דְּקֻטְנוֹת, וְעַל כֵּן הוּא בְּכַעַס. **וְלַעֲתִיד לָבוֹא יִתְגַּלֶּה הַדַּעַת וְהַכֹּל יֵדְעוּ אֶת ה'**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִשְׁעִיָּהוּ י"א): 'כִּי מִלְּאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה'', וְעַל כֵּן אִזּוֹ יִתְבַּטֵּל הַכַּעַס, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שֵׁם): 'וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנֹמֵר עִם גְּדִי וְכו', וּפְרָה וְדָב וְכו', לֹא יֵרָעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ וְכו' כִּי מִלְּאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה'' וְכו', כִּי עֲכָשׁוּ אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִגְדֹר יַחַד זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְכו' מַחֲמַת מִדַּת הַכַּעַס, אֲבָל לַעֲתִיד יוֹכְלוּ לְדוֹר יַחַד, מַחֲמַת שִׁיתְבַּטֵּל הַכַּעַס עַל יְדֵי הַדַּעַת שִׁיתְגַּלֶּה אֲז...'

וְעַל כֵּן לַעֲתִיד יִחְיוּ חַיִּים נִצְחִיִּים, כִּי אִזּוֹ יִתְגַּלֶּה הַדַּעַת וְיִהְיוּ נִכְלָלִים בְּאַחַד. וְעַל כֵּן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה (פְּסָחִים ז'): 'בֵּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד', וְכִי הָאֵידֵנָא וְכו'? אֵלָּא עֲכָשׁוּ מְבָרְכִין עַל הָרָעָה 'בְּרוּךְ דִּין אֱמֶת' וְעַל הַטּוֹבָה 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב', אֲבָל לַעֲתִיד יִבְרְכוּ עַל הַכֹּל 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב', **כִּי לַעֲתִיד שִׁיתְגַּלֶּה הַדַּעַת, יֵדְעוּ שְׂאִין שׁוֹם רַע בְּעוֹלָם כָּלָל, רַק כָּלוּ טוֹב וְכָלוּ אֶחָד.** וְגַם הַגְּלוּת הוּא רַק מַחְסְרוֹן הַדַּעַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִשְׁעִיָּהוּ ה'): 'לָכֵן גָּלָה עִמִּי מִבְּלִי דַּעַת'. וְעַל כֵּן הִיְתָה גְּאֻלַּת מִצְרַיִם עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁהוּא הָיָה בַּחֲיִנַת הַדַּעַת. וְזֶה שֶׁכָּתוּב (שְׁמֹת ו'): 'וַיִּדְעָתָם כִּי אֲנִי ה' הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם', כִּי עָקַר הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי הַדַּעַת".

אם כן מבואר להדיא, שענין זה להודות לה' יתברך על הצרות הוא בחינה השייכת לזמן של לעתיד לבוא, שאז יזכו לדעת שלימה, ויבינו שהכל לטובה, אבל בזמן הגלות שאין אנו משיגים ומבינים שהכל לטובה, אין שייך לברך הטוב והמטיב על הצרות.

ומלבד זאת ענין זה להודות על הצרות זהו גם 'ריבוי אור' הגורם 'שבירת כלים', כי הוא עושה דבר שאינו במדריגתו כלל, ויכול על ידי זה ח"ו ליפול לגמרי, כי הקב"ה ברא את האדם שכשכואב לו הוא צועק ובוכה ומתפלל לה' יתברך, וכשיצא מהצרה אז הוא מודה ומשבח ומזמר לה' יתברך, וכשהאדם מהפך את היוצרות ובמקום לצעוק ולבכות ולהתפלל הוא מודה, הרי אינו משחרר את הכאב והצער שבלבו, ומצטברת בליבו מועקה גדולה, עד שלבסוף הוא יכול להגיע למצב שלא יחזיק מעמד והוא יתמוטט לגמרי, ולכן עשה הקב"ה זמנים שהאדם צריך להצטער כגון בזמן אבילות ובחודש אב וכו', שעל ידי זה האדם יוציא ויפרוק את הצער מליבו, וכן ההתבודדות הוא זמן שהאדם יכול לפרוק את כל הכאב שבלבו לפני ה' יתברך ולבכות על כל מה שמפריע לו וכואב לו, כפי שאמר רבינו

הקדוש שהתבודדות צריכה להיות כמו בן שמדבר אל אביו אוהבו וכדבר איש אל רעהו, ואז יספר לה' יתברך את כל מה שבליבו, וכפי שכתב רבינו הקדוש שבזמן ההתבודדות יספר לה' יתברך את כל אשר עם לבבו.

ובליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ב מובא: "עקר רחמנות הוא בבחינת (פראשית מ"ג): 'וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים', 'לָכֶם' דִּיקָא. הִינוּ שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִתֵּן לָנוּ הַרְחֲמָנוּת, שְׂיִמְסֹר אֶת הַרְחֲמָנוּת בְּיָדֵינוּ. כִּי אֲצִלּוֹ יִתְבָּרַךְ יָכוֹל לִהְיוֹת, שְׁגֵם הַחֹלְאֵת הַקְּשָׁה וְכָל הַיִּסּוּרִין הֵם הַרְחֲמָנוּת שְׁלוֹ, כִּי בּוֹדֵאֵי כָּל מָה שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה לְהָאָדָם, אֲפֹלּוֹ יִסּוּרֵי קָשִׁים, הֵכֵל הוּא רַק רַחֲמָנוּת. אֲבָל אָנוּ מְבַקְשִׁים, שְׂיִתֵּן וְיִמְסֹר בְּיָדֵינוּ אֶת הַרְחֲמָנוּת, כִּי אִין אָנוּ מְבִינִים הַרְחֲמָנוּת שְׁלוֹ וְגַם אִין אָנוּ יְכוֹלִין לְקַבֵּל אוֹתוֹ הַרְחֲמָנוּת שְׁלוֹ הַנִּי, לֹא רַק שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִתֵּן בְּיָדֵינוּ אֶת הַרְחֲמָנוּת, שְׂאֲנַחֲנוּ בְּעֲצָמָנוּ נִרְחַם עָלֵינוּ, וְאֲצִלּוֹ הַרְחֲמָנוּת בְּפִשְׁטוּת, לְהִתְרַפֵּא מִן הַחֲלִי וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה'.

אם כן מבואר בזה, שאף שאכן האמת היא שהיסורים שהקב"ה מביא לאדם הם רחמנות, אך אנו לא מבינים את הרחמנות שלו וגם איננו יכולים לקבל את הרחמנות שלו, וממילא לא שייך שהאדם יודה על היסורים, כשאנו מבין את הרחמנות שבהם ואינו מסוגל לשמוח בהם. ובאמת גם לקבל יסורים באהבה בלא שום תלונה והתמרמרות ולהאמין שזה לטובה כפי שכתב השולחן ערוך, גם זהו עבודה גדולה מאוד, וצריך הרבה התחזקות באמונה כדי להגיע לזה.

וכן כתב הרמב"ם (יד החזקה הלכות תעניות): "**מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור שנאמר (במדבר י'): 'על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות', כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.**

ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב (ירמיהו ה'): 'עונותיכם הטו וגו'', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, **הרי זו דרך אכזריות**, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו): 'והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי', כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים...

כשם שהצבור מתענים על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו, כיצד הרי שהיה לו חולה או תועה במדבר או אסור בבית האסורין יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפילתו, ואומר עגנו וכו' בכל תפילה שמתפלל".

הרי מבואר מדברי הרמב"ם שכל סיבת הצרה היא לצורך התשובה והזעקה, כי התשובה והזעקה והתפילה הם אלו שיסירו את הגזירה ולא התודה, ורק לאחר שעברה הצרה מחוייב האדם להביא תודה ולהודות לה' יתברך בכל ליבו. ואמנם לפי דברי הר' שלום ארוש איך שייך להתפלל ולזעוק על הצרה ולהתענות ולשוב בתשובה, הרי זה כלל לא צרה, אלא זה רק טובה, ואין שום רע בעולם.

וכן אמרו חז"ל שמי שבאים עליו יסורים צריך לפשפש במעשיו, ואם יודה לה' יתברך על היסורים הרי אין לו מה לפשפש במעשיו, כי אין זה רע כלל אלא טוב גמור.

וכן מצינו בתהילים פרק קז: "תִּעֲנוּ בַּמִּדְבָּר בְּיִשְׁמִימֹן דָּרָךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מִצָּאָה. יָעֲבִיבִים גַּם צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף. וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלִי־לָם. וַיְדַרְּכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב. יוֹדוּ לַה' חֶסֶדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם", וכן הולך המזמור ומפרט שם כל סוגי הצרות כשבכל עת צרה וצרה צעקו אל ה' ואחרי שיצאו מהצרה הודו. הרי שבשעת הצרה צעקו אל ה' ולאחר שניצלו מהצרה הודו לה' על חסדו. וכן כתב בליקו"מ תניא סי' ב': "תודה מביאין כשיוצאין מצרה".

והרמב"ן כתב בהקדמת ספר תורת האדם: "להתאונן על חטאיו אם יקרנו אסון טרם מלאות שניו, או בא עליו מקרה בבניו, **על אלה ראוי לבכות ולקונן וכו'.** והנה האב תמים דעים, על ילד שעשועים, בכה ולא הרגיע, ושק ואפר יציע, והמלך הגדול, אשר לבו כלב האריה, על הילוד אשר לא ראה ולא ידע החכם יהיה, ושכב ארצה ועפר בעפר, ואם אחרי מות הילד בגדיו תפר, הנה על אמנון ועל אבשלום אשר נפשו חמס, לבבו המס ימס, **כי אומץ הלב בזה היא מדרך המרד, והמורכ בו מדרכי ההודאה והתשובה...** ועל כל פנים, התאונן האדם על חטאיו בעת מקרהו הרע ופגעיו הקשים זה מצוה. וכו'. רק שיהיה התאוננותם בדרך עבודת האלוקים

על החטאים הגורמים להם הצער ההיא, ושובם מן הנודעים, והתוודעותם על לא הודע שלהם. **והיאוש בסבל האמיץ והלב החזק בענין הזה היא רע מוחלט**."

ובתנא דבי אליהו רבה פרק יח מובא: "קומי רוני בלילה וגו', אין רוני זו אלא הודאת היסורין, כיצד, עושה אדם כל מה שהוא עושה ובאו עליו יסורין, יעמוד בחצי הלילה וישבח ויברך וירומם ויגדל ויקדש לשמו של מי שאמר והיה העולם ברוך הוא... לפיכך הייתי אומר, חייב אדם שיברך וישבח ויפאר וירומם ויגדל ויקדש לשמו של הקב"ה על כל מה שבאות לו לאדם, בין טובות ובין רעות, הא כיצד **פגע בו ארי ולא אכלו** יברך וישבח לשמו של הקב"ה, שמא לארי היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, **פגע בו דוב ולא אכלו** יברך וישבח לשמו של הקב"ה, שמא לדוב היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, **פגע בו כלב ולא אכלו**, יברך וישבח לשמו של הקב"ה שמא לכלב היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, **פגע בו זאב ולא אכלו** יברך וישבח לשמו של הקב"ה שמא לזאב היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, **פגע בו נחש או עקרב ולא עקצו** יברך וישבח לשמו של הקב"ה שמא לנחש היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, **פגע בו חיה או עקצוהו**, **הכהו קוץ במקום בשר ולא הכהו במקום גידים ועצמות**, יברך וישבח לשמו של הקב"ה שלא הכהו במקום גיד ועצם".

הרי מבואר שצריך להודות על שניצל מצרות, וכן כשאירע לו איזה צרה יודה לה' יתברך על שלא אירע לו צרה גדולה יותר, וזהו כעין המובא לקמן מליקו"מ וליקוטי הלכות להודות על ההרחבות שבתוך הצרות. אבל אין מבואר כלל שצריך להודות על הצרה עצמה.

ובתוספות יו"ט על מסכת מגילה פרק ג משנה ו כתב: "אין מפסיקין בקללות וכו' - בגמרא אמרו לפי **שאין ברכה על הפורענות**, וכתב הר"ן ואילו היה מפסיק היה אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות. ואע"ג [דתנן בסוף ברכות] דחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה לא דמיא לההיא. **דהיא כעין הצדקת דין היא**".

ובחיי מוהר"ן אות ו' מובא: "באותה השנה עסק הרבה מאד בענין הפונקטין, והצטער עליהם הרבה מאד, ואמר כי לא דבר רק הוא, והקפיד מאד על האומרים שבדאי לא יתקיימו הפונקטין, כי איך אפשר שהשם יתברך יעשה חס ושלום זאת

לְיִשְׂרָאֵל. וְהוּא זָכְרוֹנוֹ לְבִרְכָּה אָמַר כִּמָּה פְּעָמִים שֶׁהוּא שְׁטוּת, כִּי הֵלֵא מְצִינוֹ שֶׁכָּבֵר הָיָה כִּמָּה גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת עַל יִשְׂרָאֵל רַחֲמָנָא לְצַלָן מַעְתָּה.

וְעוֹד דִּבֶּר מִזֶּה הִרְבֵּה שְׁצָרִיכִין לְהִתְפַּחַד מְאֹד מֵאֵלֹו הַגְּזֵרוֹת הַנִּשְׁמָעִים חֹס וְשָׁלוֹם, וְשֵׁלָא לְהַחֲזִיק אוֹתָם לְדָבָר קַל, רַק צָרִיכִין לְהַעֲתִיר וּלְהִתְפַּלֵּל וּלְצַעֲקָה וּלְהִתְחַנֵּן הִרְבֵּה הִרְבֵּה לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, אוֹלֵי יַעֲתֵר ה' שְׁנִזְכֶּה לְבִטְלָם, כִּי בּוֹדָאי תִּפְלָה וְצַעֲקָה מוֹעִיל תָּמִיד.

וְעַיִן בְּהַשִּׁיחָה הַשִּׁיחָה לְהַתּוֹרָה 'לְשֹׁמֵשׁ שֵׁם אֱהֵל בְּהֵם', שֶׁם מְבֹאֵר עוֹד כִּמָּה וְכִמָּה הָיָה מְתִינֵג אֲזַ בְּעֵתִים הֵלְלוּ עַל אוֹדוֹת הַפּוֹנֵקְטִין שֶׁנִּשְׁמָעוּ אֲזַ, וְהֵן הֵן הַגְּזֵרוֹת שֶׁיִּצְאוּ בְּיָמֵינוּ בְּעוֹנוֹתֵינוּ הִרְבִּים שֶׁשֶׁרָה שָׁנָה אַחֵר הִסְתַּלְקוּתוֹ, וּבִזְכוּת תִּפְלָתוֹ נִתְעַכְבוּ עַד הֵנָּה. וְהֵלֹאִי הֵיוּ מְצִיתִים אוֹתוֹ לְהַרְעִישׁ אַרְצָה וּמְלֹאָה מִקֹּדֶם לְעַסֵּק הִרְבֵּה בְּתַפְלוֹת וְצַעֲקוֹת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּרָצוֹנוֹ בּוֹדָאי הֵיוּ מִתְבַּטְּלִין לְגַמְרִי."

אם כן מבואר מדברי הרמב"ם ומדברי רבינו הקדוש כמה סכנה גדולה יש בזה שהאדם אינו מתפלל על הצרות הבאות עליו אלא מודה עליהם, כי על ידי התפילה והזעקה והתשובה יכולים לבטל את הצרות.

ובספר עלים לתרופה מכתב קע"ג כתב: "בְּתוֹף כֹּף הַגִּיעַ לָנוּ שְׁנֵי מִכְתָּבִים, אֶחָד מֵאֲתָד וְאֶחָד מִבְּרִסְלָב מִרְבֵּי אֲבָרָהִם דִּב, וְעוֹד מִכְתָּב מִרְבֵּי שְׁמוּאֵל וּוִיִּבְעֵרֶג לְאֲבִיו, וְכֻלָּם מְלֵאִים צַעֲקוֹת מְרוֹת וּמְרוֹרוֹת מְאֹד כְּאֲשֶׁר יִדְעָתֶם. וְהֵלְכֵנוּ עַל צִיּוֹן הַקְּדוֹשׁ וְצַעֲקֵנוּ שֵׁם הִרְבֵּה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ צַעֲקוֹת גְּדוֹלוֹת וּמְרוֹת וּבִבְכָיָה וּבִדְמָעוֹת הִרְבֵּה. וְהָיָה רַעַשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִיּוֹם כְּפֹר. וּבּוֹדָאי עָלָה שְׁוַעֲתָנוּ לְשָׁמַיִם, אֲףֹ עֲדִין צָרִיכִין עוֹד לְהִרְבּוֹת בְּתַפְלָה וּבְשִׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ כֹּל אֶחָד וְאֶחָד כִּי בְּצָרָה גְּדוֹלָה אֲנַחְנוּ, וְאֲנוּ צָרִיכִין יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים רַבִּים. וְהֵלֵא גַם בְּלֹא זֶה צָרִיךְ כֹּל אֶחָד יְשׁוּעוֹת הִרְבֵּה לְנַגְעֵי נַפְשׁוֹ וּמִכְאוּבָיו, שֶׁזֶּה עֶקֶר הַצָּרָה וְהִרְחָמְנוֹת כִּידוּעַ לָכֶם, וְכֹל הָרַעַשׁ וְהַצָּרָה הַזֹּאת לֹא בָּאָה כִּי אִם לְעוֹרְרָנוּ וּלְהַקְיִצְנוּ מִשְׁנָתָנוּ כְּאֲשֶׁר כָּבֵר כְּתִבְתִּי לָכֶם, וְכֲאֲשֶׁר יִדְעָתֶם בְּעֶצְמָכֶם."

ומשל למה הדבר דומה? לאב שנותן לבנו סטירה על שלא התנהג כראוי, והבן יאמר לאביו תודה, הרי בודאי אין זה מתאים לומר כן, כי בזה מראה שהסטירה שקיבל אינה כואבת לו ואינה מפריעה לו, אלא בזמן כזה צריך לומר לאביו סליחה, ולהתחרט על מה שעשה, ולבקש ממנו שימחל לו ושלא יענישנו יותר.

ולמעשה שני שיבושים ישנם כאן, האחד עצם ענין ההודאה על הצרות כמו שנתבאר, ועוד שיבוש נוסף שהוא חמור יותר, מה שכותב שלא להתפלל על הצרות, וכמו שהבאנו לעיל את הלשונות שכותב: 'אל תבקש מה' כלום, רק תשבח אותו', 'מי שיש לו צרה לא יבקש ישועה, רק יגיד כל יום חצי שעה שבח ותודה לה'', 'לא לבקש אף פעם כלום מה' יתברך! רק להגיד תודה!', שזהו ממש פשע נורא להורות לאנשים שלא להתפלל ולזעוק לה' יתברך על צרותיהם, היפך כל הספרים הקדושים המעוררים את האדם בלי סוף לזעוק ולהתפלל לה' יתברך על צרותיו, והרי הבאנו לעיל שזהו מצות עשה מדאורייתא לזעוק לה' יתברך בזמן צרה, ואיך יכול הר' שלום ארוש לבטל מצות עשה דאורייתא ללא שום מקור וללא שום סיבה.

והסיבה שכתב בספר בגן הכיסופים והרצון שאם יבקשו אפילו מעט יפלו מאמונה שהכל לטובה, הנה זו סברא של שטות, כי אמנם האדם צריך להתחזק באמונה שהכל לטובתו, אך אין זה סתירה כלל לזה שצריך לבקש מה' יתברך שאף על פי שכעת זהו לטובתו החסרון שיש לו, מכל מקום שיתעוררו רחמי ה' יתברך להשלים לו חסרונו, ועל ידי התפילה נעשים כלים לקבל השפע ואז השפע יהיה לטובתו, כמבואר בליקוטי הלכות ושאר ספרים הקדושים. ואם בפועל האדם אינו מרגיש שהצרה היא לטובה, לא יועיל מה שיוודה על כך לשנות את הרגשתו, ועל כל פנים ודאי שאין זה סיבה שלא יתפלל ויבקש מה' יתברך שיוציאנו מהצרה, שבזה מראה על כל פנים שמאמין שרק ה' יתברך יכול להוציאנו מהצרה. ולא מצינו בשום מקום סברא כזו שלא יתפלל האדם על צרתו שמא על ידי זה יפול מהאמונה שהכל לטובה.

והנהגה הנכונה בזמן צרה היא כמו שכתב רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן סימן קצ"ה: "בְּצָר הִרְחֵבֶתָ לִי (תהלים ד), הִינּוּ שְׁגָם אֶפְלוּ בְּהִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מֵרְחִיב לָנוּ, כִּי אִם יִסְתַּכֵּל הָאָדָם עַל חֲסָדֵי ה'. יִרְאֶה, שֶׁאֶפְלוּ בְּעַת שְׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ מִצָּר לוֹ, גַּם בְּהִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מֵרְחִיב לוֹ, וּמִגְדִּיל חֲסֵדוֹ עִמּוֹ, וְזֶה: 'בְּצָר הִרְחֵבֶתָ לִי', הִינּוּ אֶפְלוּ בְּתוֹךְ הִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ, נִתְּתָ לִי הִרְחֵבָה בְּתוֹכָהּ, מִלְּבַד מֶה שֶׁאֲנוּ מְצַפִּים שְׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ יוֹשִׁיעֵנוּ בְּקִרְוֹב מְקַל הַצָּרוֹת, וְיִיטִיב עִמָּנוּ מְאֹד, אֲךָ אֶפְלוּ גַם בְּהִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ מֵרְחִיב לָנוּ".

ובספר עלים לתרופה מכתב קי"ז כתב: "וכבר נחקר אצלי שיעקר החיות על ידי 'אזמרה לאלקי בעודי' וכו' בענין עבודת ה', ובענין עסקי העולם וטרדת הפרנסה והיסורים רחמנא לצלו, על ידי 'בצר הרחבת לי' הנ"ל".

והנה מי שיעיין בלקוטי הלכות (כלאי בהמה הלכה ד') שעליו מתבסס כביכול הר' שלום ארוש בין היתר, יראה בפירוש שדבריו של מורינו ר' נתן זצ"ל שם שונים לחלוטין ממה שביקש הוא להוציא מהם והרי הם מורים דרך ישרה וברורה מאד בעניין זה בטוב טעם ודעת ללא כל עיוותים ושיבושים, וזה לשונו: "באמת זה הדרך של הודאה ותודה הוא דרך נפלא מאד להתקרב על ידו לה' יתברך מפל מקום שהוא, כי העולם הזה מלא צרות ויסורים ויגונות, כמו שכתוב, כל ימי פנים ומכאובות. וכתוב: 'אדם לעמל יולד קצר ימים ושבע רגז'. ואין טוב בעולם כי אם התורה, כי אין טוב אלא תורה' (אבות פ"ג). ומעצם הצרות והיסורים והמניעות שבזה העולם קשה וכבד על האדם להתקרב לעבודתו יתברך, ואפלו להתפלל ולהתחנן ולפרש צערו לפני ה' יתברך גם כן קשה מאד, מחמת רבוי המניעות והיסורים שאוטמין את לבו עד שאינו יכול לפתח את פיו ולא להתקרב לשום עבודה תמה, כאשר יודע כל אחד ואחד הכבדות שיש עליו בכל פעם ופעם בכל יום ויום וכו'. ועל כן עצה גדולה לזה שבכל פעם יזכיר את עצמו את כל הטובות האמתיות והנצחיות שעשה ה' יתברך עם אבותינו ועמנו עם כל אחד ואחד בפרטיות והעקר מה שזכה להיות מזרע ישראל בכלל מקבלי התורה והבדילו מן התועים בדרך המחקרים והפילוסופים וכו' הנהוגים עכשו בעולם הזה, כי כל אחד ואחד מישראל אם יסתכל היטב על כל מה שעבר עליו מעודו יראה ויבין חסדי ה' וטובו ונפלאותיו עליו בלי שעור. כמו שאנו אומרים שלש פעמים בכל יום בהשמונה עשרה, נודה לך ונספר תהלתך על חיינו וכו' ועל נסיה שבכל יום עמנו ועל נפלאותיה וטובותיה שבכל עת ערב ובקר וצהרים וכו'. וכמו שאומרים בנשמת, אלו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' וכו' על אחת מאלף, אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו.

הכלל, שפשהאדם רואה גדל צרותיו בגוף ונפש וממון שהוא רחוק מה' יתברך מאד כמו שהוא יודע בעצמו, וגם בפרנסה ובגוף יש לו גם כן יסורין כמו ששכיח ברב העולם, ואפלו כשבא עליו איזה צרה ממש חס ושלום הוא צריך לבל יתבלבל לגמרי מחמת הצרות והיסורין חס ושלום, רק בכל עת ועת בפרט בעת צרה חס ושלום יתן עיני לבו ודעתו להסתכל ולהתבונן היטב על חסדי ה' וטובותיו שעשה

עמו עד הנה. כי כל אדם כמו שהוא מאחר שהוא בכלל ישראל ומניח טלית ותפלין בכל יום ומיחד שמו יתברך פעמים בכל יום ויום ראוי לו לתן הודאה ותודה לה' יתברך בכל יום ויום על עצם חסדו וטובו יתברך עליו שזכה להיות בכלל ישראל מקבלי התורה. **מכל שכן שכל אחד יודע בנפשו כמה טובות ונפלאות בפרטיות שגמל לה' יתברך עמו מעודו עד אותו היום וצריך להרגיל את עצמו להודות ולהלל לה' יתברך על כל הטובות שעשה עמו.** ועל ידי זה יהיה לבו נכון בטוח שגם עתה ה' יתברך לא יסיר חסדו וטובו מאתו ויחזק את לבו לצעק ולהתחנן לה' יתברך שיצילהו גם עתה מכל הצרות והיסורין, כמו שאמר דוד: **'מי יבילני עיר מבצר מי נחני עד אדום', הינו שמי שעזר לי עד הנה ונחני עד אדום הוא יובילנו עיר מבצר גם כן.**

וזה: 'מהלל אקרא ה', שטרם שאני קורא אליו יתברך על צרותי אני מהלל ומשבחו על הטובות והחסדים שעשה עמי עד הנה, כי דיקא על ידי זה אני יכול לקרותו כנ"ל. וזה: 'זבח לאלקים תודה וכו' וקראני ביום צרה, הינו שגם קדם שיוצאין מהצרה של עכשו וצריכין לקרותו יתברך, צריכין מקדם להביא תודה על העבר כנ"ל. ואז דיקא וקראני ביום צרה כנ"ל. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שצריכין להיות מודה על העבר ומבקש על ההבא, כי כשאין מודים על העבר קשה מאד לקרותו יתברך מגדל אטם הלב שנתאטם מרובי הצרות כנ"ל. בפרט עתה בארץ הגלות שכמעט אין יום שאין צרתו מרבה מחברו חס ושלום, והפרנסה דחוקה מאד, והבעל דבר מתפשט על כל אחד ואחד לארץ ולרחב, והמחלקת והקטגוריה והקנאה והשנאה מתרבה בכל פעם, וכל מה שרוצים להתחיל לצאת ממה שצריכין לצאת ולהתקרב לאיזה עבודת ה', אין מניחין אותו ומתגריין בו יותר חס ושלום, ומעצם רבוי המניעות אין יכולין לפתח פה לפרש שיחתו לפניו יתברך. על-כן צריכין לילך בדרך זה מאד, שבכל פעם בבואו לפרש שיחתו לפני ה' יתברך או להתקרב לאיזה דבר שבקדשה, יזכיר את עצמו רבוי הטובות והחסדים שעשה ה' יתברך עמו מעודו עד היום הזה, ועל-ידי-זה יתחזק לבבו לבטח בה' שישמע תפלתו גם עתה, ועל-ידי-זה יוכל להתקרב אליו יתברך ולפרש לפניו שיחתו כראוי כנ"ל.

וזה (תהלים ג, א-ב): **'מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ה' מה רבו צרי וכו'.** ואמרו רבותינו ז"ל (ברכות ז): **'מזמור לדוד, קינה לדוד מבעה לה, אלא כיון שראה שבנו הוא, שמח. דבר אחר שראה תכסיו קימת' וכו'.** ואפתי קשה על דוד בעצמו

מָה רָאָה עַל כִּכָּה בָּעֵת צָרָה גְּדוּלָּה כְּזֹאת בָּעֵת שֶׁבָּרַח מֵאַבְשָׁלוֹם לְבָקֵשׁ לְמִצָּא בְּהֶצְרָה אֵיזָה הַרוּחָה וּלְזַמֵּר עַל זֶה לֵה' יִתְבָּרָה. וְגַם לְכַאוֹרָה הַתְּחִלַּת הַמִּזְמוֹר אֵינוֹ מְדַבֵּר מִלְשׁוֹן זֶמֶר רַק מִלְשׁוֹן צַעֲקָה גְּדוּלָּה, כְּמוֹ שִׁכְתוֹב שָׁם: 'ה' מִה רְבוּ צָרֵי רַבִּים וְכו'". אֵף כֹּל זֶה הוּא עֵינֵן הַנ"ל, שֶׁדָּוִד הִמְלִיךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם רָאָה אֶת עֲצָמוֹ אֲזַבְּצָרָה גְּדוּלָּה וּמָרָה מְאֹד מְאֹד שֶׁהִכְרַח לְבָרֵךְ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה רָעָה כְּזֹאת שֶׁנַּעֲשֶׂה מֵאַמְנוֹן וְתָמָר וְאַבְשָׁלוֹם בְּנָיו, וּמַעֲצָם מְרִירַת צָרָתוֹ שֶׁגְּדָלָה מְאֹד, בִּפְרָט שֶׁהִבְעֵל דִּבְרֵי רָצָה לְהַפִּילוֹ בְּעֵינֵי דַעְתּוֹ מְאֹד מְאֹד, כִּי אָמַר לוֹ בִּלְבוֹ הִנֵּה רוֹאֶה שְׁכַל זֶה בָּא עָלָיו עַל מַעֲשֵׂה דָבָר שְׁבַע וְשׁוֹב אֵין לָהּ תִּקְוָה חֵס וְשְׁלוֹם, וְכַמְבָּאָר בְּזֶה הַמִּזְמוֹר בְּעֲצָמוֹ, כְּמוֹ שִׁכְתוֹב שָׁם: 'רַבִּים אִמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לֹא בְּאַלְהִים סָלָה'. וַיִּרְשׁ רָשִׁי: 'בִּשְׁבִּיל אוֹתוֹ הָעוֹן, וּמַעֲצָם צָרָתוֹ עַד הַנֶּפֶשׁ, נִתְבַּלְבַּל דַּעְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה עַד שֶׁלֹּא הָיָה יָכֹל אֲפֹלוֹ לִפְרֹשׁ שִׁיחָתוֹ וּלְצַעֵק לֵה' יִתְבָּרָה כְּדָרְכוֹ.

כִּי הַצָּרוֹת רַחֲמָנָא לְצֻלּוֹ יְכוּלִין חֵס וְשְׁלוֹם לַעֲקָם הֵלֵב מְאֹד מֵה' יִתְבָּרָה רַחֲמָנָא לְצֻלּוֹ, עַד שֶׁאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל (סנהדרין קז.) עַל דָּוִד שֶׁאָז בִּבְרָחוֹ מֵאַבְשָׁלוֹם בָּקֵשׁ לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ עַל פֶּסוּק (שְׁמוּאֵל-ב טו, לב): 'וַיְהִי דָוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם' וְכו'. **כִּי כְּשֶׁאָדָם בָּצָרָה חֵס וְשְׁלוֹם הוּא בִּסְכָנָה גְּדוּלָּה גַם בְּעֵינֵן כְּשֶׁרוּחוֹ וַיְהִידוּתוֹ, כִּי לַפְּעָמִים נִתְעַקֵּם הֵלֵב מְאֹד עַל-יְדֵי הַצָּרוֹת וְהִיסוּרִין עַד שֶׁמְהַרְהֵר אַחֵר ה' יִתְבָּרָה,** בְּבַחֲיִנַת אָדָם תְּסַלֵּף דָּרְפוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לְבוֹ' (מִשְׁלִי יט, ג), כִּי בְּזֶה הָעוֹלָם יֵשׁ לְהָאָדָם בַּחֲרִירָה תָּמִיד, וְכֹל מִה שֶׁשׁוּלַח ה' יִתְבָּרָה בֵּין טוֹב וּבֵין לְהַפֵּךְ, הוּא בְּמִשְׁקָל, וְכִמוֹ שֶׁכִּפְשָׁה' יִתְבָּרָה שׁוֹלַח לְאָדָם טוֹבוֹת בָּנִים וְעִשְׂרִיּוֹת וְכֹל טוֹב יֵשׁ שֶׁמִּכִּיר חֲסִדֵי ה' וְטוֹבוֹ עָלָיו וּמִתְעוֹרֵר עַל-יְדֵי-זֶה לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו בְּצִדְקָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכו'. וְיֵשׁ חֵס וְשְׁלוֹם לְהַפֵּךְ, בְּבַחֲיִנַת (דְּבָרִים לב, טו) 'וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט' וְכו'. כְּמוֹ כֵּן לְהַפֵּךְ כִּשָּׁה' יִתְבָּרָה מְנַסָּה וּמִיָּסֵר אֶת הָאָדָם בִּיסוּרִין וְצָרוֹת חֵס וְשְׁלוֹם, בְּעֵינִיּוֹת וְדַחְקוֹת וְרִדְפוֹת וְכו'. רַחֲמָנָא לְצֻלּוֹ, הוּא גַם כֵּן בְּנִסְיוֹן גְּדוּלָּה, כִּי ה' יִתְבָּרָה שֶׁלַח עָלָיו הַכֹּל לְטוֹבָה כְּדִי שֶׁיִּזְכֹּר עַל-יְדֵי-זֶה לָשׁוֹב אֵלָיו, כְּמוֹ שִׁכְתוֹב: 'וַיֹּאמֶר כִּי יִשׁוּבוּן מֵאֲוֶן' וְכו' (איוב לו, י).

אַבֵּל מַחֲמַת גְּדָל כַּח הַבַּחֲרִירָה יֵשׁ לַפְּעָמִים **שֶׁאֲדַרְבָּא עַל-יְדֵי הַצָּרוֹת חֵס וְשְׁלוֹם נִתְעַקֵּם לְבוֹ בְּיוֹתֵר מֵה' יִתְבָּרָה,** כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל לְעֵינֵן הָעֵינִיּוֹת שֶׁמַּעֲבִיר עַל דַּעַת קוֹנוֹ, וְכֵן מְבָאָר בְּדְבָרֵי אֲדָמוֹר ז"ל שֶׁבָּעֵת צָרָה חֵס וְשְׁלוֹם צָרִיכִין לְהִתְחַזֵּק מְאֹד מְאֹד כִּנְגַד הַיֵּצֶר הָרָע מַחֲמַת שֶׁשָּׂרְשׁוֹ נִמְשָׁךְ מִדִּינִים, עַיִן שָׁם בְּמֵאמֶר לְהִתְחַזֵּק בְּכָל פַּעַם כִּנְגַד הַיֵּצֶר הָרָע (בְּסִימָן עב). וְעַל-כֵּן נֹאמַר בְּרִשְׁעִים (מִשְׁלִי כט, ט): 'וְרִגְזוּ וְשָׁחַקוּ

וְאִין נַחַת'. אָבֵל בְּצִדִּיקִים נֶאֱמָר (תְּהִלִּים נג, יא): 'בֵּה' אֶהְלֵל דְּבַר בְּאַלְהִים אֶהְלֵל דְּבַר'. כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ רַש"י שָׁם: 'בֵּין שָׂבָא עַמִּי בְּמִדַּת הַרְחָמִים בֵּין בְּמִדַּת הַדִּין' וְכו', אָבֵל עַל כָּל פְּנִים הָאָדָם יֵשׁ לוֹ בַּחֲרִירָה תָּמִיד וְכַ"ל. וְכָל דְּבַר וּבְכָל עֵינֵן וְהִנְהִיגָה שָׁה' יִתְבָּרַךְ מִתְּנַהֵג עִמּוֹ וּמִסִּבֵּב עִמּוֹ בְּכָל עֵת יֵשׁ בּוֹ בַּחֲרִינָה (הוֹשֵׁעַ יד, י) 'צִדִּיקִים יִלְכוּ בָם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָם חֵס וְשְׁלוֹם'.

וְעַל-כֵּן דּוֹד כְּשֶׁהָיָה בַּעַת צָרָה גְּדוֹלָה כְּזֹאת שֶׁנִּתְגַּרַּשׁ מִירוּשָׁלַיִם וְכו', עַד שֶׁנִּפְּלַל לְמַחֲרִין דְּקִטְנוֹת כְּאֵלוֹ, עַד שֶׁיֵּשׁ סִבְרָא בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, מִכָּל שָׁכֵן שְׁלֵא הָיָה יָכֹל לִפְתָּח פִּיו לְסִדֵּר תַּפְלָתוֹ כְּרָאוּי, אָבֵל בַּעֲצָם צִדְקָתוֹ הָאִיר ה' עֵינָיו וְשָׁלַח בְּלִבּוֹ עֶצֶה הַזֹּאת הַנ"ל, שֶׁהִתְחִיל לְהִסְתַּכֵּל עַל הַטּוֹבוֹת שָׁה' יִתְבָּרַךְ גָּמַל עִמּוֹ מִעוֹדוֹ, עַד שֶׁחִפְּשׁ וּמָצָא שְׁגָם בַּעֲצָם הַצָּרָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת נִמְצָא בָּהּ גַּם כֵּן כַּמָּה הַרְחָבוֹת, כִּי הִפָּךְ הַדְּבַר בְּדַעְתּוֹ לְטוֹבָה מִה שֶׁבָּנוּ רוֹדְף אַחֲרָיו, מִה שֶׁלְּכַאוּרָה הִיא צָרָה כְּפוּלָה וּמִכְפָּלָת מִה שֶׁהָרוּדְף הוּא בָנוּ רַחֲמָנָא לְצֻלּוֹ, אִף הוּא הִפָּךְ הַדְּבַר לְטוֹבָה וְאָמַר: 'סֵתֶם בְּרָא מֵרַחֵם עַל אָבָא' (בְּרַכּוֹת ז:), וְגַם מָצָא הַרְחָבָה בַּתּוֹף צָרָתוֹ, מִה שֶׁרָאָה תַּכְסִּיסוֹ קִיָּמָת שֶׁהִסְתַּנְּהִידְרִין וְכו' אוֹחֲזִים עִמּוֹ וְכו'.

וְעַל-כֵּן אֵלוֹ הַטּוֹבוֹת שֶׁחִפְּשׁ וּמָצָא מִה שָׁה' יִתְבָּרַךְ גּוֹמֵל עִמּוֹ אֶפְלוֹ בַּתּוֹף הַצָּרָה, כְּמוֹ שֶׁמִּבְּאֵר רַבֵּנוּ ז"ל עַל פֶּסוּק: 'בַּצָּר הַרְחַבְתָּ לִּי' וְכו', מְלַבֵּד מִה שָׁה' יִתְבָּרַךְ גָּמַל עִמּוֹ טוֹבוֹת מִעוֹדוֹ עַל כָּל אֵלֶּה הִתְחִיל לִזְמֹר 'מִזְמוֹר לְדוֹד', וְרָצָה לִזְמֹר וּלְהוֹדוֹת לַה' יִתְבָּרַךְ עַל כָּל הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה, וְתַכְּף שֶׁהִתְחִיל לִזְמֹר וּלְהוֹדוֹת לַה' יִתְבָּרַךְ עַל הַטּוֹבוֹת, תַּכְּף נִתְרַחֵב לְבוֹ וְדַעְתּוֹ, וְאֵז דִּיקָא נִפְתָּח פִּיו וְהִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל וּלְצַעֵק כְּרָאוּי: 'ה' מִה רַבּוֹ צָרֵי רַבִּים קָמִים עָלַי' וְכו', וְגַם כָּל הַמִּזְמוֹר הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה, שֶׁאִף-עַל-פִּי שָׂרְבוּ צָרָיו וְרַבִּים קָמִים עָלָיו עַד שֶׁרַבִּים אוֹמְרִים וְכו', שֶׁאִין לוֹ תִּקְוָה חֵס וְשְׁלוֹם מִחַמַּת עוֹן דְּבַת שְׁבַע, אָבֵל אִף-עַל-פִּי-כֵן: 'וְאַתָּה ה' מִגֵּן בַּעֲדִי' וְכו'. וְכוּ בְּדֶרֶךְ זֶה הוֹלְכִים רַב הַמִּזְמוֹרִים שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁמוֹדָה לַה' יִתְבָּרַךְ עַל הָעֶבֶר וְצוּעֵק עַל הַבָּא, וּבַתּוֹף דְּבָרֵי צַעֲקָתוֹ וְתַחֲנוּנוֹ חוֹזֵר וּמוֹדָה וְצוּעֵק, פּוֹק עֵין וְתִשְׁפַּח בְּכַמָּה מִזְמוֹרִים שֶׁהוֹלְכִים עַל דֶּרֶךְ זֶה. וְעַל-כֵּן נִקְרָא סִפְרוֹ בְּשֵׁם 'תְּהִלִּים' שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּהִלָּה וְהוֹדָאָה, אִף-עַל-פִּי שֶׁרַב דְּבָרָיו הֵם צַעֲקוֹת גְּדוֹלוֹת וְתַחֲנוּנוֹת וּבִקְשׁוֹת, וְאִף כָּל צַעֲקוֹתָיו תַּחֲנוּנוֹתָיו הֵיוּ דִּיקָא בְּדֶרֶךְ מִזְמוֹר וְהוֹדָאָה וְתִהְיֶה וְשִׁיר וְנִגּוֹן וְכו' בְּכָל הָעֶשֶׂר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זְמֶרָה, הֵינּוּ כַּנ"ל, שֶׁבְּכָל הַצָּרוֹת נִתֵּן לְבוֹ לְהוֹדוֹת עַל הָעֶבֶר. וְאֵז הָיָה יָכֹל לְצַעֵק לְהִבָּא, בְּבַחֲרִינָה מוֹדָה עַל הָעֶבֶר וְצוּעֵק לְעֵתִיד לְבָא, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל".

ומדברי רבי נתן רואים שלא עלתה על דעתו כלל אפשרות כזאת שהאדם יודה בכל מצב על הצרות, ועד כדי כך שכותב שהצרות מעקמים את לב האדם עד שאינו יכול אפילו להתפלל ולזעוק, ולכן צריך למצוא את ההרחבות שבתוך הצרות, אם כן מבואר מדבריו שגם זה עצמו שיתחזק האדם בזמן צרה להתפלל ולזעוק לה' יתברך ושלא יתבלבל לגמרי מהצרות הוא עבודה גדולה, אבל להגיע למצב כזה שלא ירגיש כלל שזו צרה אלא ירגיש שזה טובה ויודה לה' יתברך על כך זה אינה המדריגה של רוב בני האדם, ואפילו צדיקים גדולים מאד בהכרח שיעברו עליהם ברצון הבורא הרגשת מרירות וצער לפי ערך גודל מעלתם. ואם רבי נתן ברוב עמקותו וחכמתו הבין שמדריגה זו להודות על הצרות אינה שייכת לבני אדם רגילים ואף לצדיקים גדולים אינה שייכת לכל המצבים, איך יכול הר' שלום ארוש לבוא ולגלות בתורתו פנים שלא כהלכה ולקבוע דברים חדשים היפך דבריו.

ב

והנה לכאורה נראה שיש להר' שלום ארוש ראייה חזקה מספר ליקוטי הלכות פריקה וטעינה הלכה ד', שכותב שם רבי נתן ז"ל: **"כִּי בְּאֵמֶת אִם הָיוּ הַכָּל שׁוֹמְעִים לְקוֹל הַצִּדִּיקִי אֵמֶת לֵילֶךְ בְּדֶרֶךְ זֶה לְהֵאֱמִין תִּמְיֵד בְּהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהַכָּל לְטוֹבָה וְלֵתֵן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה תִּמְיֵד לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ בֵּין בְּטוֹב בֵּין בָּרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: בְּה' אֱהִלֵּל דְּבַר בְּאֱלֹהִים אֱהִלֵּל דְּבַר, בּוֹדָאִי הָיוּ מִתְבַּטְּלִים כָּל הַצָּרוֹת וְכָל הַגְּלוּיֹת לְגִמְרִי, וּבְכָבֶד הֵיטָה גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה".** והר' שלום ארוש משתמש בקטע זה של הליקוטי הלכות הרבה מאוד פעמים בספר שעריו בתודה וכן בדרשות ומאמרים וחוברות וכו' כדי להראות שאכן צריך להודות על הצרות, וזה העצה לבטל את כל הגלויות והצרות ולהביא את הגאולה.

אמנם כשמסתכלים בפנים בתוך ההלכה שהוא מביא, רואים שרבי נתן ז"ל כותב ממש הפוך מדבריו, שצריך להודות על הטובות שנעשו לו עד הנה וכן על ההרחבות שה' יתברך מרחיב לו בתוך הצרות, וממילא יש לאדם כח להתפלל ולזעוק על הצרות שלו, והר' שלום ארוש מביא רק קטע קטן מהדברים שאז אפשר להבין מזה כדבריו, אך כשרואים בפנים את הדברים שכותב רבי נתן קודם לכן רואים שכוונתו להיפך ממש, ובזה רואים איך אינו מחפש כלל את האמת אלא רק להתאים את דברי רבי נתן ז"ל לדבריו.

וכך כותב רבי נתן ז"ל בהלכות פריקה וטעינה ד': "כי על כל אדם בהכרח שיעבור עליו כמה וכמה מיני הרפתקאות ותלאות וכו' כי אדם לעמל יולד וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה כלהי גופא דרופתקי ניהו וכו' בפרט בגלות הזה אשר תקפו עלינו צרות ואין לנו חיות כי אם על ידי ההרחבות שה' יתברך מרחיב לנו בין צרה לצרה וגם בתוך הצרה בעצמה יש הרחבות גדולות בבחינת בצר הרחבת לי כמו שמבאר בסיומן קצ"ה. וזה ידוע שכל מה שעובר על האדם בודאי פוגת ה' יתברך לטובה כדי להזכירו לשוב ולהתקרב על ידי זה ולמקרה הפשע ולהתחמק חטאות כמו שכתוב, ויאמר כי ישוּבוּן מאָן. אף רבים אומרים דחיות של שקר ומטעים את עצמן שמרובי הצרות והיסורים אינם יכולים ללמוד ולהתפלל ולהתקרב לה' יתברך, ובאמת הוא להפך שכל הצרות והתלאות והיסורים שה' יתברך שולח על כל אדם לכול אחד כפי עוֹנוֹ הַכּל הוא רק לקרב ולא לרחק כי פוגת ה' יתברך הוא בודאי לטובה ולא לרעה חס ושלום, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שחייב אדם לומר בכל עת כל מה דעבד רחמנא לטב עבד.

על פן עקר העצה הוא דרך הנ"ל להרגיל עצמו בתודה והודאה לה' יתברך שהוא בחינת שעשוע עולם הבא, להודות ולהלל לה' יתברך על כל החסדים והנפלאות שעשה עמנו עד הנה והוציאנו ומלט נפשו מכמה צרות ותלאות בגוף ונפש וממון, כמו שאומרים בשבת יום טוב בנשמת אלו פינו מלא שירה וכו' אין אנו מספיקים להודות לה' וכו' על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות וכו' שעשית עם אבותינו ועמנו. וכן אומרים בכל יום שלש פעמים נודה לה' וכו' על נסיה שבכל יום עמנו ועל נפלאותיה וטובותיה שבכל עת ערב ובקר וצהרים וכו'.

כי על כל אדם שבעולם בודאי כבר עברו כמה צרות ונצל מהם או שנצל מכמה צרות שראה שבאו על אחרים והוא נצל מהם מעקרא שלא באו עליו, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על פסוק, עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם, אין בעל הגס מכיר בגסו וכו' שעל זה תקנו לנו רבותינו זכרונם לברכה לומר בכל יום על נסיה שבכל יום עמנו וכו' הנ"ל. ועל פן צריכין להודות ולהלל לה' יתברך בלב שלם על כל זה. והעקר הוא להודות ולהלל אותו יתברך על עקר החסד והטובה הנצחית אשר הפליא חסדו הגדול עמנו והבדילנו מן התועים ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ואפלו כשידע פחיתותו וגריעותו אף על פי כן הוא חסד נפלא שלא עשני גוי וגם בכל אחד מישאל יש נקודות טובות הרבה וכמו שמבאר על פסוק אַמְרָה לֹאֲלֹקִי בַעֲדִי וכו'. ובכל זה להחיות את עצמו ולתן שבח

והודיה בכל יום לה' יתברך בשמחה על זה, ובפרט בעת שעובר עליו חס ושלום איזה צרה ויסורים וכו' רחמנא לצלן, שאז דיקא יזכר כל החסדים והטובות שעשה ה' יתברך עמנו עד הנה כנ"ל, וגם בתוך הצרה בעצמה בודאי יש כמה הרחבות אם יסתכל עליהם בעין האמת וכן"ל. ועל כל זה יתן תודה והודאה והלל לה' יתברך.

ועל ידי זה יזכה להנצל מהצרה, כי תכף שיודה ויהלל לה' יתברך וימשיך בחינת תודה הלכה כנ"ל, יאיר האמת וישלים הדבור ויוכל לעסוק בתורה ותפלה שהם קני האמת ולדבר דבורי צדקה ותשובה וכו' ועל ידי זה יהיה נשלם הדבור שעל ידי זה יהיה נמשך קדשת שבת ויתגלה שכל הפעלות משתנות נמשכין מאחד הפשוט יתברך שעל ידי זה מתבטליו הצרות הבאים מהשנויים הרבים כנ"ל, וכל מה שמתבטלים השנויים שמהם הצרות יגדיל ההודאה יותר ויחדש הלכות יותר בחינת הליכות עולם, שיזכה למצא על ידי ההלכות דרך והלוח להתקרב לה' יתברך מכל מה שעובר עליו. וכל מה שנגדל התודה הלכה יותר מתבטלים השנויים של הפעלות משתנות ונכלליו באחדות הפשוט יותר שהוא בחינת בטול הצרה כנ"ל, וכן חוזר חלילה עד שיצא מהצרה לגמרי וכן"ל.

וגם כי על ידי שמוצא הרחבה בתוך הצרה עצמה ועוסק להודות ולהלל לה' יתברך על כל החסדים שכבר עשה ה' יתברך עמו מעודו ועל כל ההרחבות שמרחיב לו גם עתה, על ידי זה דיקא יוכל להתפלל ולהתחנן לה' יתברך ולשפך שיחו לפניו לפרש כל שיחתו לפניו יתברך. ולהתחנן מלפניו, הלא כבר חסדך גדול עלי שהצלת נפשי משאול תחתיות להיות בכלל זרע ישראל עבדיך, חוס וחמל עלי גם עתה והוציאני מהצרה והיסורים והדחקות וכו'. וכמו שאמר דוד "עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלוקי ישעי", שזה עקר טענתו לה' יתברך כי אם חס ושלום אין לי שום זכות הלא כבר הגדלת חסדך עמי ועזרתי היית, גם עתה אל תטשני ואל תעזבני אלוקי ישעי (ועני בהלכות כלאי בהמה הלכה ד על פי התורה הזאת שם מבאר ענין זה באריכות עין שם):

וזהו: 'תהום אל תהום קורא לקול צנוריה, כל משבריה וגליה עלי עברו'. שדוד המלך צועק שהצרות שהם רחבות ועמקות מאד כתהומות ממש מתגברים מאד וכמו שפרש רש"י שם 'צרה קוראה לחברתה וכו'". וכל משבריה וגליה שהם רבוי התלאות וכו' עלי עברו עד שכמעט היה אפס תקנה חס ושלום, אך בזה אני מחיה עצמי ומצפה עדן לישועה, כי 'יומם יצוה ה' חסדו', כי אף על פי שרבו הצרות בפרט צרות הנפש שאנו כנוזפים לפני אבינו שבשמים מרבוי קלקולינו וכו' אף על

פי כן יומם יצוה ה' חסדו. 'ויומם' פרושו בכל יום ויום כמו שפרש רש"י במקום אחר (חזקאל סימן יב), הינו שבכל יום ויום ה' יתברך מצוה עלינו חסדו כי הוא עושה עמנו נסים ונפלאות בכל יום ויום והן גבורותיו הן הן נוראותיו שאנו מתקיימים בגלות מר קזה בגוף ונפש וממון ופרנסה וכו'. ועל ידי זה 'ובלילה שירה עמי', שעל ידי החסדים והנפלאות שה' יתברך עושה עמנו בכל יום ויום על ידי זה גם בלילה שירה עמי, הינו גם בעת הצרה והחשך בעצמו שהוא בחינת לילה גם אז אני אומר שירה והודאה והלל לה'. יתברך על כל החסדים שכבר עשה עמנו ואשר גם עתה מרחיב לנו וכנ"ל, ועל ידי זה דיקא תפלה לאל חי שאני יכול להתפלל לה' יתברך וכנ"ל בבחינת מודה על העבר ומבקש להבא, שדיקא על ידי שמודים על העבר יכולים לבקש על להבא (וכמבאר בהלכות כלאי בהמה הנ"ל באריכות כל זה עין שם)...

וזהו "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'", שהוכיחו ה' יתברך על שאמר "למה הרעות" על ידי שיצאו דתן ואבירם נצבים לקראתו ואמרו לו "ירא ה' עליכם וישפט וכו'". כי באמת אם היו הכל שומעים לקול הצדיקי אמת לילך בדרך זה להאמין תמיד בה' יתברך שהכל לטובה ולתן שבח והודיה תמיד לה' יתברך בין בטובו בין בעקו כמו שכתוב, בה' אהלל דבר באלקים אהלל דבר, בודאי היו מתבטלים כל הצרות וכל הגלויות לגמרי וכבר היתה גאלה שלמה. אף עקר עכוב הגאלה בכלל ובפרט הוא על ידי רבוי החולקים שהם בחינת דתן ואבירם שיצאו נצבים לקראת משה וכו'. כי באמת אף על פי כשמודים לה' יתברך שעל ידי זה מתבטלים כל הצרות הנמשכין מהפעלות משתנות וכו' עד שמתבטל הצרה לגמרי וכו'. אף על פי כן את זה לעמת זה עשה האלקים ותכף שמתחיל איזה צמיחת קרן ישועה אזי תכף הסטרא אחרא והמסטינים מתגרים ביותר ויותר לקטרג ולהגביר הצרה חס ושלום....

וכן מתנהג עתה שכל מה שמתעורר איזה צמיחת קרן ישועה בכלליות או בפרטיות אזי תכף מתגבר שנגדו יותר ויותר כמו שני בני אדם הנלחמים וכו' כנ"ל, ואם ירצה להתגבר עוד יותר מתגברים הם עוד יותר ויותר וכו', עד שנתעקם לב הרבה כאלו אי אפשר עכשו חס ושלום לשוב ולהתקרב לה' יתברך. אבל סוף כל סוף יגמר ה' יתברך את שלו ויגאלנו גאלה שלמה על ידי זכות אבות ועל ידי כח הצדיקי אמת והפשרים הנלוים אליהם המאמינים בהאמת והולכים בדרך הנ"ל להאמין שהכל לטובה ולתת שבח והודיה לה' יתברך תמיד בשמחה, ולהתחזק על ידי זה להתפלל ולהתחנן לה' יתברך וכנ"ל, ועל ידי זה יושיענו ה' יתברך ויגאלנו

וְיוֹצִיאֵנוּ מִכָּל הַצָּרוֹת וְהַדְחָקוֹת וַיַּמְהֵר לְגַאֲלָנוּ גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה שְׂאִין אַחֲרֶיהָ גְּלוֹת בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן כֹּן יְהִי רָצוֹן”.

אם כן מבואר להדיא שכתב רבי נתן שעל ידי כח הצדיקי אמת והכשרים ההולכים בדרך זו להאמין שהכל לטובה ונותנים שבח והודיה ומתחזקים על ידי זה להתפלל ולהתחנן לה' יתברך, אם כן מבואר שכוונתו למה שכתב קודם לכן שמודים על החסדים שעשה להם ה' יתברך עד עתה וכן על ההרחבות שבתוך הצרות, ועל ידי זה יכולים להתפלל ולהתחנן לה' יתברך על הצרה עצמה, אבל אם כדברי הר' שלום ארוש שכוונתו שמודים על הצרה עצמה, אם כן מדוע צריכים להתפלל ולהתחנן לה' יתברך על כך, הרי הצרה אינה צרה כלל והיא ממש טובה, וכשקוראים את כל ההלכה רואים בבירור שמה שכתב רבי נתן ליתן שבח והודיה תמיד לה' יתברך בין בטיבו בין בעקו, הכוונה שגם בזמן של צרה מודים לה' יתברך על הטובות שעשה עד הנה ועל ההרחבות שבתוך הצרות.

ולמעשה, ברור שיש בזה הרבה דרגות, וזה תלוי גם כן בגודל הצרה, שיש צרות שקל לאדם לקבלם באהבה, ויש צרות קטנות שאפילו יכול להודות עליהם, אבל כשיש לאדם ח"ו צרות גדולות, הרי כמו שכתב בליקוטי הלכות קשה לו אפילו לפתוח את הפה לצעוק עליהם לה' יתברך מרוב שברון לבו, ובודאי שאין בכוחו להודות עליהם, ופשוט שכל הנאמר בספרים על עניין זה של שמחה בייסורים מדבר על מי שמרגיש באמת שמחה מהיסורים ולא שיודה מהשפה ולחוץ ובתוך לבו יהיה שבור ורצוץ ועצוב וירגיש כאבל, ובודאי הדרך הישרה לכל אדם בכל מצב היא כהוראת חז"ל: "מודה על העבר וצועק על העתיד" וכפי שביאר רבי נתן ז"ל שע"י שימצא ההרחבות שבתוך הצרות וגם יזכור כל החסדים שעשה עמו השי"ת מאז ומעולם יפתח לבו ויוכל להתפלל כראוי ואז אכן ייוושע מצרותיו ויוכל להודות על כך בשמחה ובטוב לבב.

בספר שעריו בתודה עמוד 105-106 כתב: "הִלְכְּתִי לְנַחֵם אֶלְמָנָה צָעִירָה מְאֹד. בָּאתִי לְנַחֵם, וְנִמְצָאתִי מְנַחֵם וּמְחַזֵּק... הָאֶלְמָנָה סִפְּרָה לִי שֶׁבִּעֲלָהּ, בְּחַדְשֵׁי הָאַחֲרוֹנִים, גָּלָה אוֹצָר גָּדוֹל. מַהוּ הָאוֹצָר? הַסִּפְּרִים:

'בְּגֵן הָאֱמוּנָה', 'בְּגֵן הַחֶכְמָה', 'בְּגֵן הַשְּׁלוֹם' וכו' - וְכָף הִיא מִסְפָּרַת, שֶׁבְּחֻדְשֵׁי חַיֵּי הָאֲחֵרוֹנִים, בְּעֵלְהָ הָיָה קוּרָא וְלוֹמֵד וְכוּתֵב עַל צְדִי הַדְּפִים וּמִסְמָן, וְהָיוּ לָהֶם כָּל הַדִּיּוֹסְקִים שֶׁל תּוֹדָה וְהוֹדָאָה בְּפִית, וְהוּא הָיָה אוֹמֵר לָהּ שׁוּב וְשׁוּב, שֶׁבְּפִית שְׁלָהֶם יִהְיוּ רַק תּוֹדָה וְהוֹדָאָה וְכו', אַחֲרֵי חֻדְשִׁים שֶׁכָּכָה הֵם לוֹמְדִים בְּיַחַד וְשׁוֹמְעִים דִּיּוֹסְקִים וּמִתְחַזְקִים, בְּעֵלְהָ נִפְטָר, עָלָיו הַשְּׁלוֹם...!

וְהָאֱלֹמָנָה אוֹמֶרֶת לִי: 'תִּשְׁמַע, אֲנִי אוֹמֶרֶת תּוֹדָה עַל הַכֹּל. אִם לֹא הָיָה לִי לֹא נָעִים, הִיִּיתִי גַם רוֹקֶדֶת וּשְׂמִיחָה. בְּעָלִי כָּל כֹּף הַכִּין אוֹתִי וְרֵאִיתִי שָׁזוּ מִמֶּשׁ צָוָאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁאֲנִי אֶגִּיד תּוֹדָה עַל הַכֹּל. תּוֹדָה. אֲנִי מוֹדָה לָהּ! מְקַבֶּלֶת הַכֹּל בְּאֱמוּנָה, לֹא יוֹדַעַת כָּלוּם וְלֹא מְכִינָה כָּלוּם. ה' יוֹדֵעַ מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה, הוּא עוֹשֶׂה רַק טוֹב. תּוֹדָה.'

זֶזוּ הָאֲמִת לְאִמָּתָהּ, וְכִי אִם הִיא הִיְתָה בּוֹכָה עָלָיו וּמִתְאַבֶּלֶת הִיא הִיְתָה מִחֲזִירָה אוֹתוֹ מִהֶקְבֵּר? יֵשׁ סִפּוּי שֶׁזֶה יִקְרָה? אוֹלֵי אִם הִיא תִּבְכֶּה מִמֶּשׁ חֶזֶק? לֹא וְלֹא - אִם הִיא תִּבְכֶּה חֶזֶק, הִיא תִּכְנִס אוֹתוֹ יוֹתֵר עֲמוֹק לְקֶבֶר. כִּי הַנִּפְטָר יוֹדֵעַ הַכֹּל, וְרוֹאֶה בְּאִיזוֹ עֲצָבוֹת אֲשֶׁתּוֹ שְׂקוּעָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁאִם חֵס וְשְׁלוֹם הִיא תִשָּׁאֵל שְׁאֵלוֹת וְתִכְפֹּר, יְדוּנּוּ אוֹתוֹ בְּשִׁמּוֹס, לְמָה לֹא הָאִיר בְּאֲשֶׁתּוֹ אֶת אוֹר ה'.

וְכָל שָׁכֵן שֶׁאוֹתָהּ אֲשֶׁה, שֶׁצָּרִיכָה לְהַמְשִׁיף אֶת הַחַיִּים וּלְגַדֵּל אֶת הִיְתוּמִים, אִם הִיא תִּבְכֶּה יֵתֵר עַל הַמֶּדָּה, הִיא רַק תִּפֹּל יוֹתֵר מִהָאֱמוּנָה! הִיא יְכוּלָה לִבְכוֹת מִתּוֹךְ גִּעְגּוּעִים, אֲבָל לֹא לְהַמְשִׁיף עַל עֲצָמָה אֶת הַצֶּעֶר יֵתֵר עַל הַמֶּדָּה. כִּי בְּאִמָּתָהּ, עַל פִּי הָאֱמוּנָה אֵין צֶעֶר - מַה שֶּׁה' עוֹשֶׂה זֶה טוֹב. אִם אָדָם מִצְטָעֵר יוֹתֵר מְדִי, פְּרוּשׁוֹ שֶׁחֹשֵׁב וּמְרַגֵּשׁ שֶׁזֶה לֹא טוֹב. אֲלָא עַל כָּל דָּבָר צָרִיף לְדַעַת: ה' הוּא טוֹב! וְאֵין רַע בְּעוֹלָם! מַה שֶּׁקוֹרְאִים 'רַע' זֶה הַכְפִּירָה שֶׁל הָאָדָם, שֶׁחֹשֵׁב שֶׁיֵּשׁ מְשִׁיג שֶׁל רַע, וְזֶה הָרַע שֶׁהוּא רוֹאֶה וְחוֹזֶה, שֶׁהוּא פָּרִי הַכְפִּירָה שֶׁלוֹ. לְכֵן הִתִּירָה הַתּוֹרָה לְהַצְטָעֵר וּלְהִתְאַבֵּל כְּפִי הַמֶּדָּה, אֲבָל אֶסְרוּ עַל הַמִּשְׁכָּת הַצֶּעֶר יוֹתֵר מִהֶרָאוּי. וְזֶה מִהִסְבָּחָה שֶׁכִּתְּבָנוּ, שֶׁלְמַעֲשֶׂה, עַל פִּי הָאֲמִת לְאִמָּתָהּ, לֹא הָיָה צָרִיף לְהַצְטָעֵר כָּלֵל. אֲמָנָם אִי אֶפְשָׁר לְדַרְשׁ מִהָאָדָם שֶׁלֹא יִצְטָעֵר כָּלֵל, כִּי סוֹף כָּל סוֹף הוּא בֶן אָדָם בְּעַל רַגְשׁוֹת, אֲבָל לְכָל הַפְּחוּת שֶׁלֹא יִמְשִׁיף עַל עֲצָמוֹ אֶת הַצֶּעֶר יוֹתֵר מִהַמֶּדָּה.

היה עוד מקרה, שהלכתי לנחם את אלמנתו של אברהם צעיר שהתקרב דרפי, ונמצאתי מנחם. כבר בבית הללויות עמדה האלמנה מול הנפטר והודתה לה' בכל לב. רק דבורי הודאה אמונה נשמעו מפיה - כל מי שעמד שם התרגש מגדלות הנפש של האשה הצעירה והאמיצה. בודאי שאם הייתה בוכה, זה היה מקבל ומוכן, כי בכי של אלמנה הוא בכי שמקבל בשמים, אבל יש סכנה שהבכי נגרר, ונכנס הארס של הצער, שהאדם נמשך אחר צערו ואז זה כבר הרס, זה יוצא מגדר המקבל. כמו שרואים שיש אנשים שעוברים נסיון וזהו זה - נגמרים להם החיים. זה הכל משום שלא קבלו באמונה את הצער. לעמת זאת אנשים שקבלו את הצער באמונה, יצאו מיד מהשפעת הצער, כמו האלמנה הזו, שמול הנפטר אמרה תודה רבה. כבר היא יצאה מהטראומה.

ובספר שעריו בתודה עמוד 320 כתב: מה הן הברכות שהאדם מברך את ה', שהן מעל לכל הברכות הנאמרות בעולם הזה? זה מה שהאדם מודה על החסרונות, על הרעות! כשאומר: 'תודה רבה לה שאין לי זוג'. 'תודה רבה לה שאין לי ילדים'. 'תודה רבה לה שאין לי פרנסה'. 'תודה רבה לה שאני חולה' - אלו ברכות שאינן מהעולם הזה!

ברכות אלו, הן שיכות לימות המשיח, והן אכן לא נשמעו בעולם הזה, אבל עכשו כבר התחיל להאיר האור של המשיח, ויש כבר ברכות כאלו. כמו שאנשים מספרים לי, שהם מודים לה' על כל מיני צרות וחסרונות שיש להם, וכמו שראיתי ושמעתי במו עיני ואזני, אלמנה שעומדת מול הגופה של בעלה בבית הללויות, ומודה לה' שלקח את בעלה האהוב! זה הראה לי שהגיעו ימות המשיח!"

הנה דבר זה להודות לה' יתברך ולשמוח כשנפטר אחד משבעה קרובים זהו נגד ההלכה, כמו שכתב בשולחן ערוך יורה דעה סימן שצ"ד: "שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, שלשים לתספורת ולגיהוץ. כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים, הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה".

ועוד שם: "כל שלשה ימים יראה האבל כאילו חרב מונחת לו בין כתפיו; משלשה ועד שבעה, כאילו זקוף כנגדו בקרן זוית; משבעה ועד שלשים, כאילו עובר לפניו בשוק; וכל אותה השנה הדין מתוחה כנגד אותה משפחה".

ובשו"ת הרדב"ז ח"ג תתקפ"ה כתב: "שאלה, על אחד מגדולי הדור שמת לו בן ולא הוריד עליו דמעה אחת אם זו מידה טובה או לא, תשובה, זו מידה רעה, מורה על קושי הלב ועל רוע תכונת הנפש, והוא מידת אכזריות, והוא דרך הפילוסופים האומרים כי זה העולם הכל הוא מעשה תעתועים והמה מהבל ימעטו וזכרונם משלי אפר תועבה יבחר בהם, ולכן אל יפתוך חטאת שלהם ומשליהם כי כולם בונים על ההקדמה הזו, אבל אנחנו מקבלי התורה יש לנו להאמין ולדעת כי העולם הזה ענין נכבד מאוד למסתפקים ממנו כראוי ולמתנהגים בו כשורה, ובו ישיג האדם חיי העולם הבא והשארות הנפש כי הוא נקרא עולם המעשה, ולכן אין ראוי לההביל ענייניו ולתלות צרותיו ברוע הנהגתו ולהתאונן על הזמן כאשר עשו רוב המשוררים הראשונים.

אלא ראוי להתאונן ולהתאבל ולקונן על מעשיו, דכתיב (איכה ג' ל"ט): 'מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו', והבוכה ומתאבל ומוריד דמעות על קרובים וכל שכן על אדם כשר מידת חסידים ונביאים ואנשי מעשה היא, ומורה על טהרת נפשו והכנעת לבו לפני קונו, ויתאונן על חטאיו ויתאבל על עוונותיו אשר היו לזה סיבה, ולא לחנם אמרו חז"ל (מוע"ק כ"ז ע"ב): 'שלשה ימים לבכי ושבעה להספד ושלשים לגיהוץ ולתספורת', ואם היה הדבר בלתי נאות לא היו מתקנין לו ג' ימים, וכן אברהם אבינו ע"ה כתיב ביה (בראשית כ"ג ב'): 'לספוד לשרה ולבכותה', וכן יעקב וכן דוד המלך ע"ה ורבים כאלה אין מספור, ומכל מקום אין ראוי להתקשות על המת יותר מדאי, והכי איתא בהדיא בגמ' (מוע"ק כ"ז ע"ב): 'אל תבכו למת ולא תנודו לו' (ירמ" כ"ב י'), 'אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור', עכ"ל הרדב"ז.

פרק ג'

**האם על ידי שהאדם אומר תודה לה' על זה
שאין לו זיווג או שאין לו ילדים הוא מתקן
את ה"בכיינות" של כל הדורות וכל הצדיקים
שבכו לה' על הצרות שלהם?**

בעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ז' טבת תשע"ו כתב: 'זה מה שחידשתי, חידשתי - איך יכול להיות שהדורות הקודמים, היו דורות של תנאים, נביאים, מחיי מתים - לא הביאו את הגאולה. בדור הזה, הדור הזה יביא את הגאולה? הדור הזה? הדור העייד הזה הוא יביא את הגאולה לכל הדורות? כן!

ככה ה' חנן אותי! למה? כי כשאדם אומר תודה הוא מתקן את כל הגלגולים שלו וגם את כל הדורות. עכשיו אדם למשל אין לו זיווג, הוא עומד, אומר חצי שעה: 'תודה לך ה' שאין לי זיווג! איזה טוב ה' שאין לי זיווג! תודה לך בורא עולם שאין לי זיווג עד היום!'. אז מה הוא עושה? הוא מתקן את כל הבכיינות שעם ישראל בכו כל הדורות, שלא היה להם זיווג, הוא מתקן את זה.

הרי כל סיבת הגלות זה בכיינות! כל סיבת הגלות זה בכיינות! "אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות", וזה הסיבה של אריכות הגלות! שעוד בוכים! אחד שאין לו ילדים הוא אומר 'תודה לך השם שאין לי ילדים', הוא מתקן את כל הבכיינות של כל הדורות

שבכו שאין להם ילדים! אחד חולה אומר 'תודה שאני חולה', הוא מתקן את כל הדורות! זה שאמר תודה שהבן שלו ככה ירד, מתקן את כל הבכיינות! **כי כי הבכיינו שבכו עם ישראל כל הדורות צריכים לתקן! ומי יתקן? הדור הזה! הדור הזה! בזכות זה שהשם כתב בדור הזה את הספר "שערי בתודה", ואת המרגליות של התודה, אז הדור הזה, הדור העיף הזה, הוא יתקן את כל הדורות! ממש להפיץ את הענין של התודה! להפיץ!"**

דברים אלו הם דברי חוצפה וגסות רוח נוראים כנגד כל הצדיקים הנוראים האבות והאמהות הקדושים התנאים האמוראים הנביאים ועוד ועוד בכל הדורות, שעסקו רבות בתפילה ובכייה ותחנונים לה' יתברך, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (מדרש רבה בראשית פרשה מה פסקה ד): **"למה נתעקרו האמהות, ר' לוי משם רבי שילא דכפר תמרתא ורבי חלבו בשם ר' יוחנן שהקב"ה מתאוה לתפלתן ומתאוה לשיחתן, שנאמר (שיר ב): 'יונתי בחגוי הסלע', למה עקרת אתכם? בשביל 'הראיני את מראיך השמיעיני את קולך'!"**

ובילקוט שמעוני בראשית (פרק א רמז ח) מובא: **"וכל שיח השדה טרם יהיה במעלי שבתא, מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח הקרקע ולא צמחו עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו, שנאמר 'ואד יעלה מן הארץ וגו', ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים"**.

הרי מבואר שהקב"ה מביא לאדם צרות וחסרונות כדי שיבקש ויתחנן ויבכה לפניו, וח"ו לכנות תפילה ובכייה זו של הנברא לבוראו המתאוה לכך בלשון גנאי כגון "בכיינות". ובתורה לבד מצינו עשרות מקומות שהאבות הקדושים והשבטים ועם ישראל בכו והתפללו לה' יתברך על הצרות שהיו להם, כגון האמהות והאבות על שהיו עקרים, ויעקב אבינו כשהגיע לקראתו עשו, ושרה כשנלקחה לבית אבימלך, ולאה שבכתה שלא תפול בחלקו של עשו, ובני ישראל כשהיו במצרים, ועוד דוגמאות לאין מספר, שאין כאן המקום להאריך בזה, ועיין בספר השתפכות הנפש בהקדמה שמאריך בזה. ואם כן לבוא ולפעור פה כנגד כל הצדיקים הקדושים והנוראים הללו בעזות וחוצפה לומר שזהו "בכיינות" ואנו צריכים "לתקן את הבכיינות שלהם", זהו דבר נורא וחמור ביותר.

ומה שהביא מדברי חז"ל בענין "בכיה של חינום", הרי זה נאמר לענין חטא המרגלים, שלא האמינו עם ישראל לדברי משה רבינו ויהושע וכלב שאמרו להם שביכלתם לכבוש את ארץ ישראל כי הקב"ה הבטיח להם את הארץ ויסייע להם לכבוש אותה, אלא האמינו למרגלים שאי אפשר לכבוש את ארץ ישראל בניגוד לדברי הקב"ה, וכשהאדם אינו מאמין להבטחת ה' יתברך זהו "בכיינות", ומה היא השייכות בין דבר זה לכל צרה ויסורים שבאים לאדם, שרצון ה' יתברך שהאדם יתפלל ויבקש ועל ידי זה הוא יתקשר ויתחבר לה' יתברך.

פרק ד'

**האם שייך שהאדם יודה לה' יתברך על
ישועה שעדיין לא קיבל, והאם אז ה' חייב
לתת לו את הישועה?**

בספר שערינו בתודה עמוד 229 כתב: "וַיֵּשׁ עַל זֶה עוֹד עֲצָה, שְׁעַל כָּל הַטּוֹבוֹת וְעַל כָּל הַיְשׁוּעוֹת שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ, יוֹדֶה מֵרָאשׁ, מִתּוֹךְ אֲמוּנָה וּבִטְחוֹן בְּבוֹרֵא עוֹלָם, וְאֵז בּוֹרֵא עוֹלָם יִתֵּן לוֹ אֶת אוֹתָם יְשׁוּעוֹת, כְּפִי שֶׁהוּא מֵאֲמִין. זֹאת אוֹמֶרֶת - אָדָם שְׂרוּצָה לַפֶּעַל יְשׁוּעָה בְּעִתִּיד, לְהַשְׁלִים אִיזָה חֶסְרוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ, שִׂיּוּדָה עַל זֶה מֵרָאשׁ: 'בוֹרֵא עוֹלָם! תוֹדָה לָךְ עַל הַיְשׁוּעָה שֶׁתִּתֵּן לִי, אוֹ עַל הַחֶסְרוֹן שֶׁתִּמְלֵא לִי!' וְכֵן יִרְבֶּה בְּהוֹדָאָה, עַד שִׁיפְעַל בְּקִשְׁתּוֹ. כִּי יִשְׁנֶם שְׁנֵי דְרָכִים לְמַלֵּא חֶסְרוֹנוֹ: עַל יְדֵי בִקְשָׁה, אוֹ עַל יְדֵי שְׂמִיָּקָדִים תוֹדָה, וְהַדְרָף שֶׁל הוֹדָאָה הִיא פּוֹעֵלֶת יוֹתֵר, וּפּוֹעֵלֶת תָּמִיד. כִּי עַל הַהוֹדָאָה אֵין קְטְרוּג, וְאֵלוֹ עַל הַבִּקְשָׁה יִתְכַּן שִׁיחֶיהָ קְטְרוּג. וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹדָאָה בְּאֵמֶת וּבְאֲמוּנָה, כִּי אִם יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוֹדָאָה בְּתוֹר פְּטָנֻט, בְּלִי בְּאֵמֶת לְהֶאֱמִין שֶׁהַכֹּל לְטוֹבָה, הוּא לֹא יַפְעֵל.

זֶה נִכּוֹן בְּכָל מִצְוָה שְׁעוֹשָׂה וּבְכָל דְּבַר שֶׁיְּכַוֵּל לַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת, שֶׁהַכֹּל הַכֹּל רַק מֵה'. אֲבָל בְּהוֹדָאָה זֶה שׁוֹנֶה. כִּי לְהִקָּדִים 'תוֹדָה', זֶה אֶפְשָׁרִי, וְאֵז ה' חַיִּב לְשַׁלֵּם לוֹ. כִּי ה' הָרִי אוֹמֵר: 'מִי הִקָּדִימִנִי, וְאֲשַׁלֵּם'. בְּלֹא־מֶר, שֶׁאִם מִיִּשְׁהוּ אֲכֹן יִקָּדִים אֶת ה' יִתְבַּרֵּךְ, ה' יִשְׁלַם לוֹ עַל זֶה. וּבִכְוֵן, אִם

בְּקָדִים לְהוֹדוֹת לַה' עַל מַה שֶּׁהוּא יַעֲשֶׂה אֶתְּנוּ בְּעֵתִיד, אִזּוֹ ה' כְּבִיכּוֹל
יִצְטָרֵף לְעַמּוּד בְּהִתְחַיְבוּת שְׁלוֹ, וּלְשִׁלָּם."

דבר זה הוא טעות גמורה, אמנם מצאנו בספרים עניין זה לגבי הגאולה הכללית שהקב"ה הבטיחנו שבוא תבוא ללא שום ספק וממילא ניתן להקדים ולשיר ולהודות על כך גם לפני הגעתה, אך לא מצאנו בשום מקום ששייך להודות על ישועה פרטית מסוימת שעוד לא קרתה כשייתכן שרצון הקב"ה הוא באופן אחר, ומנין לאדם שאכן הקב"ה יקבל את בקשתו ויתן לו את הישועה הזאת, ושמה יודע הקב"ה שדבר זה אינו טוב בשבילו כעת. והרי במקומות אחרים הוא כותב שהאדם צריך להודות לה' על הצרה כי זהו הטובה האמיתית שלו, אם כן אם עד עתה היה זה לטובתו שלא יקבל את הישועה, ומנין לו שכעת טובתו היא שכן יקבל את הישועה.

ובפרט מה שכתב שדרך זו פועלת תמיד, וה' יתברך חייב לשלם לו, הרי זהו שטות גמורה, והקב"ה אינו חייב כלום לאף אדם, והראיה שהביא מהפסוק "מי הקדימני ואשלם" אינה ראיה כלל, כי לא הבין כלל את פירוש הפסוק, ועיין שם במפרשים ובמדרש רבה ויקרא פרשה כז פסקה ב שמפרשים: "מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מילל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית וכו'", והיינו שהקב"ה אינו חייב כלום לאף אדם, כי כל המצוות שאנו עושים זהו רק אחרי שהקב"ה נתן לנו את הדברים שעל ידם נעשים המצוות, ואם כן כל שכן שמי שהקדים להודות לה' קודם שהביא לו ה' את הישועה שהקב"ה אינו חייב לו כלום, וכפי שמוהר"ן מברסלב מביא פסוק זה לעניין זה בליקוטי מוהר"ן תורה ב', ואדרבא יתכן שיש בזה כעין חוצפה כלפי שמיא שהאדם עושה כביכול תחבולה שתחייב כביכול את הקב"ה למלאות את רצונו.

שער ו'

עניני שלום בית

פרק א'

האם אסור להעיר לאשה שום הערה קטנה
בשום ענין, אפילו אם תעשה את העוון
החמור ביותר או את הדבר הנורא ביותר?

א

בהקדמת הספר בגן השלום כתב: "לפני כשלישים שנה, כשהייתי בחור צעיר, בקשתי ממורי ורבי, הרב אליעזר ברלנד שליט"א, שיְדְרִיךְ אותי לקראת הנשואין שלי, והרב נתן לי שתי עצות קצרות - אֶבֶל יסודיות, שהתברר שהן כוללות את כל החיים. ספר זה למעשה נובע כלו משתי עצות אלו, שקבלתי אותן והתבוננתי בהן ועבדתי לקיים אותן, ומהן זכיתי להפיק את כל העצות הנפלאות לשלום בית, שאֶלֶפִים ורכבות של זוגות נצלו על ידם מהחיים המרים של חסר שלום בית, מריבות, צער, גרושין, סבל ואמללות, וזכו לחיים מאושרים ושלמים".

ובהמשך שם כותב: "ברכות לראש משביר לרבי ומורי הרב אליעזר ברלנד שליט"א, שחבור זה נובע ישירות מבית מדרשו ומהדרכתו העמקה".

ובספר בגן השלום פרק ג' כתב: "כאן אנו נוגעים באותה נקדה יסודית ביותר בכל שלום הבית: אסור לבעל להעיר לאשתו שום הערה בשום ענין.

ראשית צריכים לדעת, שברוחניות, שרש נפשה של האשה הוא הכבוד, וכל החיות והשמחה שלה - תלויים בכבוד של בעלה אליה. לכן כל פגיעה שפוגע בכבודה פוגעת בה בשרש, מחלישה את חיותה, ויכולה ממש להמית אותה ברוחניות ובגשמיות.

הפגיעה הגדולה ביותר שיכולה להיות לכבודה העצמי של האשה, הן ההערות של הבעל. אפלו אם הוא מעיר לה בעדינות המרבית, וכל שכן אם מעיר לה בדרך של הקפדה או בזיון. כי כל אשה רוצה להראות בעיני בעלה כמשלמת - זהו כבודה וזו שמחתה, וזה הבטחון שלה. וכאשר הבעל מעיר לאשתו הערות, זה הורס לה את אותו הדמוי העצמי המשלם ואת כל הבטחון העצמי. כי כל הערה פרושה שהיא לא משלמת בעיני בעלה, ובשבילה פרושו שהיא לא שווה כלום בעיניו. לכן אין דבר גרוע יותר מזה והיא ממש לא יכולה לסבל את חיייה.

את היסוד שהערות הן ההפך הגמור מהכבוד, אנו לומדים מהלכות כבוד אב ואם וכבוד רבו. האם מתר לאדם להעיר לאביו? להעיר לאמו? להעיר לרבו? בודאי שלא, זוהי פחיתות כבוד נוראה. לכן מובא בהלכה שאף אם רואה הבן את אביו עובר על התורה, לא יעיר לו על כך. הצורה היחידה שמותר לו להעמידו על טעותו, היא לבוא בעקיפין ולומר לו: אבא, כך וכך למדתי בתורה, ואם יבין אביו - מה טוב, ואם לאו - לאו.

ממילא אנו נלמד את זה לענין האשה, שזהו כבודה שבעלה לא יעיר לה בשום פנים, ובאשה ישנה עוד תוספת לכבודה, יותר מלאב או לרב, שגם בעקיפין אסור להעיר על ידי שאומרים לה: כך וכך למדתי - אלא ישנה דרך אחרת לתקן את הטעויות שהיא עושה, שאותה נלמד בהמשך.

ראשית, נשאל שאלה: מאחר וכל דבר בעולם הוא בהשגחה פרטית, והכל מכוון בשביל תקוון האדם והעולם, אם כן, בודאי ישנה סבה ומסר במה שטבע הבורא באשה את התכונה הזו, שהיא אינה מסגלת לסבל שום הערה. מהי הסבה? מהו המסר? מדוע טבע הבורא באשה רגישות כזו? מדוע לא נתן לה נפש המסגלת לקבל תוכחות?

התשובה לשאלה זו היא על פי מה ששמעתי מפי רבי ומורי, הרב אליעזר ברלנד שליט"א. כשהייתי בחור צעיר, בקשתי מרבי שידריך אותי בנושא שלום בית. הרב נתן לי שני יסודות:

יסוד ראשון - בשם האריז"ל - האשה היא מראה של הגבר. לכן אני צריך לדעת, שכל מה שאני רואה באשתי, אינה חסרון וכיזא בזה, יש בזה מסר בשבילי.

יסוד שני - שלא אעיר לאשתי שום הערה, אפלו אם תעשה את העוון החמור ביותר או את הדבר הנורא ביותר.

שני יסודות אלו תלויים זה בזה. כי מאחר וכל חסרון שרואה אצל אשתי, הוא החסרון שלו, ממילא אין לבעל לנסות לתקן את החסרונות אצל אשתו על ידי הערות או תוכחות, אלא להתבונן בעצמו, לחפש לראות כיצד הוא בעצמו נגוע באותם חסרונות ולתקנם, ואז ממילא ישתנה הדבר גם אצל אשתו.

וזו התשובה העקרית לשאלה: כיצד יתקן הבעל את אשתו? שידע נאמנה, שאם יתקן אצלו, זה יתקן אצלה מבלי שיאמר לה ולו מלה אחת בנושא!

וכן הדברים מבקרים לאור דברי רבנו האריז"ל, שאמר שכל הנשים הן מתקנות, והסבה שחזרו בגלגול נוסף, היא רק בגלל שהכריחו אותן משמים, לרדת לזה העולם השפל על מנת לתקן את הבעל שלהן.

היסוד שאשתו של האדם היא המראה שלו, הוא הדבר הראשון שמביא את האדם לא להעיר לאשתו שום הערה בתכלית, כי בכל פעם שרואה איזה דבר שאינו כשורה אצלה, מיד הוא מחפש אצל

עצמו מה הוא צריך לתקן, שהרי מה שהוא רואה אצלה, זו הבגונה שלו שמשתקפת בה כביראי.

ואם ישאל הקורא: הכל טוב ויפה בתאוריה, אבל איך אפשר בפעל להתעלם מחסרונותיה של אשתו? האדם אינו מלאה, וסוף כל סוף ישנם דברים שמצערם אותו, מציקים לו, ואם לא יעשה משהו ורק ישתק וישתק, בסוף זה עלול להתפרץ החוצה. איך בכל זאת נתן לתקן את אותן הטעויות החוזרות ונשנות, שהאשה עושה הן בגשמיות והן ברוחניות? האם אין שום דרך לקרב את האשה, לתקן אותה, להחזיר אותה בתשובה וכו'? והאם אין זה חיוב? הלא אמרו חז"ל בפרוש, שהבעל צריך להזכיק את בני ביתו, ואם לא עושה כן, הוא נתפס בעונם, וכן מתבקש הדבר מצד הישר, שלא יעמד הבעל מנגד ויניח לאשתו להכשל בטעויות, וכל שכן בעונות. אם כן, מה הדרך?

התשובה לשאלות אלו: שהאשה היא מראה של הבעל, וכמו במשל המראה - האם מתקנים במראה מה שעקם? לכן הבעל חייב לדעת שבאמת לאמתה, הוא לא צריך לתקן את אשתו, ולכן אין לו מה להעיר לה שום הערה, אלא יסתכל במראה, ויראה מה עליו לתקן אצל עצמו, ...צא לעבודה! וידע בודאות גמורה, שאם יתקן אצלו, זה יתקן אצל אשתו!

לכן זו הנקודה היסודית והעקרית כאן, שיידע הבעל היטב, שכל החסרונות, הטעויות, הפשלונות וכו' של אשתו - כלם באים להראות לו מה הוא צריך לתקן אצלו, ואף אם נגרם לו נזק וצער בגינם, אלו יסורים שמגיעים לו על פי דין, והדבר היחיד שהוא צריך לעשות, זה תשובה.

ועוד, לא זו בלבד שאין לו להעיר לה על חסרונותיה, אלא הוא צריך לראות אף ורק את הטוב שבה, וידע: אשתו היא באמת מצד עצמה, כלה טובה, וכל הדברים הטובים שיש בה - הם באמת שייכים לה, ואלו החסרונות שרואה בה - הם לא שייכים לה בכלל, אלא אלו החסרונות שלו... והיא בסך הכל מסכנה, שצריכה לסבל חסרונות אלו בשבילו, כדי שהוא יתעורר לתשובה."

ובספר בריתי שלום לנשואים עמוד 322 כתב: "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! אָנָּה
תִּרְחֹם נָא עָלַי, שְׁלֹא אֶעִיר לְאִשְׁתִּי שׁוֹם הָעֶרְה בְּפֶרֶט בְּעִנְיִי הַקָּדָשָׁה
וְתִקּוֹן הַבְּרִית, וְתִרְחֹם נָא עָלַי, שְׁלֹא אֶעִיר לָהּ שׁוֹם הָעֶרְה בְּכָל מָה
שֶׁשִּׁיךְ לְצִנְיָנוּת שְׁלִי.".

דבר זה הוא נגד ההגיון מצד עצמו, לומר שהדברים הטובים שיש לאשה הם
שייכים לה, והחסרונות שלה הם בגלל הבעל, ואם אכן כדבריו שהאשה היא רק
מראה של הבעל, הרי גם הדברים הטובים שלה הם בגללו, ואיך שייך שתהיה מראה
שלו רק בחלק השלילי ולא בחלק החיובי. ולמעשה לפי דבריו שהאשה היא רק
מראה של הבעל, נמצא שאין לאשה שום בחירה, ולא תקבל שכר או עונש על
מעשיה, כי כל החסרונות שלה הם רק חסרונות של הבעל, וממילא מדוע שתצטרך
להתאמץ בעבודת ה', ודבר זה הוא נגד השכל ונגד היסוד הברור של התורה שעליו
עומדת כל עבודת האדם וכל התורה כולה, שלכל אדם, בין איש בין אשה, יש בחירה
ויש שכר ועונש, ולא שייך כלל לומר שאחד הוא מראה של חברו, ואינו אחראי על
מעשיו. ואין בנמצא בשום מקום בדברי האריז"ל שהאשה היא מראה של הבעל,
וחס ושלום לתלות דברי שטות והבל כאלו באריז"ל. ומצינו בכל ההיסטוריה מאות
רבות של מקרים של בעל צדיק ואשה רעה וכן בעל רשע ואשה צדיקה, ואין צורך
להאריך בזה.

וכבר נאמר בספר יחזקאל פרק יח: "הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָמוּת, בֵּן לֹא יִשָּׂא בְעוֹן
הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בְעוֹן הַבֵּן, צְדָקָת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרָשָׁעַת הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה",
ומבואר שלא שייך כלל דבר כזה שאדם יענש על מה שלא עשה, והלא לפי דבריו
האשה אינה אשמה כלל במעשיה הרעים כי זהו בגלל הבעל, והבעל גם כן לא יענש
על מעשים אלו כי לא עשה אותם, אם כן נעשה העולם הפקר ח"ו.

וכבר כתב הר' שלום ארוש בעצמו כי דבריו נובעים מדבריו של אליעזר ברלנד,
אשר כבר נתפרסם קלונו ברבים ונפסק עליו על ידי שלושת בתי הדין החשובים
בארה"ק שהוא חוטא בחמורות שבחמורות, ודעותיו והשקפותיו מוטעות וכוזבות,
וכמה מגוחך הדבר לבנות תלי תילים של הדרכות בעניין שלום בית על מי שידוע
לכל כיצד ברח מאשתו למקום מסתור למשך שבועיים וביזה אותה מסוף העולם
ועד סופו כשסיפר ברבים שכלאה אותו בניגוד לרצונו במשך עשר שנים עד

שהוכרח לברוח ממנה וכו' כנודע לכל, ובזה נבין כי רובם של השיבושים שבדברי הר' שלום ארוש נובעים ונמשכים ממה שקיבל מרבו אליעזר ברלנד, וכל עוד לא יכריז הר' שלום ארוש ברבים כי אליעזר ברלנד הוא חוטא ומחטיא ויש להתרחק ממנו והוא מבטל לחלוטין את כל מה שקיבל מאליעזר ברלנד במשך כל השנים ומבין שהדברים אינם נכונים ויעמול לשרש כל שמץ וזכר מהשפעתו הקלוקלת, ויבטל עצמו לגמרי לתלמידי חכמים אמיתיים שקיבלו את יסודות ברסלב הנכונים מדור לדור, הרי שיש להיזהר מאוד שלא לקבל וללמוד את עצותיו והדרכותיו.

ומה שהביא בשם האריז"ל שכל הנשים הם מתוקנות, ובאו בגלגול רק בשביל לתקן את הבעל, הנה לא נאמר כן באריז"ל, אלא האריז"ל כתב בשער הגלגולים פרק כ' שהנשים שחטאו אינם באות בגלגול אלא מקבלות את ענשם בגיהנום, אך לפעמים הם כן באות בגלגול, וזהו כשהבעל חטא והוצרך לבוא בגלגול, שאז מורידים גם את אשתו בגלגול יחד עמו לטובתו, ובפשטות כוונתו שתהיה יחד עמו בעולם כדי לעזור לו ולהיות עזר כנגדו, ואז יוכל לתקן את מה שקלקל, כי זה תפקיד האשה, לעזור לבעלה כדי שיוכל לעסוק בעבודת ה'. והנה לפי דברי האריז"ל אין הכרח שהאשה היא מתוקנת, כי יתכן שהיא נשמה חדשה שלא היתה קודם לכן בעולם ולא באה בגלגול, ואין שייך לומר שכל הנשים הם מתוקנות, ועוד שאף במקרה שהיא באה בגלגול כדי לסייע לבעלה, אין זה אומר כלל שהיא המראה שלו וכל חסרון שיש לה זה בגללו, שהרי הדבר פשוט וברור לכל בר דעת שגם אם אכן היא לא באה לעולם בשביל לתקן את הגלגול הקודם שלה, הרי שבגלגול הזה עצמו ודאי יש לה בחירה, ויש לה תאוות, ויש לה יצר טוב ויצר הרע, והיא מחוייבת לקיים את כל המצוות המוטלות עליה, ומאז שנולדה ועד שנישאה ולאחר מכן בוודאי יכולה לקלקל מעשיה ולהרבות בחטאים ועוונות, וגם לבעל יש בחירה, וגם הוא יכול לקלקל מחדש דברים שלא קלקל בגלגול הקודם והוא יענש על כך, כמבואר להדיא בדברי האריז"ל בשער הגלגולים, ואם כן מה שייך לומר שאם יש לבעל חסרון בגלגול זה, לדוגמא שהוא כועס או שהוא מחלל שבת, לומר שזה גורם שלאשה יהיה את החסרון הזה בגלגול הזה, ומה זה נוגע כלל לכך שהוא בא לעולם לתקן איזה דבר שפגם בגלגול הקודם. וכלל הדבר, שהמשפט שכתב שכל הנשים הם מתוקנות, זהו דבר שטות והבל שלא נזכר בשום מקום ואינם אלא דברי חנופה נבובים לנשים, ברור ופשוט שלכל אדם יש לו חסרונות, וכל אשה יש לה חסרונות ויש לה תאוות ויש לה יצר הרע, וגם אם מצד הגלגול הקודם היא מתוקנת אין זה נוגע כלל לגלגול הזה.

והנה ידועים דברי חז"ל במשנה (שבת ב' ז): "שְׁלֹשֶׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לומר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשִׁכָה: עֲשֶׂיתָם? עִרְבָתָם? הִדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר!", ואמרו על כך בגמרא (שבת דף ל"ד): "אמר רבה בר רב הונא: אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו' **צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה**". ופירש במאירי שם: "יזהר שלא יאמרם בכעס וטרוניא שמא מתוך יראתו יאמרו שעשו ולא עשו ויחללו את השבת אלא **ישאלם בנחת ובדרך שיכירו שאם לא עשו לא יכעס עליהם**" (והיינו כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב").

וידועים דברי רש"י על הפסוק (שמות י"ט ג'): "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", המתייחס לכללות קבלת כל התורה כולה על כלל מצוותיה שבכתב ובעל פה, "לבית יעקב - אלו הנשים **תאמר להן בלשון רכה**, ותגיד לבני ישראל - עונשים ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין כגידין".

וזוהי הוראת חז"ל הברורה והישרה שאכן חובה לכל בעל להעיר לאשתו ולעוררה על קיום התורה והמצוות והזהירות מכל חטא, אלא שיש לעשות זאת בדרכי נועם ובלשון רכה, ומעולם לא עלה על הדעת שמכיוון שנפשה של האשה רגישה יותר מנפש האיש ממילא אסור בשום מצב להעיר לה שום הערה.

ובפירוש מובא בשלחן ערוך אבן העזר סימן קע"ח: "**מצות חכמים על בני ישראל** לקנאות לנשותיהם, וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירין ופוקד דרכיהם תמיד עד שידע שהם שלמים מכל חטא ועון, הרי זה **חוטא**, שנאמר: 'ופקדת נוך ולא תחטא' (איוב ה, כד) וכל המקנא את אשתו נכנסה בו רוח טהרה. ולא יקנא לה מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך מריבה, ולא להטיל עליה אימה, וכו'".

ובהמשך שם מובא: "**מוכיח אותה בינו לביתה, בנחת ובדרך טהרה ואזהרה**, כדי להסיר המכשול ולהדריכה בדרך ישרה".

ובפלא יועץ ערך אהבת איש ואשה כתב: "**עליו מוטל להוכיחה בנועם שיח, ולהדריכה בדרכי הצניעות, ולהרחיקה מלשון הרע וכעס וקללות והזכרת השם לבטלה וכהנה סדר נשים סדר נזיקין, ולהזהירם בדקדוקי המצות, ובפרט בכל תפילות וברכות הנהנין ושמירת שבת וכדומה, ומה טוב ומה נעים ללמד לה דברי מוסר ולהגיד לה דברי חז"ל בכל הענינים הנוגעים לה וחומר שבהן, כי אז יחרד ליבה ותזהר יותר מן האיש**".

וכתב החיד"א בספר עבודת הקודש (מורה באצבע אות ח' י"א): "בפה מתוק ידריכנה לעבודת ה' ולצניעות ודרך ארץ, וירחיקנה מלשון הרע ושאר סדר נשים וסדר נזיקין, ועליו מוטל להוכיחה ולהדריכה כמו שאמרו רבותינו ז"ל".

ובגמרא שבת דף נד ע"ב מובא: "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו", ופירש רש"י "נענש על עבירות שבידן", ודבר זה נפסק להלכה ברמב"ם הלכות דעות.

ובליקוטי מוהר"ן סימן נ"ו מובא: 'יש בכל אחד מישׂרָאֵל בְּחִינַת מַלְכוּת, וְכָל אֶחָד לְפִי בְּחִינָתוֹ, כֵּן יֵשׁ לוֹ בְּחִינּוֹת מַלְכוּת. יֵשׁ שֶׁהוּא שׂוֹרֵר בְּבֵיתוֹ, וְיֵשׁ שֶׁהוּא מוֹשֵׁל בְּיוֹתֵר, וְכֵן יֵשׁ שֶׁהוּא מוֹשֵׁל עַל כָּל הָעוֹלָם, כָּל אֶחָד לְפִי בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֵׁשׁ לוֹ... וְזֶה בְּחִינַת מְרַדְכִי, בְּחִינַת מֶרְדּוּךְ (חֲלִין קל"ט): שֶׁהִמְרוּת, הֵינּוּ הַמַּלְכוּת, יֵשׁ לָהּ דְּרוֹר וְחִירוּת, שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְהִנָּאֵת וּלְצַרְפוֹ, כִּי אִם לְהִשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, בְּבְחִינּוֹת (עֲבֻדָּה א'): 'וְהִיטָה לָהּ הַמְּלוּכָה'. דְּהֵינּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עִם הַמַּלְכוּת לַעֲבֹדֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, דְּהֵינּוּ לְהַזְהִיר וּלְהוֹכִיחַ אֶת כָּל הַנִּשְׁמּוֹת שֶׁנִּכְנָעִים אֵלָיו, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בְּחִינּוֹת הַמַּלְכוּת שֵׁשׁ לוֹ בְּאַתְגָּלִיא וּבְאַתְפָּסִיא. הֵן אִם הוּא מוֹשֵׁל בְּבֵיתוֹ, צָרִיךְ לְהַזְהִיר וּלְהוֹכִיחַ אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מְמִשְׁלָה יוֹתֵר, מְטַל עָלָיו לְהַזְהִיר יוֹתֵר וְיוֹתֵר אֲנָשִׁים, לְפִי בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שְׁלוֹ... כֵּן אֶחָד לְפִי בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֵׁשׁ לוֹ, הוּא בְּחִינַת צוֹפֵה, שֶׁמְטַל עָלָיו לְהַזְהִיר וּלְהוֹכִיחַ אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁהֵם מְשֻׁרָשׁוּ, שֵׁשׁ לוֹ בְּחִינַת מַלְכוּת עֲלֵיהֶם. וְאִם הוּא מְזַהֵר וּמוֹכִיחַ אוֹתָם, אָזִי הוּא עוֹשֶׂה אֶת שְׁלוֹ, וּמַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ג'): 'צִפֶּה נִתְתִּיף לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְכוּ', וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא שָׁב מִרְשָׁעוֹ וְכוּ', הוּא בְּעוֹנֵנוּ יָמוּת וְאַתָּה אֶת נַפְשְׁךָ הַצֵּלְתָּ'. אַבְל אִם אֵינוּ מְזַהֵר וּמוֹכִיחַ אוֹתָם, אָזִי הָעֵנֶשׁ עָלָיו (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם)".

ואם כן מבואר להדיא בחז"ל ובדברי רבינו הקדוש שזהו חיוב גמור להוכיח את אשתו ובני ביתו, והטענה הטפשית של הר' שלום ארוש שהעבודה של הבעל היא לתקן את עצמו וממילא אשתו תתוקן, וזה נחשב שמוכיח אותה, הרי כל בר דעת מבין שזהו שטות והבל, כי בכל מקרה הבעל מחוייב לתקן את עצמו ולחזור בתשובה על מעשיו, אם כן מהו חיוב התוכחה שמוטל עליו, ולשם מה חידשו את חיוב התוכחה, כשבכל מקרה יש לו כבר חיוב לתקן את מעשיו. ועוד, מדוע אמרו חז"ל כל 'שאפשר לו' למחות באנשי ביתו, הרי כל אחד יכול וחייב לתקן את מעשיו וזה לא תלוי אם אפשר לו או לא. ובכלל הרי כל מצוות התוכחה היא בדבר שהאדם הוא מתוקן בו, שאם לא כן הרי אמרו חז"ל 'קשוט עצמך ואחר כך קשוט

אחרים', אם כן מה שייך כלל לומר שבזה שיתקן את עצמו ייתר את הצורך בתוכחה לאחרים. ואם אמרו חז"ל וכל הפוסקים במפורש שהאדם חייב להקפיד על אשתו ועל בניו ולהזהירם ולהוכיחם בנחת ובדרך טהרה, וזהו חיוב גמור, הרי שאם יבוא אדם ויטען שכוונתם היתה שיתקן את עצמו וממילא הם יהיו מתוקנים, הוא עוקר לגמרי את דבריהם, ובדרך זו ניתן לעקור את כל התורה רח"ל.

והנה ההוכחה של הר' שלום ארוש לכך שאסור להעיר לאשתו, היא על פי המובא בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ח' שאף שתוכחה הוא דבר גדול אך לאו כל אדם ראוי להוכיח, וכשהמוכיח אינו ראוי להוכיח הרי הוא מעורר את הריח הרע של המעשים רעים של אלו שמוכיח אותם, אבל כשהמוכיח ראוי להוכיח הוא מכניס ריח טוב בנשמות. ואם כן הוא טוען שרק מי שהוא בעל מדריגה עצומה הוא יכול להוכיח.

ואמנם כתב בליקוטי הלכות (הלכות ציצית הלכה ה'): "על ידי תוכחה יכולין לפעמים לפל יותר ח"ו, כי יכולין לעורר ח"ו על ידי זה הריח רע של המעשים רעים שעשה, שעל ידי זה נחלשת הנשמה ביותר, כמבאר בתחלת התורה הנ"ל. וכן אנו רואין בחוש שלפעמים כשאדם מוכיח את עצמו ומתחיל להזכיר את עצמו מעשים הרעים שעשה אזי שכח הרבה שנופל עוד יותר ויותר, כי נופל בדעתו מאד ויש שנפלו מאד על ידי זה, וכל זה נמשך מבחינת התוכחה שאינה כראוי שמחלשת כח הנשמה, על ידי שמעוררין הריח רע של העונות, כמבאר שם. ועל כן אין מי שיוכל להוכיח לא את עצמו ומכל שכן אחרים כי אם כשיקשר עצמו לצדיקי הדור האמתיים, שהם בבחינת משה, שיכולים להוכיח בקול התוכחה של משה, שהוא קול השיר הנ"ל, שעל ידי זה מוסיפין ונותנין ריח טוב בהנשמות כנ"ל, כי עקר התוכחה צריכה להיות בבחינת השיר של חסד הנ"ל, דהיינו להטות כלפי חסד, שהוא בחינת אומרה לאלהי בעודי הנאמר בדברי רבנו ז"ל (בסימן רפ"ב), עין שם כל הענין, שצריך האדם למצא בעצמו איזה זכות ונקדה טובה וכן בתבונה, בבחינת ועוד מעט ואין רשע וכו', שעל ידי זה הוא נכנס באמת בכף זכות ויכול לזכות לתשובה, על כן כל מי שרוצה להוכיח אפלו את עצמו צריך לדקדק מאד שלא יפיל את עצמו ח"ו, יותר על ידי תוכחות, שלא יחליש את דעתו ונשמתו, על ידי שיזכר רק את מעשיו הרעים עד שיוכל לפל לגמרי ח"ו, על כן צריך לדקדק להטות כלפי חסד לחפש למצא בעצמו על כל פנים איזה נקדות טובות והתוכחה תהיה בדרך חסד לחזק את עצמו בהשם יתברך ולבטוח ברחמי העצומים שיש אצלו חסד כזה שגם כל מעשיו הרעים יכולין להתהפך לזכיות אפלו אם הרבה לפשע מאד מאד

ימים ושנים הרבה, אף על פי כן חסדי ה' כי לא תמנו ולא כלו רחמי לעולם, כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות וכו'. והכלל, שעקר התוכחה תהיה באפן שיחזק את עצמו שיזכה להתעורר להשם יתברך להתחיל מעתה להתקרב אליו יתברך ולא שיקלל ח"ו יותר על ידי תוכחתו שיפל ח"ו, יותר, שזה נמשך מחמת שנחלשת נשמתו וכו' כנ"ל.

אם כן מבואר מדברי רבי נתן, שאין כוונת רבינו שלא להוכיח כלל, אלא להוכיח באופן כזה שהאדם יתעורר להתקרב לה' יתברך, ולא באופן שישבור וייאש את האדם, והיינו להוכיח מתוך אהבה ורצון טוב, ולפעמים נדרש לזה שיקדים ויחמיא לה וישבח אותה הרבה על הנקודות הטובות שלה, ויעיר לה לא מתוך כעס ואיומים, אלא בדרכי נועם כמה כדאי לתקן דבר זה, ויסביר לה את חשיבות הדבר ומעלתו, וכגון במקום לומר לה: 'כמה זה חמור כשאת לבושה בצורה כזאת', יאמר לה: 'כמה זה ישמח אותי אם תלכי בצורה צנועה יותר, כמה שפע יהיה לנו בזכות זה, כמה נחת רוח תעשי בכך לקב"ה', וכדומה. ובדואי גם התוכחה הזאת צריכה להיות רק בזמנים מסויימים ורק בדברים שמוכרחים להעיר, כפי שאמרו חז"ל שצריכה להיות באשה בחינת שמאל דוחה וימין מקרבת, וכן שתהיה באופן ובזמן שרואה שהתוכחה תביא תועלת ומסתבר שהדברים יתקבלו, שכן מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. וממילא בזה מתבטלות גם כן שאר הטענות שכתב הר' שלום ארוש שם, שלא הביא להם מקורות, אלא המציא אותם מסברתו או ממה שקיבל ממורו ורבו המפורסם ברשעו, שההערות לא מועילות, וכן שההערות מעליבות, וכן שההערות מורידות לה את הדימוי העצמי, ושהמוכיח את אשתו עלול להיכשל בכעס ובהלבנת פנים ובאונאת דברים, ולפי מה שמבאר רבי נתן נמצא שכל טענותיו מתבטלות, כי כשמוכיחים באופן כזה שהתוכחה היא מתוך אהבה, ובאופן שמסביר בלשון נעימה ורכה כמה תועלת ורווח יצא לה מההתחזקות בדבר זה, בדואי שלא שייכות טענות אלו.

וביותר כשנתבונן בענין זה, הרי לפי שיטתו של הר' שלום ארוש נמצא שגם האב אסור לו להוכיח את בנו והמלמד אסור לו להוכיח את תלמידיו, ואם כן בטלה כל מצות חינוך הבנים והוראת התלמידים ח"ו.

והנה ענין זה של להעיר לאשתו מתחלק לשני חלקים, בענינים גשמיים ובענינים רוחניים, ובשניהם כותב הר' שלום ארוש שאסור לאדם להעיר לאשתו בשום אופן, ונבאר את הטעות שבשתי החלקים.

הנה בעינינו רוחניים ההערות הם בשביל להדריכה ולכוונה בדרך נכונה, כדרך משפיע ומקבל, כידוע שהאיש והאשה הם בבחינת שמש ולבנה, שהלבנה היא בחינת ספירת ה'מלכות' שאין לה כלום מעצמה אלא מה שמקבלת מהשמש, וכך גם האשה צריכה לקבל מבעלה, ולכן הוא מעיר לה בדרכי נועם ומתוך אהבה וחיבה ומראה לה את הדרך הנכונה, ובדרך כלל אין זה צריך להיות באופן שאומר לה שלא התנהגה כראוי, אלא מסביר לה את דרך ההנהגה הראויה ואת חשיבותה ומעלתה וכמה היא מביאה תועלת, וממילא האשה תשנה את התנהגותה.

ולענין עניינים גשמיים, שהוא מעיר לה על דברים המפריעים לו, בזה גם כן אין שייך לומר שלא יעיר לה כלל, שהרי אם האשה עושה דבר שמפריע לו איך שייך שלא יעיר לה כלל, וכי הוא מלאך שיכול לסבול כל מה שיעשו לו, ואם ישתוק ויסבול הרי ליבו יתמלא ברגשות כעס ושנאה כל הזמן, ואשתו לא תוכל לתקן את הדבר כי אינה יודעת כלל שדבר זה מפריע לו, ואם כן אדרבה העצה הנכונה היא שישב עם אשתו ויסביר לה באופן יפה שדבר זה מפריע לו, ואז כשהקשר ביניהם הוא קשר נכון של אהבה ואחוה היא בוודאי תרצה לתקן את הדבר, ואם הוא בדבר שיש ביניהם חילוקי דעות, שהבעל טוען שהדבר מפריע לו והאשה אומרת שקשה לה מאוד לשנות דבר זה, צריך למצוא את שביל האמצע כיצד לעשות פשרה באופן שכל אחד יבוא לקראת חברו, וכך הוא גם להיפך כשהאשה מפריע לה דבר שהבעל עושה בעינינו גשמיים.

ובעינינו גשמיים ודאי שייך לומר שהאשה היא מראה של הבעל, ולכן הוא חייב לסבול את כל מה שתציק ותפריע לו ואסור לו להעיר לה כלום, וכי בגלל שאכן הבעל אינו מושלם ועשה עוונות וחטאים הוא צריך לסבול את כל מי שמציק לו ומפריע לו ואסור לו להעיר יפה ולבקש ולהסביר שדבר מסוים מפריע לו, וכן להיפך כשמפריע משהו לאשה, והלא זהו דבר הגיוני ומקובל ומובן שמכיון שהבעל והאשה חיים שניהם באותו בית ולפעמים יש לכל אחד אופי שונה, ויש דברים שמפריעים לזה או לזה, עליהם לדבר יחד על דברים אלו בנחת ובנועם, ולמצוא את דרך האמצע כיצד להתחשב אחד בחבירו באופן שלא יפריעו זה לזה. וזהו גם בלא הענין החשוב של שלום בית, אלא מצד החיוב של ואהבת לרעך כמוך, שכל אחד צריך להזהר שלא להפריע לחבירו. וכשיש אהבה אמיתית ביניהם ודאי שיוכלו למצוא את הדרך לבוא אחד לקראת השני באופן ששניהם יהיו מרוצים.

וראה מה שכתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק טו: "ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך, מהלכת בתאוות לבו ומרחקת כל שישנא". ואם כן בודאי מובן מדברי הרמב"ם שכשמפריע לבעל משהו שאשתו עושה, מותר לו להעיר לה בעדינות ובדרכי נועם ולהסביר לה מדוע הדבר מפריע לו. וכמו שכתב הרמב"ם שם שיהיה מכבדה ואוהבה ולא יטיל עליה אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רוגז.

ובספר מנורת המאור לר"י אבוהב (אות קע"ו) כתב: "אף על פי שהאשה היא בת זוגו של אדם, אל תחשוב בעיניה לבעלה כחבר, אלא כאדון. ועל זה אמר המשורר: 'כי הוא אדניך והשתחוי לו' (תהלים מה, יב). והאשה תאהב לבעלה והוא ימשל בה, שנאמר: 'ואל אישך תשוקתך' וגו' (בראשית ג, טז). ואם יאהב בעיניה כאדון יאהבנה ותאהב בעיניו כאחות. כי מצינו לשרה שקראה לאברהם אדון, שנאמר: 'ואדוני זקן' (שם יח, יב)".

ובפלא יועץ ערך אהבת איש ואשה כתב: "ביותר יגדל החיוב על האשה לאהוב את בעלה ולכבדו כמלך בגדוד ולירא ממנו ולמלאות חפצו ורצונו בכל כוחה, וכל מגמתה ודעתה צריכה להיות להשתדל לרדת לסוף דעת בעלה ולדעת מה חפצו ולעשות רצונו כרצונה למען תמצא חן בעיניו".

ועוד כתב שם: "זה כלל גדול כי יהיה ריב בין אנשים או בין איש לאשתו והאחד היה פוטר מים ראשית מדון ויצא מן השורה ופער פיו לבלי חוק - לו בכוח יגבר שכנגדו שלא להשיבו דבר בשעת כעסו מטוב עד רע אלא ימתין עד יעבור זעם ואחר עבור יום או יומים אז יוכיחו על פניו בשלום ובמישור ובלשון רכה ויאמר לו: מדוע ככה עשית? מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי וכעסת עלי גם כעס על לא חמס בכפי? הייטב בעיני ה'".

הרי מבואר להדיא שאף שבמקרים של התפרצות כעס קשה על הבעל לקבל בדומיה את צעקות אשתו וכעסה ולהבליג בשעת מעשה, וכמו שאמרו חז"ל: 'אל תרצה את חברך בשעת כעסו', אך לאחר יום או יומיים עליו לדבר עמה בלשון רכה, ולברר יחד עמה את הדברים מדוע כעסה עליו, וכיצד ניתן לפתור את המצב.

ומה שטען הר' שלום ארוש שכיון שהאדם צריך לכבד את אשתו, ממילא זהו כמו בן שמכבד את אביו ותלמיד שמכבד את רבו שאסור לו להעיר לו, ועוד הוסיף

וכתב שלענין אשתו זה חמור יותר, שאסור אפילו להגיד לה: "כך כתוב בתורה", הנה אלו דברי שטות והבל ועקירת התורה ממש, שהרי אף אם אמנם הבעל צריך לכבד את אשתו, אבל הרי הכבוד שהאשה צריכה לכבד את בעלה הוא הרבה יותר, וכמו שכתב הרמב"ם שצריכה לכבדו יותר מדאי ולירא ממנו ולהחשיבו כשר ומלך וללכת לפי רצונו ולהרחיק כל מה שישנא, ולגבי הבעל לא כתב הרמב"ם כלל דברים כאלו, שצריך לירא ממנה ולהחשיבה כמלך או שר עליו, אם כן ברור מדבריו שהאשה היא בבחינת התלמיד והאיש הוא בבחינת הרב, ואם כן אולי היה ניתן ללמוד להיפך שאסור לאשה להעיר לבעל, אלא שגם זה אינו נכון כמו שיתבאר לקמן, אך בודאי שלא ניתן להפוך את היוצרות ולהחשיב את האשה כאבא ורב ואת הבעל כבן ותלמיד, שזהו דבר שאינו מתקבל על הדעת והיפך התורה הקדושה. וכמבואר בכל ספרי הקבלה שהבעל הוא בבחינת משפיע והאשה היא בבחינת מקבל, וזה שהבעל צריך לכבד את האשה אינו סותר כלל שצריך להעיר לה בדרך כבוד ובדרך של חיבה בעת הצורך.

ואמנם כשנתבונן נראה שטעה כאן הר' שלום ארוש טעות גדולה מאוד, כי האיסור שלא להעיר לאביו ולרבו ושלא להוכיחם, זהו מצד חיוב **מורא** ולא מצד חיוב **כבוד**, כמבואר בשולחן ערוך יורה דעה סימן ר"מ: "איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל; ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו; ולא סותר את דבריו וכו'", ולגבי חיוב כבוד מובא שם: "איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ויתננו לו בסבר פנים יפות". אם כן ממילא כל הטענה שלו בטלה ומבוטלת, כי לבעל אין שום חיוב לירא מאשתו, ואדרבה מבואר ברמב"ם שרק על האשה לעמוד מול הבעל ביחס של יראה ולא מצאנו בשום מקום להיפך, אם כן איך שייך כלל לומר שיהיה אסור לבעל להעיר לאשתו. ואם כן אנו רואים שהר' שלום ארוש הפך את היוצרות, שכפי האמת כמבואר ברמב"ם הבעל צריך לכבד את האשה אבל האשה צריכה לכבדו יותר וגם לירא ממנו, כי הבעל הוא בבחינת המשפיע והאשה היא בבחינת המקבל, אבל לדברי הר' שלום ארוש הבעל צריך להתבטל לאשה ולא להעיר לה כלום ולקבל את כל דבריה (וכפי שיתבאר גם בפרק הבא). ולמעשה זהו שיטת הגויים והחילוניים שהבעל צריך להתבטל לאשה, היפך דעת התורה שהאשה צריכה להתבטל לבעל.

ובהמשך שם מביא הר' שלום ארוש כביכול ראייה ליסוד זה שהאשה היא מראה מדברי החסד לאברהם, ונביא כאן את דברי החסד לאברהם (מעין ד - נהר מח): "דע שספר שיר השירים מדבר בענין חתן וכלה, החתן רומז לשכינה והכלה לישראל, וידוע כי כל מדותיו יתברך מדה כנגד מדה וכפי המדה שמתנהג עם הקדוש ברוך הוא, אשתו מתנהגת עמו, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל: 'זכה - עזר, לא זכה - כנגדו', שמורדת בו כמו שהוא מורד בקונו, וזה הסוד לא שייך אלא דווקא לצדיקים. ולזה כל בן תורה שאין אשתו נשמעת לו אין ראוי להתרעם עליה כי הוא דאפסיד אנפשיה. אמנם הרשעים דרך טבע הוא שנשמעות להם שמתיראות מהם". והנה החסד לאברהם כותב רק שכשהאדם אינו מתבטל כלפי הקב"ה גם אשתו אינה מתבטלת כלפיו, ולכן כשמורד בהקב"ה אשתו מורדת בו, ולכן כשרואה שאשתו מורדת בו צריך לתקן את מעשיו, וזהו למעשה היסוד הידוע המובא בגמרא שכשלא זכה האשה היא כנגדו. אך אין זה אומר כלל שלכן כל החסרונות שיש לאשה זה בגלל הבעל, ורק לענין הביטול לבעל נאמר דבר זה (וגם זה לא נקרא שהיא מראה שלו, כי אם היתה מראה שלו וכל חסרון שלו גורם שיהיה אותו חסרון אצלה, הרי כשהוא מורד בהקב"ה היתה האשה גם כן צריכה למרוד בהקב"ה ולא בו). וכמו כן אין זה אומר שלכן אסור לבעל להעיר לאשה כשהיא עושה משהו שמפריע לו, שהרי באופן רגיל מדברים על אשה כשרה שעושה רצון בעלה ואינה מורדת בו ואם כן מדוע שלא תשמע בקולו כשיסביר לה באופן נעים ומתוך אהבה ואחוה שהדבר מפריע לו. אלא שאם הוא רואה ששום דבר לא עוזר והיא ממשיכה למרוד בו הוא צריך לקבל זאת באהבה ולתקן את מעשיו.

וגם לפי דברי החסד לאברהם, כשאדם רואה שאשתו מורדת בו, הרי מלבד ההשתדלות הרוחנית שצריך לתקן את מעשיו הוא צריך גם לעשות השתדלות גשמית, לבדוק מה הבעיה שלכן היא כועסת עליו ואינה רוצה להתבטל אליו, כי ודאי שאם אינו מתייחס אליה כראוי ואינו מכבדה ואינו מתחשב בדעתה הרי היא תמרוד בו בלי קשר לכך שהוא מורד בהקב"ה או לא.

וכשנתבונן עוד יותר נראה כי אדרבה, אם נאמר שהאשה היא מראה של הבעל זה דוקא מחייב את הבעל להעיר לה ולכוונה בדרך הנכונה, כי האשה היא כדוגמת הלבנה שמקבלת מהחמה, ולכן צריך הבעל להעיר לה ולהשפיע לה דעת וחכמה ויראה ואז היא תעשה כעין מראה לבעל, ויראו בה את מה שהשפיע בה הבעל, אבל אם הבעל אינו מעיר לה כלום ואינו מתערב כלל בהנהגותיה ודרכיה, איך

תיעשה מראה שלו ואיך תקבל ממנו. וכמו שעיקר השפעת הרב לתלמיד היא על ידי דיבורו, שמדריכו ומסביר לו את הדרך הנכונה, ואז התלמיד נעשה כעין מראה של הרב, שרואים על ידו את גדולת הרב, כך גם עיקר השפעת הבעל לאשה הוא על ידי דיבורו. (וכמובן שגם כשהבעל מדריכה ומשפיע בה אין זה מחייב שכל חסרונותיה הם חסרונות של הבעל, והרבה פעמים החסרון הוא במקבל שאינו רוצה להתבטל ולקבל כראוי מהמשפיע).

והנה ה'ר' שלום ארוש שהעתיק את דברי החסד לאברהם וסילף את כוונת דבריו, התעלם לגמרי או לא ידע כלל שמחבר זה כתב להדיא את ההיפך הגמור מכל הדרכותיו, שכן כתב בספרו חסד לאברהם מעין ד' נהר מ"ח: **"צריך שיתנהג הבית על פי האיש ולא על פיה, שאוי לבית שמתנהג על פי אשה, שהאשה מסטרא דשמאלא וכאילו מתנהג על פי מידת הדין הקשה, ולא יחסר חולי לאותו הבית ועניות גם כן ודבר אחר. ואשרי הבית שמתנהג על פי האיש, שכל בית המתנהג על פי האיש כאלו מתנהג על פי מדת הרחמים, ואין מקרה רע ופגע רע יקרה באותו הבית, מפני שהשכינה שורה בבית המתנהג על פי מדת הרחמים"**.

ב

בספר בגן השלום פרק ג' כתב: **"יסוד זה הוא כל כף ברור ומחולט, עד שִבְכָל פֶּעַם שֶׁגָּבַר בָּא אֵלַי וּמִסְפֵּר לִי שְׂאִין לוֹ שְׁלוֹם בֵּית, וּמִתְאָר לִי אֶת הַבְּעִיּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִם אִשְׁתּוֹ, וּמִסְבִּיר לִי מַה הֵם לְדַעְתּוֹ הַגּוֹרָמִים לַבְּעִיּוֹת שְׁלוֹם הַבֵּית שְׁלוֹ, הָאֶחָד מִתְלֻוֹן עַל עֲגִין זֶה וְהַשֵּׁנִי עַל עֲגִין אֲחֵר וְכו', אִז, כְּמוֹכֵן, שְׂאֵנִי מִקְשִׁיב לְכָל דְּבָרָיו, אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר לְדַבֵּר, אֲנִי אוֹמֵר לוֹ: שְׁמַעְתִּי אוֹתָהּ, וְתַדַּע שֶׁכָּל הַסְּבוֹת שֶׁאַמְרַתְּ שֶׁבְּגִלְלוֹן אֵין לָהּ שְׁלוֹם בֵּית, אֵינֶן כְּלוּם. הַסְּבָה הָעֲקָרִית שֶׁבְּגִלְלוֹת אֵין לָהּ שְׁלוֹם בֵּית, הִיא, מִשּׁוֹם שֶׁאַתָּה מְעִיר לְאַשְׁתָּה, אַתָּה מְבַקֵּר אוֹתָהּ וּמוֹכִיחַ אוֹתָהּ!**

עוד לא קרה שהבעל לא הודה לדברי שהוא באמת מעיר לאשתו, וכשקבל על עצמו להפסיק להעיר, מיד ראה שגוי לטובה בכל שלום הבית, וכל הבעיות שספר עליהן נעלמו...

וכן בכל פעם שאשה באה אלי ומספרת לי על הבעיות שלה עם בעלה, ומתלוננת כל מיני תלונות - על הוריו, על הרגליו, על פרנסה וכו' וכו', ולכאורה נראה שבגלל בעיות אלו וחסרונות אלו לא טוב לה עם בעלה. גם כאן, כמוכן שאני מקשיב לה ושומע אותה, אבל בלפי אני יודע את הסבה העקרית.

אחרי ששפכה את לבּה, אני אומר לה שצריך שאדבר עם בעלה לבד, וכשהבעל מגיע, אני אומר לו: לאשתך יש לכאורה הרבה תלונות, אבל באמת ישנה רק בעיה אחת - ההערות שאתה מעיר לה כל הזמן. ותדע, שאפילו היא לא מודעת לך שזה מה ששובר אותה, אבל באמת ההערות שלך הן ששוברות את רוחה, וממילא כאשר היא שבוּרה ועצובה, אזי כל דבר קטן מציק לה ואין לה שום רצון להבין אותה, להתחשב בה, לבוא לקראתה, לוותר לה, ולכן היא רבה אתה על דברים קטנים ומתלוננת עליה.

וכאן חייבים אנו להדגיש בהדגשה יתרה, שהנקודה הזאת בשלום בית היא כל כך חזקה, וההשלכות של ההערות של הבעל הן כל כך מרחיקות לכת, עד שישנם מקרים הבאים לפני, שבהם הבעל מספר לי על מחלות שונות שאשתו סובלת מהן, כלומר ממש בעיות גופניות, שלכאורה לא שייך ליחס אותן להערות של הבעל, בפרט במקרים שהבעל הוא אדם עדין ואף אציל נפש, ובכל זאת מתברר שהכל בא מחמת שהוא אינו יודע שאסור להעיר לאשה שום הערה, ואף שמעיר מעט מאד, זה מביא את אשתו לדכדוך כזה נורא, עד שמאבדת את כל שמחתה ואף מגיעה למצבים גופניים קשים - דלקות, סבוכים שונים ר"ל - הכל מההערות של הבעל".

דברים אלו הם שטות והבל ממש, כי אף שאכן יש מקרים שהבעל מעיר יותר מדאי ומתוך יהירות וכעס ובסגנון גס ודוחה, ולכן נגרמות בעיות בשלום בית, אך בודאי לא שייך לומר שכל פעם שמגיע גבר ומספר על בעיות בשלום בית, בטוח שהבעיה העיקרית שלו היא שהוא מעיר לאשתו. וכן לא שייך לומר שבכל פעם שאשה מתלוננת על בעיות בשלום בית בטוח שהבעיה העיקרית היא בכך שהוא

מעיר לה, עד כדי כך שהוא כותב שאפילו בעל עדין ואציל נפש שמעיר מעט מאוד גם הוא מביא את אשתו לדכדוך נורא מאוד עד שמגיעה לכל מיני מחלות, והנה הציג את כל הנשים כחולות נפש ממש שכל רוח קלה של הערה נבונה מוציאה אותה מדעתה ומאיזונה, ואין לך פגיעה חמורה מזו בכלל הנשים שבכל העולם. ובודאי שאין זה נכון כלל לומר כך, כי בוודאי ניתן להעיר לכל אשה בדרך נעימה ומכובדת והאשה תודה ותשמח על כך שהאירו את עיניה והעמידו אותה בקרן אורה, ובוודאי יש מקרים רבים שהבעיות בשלום בית נגרמות בגלל האשה שאינה מתנהגת כראוי לבעלה, וגם במקרים שהבעל אינו מתנהג כראוי, הרי שפעמים רבות הבעיה היא שאינו מחמיא לה מספיק, או שאינו עוזר מספיק, או שאינו מקשיב לה מספיק, ועוד סיבות רבות.

כתב בספר בגן השלום פרק ה': "וְצָרִיךָ שְׂיָדַע, שְׁלֹא־שָׁה יֵשׁ חַיּוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד מְלֻדָּבֵר וְלִסְפֵּר כָּל מָה שְׁעֹבֵר עָלֶיָּה, כּוֹלֵל פְּרִטִּים שְׁנֵרָאִים לִבְעֵל כְּשׁוּלִיִּים, לָכֵן יִתֵּן לָהּ לִסְפֵּר לּוֹ הַכֹּל! גַּם לְשׁוֹן הָרַע. כִּי הִיא חִיבֶת לְהוֹצִיא אֶת שְׁבִלָּהּ. הִיא צָרִיכָה לְהַרְגִּישׁ שְׁלִבְעָלָה הִיא יְכוּלָּה לִסְפֵּר הַכֹּל. לָכֵן גַּם לֹא יוֹכִיחַ אוֹתָהּ לְעוֹלָם עַל מָה שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת לּוֹ, שֶׁזֶּה בְּגִידָה נּוֹרָאִית בְּאַמּוֹן שְׁלָהּ בּוֹ, רַק יִקְשִׁיב לָהּ הַקְּשָׁבָה מְלֵאָה וְיִדַּע בְּלִבּוֹ מָה לִסְנוֹן, וְדִבְרִים שְׁאֲסוּר לּוֹ לְקַבֵּל, כְּגוֹן לְשׁוֹן הָרַע, לֹא יִגִּיד לָהּ מְלָה עַל פֶּה, רַק יִקְשִׁיב לָהּ בְּהַקְשָׁבָה מְלֵאָה, וּבְלִבּוֹ לֹא יִקַּבֵּל, וּבִזְזָה הוּא לְמַעֲשֵׂה נִוְתָן לְאִשְׁתּוֹ מְקוֹם לְפָרְקוֹ וְהוּא מַצִּיל אוֹתָהּ מִלְּדַבֵּר אֶת אוֹתוֹ לְשׁוֹן הָרַע לְחִבְרוּתֶיהָ."

כאן בודה הר' שלום ארוש מליבו דברים נגד התורה, כי מותר לבעל לשמוע לשון הרע, שזהו איסור דאורייתא, ואסור לו לומר לאשתו כי זהו לשון הרע ואינו רוצה לשמוע זאת, וכל זה בטענה כי יש לאשה חיות גדולה מאוד לספר כל מה שעבר עליה, וכדי לתת לאשתו מקום לפורקן, ולא שמענו מעולם טענות כאלו, להתיר איסור דאורייתא בגלל סברות כאלו, וגם כשאביו אומר לו לעבור על התורה אסור

לאדם לעשות זאת אף שרוצה מאוד לכבד את אביו, וכל שכן כשאשתו גורמת לו כן. ובספר חפץ חיים מבואר להיפך, שאין שום היתר לשמוע לשון הרע גם בין בעל לאשתו. וזה לשון בעל האגרות משה (שכידוע נמנה בין הפוסקים המקלים בכוח דהיתרא עדיף): אבן העזר, ד' ס"ו: "לא התירו איסורים משום שלום בית".

וכך כתב בספר 'חפץ חיים' (הלכות אסורי לשון הרע כלל ח'): "עתה נבאר לפני מי אסור לספר לשון הרע. דע, **דאין שום חילוק באיסור הסיפור**, בין אם הוא מספר לאנשים אחרים, קרוביו או רחוקיו **או לאשתו**, אם לא שהוא דבר שצריך להודיעה מפני התועלת שתהיה מזה על להבא, כגון, שהיא מקפת לאנשים רעים, שיהיה קשה אחר כך להוציא מהם, על כן הוא מספר לה את טבעם הרע ומזהירה שלא להקיף להם וכו', אבל בלאו הכי אין שום חילוק בדבר, [ורבים משתבשין בזה, שמספרין לנשותיהם, כל מה שאירע להם עם פלוני ופלוני בבית המדרש או בשוק, והנה מלבד איסור לשון הרע, עוד הוא מרבה בזה מחלוקת, כי היא בודאי תיטור השנאה ותרבי עבור זה עם פלוני או עם אנשי ביתו, וגם תסיתהו לילך עוד ולרבי עם פלוני עבור זה, וסוף דבר יהיה, שהיא בעצמה תבזהו עבור זה, על כן השומר נפשו ישמור את עצמו מאד, שלא לגלות לאשתו מענינים כאלו]".

ועוד כתב בספר חפץ חיים (הלכות איסורי רכילות כלל ז'): "**יש ליזהר מאוד, שלא לקבל רכילות משום אדם, ואפילו מאשתו**. וכאשר נתבונן היטב, נמצא, שבמה שהוא מקבל רכילות מאשתו, במה שסיפרה לו, שפלוני דיבר עליו כך וכך, לבד העון העצמי של קבלת רכילות, הוא מביא לעצמו על ידי זה צרות רבות, כי בראותה שבעלה מקבל דבריה בסבר פנים יפות, תספר לו תמיד מענינים כאלו, ומביאתו על ידי זה לידי כעס ומצה ומריבה ודאבון נפש. על כן הנכון מאוד לבעל לנפש לגעור באשתו, כשמספרת לו מענינים כאלו".

ועוד כתב בספר חפץ חיים (הלכות אסורי לשון הרע כלל ח'): "**גם אין חילוק באיסור קבלת לשון הרע, בין אם הוא שומע מאנשים אחרים או מאביו ואמו ואנשי ביתו**. ויותר מזה מצינו בתנא דבי אליהו פרק כ"א, שאם רואה אדם לאביו ולאמו, שמדברים דברים יתרים, כגון, לשון הרע וכדומה, לבד שמזהר שלא לקבל דבריהם, אלא הוא צריך גם כן למנוע אותם מזה (ויזהר שיהיה זה בדרך כבוד, וכמו שכתבתי בבאר מים חיים). ואם החריש להם, נענש הוא והם עבור זה בעונש גדול. ואמרינן במסכת שבת (דף נ"ד ע"ב), כי מי שיש לו למחות באנשי ביתו, נתפס לעתיד לבוא על אנשי ביתו, על כן יהיה

אדם רגיל תמיד בביתו להוכיח בענינים אלו, ורק בלשון רכה, ולהציע לפניהם את גודל העונש שיהיה עבור זה לעתיד לבוא, וגודל השכר למי שנהנה מזה.

ומה שכתב שלא יוכיח אותה לעולם על מה שהיא מספרת לו, כי זהו בגידה נוראית באימון שלה בו, דבר זה אינו מובן כלל, כי ודאי אם הבעל מחפש לקנטר ולבזות את אשתו ולמצוא בה חסרונות זהו דבר לא יפה מצד עצמו, וכל שכן כשמנצל את זה שאשתו מספרת לו דברים שעוברים עליה בשביל לבזותה ולהשפילה, אך כפי שנתבאר לעיל שער ו' פרק א' שהתוכחה צריכה להיות מתוך אהבה וחיבה ובדרכי נועם להסביר כמה כדאי לתקן דבר זה, ויסביר לה את חשיבות הדבר ומעלתו, ורק בזמנים מסויימים ורק בדברים שמוכרחים להעיר, כפי שאמרו חז"ל שצריכה להיות באשה בחינת שמאל דוחה וימין מקרבת, וכן שתהיה באופן ובזמן שרואה שהתוכחה תביא תועלת ומסתבר שהדברים יתקבלו, אם כן אין כאן שום בגידה באימון שלה בו.

ד

בספר בגן השלום עמוד 202 כתב: "עוד דגמא שחשוב להביאה, היא פאשר אחד מבני הזוג עובר על התורה, ולכאורה חייבים להוכיחו. גם כאן צריכים לדעת שגדול שלום הבית, וכל זמן שהשלום נשמר, הקדוש ברוך הוא מאריך אף, כמובא במדרש (במדבר רבה פרשה יא):

גדול השלום שהוא שקול כנגד הכל, שאנו אומרים: "עושה שלום...", ורק אחר כך - "...ובורא את הכל". רבי אלעזר בנו של רבי אליעזר הקפר אומר, שאפלו ישאל עובדין עבודת כוכבים ושלום ביניהם, כביכול אמר הקב"ה אין השטן נוגע ביניהם, שנאמר (הושע ד'): "חבור עצבים אפרים הנח לו", אבל משנחלקו מה נאמר בהם? (שם): "חלק לבם עתה יאשמו" - הא גדול שלום ושנאה מחלקת...

ולכן גם במקרים אלו חייבים לשמור על השלום ואז לפתור את הבעיות בדרכים הנכונות, על ידי רבוי תפלות ובדרכי נועם ואהבה. וכשמרעיפים אהבה על השני, אף שעובר עברות, ורק מתפללים עליו - זה עושה את שלו, והוא חוזר למוטב. וזה חז"ל מפרש: אוהב

אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לַתּוֹרָה. וּבִינְתֵיכֶם, מִבְּטָח לִבְנֵי הַזֶּזֶג שֶׁבִּכְחַ הַשְּׁלוֹם
יֵאָדָר הַבּוֹרָא אֶפֶס עַל אוֹתָן עֲבֹרֹת הַנַּעֲשׂוֹת, וְאִף יִסְפִּיק בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת
תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּאַהֲבָה."

כבר הארכנו לעל מדברי הפוסקים בענין חיוב התוכחה המוטל על הבעל כשרואה שששתו עוברת על התורה, ובענין הטענה שטוען שאסור להוכיח משום שעל ידי זה יתבטל השלום בבית, כבר הסברנו לעיל כי התוכחה צריכה להיות באופן של אהבה ואחוה, בדרכי נועם ובאופן חיובי, ובאופן כזה שאינו מדכדך ומייאש אותה, אלא מעורר אותה בשמחה ובאהבה, לא יתבטל כלל השלום שבבית. ובאמת כל האפשרות להוכיח היא רק כשיש שלום ואהבה אמיתית ביניהם, שאז כשמוכיח אותה בלשון נעימה ורכה ומראה לה את המעלות הטובות שיכולה להרויח, היא מבינה שכוונתו לטובתה, והשלום שביניהם אינו נחלש כלל.

ובדרך אגב נציין שמה שכתב כאן שגם האשה אסור לה להוכיח את בעלה כשרואה שעובר על התורה, זהו נגד דברי הראשית חכמה שער הענוה פרק ה' שכתב: **'ואם אשתו מוכיחתו במלי דשמיא חייב לקבל ממנה וזה מדרכי הענוה, ואם היא רואה בו דבר שאינו הגון ואינה מוכיחה אותו נענשת, שכן מצינו שנענשה אשתו של רבי חנינא בן תרדיון מפני שלא מיחתה בו, כמו שאמרו בפרק קמא דע"א'. ולא באנו כאן להורות הלכה למעשה בענין עדין זה, שהאשה צריכה הרבה מאוד ישוב הדעת האם וכיצד להוכיח את בעלה באופן שיביא תועלת ולא נזק ח"ו, והכל לפי המקום והזמן, אבל הקביעה הקיצונית שאסור לאשה להוכיח את בעלה בשום אופן זהו נגד התורה.**

ומה שלמד מדברי המדרש כאילו הוא מקל בחומר עוון עבודה זרה כששלום בין עובדיה - ברור לכל בן חמש למקרא שאין להוציא מדברי חז"ל אלו שום הלכה למעשה, והרי אין לך עוד עוון שכל נביאי ישראל לדורותיהם הוכיחו את העוברים עליו בצורות הכי קשות כמו עוון עבודה זרה וגם בתקופות שהיה שלום בין ישראל כמו שאמרו חז"ל.

פרק ב'

**האם האדם חייב לעשות תמיד כל מה
שאשתו אומרת ומבקשת, ורק היא צריכה
להיות הקובעת והמחליטה?**

בספר בגן השלום פרק ה' כתב: "נִקְדָּה זוֹ שֶׁל "מָקוֹם ראשון", צָרִיכָה הִרְבֵּה עֲבוּדָה שֶׁל הַפְּנִמָּה, הֵן עַל יְדֵי שְׁנוֹן וְהֵן עַל יְדֵי תַפְלָה, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה הַדְּבָר מֵיָשֵׁב לַפַּעַל חֶזֶק בְּלֵב, שְׂאִשְׁתּוֹ הִיא בְּרֹאשׁ הַסֵּלֶם, וּבְחֻשִׁיבוֹת הָעֲלִיוֹנָה, בְּאִפְסָן שְׂאִפְלוֹ אִם אִשְׁתּוֹ תַּפְרִיעַ לוֹ כְּאִשֶּׁר הוּא עֲסוֹק וּמְטָרֵד בִּיּוֹתֵר, הוּא יִהְיֶה מוֹכֵן לְכָף וְיִגִּיב מִיד בְּרָצוֹן לַעֲזֹב הַפֶּל בְּשִׁבִּיל אִשְׁתּוֹ.

אִלוֹ הָיִיתָ מִבֵּין שֶׁהַצִּלְחָה הַכִּי גְדוֹלָה שְׂיִכּוֹלָה לִהְיוֹת לָהּ בְּחַיִּים, הִיא לְחַיּוֹת בְּשָׁלוֹם עִם אִשְׁתָּהּ, וְהָיִיתָ מִבֵּין שְׂאִשְׁתָּהּ צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּמָקוֹם ראשון בְּחַיִּים שְׁלֵה, אִזְ הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁבְּכָל פַּעַם שְׂאִשְׁתָּהּ מִבְקֶשֶׁת מִמֶּךָ לַפְּנוֹת לָהּ וּלְיָלְדִים זְמַן, אוֹ כָּל בִּקְשָׁה אַחֶרֶת, אֵתָהּ צָרִיךְ לִהְיוֹת מוֹכֵן לוֹתֵר עַל כָּל הַתְּכַנְיּוֹת בְּרָצוֹן אֲמַתִּי.

וְכֵן בְּמָקְרִים אֲחֵרִים, כְּשֶׁהוּא רוֹצֵה כֶּף וְהִיא רוֹצֵה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁהוּא מִבֵּין כֶּף וְהִיא מִבִּינָה אַחֶרֶת, אוֹ בְּעִנְיָנֵי כְּסָפִים, חֲנוּף וְכו' - לֹא יַעֲמֵד עַל שָׁלוֹ, וְיִתֵּן לָהּ לִהְיוֹת הָרֵאשׁוֹנָה בְּכָל דְּבָר - שֶׁהִיא הַקּוֹבְעֶת, הִיא הַמַּחֲלִיטָה, הִיא הַצּוֹדֶקֶת, הִיא הַחֲכָמָה וְכו' - אַחֶרֶת, יִהְיֶה קֶשֶׁה מְאֹד לְתַקֵּן אֶת הָרָשָׁם שֶׁקִּבְּלָהּ, שֶׁהִיא לֹא חֲשׁוּבָה בְּעִנְיָנוּ, וְהוּא עוֹד יִצְטָרֵף לְבִטֵּל בְּשִׁבִּיל זֶה הִרְבֵּה זְמַן וּלְהִשְׁקִיעַ הִרְבֵּה כַּחוֹת וְכו'.

פי אף כְּשִׁידּוּעַ הַבַּעַל שֶׁהוּא צָרִיךְ לָתֵת לְאִשְׁתּוֹ אֶת הַמָּקוֹם הָרָאוּשׁוֹ, הַלֵּב שֶׁלּוֹ מִפְתָּה אוֹתוֹ לְהִתְנַגֵּד, וְאוֹמֵר לוֹ שָׁזָה לֹא נָכוֹן בְּמִקְרָה כָּזָה – כָּאֵן צָרִיכִים לְהַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל מְקוֹמָהּ, כָּאֵן צָרִיכִים לְחַנֵּךְ אוֹתָהּ לְאַחֲרִיּוֹת וְכו', וְכו', וּלְמַעַן הָאֲמַת כָּל הַטְּעָנוֹת "הַצִּדְקוֹת" הֵלְלוּ הֵן תַּחֲבוּלוֹת הַיָּצָר הָרַע, וְהֵן גּוֹבְעוֹת מִתּוֹךְ אֲנוֹכִיּוֹת וּכְפִירָה שֶׁל "כַּחֲזִי וְעֵצִים יָדִי", שֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מִתְבַּטֵּל לְהַשְׁנָחָה הַפִּרְטִית כְּפִי שֶׁהָ מְנַהֵג אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ מֵאֲמִין שֶׁכָּאֲשֶׁר הָאִשָּׁה מְבַקֶּשֶׁת מִמֶּנּוּ אֵיזָה דְּבָר אוֹ מוֹנַעַת אוֹתוֹ, מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ, מְטַרִידָה אוֹתוֹ וְכו', ה' הוּא זֶה שֶׁמוֹנֵעַ אוֹתוֹ, וְהוּא צָרִיךְ לְהִתְבַּטֵּל לְהַנְהִיגָה שֶׁל הַבּוֹרָא, וּלְהִתְנַבֵּר עַל הַמְּנִיעָה וְהַעֲכוֹב אֲף וְרַק עַל יָדֵי תַּפְלָה וּתְשׁוּבָה וּבְלִי שׁוּם "כַּחֲזִי וְעֵצִים יָדִי".

אֶחָד מִתְלַמְּדֵי, הִזָּה עוֹמֵד לִפְנֵי תַּפְלַת מְנַחָה בְּצַבּוּר, כְּשֶׁאִשְׁתּוֹ הִתְקַשְּׁרָה אֵלָיו שִׁיבּוֹא מִיַּד הַבֵּיתָה. אָמַר לָהּ: אִשְׁתִּי הִיקְרָה. אִם אַתְּ רוֹצָה אָבוֹא מִיַּד, אָבֵל אֲנִי עוֹמֵד בְּדִיוֹק לִפְנֵי תַּפְלַת מְנַחָה, אוֹלִי אֶתְפַּלֵּל וּמִיַּד אַחֵר כִּף אָבוֹא? אָמְרָה לוֹ: לֹא. מִיַּד תָּבוֹא. עָזַב הַתְּלַמִּיד הַכֹּל וּמִיַּד הֵלַךְ הַבֵּיתָה. כִּף צָרִיךְ לְנַהֵג, אֲפִלּוֹ שִׁיתְפַּלֵּל אַחֵר כִּף בִּיחִידוֹת בְּבֵיתוֹ.

לִכֵּן בְּאוֹתָם מְקָרִים שֶׁהִיא צָרִיכָה אוֹתוֹ, יִגִּיד לָהּ: אִשְׁתִּי! לֹא מַעֲנִין אוֹתִי הַפּוֹלֵל וְלֹא פְלוֹם, שׁוּם דְּבָר בְּעוֹלָם אֵינוֹ חָשׁוּב בְּעֵינֵי בְּקָלָת הַשׁוּם לְעֻמָּתוֹ, כְּשֶׁאַתָּה צָרִיכָה אוֹתִי אֵין שׁוּם דְּבָר שֶׁיַּעֲמִיד בְּפָנֶיךָ, וְכו'.

הנה דברים אלו הם ההיפך ממש ממה שכתבו כל הפוסקים והמחברים הראשונים והאחרונים שנדרשו לסוגיה זו וכפי שכבר העתקנו מדבריהם לעיל ונציגם שוב לתועלת המעיין:

כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק ט"ו: "ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך, מהלכת בתאות לבו ומרחקת כל שישנא". אם כן מבואר להדיא בדברי הרמב"ם שהאיש הוא צריך להיות המחליט בבית ולא האשה, והאשה צריכה לעשות מעשיה על פיו, והיא צריכה להלך לפי תאוות ליבו ולרחק מה שהוא שונא.

ובפלא יועץ (ערך אהבת איש ואשה) כתב: **"ביותר יגדל החיוב על האשה לאהוב את בעלה ולכבדו כמלך בגדוד ולירא ממנו ולמלאת חפצו ורצונו בכל כוחה, וכל מגמתה ודעתה צריכה להיות להשתדל לרדת לסוף דעת בעלה ולדעת מה חפצו ולעשות רצונו כרצונה למען תמצא חן בעיניו".**

וזהו אפילו בעניינים גשמיים שעליהם אמרו חז"ל שצריך לשמוע את עצת אשתו, וכמו שאמרו בגמרא בבא מציעא דף נט ע"א: "אמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם שנאמר רק לא היה כאחאב וגו', אמר ליה רב פפא לאבבי והא אמרי אינשי איתתך גוצא גחין ותלחוש לה (אשתך קטנה כפוף עצמך ושמע דבריה), לא קשיא הא במילי דעלמא והא במילי דביתא, לישנא אחרינא הא במילי דשמיא והא במילי דעלמא', כי אף שאמרו לשמוע בעצת אשתו בעניני העולם או לפי הפירוש השני בעניני הבית, היינו שישמע את עצתה ויתבונן האם זהו אכן עצה טובה ומועילה, ואם כן יקבל אותה, אך למעשה ההחלטה צריכה להיות בידו ולא בידה, או על כל פנים שיחליטו יחד, אבל לא שרק היא לבדה תהיה המחליטה בכל דבר.

ואמנם בענינים רוחניים כמו בעניני חינוך, הרי מבואר להדיא שהוא צריך להחליט ולא ללכת בעצת אשתו, וכן אם מבקשת ממנו להפסיד לימוד בכולל או להפסיד תפילה במנין, הרי ודאי שאסור לו לילך בעצת אשתו, וההולך בעצת אשתו נופל בגיהנום. (וכמובן שהכל לפי הזמן והמקום, שאם רואה שכעת באופן חריג צריך לשמוע בקולה יעשה כן, אך לומר באופן גורף שתמיד חייב לשמוע בקולה ולוותר על כל דבר, ודאי זהו שטות והבל).

וכתב בספר חסד לאברהם מעין ד' נהר מ"ח: **"צריך שיתנהג הבית על פי האיש ולא על פיה, שאוי לבית שמתנהג על פי אשה, שהאשה מסטרא דשמאלא וכאילו מתנהג על פי מידת הדין הקשה, ולא יחסר חולי לאותו הבית ועניות גם כן ודבר אחר. ואשרי הבית שמתנהג על פי האיש, שכל בית המתנהג על פי האיש כאלו מתנהג על פי מדת הרחמים, ואין מקרה רע ופגע רע יקרה באותו הבית, מפני שהשכינה שורה בבית המתנהג על פי מדת הרחמים".**

ובספר פלא יועץ (ערך אהבת איש ואשה) כתב: **"ידוע מאמר חכמינו ז"ל שאמרו שחייב לאהבה כגופו ולכבדה יותר מגופו, אפס כי לא ימנע באהבתו אותה מעבודת השי"ת, וכבר הזהיר התנא: אל תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו שכל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מד"ת וסופו יורש גהינם, ואמרו**

רז"ל ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנם. אי לזאת כל ערום יעשה בדעת, וכמו שכתבו שתהא שמאל דוחה וימין מקרבת".

וכתב מוהר"ן מברסלב ז"ל בלקוטי תנינא בסימן מ"ו: "ומזה יבין המשפיל הנמשל מאליו על כל המניעות וההסתות ופתויים, שהם בחינת חומות, שיש על אוצר של יראת שמים, שבאמת אינם כלום. והעקר - לב חזק ואמיץ, ואז אין לו שום מניעה, ובפרט המניעות בגשמיות, כגון מחמת ממון או שמונע אותו אשתו ובניו וחיתנו או אביו ואמו וכו', וכיוצא, הם כלם בטלים ומבטלים למי שלבו חזק ואמיץ להשם יתברך".

וכך כותב מורנו רבי נתן מברסלב זצ"ל (עלים לתרופה מכתב קס"ו) לבנו: "ומה אשיב לך אהובי בני חביבי, טוב להודות לה' על כל הרחבה והרחבה שהוא יתברך ברחמיו העצומים מרחיב לנו בתוך הצרה עצמה, ובפרט מה שפכתבת מענין שלום בית שאני מבין ממכתביה שה' יתברך בעזרה בענין זה, וזה העקר, ושוב אין לך עוד לדאג כלל, כי עקר המניעה שנקרא מניעה הוא רק בענין זה, וגם זאת המניעה צריכין לשבר בשביל האמת בשביל התכלית, ומי שאינו משברה ונוטה מן האמת אל השקר מחמת עצת אשתו כמו שנעשה עכשו עם כמה רחמנא לצלן, על זה נאמר (בבא מציעא נט) 'ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנום', וגם בעולם הזה מר לו מר כי בודאי אי אפשר לו לצית אותה מכל וכל ונשאר קרח מכאן ומכאן רחמנא לצלן כידוע לנו כל זה, על כן צריכין להתחכם ולהתגבר לבלי לילך אחר עצתה במלי דשמיא, רק במלי דעלמא ראוי לשמע עצתה, כמבאר בגמרא שמקשה על מאמר הנ"ל ההולך אחר עצת אשתו וכו' והא וכו' איתתך גוצא וכו' דהינו לשמע עצתה, ומשני הא במלי דעלמא הא במלי דשמיא, ותהלה לאל כבר היה לנו כמה יסורים ומניעות והשם יתברך עזרנו לשברם ולבלי לשמע אליהם עד שבחסדו נתהפכו לדעתנו, כמו שכתוב (משלי טז): ברצות ה' דרכי איש וכו'. ומחמת שברחמיו הושיעה השם יתברך בענין זה קצת, שוב אין לך להסתפל על כל הבזיונות כלל כי כלם הם לטובה גדולה". עכ"ד לענינינו.

ואמנם בודאי צריך להזהר שלא להיות קיצוני לצד השני, שלא יאמר לאשתו באופן תקיף כי לא אכפת לא כלל מרצונותיה, והעיקר אצלו זה רק עבודת ה' וכו', ואין לו זמן לבקשותיה ומשאלותיה, שבזה יראה לה כאילו אינה אוהב אותה ולא מפריע לו כלל חסרונותיה, אלא כל אדם בר דעת יבין כיצד להתנהג בדרך הממוצעת, שיסביר לה באופן יפה ונעים שאמנם הוא רוצה מאוד למלאות כל

משאלותיה, והוא מבין את כאבה ומחסורה, אך כעת אינו יכול לעשות דבר זה, וישלים זאת בזמן אחר, וכן כשרוצה לעשות דבר שמאוד קשה לאשה כגון לקום בחצות או לנסוע לאומן לראש השנה וכדומה, ודאי צריך להסביר לאשה את חשיבות הדבר, וכמה הדבר הזה יועיל לשניהם וכמה הם ירויחו מכך, עד שהיא בעצמה תתרצה ותסכים לו. ובודאי שבכל עניני עבודת ה' צריך להתבונן בדעת ושכל מהו השביל הנכון והממוצע' שבני ביתו לא יפגעו מעבודתו, ומצד שני שלא יוותר יותר מידי על עבודת ה' שלו, ולא שייך כלל לומר בזה כללים נוקשים, אלא כל אחד ואחד וכל מצב ומצב לפי עניינו.

והנה הר' שלום ארוש בהמשך דבריו מנסה לתרץ ולהסביר את דבריו, שאם יעשה כל מה שאשתו מבקשת ויבוא הביתה בכל פעם שהיא רוצה, גם אם יפסיד תפילה במנין או לימוד וכו', הרי שאשתו ממילא לא תבקש ממנו כלום, ותתן לו לעבוד את ה' כרצונו, כי היא תראה שהיא במקום הראשון אצלו. ואמנם ודאי שזה דבר שאינו נכון כלל, שהרי ודאי שיש נשים רבות שרוצות לצאת ולבלות עם הבעל זמן רב, או לשהות עמו בבית זמן רב, ואינם מרגישות את חשיבות עבודת ה' כמו הבעל, ואינם חסות על כל רגע של ביטול תורה שלו, ובודאי שאם הבעל לא ישים גבול ברור באיזה שעות הוא הולך ללמוד ולהתפלל וכו', הרי יתכן שיבזבז זמן רב מאוד לריק, ואם ברצונו להראות לאשתו שהיא במקום הראשון אצלו, הרי בשביל זה מספיק שיסביר לה שאכן היא חשובה אצלו מאוד מאוד, והיה רוצה מאוד למלאות את כל משאלותיה, אך יש לשניהם את החיוב ששניהם חייבים בעבודת ה' שזה למעלה מהכל.

והטענה שכותב שם הר' שלום ארוש שהאשה תפגע מכך שרצון ה' קודם אצלו לאשתו, אין צורך להאריך כמה טענה זו טפשית ומגוחכת וכמה היא מציגה כל אשה כחומרנית וגאוותנית ושחצנית במידה בלתי מוכרת ובלתי מצויה שלא מצאנו מעולם, וכי יעלה על הדעת שאשה שפויה וכשרה מצפה להיחשב בעיני בעלה כחשובה יותר מרצון ה' חלילה? והרי אפילו בעניינים הכי פעוטים השייכים לחיי היומיום כל אחד מבין שישנם עניינים דחופים שאמורים לדחות את רצונותיו, ודי להביא דוגמא קטנה ופשוטה, שהרי אם יאמר הבעל לאשתו שהוא חייב לנסוע בשביל לשלם קנס שהמשטרה הטילה עליו, או שחייב לנסוע בשביל סידורים דחופים וכו', הרי ודאי שלא תפגע האשה מכך, ותבין שאכן היא במקום הראשון אצלו, אך יש דברים שכל אחד חייב לסדר ולעשות, וקל וחומר לענין רצון ה'

יתברך, שהיא תבין שעושה זאת בגלל רצון ה' ולא מחמת זלזול ברצונותיה של אשתו, וכמובן שהכל צריך להיות בחכמה ותבונה ושיקול דעת.

פרק ג'

האם האדם צריך לתת לאשתו לבזבז כסף ולקנות דברים כמה שהיא רוצה?

בספר בגן השלום כתב: "עוד תדע, שכל הפרנסה נמשכת מאור נפשה של האשה, כמובא (לקוטי מוהר"ן ס"ט): כי עקר הממון של האדם בא לו על ידי בת זוגו (עין זהר תזריע ג"ב). כי על ידי אור נפשה, מזה בא לו הממון, הינו על ידי שמתנוצץ ומתפשט אורות מאור נפשה, אלו האורות הם בחינת הממון, כי הממון הוא ממקום הנפש. עכ"ל.

פרוש הדברים הוא, שכאשר האשה מאשרת ושומחה, אזי יש לה הרחבת הנפש, ואז נמשך לבעלה שפע של פרנסה. ולכן, אין טעות גדולה יותר מאשר לצמצם את האשה, להתנפח אתה על הוצאותיה, למנוע ממנה דברים, ולהכניס בה הרגשה, שהיא לא יכולה להשתמש בכסף כרצונה, ולקנות מה שהיא צריכה וכיוצא בזה. כי ברגע שהיא מרגישה חנוקה, אזי אור נפשה מצטמצם, וממילא גם פרנסתו מצטמצמת.

נמצא, שבעל שמתנפח עם אשתו על הוצאותיה, חותך את הענף שהוא יושב עליו. כי הוא רוצה לחסוך כמה שקלים, ולמעשה הוא מאבד אלפי שקלים; כי הוא מצמצם את אור נפשה, ועל ידי זה הוא מפסיד את כל הפרנסה הבאה מאור נפשה. וממה נפשך - אם יש לו בעיות עמקות של פרנסה, אזי החסכון הזה שמנסה לחסוך על ידי שמצמצם את אשתו, אפילו כשמדבר באלפי שקלים, זה בודאי לא מה

שִׁפְתָּר לוֹ אֶת הַבְּעִיָּה, אֶלָּא אֲדַרְבֵּהּ, כְּמוֹ שֶׁלְּמַדְנִי, זֶה רַק יַחְמִיר לוֹ אֶת הַבְּעִיָּה.

הַפְתָּרוֹן הָאֲמִתִּי כָּאֲמֹר הוּא שְׂיִתְחִיל לִהְיוֹת אִישׁ חֵיל, וְיַעֲשֶׂה אֶת הָעֲבוּדָה הַנִּדְרָשֶׁת עַל מְנַת לְהַמְשִׁיךְ לְאִשְׁתּוֹ פְּרִנְסָה. הֵן שִׁילָה וְיִצְעַק אֶל ה', וְהֵן שִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְהֵן שִׁיעֲשֶׂה כָּל הַשְׁתַּדְּלוֹת אֲפָשִׁרִית. כִּי סוּף כָּל סוּף הוּא הָרִי הַתְּחִיב לְפָרְנָס אוֹתָהּ, וְעָלָיו לַעֲמֹד בְּהַתְּחִיבוֹתוֹ בְּכָל הַכּוֹחוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ. וְלֹא זֶה בְּלִבְדֹּ שְׂאֲסוֹר לוֹ לַצָּפוֹת שֶׁהִיא תִּבְיִן אוֹתָהּ, אוֹ שְׂתַעֲזֹר לוֹ בְּפָרְנָסָה, אֶלָּא אֲדַרְבֵּהּ, חֵיב הוּא לְהִשְׁתַּדֵּל לְשִׁמּוּחַ אוֹתָהּ, וְלִקְנוֹת לָהּ מַתְּנוֹת, וְלָתֵת לָהּ כֶּסֶף לְבִזְבוֹז וְכִדּוּמָה. וְכִשְׁיַעֲשֶׂה כֵּן, יִתְרַחֵב אוֹר נִפְשָׁהּ, וְתִמְשֹׁךְ לוֹ פְּרִנְסָה.

כָּאֲשֶׁר אָדָם מִתְּנַפֵּחַ עִם אִשְׁתּוֹ עַל כִּמְהָ גְרוּשִׁים שֶׁהִיא מִבְּזֻזָּת לְדַעְתּוֹ יוֹתֵר מִדִּי, וְאֶפְלוּ עַל אֲלָפֵי שְׁקָלִים, שְׁלִדְעָתוֹ הִיא יִכְלֶה לְחַסֵּךְ, זֶהוּ בַּעֲצָמוֹ הַפֶּגֶם שֶׁל בַּעַל חוֹב. כִּי רַבְּנוּ אָמְרִי, שֶׁהַפֶּגֶם שֶׁל בַּעַל חוֹב הוּא בַּחֲיִנַת 'מִחִין דְּקֻטְנוֹת', וְהַבַּעַל הַזֶּה שְׁעוֹשֶׂה כָּל מִינֵי חֲשׁוֹנוֹת קֻטְנוּגִיִּים עַל הוֹצָאוֹתֶיהָ שֶׁל אִשְׁתּוֹ, כְּאֵלּוֹ זֶה מָה שִׁיעֲזֹר לוֹ לְפָתֹר אֶת בַּעֲיוֹת הַפְּרִנְסָה, זֶה בַּחֲיִנַת 'מִחִין דְּקֻטְנוֹת'. שְׂאִינִי מִרְחִיב דַּעְתּוֹ וְאִינִי מֵרִים דַּעְתּוֹ מַעַל לְחֲשׁוֹנוֹת הַקֻּטְנוּגִיִּים הַלְלוּ אֶל הַשָּׁרֵשׁ שֶׁל הַפְּרִנְסָה, שֶׁהוּא הַבּוֹרָא בַּעֲצָמוֹ, שְׂאֵנָה עָלָיו לְפָרְנָס אֶת אִשְׁתּוֹ בְּכָבוֹד וּלְשִׁמּוּחַ אוֹתָהּ.

לְכֵן אֲדַרְבֵּהּ, כְּדִי לַצָּאת מֵהַחוּבוֹת חֵיב הַבַּעַל לְהָרִים אֶת דַּעְתּוֹ וּלְהִרְחִיב אוֹתָהּ, שִׁיְהִיָּה בְּבַחֲיִנַת 'מִחִין דְּגִדְלוֹת', וְיִתֵּן לְאִשְׁתּוֹ כֶּסֶף בַּחֲפִץ לֵב, וְיִתֵּן לָהּ הַרְגֵּשָׁה טוֹבָה, שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֶסֶף כְּרָצוֹנָהּ. וְנִאֲמִין בַּעֲצָמוֹ, שֶׁבְּזִכּוֹת שְׁפוּתֵיחַ אֶת יָדָיו וְאֶת לְבוֹ, אִזִּי כִּנְגֵד זֶה גַּם הַבּוֹרָא יִפְתַּח לוֹ אֶת יָדָיו, וְיִשְׁלַח לוֹ שֹׁפַע שֶׁל פְּרִנְסָה, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לוֹ עוֹד כֶּסֶף לָתֵת לְאִשְׁתּוֹ.

וּבַהֲמשֶׁךְ בַּעֲמוּד 260 כֹּתֵב: "כֵּן כָּתוּב בְּגִמְרָא: "לְעוֹלָם יֵאָכֵל אָדָם וְיִשְׁתֶּה פָּחוֹת מִמָּה שִׁישׁ לוֹ, וְיִלְבֹּשׁ וְיִתְפַּסֵּה בְּמָה שִׁישׁ לוֹ, וְיִכְבֹּד אִשְׁתּוֹ וְיִלְדִּיו - יוֹתֵר מִמָּה שִׁישׁ לוֹ" (חֲלִין פ"ד:).

זֹהִי אַחַת מֵהַמְצוּנוֹת הַבּוֹדְדוֹת שֶׁמַּצִּינִי, שֶׁהַבּוֹרָא יִדְרֹשׁ מֵהָאָדָם לְהוֹצִיא עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמָּה שִׁישׁ לוֹ. אֶפְלוּ בְּהַדּוּר מִצָּוָה אָמְרוּ חַ"ל,

שִׁיבְזוּ עָלֶיהָ הָאָדָם עַד שְׁלִישׁ יוֹתֵר מִשְׁוִיָּה, וּבִהְרֵבָה מִקּוֹמוֹת נְאֻמָּה, שֶׁהִתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם.

אָבֵל כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ חָשׁוּב הוּא מְאֹד בְּעֵינֵי הַשָּׁם יִתְבָּרָה, וְהוּא מִצְוָה עַל הָאָדָם, שְׁגָם אִם אֵין לוֹ בְּמָה לְכַבְּדָהּ, לֹא יִפְתֹּר עֲצָמוֹ בְּכָף שֶׁהוּא אָנוֹס, אֲלֹא יַעֲשֶׂה אֶת כָּל הַמַּאֲמָצִים לְכַבְּדָהּ – יִתְפַּלֵּל עַל זֶה, וְיִתְאַמֵּץ, וְיִתְרוֹצֵץ, וְאִף יִלְוֶה בְּשָׂבִיל כָּף, אִם יֵשׁ לוֹ עַל כָּל פְּנִים אִיזוֹ אִפְשָׁרוֹת לְהַחֲזִיר אֶת הַהִלּוּאָה, אֲפִלּוּ בְּדַחַק גָּדוֹל”.

דברים אלו אינם נכונים כלל, שכן בענין הציטוט שהביא מליקוטי מוהר”ן סימן ס”ט, לא הביא את מה שמובא שם עוד בליקוטי מוהר”ן בסימן ס”ט: “ועל פן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנוֹם לְבַרְכָּהּ (בְּבֹא מִצִּיּאָא נ”ט): ‘אוֹקִירוּ לְנִשְׁיָכוֹ כִּי הִיכִי דִתְתַעֲתְרוּ’”, אם כן מבואר להדיא שהדרך להגדיל את אור נפשה של האשה ולא לצמצם אותו זהו על ידי שמכבד אותה, ולא נזכר שם כלל ולא בשום מקום אחר שצריך לתת לה כמה כסף שרוצה לבזבז ואפילו אלפי שקלים. והאמת היא שכשהבעל אוהבה ומכבדה באמת, ומסביר לה את הצורך לחיות בצמצום בעולם הזה ולהמנע ממותרות כדי לעבוד את ה' על ידי זה שזהו התכלית האמיתית, אז האשה היא שמחה ומאושרת בחלקה. ובפרט כשמחזיר בה את האמונה שהקב”ה זן ומפרנס והכל לטובה.

ובשיחות הר”ן אות ד מובא: “עכשיו בעיתים הללו קשה מאוד מאוד שיהיה מעות לאיש כשר. כי צריך שיהיה לו ירידה גדולה מאוד חס ושלום, עד שישגי מעות. ואפילו אחר הירידה חס ושלום מעבודתו יתברך עדיין לאו כל אחד משיג מעות”. ואם כן מאין יביא הבעל לאשתו אלפי שקלים ויתן לה כסף כרצונה לבזבז.

ובשיחות הר”ן (שיחה קכ”ב) מובא: “שאם לא היה ממתין בבטחון לישועת ה' כבר היה איש נוסע ומטולטל כמו כל הנוסעים ומטלטלים עצמם בשביל הפרנסה כנהוג עכשיו. והכוונה כי אמר זאת לעניין הנהגת הבית בפרנסה ומלבושים ושאר צרכי הבית שעל פי רוב חסר לאדם הרבה. כגון, לזה חסר מלבוש פשוט, ויש שחסר להם מלבושים חשובים או דירה וכו'. שצריכין להמתין לישועת ה' ולבלי לדחוק את השעה (ערובין יג): למלאות החסרון תיכף ומיד. רק צריכין להמתין עד ירחם ה'.

ואמר על עצמו עניין הנ"ל שאם לא היה ממתין, כגון כשהיה חסר לו איזה דבר, אם היה דוחק את השעה שיהיה דוקא תיכף, היה צריך ללוות לעצמו ולהיות בעל חוב עד שהיה מוכרח להיות נוסע ומטולטל...

וענין זה צריכים לידע מאוד, וצריכין ללמד עצמו להרגיל את עצמו בזה מאד. כי לכל אדם חסר הרבה אפילו בעלי בתים ועשירים גדולים, מכל שכן מקבלים אפילו החשובים והגדולים. וצריך לזה להסתפק במעוט ולהנהיג ביתו כפי השעה והזמן. ואם נדמה לו שצריך מלבוש או לאשתו ובניו אף על פי שמוכרח לו, אל ידחק השעה ללוות ולהקיף ולהיות בעל חוב, אך ימתין עד שיבוא עתו. וטוב לסבול דוחק אפילו במזונות וכל שכן במלבושים ודירות וכו' ולא להיות בעל חוב. ומוטב שיהיה בעל חוב לעצמו או לבניו במלבושים מלהיות בעל חוב להחננוני או לאחרים. כי בכל עניני פרנסה צריכין להמתין עד שיבוא עיתו כנזכר לעיל. כמו שכתוב (תהלים קמה טו): **‘עני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעיתו’**

והרמב"ם בהלכות אישות פרק טו כתב: **“אם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון”**. הרי מבואר שכשאין לו ממון ויש לו בעיות קשות של פרנסה אינו צריך ואף אסור לו לתת לו כסף יותר מדאי, וכן ברור ופשוט שאסור לו ללוות בלא שיש לו מקור ברור מהיכן להחזיר את ההלוואה, ורק כשיש לו ממון צריך לתת לה ממון לפי מה שיכול.

ובא וראה מה שכתב במשנה ברורה (סימן תקכ"ט בביאור הלכה) דברים ברורים בזה: **“איתא בגמרא: ‘מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וכו’**, ופירש רש"י 'ליזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו אלא מה שפסקו לו' עכ"ל, וזהו תוכחת מרובה על זמנינו שבעונותינו הרבים הרבה אנשים עוברין על זה, ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים, ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף על ידי זה לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה. והרבה סיבות יש שגורמים להנהגה רעה הזו. והסיבה הגדולה שבכולן הוא על ידי הנשים שדעתן קלות ואינן רואות הנולד, ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישגיח לפיתויים וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרווחתו ולא יותר”.

הרי מבואר מדברי המשנה ברורה ההיפך ממש משיטתו הקלוקלת של הר' שלום ארוש, שהאדם צריך להתרחק ממותרות, כי על ידי זה יביא לחובות ולגזל וכו', ואף שהנשים דעתם קלות ואינם רואות את הנולד ולכן רוצות לבזבז, צריך לאמץ את לבבו ולא להשגיח בפיתוייה, אלא להוציא כפי כמה שמרויח ולא יותר.

ומה שהביא הר' שלום ארוש מהגמרא שהאדם צריך לכבד את אשתו ביותר ממה שיש לו, ומשמע לכאורה שצריך ללוות בשבילה, ואמנם זה לא יתכן, שהרי ברמב"ם מבואר שאין צריך ללוות אלא לתת לה רק כפי מה שיש לו, וכן כתב מוהר"ן מברסלב שלא ללווה כלל אפילו בשעת הדחק שחסר לו דברים בסיסיים כמזונות ומלבושים.

אך עיין בבניהו בן יהוידע שם שכתב: "ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו. קשיא זה היותר מהיכן יביאנו, וכי יגזול ויביא להם, ואם תאמר ילוה מאחרים, הנה הלוח מאחר ויודע שאין יכול לפרוע לו עליו נאמר [תהלים ל"ז כ"א]: 'לוה רשע ולא ישלם'. ונראה לי בס"ד הכוונה שאם הוא משער שכר מלאכתו שמונים דינר בחודש, או שיש לו שכר קצוב שמונים דינר בחודש, והוא צריך לו בשביל אכילה של בשר בכל יום ארבעים דינרים, ובשביל שתיה עשרים דינרים, ובשביל מלבושים הכרחים עשרים, ונמצא שלא נשאר בידו מעות יתרים כדי לכבד בהם אשתו ובניו במלבושים יקרים, לכך בא בעל המאמר לומר יאכל וישתה פחות ממה שיש לו, שלא יוציא ששים דנרים בשביל אכילה ושתיה אלא יפחות מזה, והיינו **שלא יאכל בשר אלא שני לילות בשבוע, ושני לילות דגים, ושני לילות ירק, ובזה יוציא לאכילה ושתיה חמישים דינרים וישאר בידו עשרה דינרים, יכבד בהם אשתו ובניו במלבושים לעשות להם מלבושים יקרים, ונמצא הוא מכבד אשתו ובניו ממה שמקמץ מיניה וביה, ועל זה מביא הכתוב: 'טוב איש חונן ומלוה', והיינו 'חונן' דרך חנינה לעשות מותרות, וזה היתרון מלוה אותו מדיליה ע"י ש'יכלכל דבריו במשפט' שלא יאכל בשר כל לילה, אלא שני לילות בשבוע בשר ושני לילות דגים, ושני לילות ירק.**

ועוד נראה לי בס"ד מה שאמר יותר ממה שיש לו, אין הכוונה על היכולת שלו במעות, אלא הכוונה על חשיבות המנה שמביא לאשתו שתהיה חשובה ומפוארת יותר מן המנה שמביא לעצמו. מעשה בחסיד אחד שיצא לשוק לקנות טאקה אחת של משי בשביל בגד שבת לעצמו, וטאקה אחת של משי בשביל בגד לאשתו, וקנה שתיהם שוין בגוון אחד ורק האחת מעולית בזיווה והדרה כפליים

על חברתה, והוא נתן האחת המשובחת יותר לתופר בשוק שיתפור אותה בגד לעצמו, והשנית הגרועה הביא לאשתו שתתפור אותה בגד לעצמה, והתופר הביא לו הבגד בערב שבת בסוף היום קודם שהלך לקבלת שבת והוא לקחו מיד התופר ובירך עליו שהחיינו, ולבשו והלך לבית הכנסת ולא ראתה אותו כי היתה עסוקה בצרכי שבת, והיא גם כן לבשה בגד החדש שלה וקבלה שבת בנרות, ובבוא בעלה מבית הכנסת ראתה הבגד של בעלה משובח על שלה כפליים, וחרה לה מאד על אשר לקח החשובה לעצמו והביא לה הגרועה, ותאמר לו: הקישוט נאה לאיש או לאשה, ויאמר: לאשה, ותאמר: א"כ למה אתה לקחת המפוארת להתקשט בה ולי הבאת הגרועה? ויאמר: אני קשטתי עצמי לכבוד שבת כי זה הבגד הוא ללבשו בשבת, ותאמר: אף על פי כן הקשוט ראוי לי ולא לך, ונעשה ויכוח ביניהם בדבר זה עד השינה, והנה אחר שישן חלם שראה נייר אחד לבן כתוב עליו תיבת 'יגל' באשורית ותחתיה תיבת 'אש', ויקץ ותפעם רוחו כי אמר תיבת 'יגל' הוא סימן טוב לשמחה וגילה אך תיבת 'אש' דין הוא ויצטער ממנה והלך אצל הרב לפתור לו החלום ויספר לו חלומו לפתור אותו, וישאלהו אם היה לך בזו הלילה ריב עם אנשי ביתך, ויאמר לאו, אלא רק ויכוח דברים היה ביני לבין אשתי, וישננו בויכוח זה, ויספר לו על מה היה הויכוח והבין הרב פתרון החלום, ויאמר לו מן השמים הראו לך שהאמת עם אשתך, והיה צריך שתתן לה הטאקה המהודרת להתקשט היא בה ואתה תקח הגרועה, ותיבת יגל היא ראשי תבות לא ילבש גבר, ותיבת אש היא ראשי תבות שמלת אשה [דברים כ"ב ה'], שהגידו לך זו הטאקה אשר לבשת ראוי שתהיה שמלת אשה, ואתה הגבר לבשת שמלה הראויה לה, והראו לך דבר זה בראשי תבות למפרע, להורות לך כי אתה הלכת בדרך הפוך שקשטת עצמך בבגד החשוב, ולאשתך הבאת בגד הגרוע. נמצינו למידן אם האדם קונה בגד לעצמו ולאשתו ולא נזדמן לו לקנות שניהם מן החשוב, אלא נזדמן לו אחד חשוב ואחד גרוע, שיכבד אשתו בבגד החשוב והוא יקח הגרוע, ועל כיוצא בזה קאמר שיכבד אשתו ובניו במנה שהיא חשובה יותר מן המנה שיש לו לעצמו, כי להם הקדימה בדבר החשוב, וכמ"ש באותה מעשה".

וראה מה שכתב בספר פלא יועץ (ערך נדיבות) בענין זה דברים ברורים: "אם רואה שמזונותיו מצומצמים יקמוץ ידו, שהרי אמרו 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', ואפילו ליתן צדקה ולהרבות במצות אינו רשאי כל כך, שחיינו וחיי אנשי ביתו קודמים, ומה גם אם יש לו חובות שחייב לישראל, דאז חיובא רמיא עליו להתנהג בפרק הקומוץ רבה בין לעצמו בין באכילתו בין במלבושו בין לאנשי

ביתו, וחיי צער יחיה, עד ישלם את נושיו, ואין צריך לומר שלא ירבה עשות צדקה, כי לא לצדקה תחשב אלא עבירה היא בידו". ודברים אלו הם ממש ההיפך הגמור מדבריו של הר' שלום ארוש.

ובשיחות הר"ן (סימן ש"ח) מובא: "וכבר דברנו שזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במשנה (אבות וד'): 'כָּפָה הוּא דִּרְכָּה שֶׁל תוֹרָה פֶּת בְּמַלַּח תֹּאכֵל, וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישֹׁן, וְחַיִּי צֶעֶר תַּחֲיָה, וּבַתּוֹרָה אֶתָּה עֹמֵל. אִם אֶתָּה עוֹשֶׂה כֵּן אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לָךְ. אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הֵזָה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא'. וּמִקֵּשׁוֹן הַהֶמוֹן עִם, אִיךְ שִׁיךְ אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הֵזָה מֵאַחֵר שֶׁצָּרִיךְ לִסְבֹּל עִמָּל כְּזֶה לֵאכֹל פֶּת בְּמַלַּח וְכוּ'? וְכָבֵד מִבָּאֵר בְּאִיזָה סִפְרִים אִיזָה תְרוּצִים דְּחוּקִים בְּדֶרֶךְ דָּרֵשׁ, אֲבָל בְּאַמֶּת מִי שֵׁישׁ לוֹ עֵינַיִם וְלֵב לְהִסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו עוֹלָם הֵזָה בְּאַמֶּת, מִי שֶׁצָּחָה לִינֵק בְּאַמֶּת מִתּוֹרָתוֹ וּשְׂיחוֹתָיו וּמַעֲשֵׂיוֹתָיו הַנּוֹרָאִים שֶׁל רִבְנֵי הַקְדוּשׁ וְהַנּוֹרָא זָכָר צָדִיק וְקָדוֹשׁ לְבָרָכָה, אֲצִלוֹ מִבָּאֵר הַמְּשֻׁנָּה בְּפִשְׁטוּת גָּמוּר וִיכוּלִין לְהַסְבִּיר הַדָּבָר לְכָל בֶּר שֶׁכָּל אֲמַתִּי הִבְקִי קֶצֶת בְּטוֹב הַנְּהֻגָת הָעוֹלָם.

כִּי כָל הַעֲשִׂירִים וְהַגְּבִירִים הַגְּדוֹלִים מוֹדִים שֶׁהָעוֹלָם הֵזָה מְלֵא יְגוֹנוֹת וְיִסּוּרִים. כִּי דְּאֻגוֹתֵיהֶם וְיִסּוּרֵיהֶם רַבּוֹת מְאֹד מְאֹד בְּכָל פַּעַם וּבְכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, וְכֵמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרָכָה (שם ב"ז): 'מִרְבָּה נִכְסִים מִרְבָּה דְּאָגָה'. וְאִי עַל פִּי שֶׁהֶהֱמוֹן עִם הָעֵנִיִּים אֵינָם מְבִינִים זֹאת וְנִדְמָה לָהֶם שֶׁאִם הִיא לָהֶם עֲשִׂירוֹת לֹא הִיא לָהֶם דְּאֻגוֹת, אֲבָל בְּאַמֶּת הֵם טוֹעִים הִרְבֵּה בְּזֶה וְכִנְרָאָה בְּחוּשׁ וְכֵמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרָכָה. וְהַעֲנִיִּים וְהַבְּעָלִי בָתִּים יֵשׁ לָהֶם גַּם כֵּן בְּיִדָּאִי דְּאֻגוֹת הִרְבֵּה וְכִנְרָאָה לְעִיל. עַל כֵּן אִין מְקוֹם לְבָרֵךְ מִיִּסּוּרֵי עוֹלָם הֵזָה הַמְּלֵא מְכַאֲבוֹת יִסּוּרִים מִיִּסּוּרִים שׁוֹנִים, הֵן בְּעֵינֵי פִּרְנֶסָה הֵן בְּעֵינֵי צֶעֶר וְיִסּוּרִים מֵאֲשֶׁתּוֹ וּבְנִיּוֹ, וְלִהְיוֹתִים נִדְמָה שֵׁישׁ לָהֶם מִבְּעִלֵּיהֶם יִסּוּרִים, וְהֵן בְּעֵינֵי יִסּוּרִים וּמְכַאֲבוֹתִים מִמֶּשׁ. שְׁנֵמְצָאִים הִרְבֵּה סוֹבְלֵי חֲלָאִים וּמִפְּלוֹת מְפִלְאוֹת רַחֲמָנָא לְצִלוֹ בְּעוֹלָם הֵן עַל כָּל אֵלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, אִין מְקוֹם לְבָרֵךְ מְכַל זֶה כִּי אִם אֶל הַתּוֹרָה.

כִּי כָל מִי שֶׁרוֹצֶה שִׁיְהִיָּה לוֹ טוֹב בְּעוֹלָם הֵזָה שִׁיְחִיָּה בְּנִחַת בְּלִי צֶעֶר הוּא מְלֵא צָרוֹת תְּמִיד. כִּי כָל מִי שֶׁמְקַנֶּה לְטוֹב בָּא לְהַפְּךְ. וְאֶפְלוּ אִם יְהִיָּה לוֹ לְפַעְמִים אִיזָה טוֹב מְדֻמָּה, הוּא בְּיִדָּאִי מְעַרְבֵּב בִּיְגוֹנוֹת תְּמִיד כִּיְדוּעַ בְּחוּשׁ לְמִסְתַּכֵּל עַל הָאֲמָת.

עַל כֵּן בְּעוֹלָם הֵזָה "אִין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה" (מְשַׁלִּי כ"א) לַחַיּוֹת בְּנִחַת, כִּי אִם כְּשֶׁמִּתְרַצָּה בְּאַמֶּת לְהִסְתַּפֵּק בְּתַכְלִית הַמַּעֲוֵט וְלַחַיּוֹת חַיִּי צֶעֶר, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ

שם במשנה הנ"ל: פת במלח תאכל וכו'. שאז דיקא פשקבל על עצמו כל הדחקות וחיי צער ולסבל הכל ולעסוק בתורה כמו שכתוב שם: ובתורה אתה עמל, אז דיקא יש לו חיות גם בעולם הזה. ואשרי לו גם בעולם הזה. כמו שכתוב שם אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה ודאי. כי לא יהיה לו שום יסורים מפגעי העולם הזה המרבים אצל כל אדם מאד, מאחר שמקבל על עצמו הכל בשביל התורה, וכל חיותו וטובו הוא התורה שהוא טוב אמתי, ואז בודאי חיי חיים אמתיים ואשרי לו גם בעולם הזה'.

אם כן מבואר להדיא מדברי רבינו הקדוש שהאדם צריך לשמוח בחלקו ולקבל על עצמו חיי צער כדי לעסוק בתורה, וכל סגנון ההדרכה של הר' שלום ארוש בעניין מתן הרשות לאשה לבזבז סכומי כסף גדולים כרצונה וכו' הרי הוא ההיפך הגמור מרוח דברים זו.

שער ז'

חינוך הבנים

פרק א'

האם כשהאדם רואה שהילד שלו אינו מתנהג
כראוי הוא צריך רק לתקן אצלו בפנימיות,
ורק אחר כך להתפלל על הילד, ואינו צריך
לתקן את הבעיה ולהדריך את בנו בדרך
הישר

בספר בגן האמונה (עמוד קפ"ג) כתב: "יש הרבה דגמאות למבחנים של
אמונה ביחסים עם הילדים: ילד שאינו שומע להורים; ילד שמתאכזר
לאחים שלו; סרבן, שאינו רוצה שום בגד שמציעים לו; אינו רוצה
שום אכל שמציעים לו; משתלט על כל המשחקים בבית. וכן כל דבר
שלדעת ההורה הוא אינו חנוכי ואינו טוב. בכל אחד מהמצבים האלה
ההורה נמצא במבחן של אמונה.

כדי להצליח בחנוכה הילדים עליו לנהוג על פי שלשת הכללים של
האמונה. ולדעת שה' מנהיג את העולם מדה כנגד מדה, והוא מראה
להורים בילדים את מה שהם צריכים לתקן. כגון, כשהבן אינו שומע
בקול אביו, זה משום שהאב אינו שומע לקדוש ברוך הוא, וכן הוא לא
שומע להוריו בילדותו. אם הילד מתאכזר לאחרים, זה מראה שלאב
יש אכזריות; וכן על זו הדרך בכל ענין וענין...

רק כאשר האדם מתקן אצלו בפנימיות את הדבר, שבגללו הוא סובל
מהילדים, אזי זה נקרא שהוא עשה "טפול שרש". רק אז יכול הוא גם

להתפלל על ילדיו, ובודאי הבעיה לא תחזור על עצמה. לעמת זאת, אם הולך ב"כחי ועצם ידי", בכל מיני תחבולות, ואינו עושה טפול שרש אלא מנסה בכח לתקן את הבעיה אצל הילדים, הוא ימשיך לסבל; והסבל שלו רק ילך ויגדל.

גם במצבים קשים במיוחד, כגון שאחד מהילדים מתאכזר לאחיו, שזה דבר שקשה מאד להורה לקבל באמונה - מאחר שזה נוגע לו אישית, שמצערם את אחד מילדיו; והוא רוצה גם להגן עליו - צריה להאמין, שפכה ה' רוצה. כי אין יסורים ללא עון. ואפלו קשה לאדם לקבל את זה, עליו לבטל רצונו מפני רצון ה'; ולהאמין שזה לטובה, ולא לכעס. הפתרון היחידי במצבים קשים כאלו הוא לעשות טפול שרש. טפול שרש - פרושו, שייחד זמן בכל יום להתפלל לה' ולבקש מה', שיראה לו מה הוא מרמז לו, כשהילד שלו מתנהג באכזריות, אולי הוא בעצמו אכזרי וכדומה".

הנה אם חז"ל חייבו את האדם לחנך את ילדיו ולהרגילם בדרך הישר אם כן זהו ההשתדלות העיקרית שהאדם צריך לעשות, כי הילד מטבעו יש לו מידות רעות והאב צריך להדריכו בדרכי נועם ולהסביר לו את הדרך הנכונה והישרה, ואם כן גם אם אכן האדם צריך גם לתקן אצלו את הטעון תיקון, אין זה סותר כלל לכך שצריך להתבונן מהי הבעיה שבגללה בנו אינו מתנהג כראוי ולתקן אותה, וכפי שבכל דבר צריך להתנהג בדרך הטבע ומצד שני להאמין שהכל בהשגחה פרטית, כך גם כאן, האמונה שהכל בהשגחה אינה סותרת לכך שצריך לפתור את הבעיה בדרך הטבע, ולחנך את הילד בדרך הישר, ולכן מה שכותב הר' שלום ארוש שרק לאחר שתקן בפנימיות את הדבר רק אז יכול הוא להתפלל על ילדיו אינו נכון כלל, כי מלבד מה שצריך לתקן בפנימיות צריך גם לעשות השתדלות לפי ראות עיניו, הן להתפלל על ילדיו, והן לבדוק מה חסר להם ומה מפריע להם, ומה גורם להם להתנהג בצורה לא טובה, ולהתייעץ בשעת הצורך עם מחנכים מנוסים, וכן צריך להדריכם מתוך עידוד ואהבה ומחמאות בדרך הנכונה.

והתפילה על הילד אינה מספיקה, אלא צריך גם לחנכו בפועל, כפי שנאמר (משלי פרק יג פסוק כד): "חוסך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר", כלומר, "שמי

שלא מעניש את בנו כשצריך ומייסרהו, הרי זה סופו לשנוא אותו מאחר שיצא לתרבות רעה (רש"י), ומי שאוהב את בנו, ילמד אותו מוסר ויראת שמיים איך להתנהג. ופירש רש"י "תמיד לבקרים מייסרהו" (דהיינו בדברי מוסר).

ובספר פלא יועץ (ערך בן) כתב: **"מצות האב על הבן להתנהג עמו על פי שניו ולפי מדותיו ולפי דעתו של בן ולפי צורך שעה, אם בקשות אם ברכות, חיובא רמיא על האב לכלכל דבריו במשפט, באופן שיעשה טוב אותו הבן ולא יחטא, ולזה צריך דעת גדולה וסבלנות יתירה להתנהג לפי הצורך בדרך הממוצע, שלא ימנע מנער מוסר, ולא ייסרו יותר מדאי ולא יקצר במקום שראוי להאריך ולא יאריך במקום שראוי לקצר"**.

ועוד כתב בספר פלא יועץ 'ערך חינוך': "כתיב: 'חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה', וזו מצות האב על הבן לחנכו בתורה ובמצות, כי זה כל פרי הבנים לגדלם על התורה ועל העבודה, שאם יהיו ח"ו בנים משחיתים ההעדר טוב ממציאות הרע, וכשם שצריך לחנכם בתורה ומצוה כך צריך ללמדם ולחנכם בדרך ארץ ומדות טובות וישרות באופן שכל רואיהם יכירו כי הם זרע ברוך ה', ויחנכם וירגילם במדת הסתפקות ושלא יהיו להוטים אחר מאכל טוב ומלבושים טובים, וגם אם חננו ה' עושר ירגיל את בניו להסתפק בטוב מעט כדי שלא ייצר להם לעתות בצרה, וחושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר, וצא ולמד מה שאירע לדוד המלך ע"ה עם אבשלום על אשר לא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית, וידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, כי אולת קשורה בלב נער ושבת מוסר ירחיקנה ממנו, **והכל לפי דעתו של בן ולפי שניו יגלגל עמו, פעמים בהכאות, פעמים בתוכחות, פעמים בקשות, פעמים ברכות, פעמים במנות ומתנות, פעמים בדברים טובים, ויחנכם בכבוד הבריות ושלא יהיו עזי פנים וקשי עורף ושהיו מן הנעלבין ואינם עולבים וירחיקם מחברת חברים רעים ומן השבועות ומן השחוק ומן הכיעור ומן הדומה לו, וצריך חכמה ודעת לירד חדרי בטן הבנים ולגלגל עמהם כראוי לפי דעתם ולפי השנים, ועל הכל לשפוך נפשו לפני ה' שלא יהיו חטאותיו מונעים הטוב ממנו, ושיהיה כל זרעו זרע קדש קדשים זרע אנשים**. וגם על הבנות חיובא רמיא לחנכן ולהרגילן בכל מלאכות ובכל שלימות ובכל מדות טובות וביותר שיסתפקו במועט ושיהיו מעשיהם יפות ושלא תהיינה עצלניות ולא דברניות, ושתקם בעוד לילה ושתעשה כל מעשיה בזריזות ובנקיות ובכשרות וביהדות וכל סדר נשים הכשרות באופן שיהללוה בשערים מעשיה ותמצא חן ושכל טוב".

ולפי דברי הר' שלום ארוש נמצא שאין ביכולת האב לחנך את ילדיו ולהדריכם בדרך הישר עד שיהיה צדיק גמור שתיקן עצמו לגמרי, וזהו שטות והבל.

וראה מה שכתב בליקוטי הלכות (הלכות מלמדים הלכה ד' ד'): **"ועל כן החיוב מטל על אביו ביותר לדבר עם בנו בתורה ויראת שמים כדי להאיר בו הנקודה מפה ללב. כי על אביו דיקא מטל החיוב ביותר מחמת שעצם הנקודה הקדושה נמשכה ממנו מחמת שהוא מזרע ישראל כנ"ל. וגם החרפה השורה על לבו הוא גם כן על ידו על ידי שלא קדש עצמו כראוי. ועל כן הוא מחיב ללמד עם בנו תורה שעל ידי זה מתקן כל זאת, כי על ידי שהוא לומד עם בנו הוא מאיר בו הנקודה שיש בו מקדשת ישראל ומבטל החרפה השורה על לב, כי הכל נמשך מאביו והוא צריך לתקן כל זה על ידי הדבור שמדבר עם בנו בתורה ויראת שמים. שעל ידי זה מאירה הנקודה מפה ללב שעל ידי זה נתתקן הכל וכנ"ל".**

שער ח'

התבודדות

פרק א'

**האם מי שעושה שעה התבודדות כל יום
אבל אינו עושה חצי שעה התבודדות כל יום
על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה'?**

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 294 כתב: "ומזה גליתי את הכח של חצי שעה התבודדות כל יום אפילו ביום, שראיתי בזה פלאי פלאות. כפי הנראה, ה' נתן את הפתרון הזה להור החלש הזה, שעל פי רב קשה לקיים את התורה 'הנעור בלילה' כמו שהיא מובאת בלקוטי מוהר"ן, ורצה ה' לזפות את בניו, שעל כל פנים יעשו מה שבידם, והוא יתברך יעזר להם גם כן, לבטל מהם תאוות רעות וכו'".

ובספר בריתי שלום לרווקים עמוד 29 כתב: "והנה מי שיעין בתורה זו (לקוטי מוהר"ן סימן נ"ב) במקומה יראה שהשמיטנו כמה פרטים, ובאמת רבנו כותב שם דברים שקשה לרב העולם לקיים, כגון שצריך שתהיה ההתבודדות בלילה, ובמקום שלא הולכים שם בני אדם, וגם מוכן מדבריו שצריך להאריך בתפלה מאד, כמה שעות בכל פעם וכו', אף ברחמי ה' על עמו ישראל, האיר לנו את הדרך להקל על הדור את הדרך של ההתבודדות המובאת בתורה נ"ב, וחנו אותי ה' יתברך ושלח את העצה של חצי שעה התבודדות על נושא אחד כל יום, שמנסיון אישי שלי וגם מנסיונם של אחרים שהלכנו עם העצה הזאת, הוכח בצורה ברורה, שגם חצי שעה של התבודדות על דבר מסוים כל יום, אפילו שמתבודד ביום ולא בלילה, מועילה וחזקה מאד ויכולה לבטל לאדם תאוות! לכן, כמו שרבנו אמר שבאמת ההתבודדות

הרצויה היא כל היום כלו, אבל מחמת שאי אפשר לצוות זאת לכלם, לכו לפחות יש לצוות שיהיה להם שעה התבודדות בכל יום - על אותו המשקל צריכים לומר, שאמנם הדרך הרצויה לבטל תאוות, היא להתבודד כמה שעות בלילה בדרך יחידי וכן"ל, אבל מחמת שאי אפשר לצוות זאת על כלם, על כן בהכרח לצוות אותם, שלפחות שתהיה להם חצי שעה התבודדות כל יום לבטל תאוה - ונראה שהספיקו עם הדרך הזאת בשמים, כי באמת אנשים רואים תוצאות נפלאות גם על ידי חצי שעה בלבד על נושא אחד."

ובספר בריתי שלום לרווקים עמ' 352 כתב: "מי שאין לו חצי שעה התבודדות על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה', אפילו שעושה שעה התבודדות בכל יום!"

ובספר בריתי שלום לרווקים עמוד 203 כתב: "יש אנשים שעושים עשרים שנה התבודדות ולא זזים 'מילימטר', מהתאוות שלהם - זה בגלל שלא לוקחים נושא אחד לעבד עליו בהתמדה יום יום, דהיינו שלא מקים את תורה נ"ב, שהיא התורה היסודית ביותר לחזרה בתשובה שלמה."

ובעמוד 205 כתב: "כי גם אם אדם יעשה כל יום שעה התבודדות, בלי שייחד לפחות חצי שעה להתנקות מהתאוה הזאת, השעה לא תעזר לו להתנקות מהתאוה - עד שיעבד במרפז על זה במיוחד!"

ובספר בגן הכיסופים והרצון עמוד 142 כתב: "הגעתי למסקנה מזעזעת: אפילו התבודדות שהיא המעלה העליונה והגדולה ביותר לא משנה את האדם, רק עבודה קבועה ממודת ורצינית על הרצון משנה את האדם... בלי חצי שעה של עבודת הרצון אין בחירה, הנפילה בלתי נמנעת, כל יום הוא בגדר נס, ואין סומכים על הנס."

כדי לבאר ענין זה נקדים את מה שכתב רבינו הקדוש מוהר"ן מברסלב בענין ההתבודדות, בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן כ"ה מובא: "ההתבודדות הוא מעלה עליונה וגדולה מן הכל. דהיינו לקבוע לו על כל פנים שעה או יותר, להתבודד לבדו

בְּאִיזָה חֶדֶר אוֹ בְּשָׂדֶה וּלְפָרֶשׁ שִׁיחָתוֹ בֵּינוּ לְבִין קוֹנוֹ בְּטַעֲנוֹת וְאַמְתְּלֹאוֹת בְּדִבְרֵי חוֹ וְרֹצוֹי וּפִיּוֹס לְבָקֶשׁ וּלְהִתְחַנֵּן מִלִּפְנֵי יִתְבָּר, שִׁיקְרָבוֹ אֵלָיו לְעִבּוּדָתוֹ בְּאַמֶּת. וּתְפִלָּה וְשִׁיחָה זֹה יִהְיֶה בְּלִשׁוֹן שְׂמֵדְבָרִים בּוֹ.... וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עִם לִבּוֹ יִשִּׁיחַ וְיִסְפֹּר לִפְנֵי יִתְבָּר, הֵן חֲרֻטָּה וְתִשׁוּבָה עַל הָעֵבֶר, וְהֵן בְּקִשְׁתִּי תַחֲנוּנִים לְזִכּוֹת לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּר מֵהַיּוֹם וְלֵהֲלָא בְּאַמֶּת, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה כָּל חֵד לְפָנֶיךָ דְּרָגָה. וְיִזְהַר מְאֹד לְהִרְגִּיל עַצְמוֹ לְהִתְמַיֵּד בָּזֶה מְדֵי יוֹם בְּיוֹם שְׁעָה מִיחֻדָּת כִּנ"ל וְשֶׁאֵר הַיּוֹם יִהְיֶה בְּשִׂמְחָה כִּנ"ל. וְהִנֵּהגָה זֶה הֵיא גְדוּלָּה בְּמַעֲלָה מְאֹד מְאֹד, וְהוּא דֶּרֶךְ וְעֶצֶה טוֹבָה מְאֹד לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּר. כִּי זֹאת הִיא עֶצֶה כְּלָלִית שְׂכוּלָל הַכֹּל, כִּי עַל כָּל מָה שִׁיַּחְסֹר לוֹ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם אוֹ אִם הוּא רְחוּק לְגַמְרֵי מְכַל וְכָל מַעֲבֻדָּתוֹ יִתְבָּר, עַל הַכֹּל יִפְרֹשׁ שִׁיחָתוֹ וְיִבְקֹשׁ מֵאֲתוֹ יִתְבָּר כִּנ"ל. וְאִפְּלוֹ אִם לְפַעְמִים נִסְתַּתְּמִין דְּבָרָיו וְאִינוּ יָכוֹל לִפְתַּח פִּי לְדַבֵּר לִפְנֵי יִתְבָּר כָּלֵל, אָף עַל פִּי כֵן זֶה בְּעַצְמוֹ טוֹב מְאֹד דִּהְיִינוּ הֵהֱכִנָּה שֶׁהוּא מוֹכֵן וְעוֹמֵד לִפְנֵי יִתְבָּר וְחִפֵּץ וּמִשְׁתַּקֵּק לְדַבֵּר, אֲךָ שְׂאִינוּ יָכוֹל זֶה בְּעַצְמוֹ גַּם כֵּן טוֹב מְאֹד. וְגַם יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ שִׁיחָה וּתְפִלָּה מְזֶה בְּעַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּעַצְמוֹ יִצְעַק וְיִתְחַנֵּן לִפְנֵי יִתְבָּר שֶׁנִּתְרַחַק כָּל כֶּךָ, עַד שְׂאִינוּ יָכוֹל אִפְּלוֹ לְדַבֵּר וְיִבְקֹשׁ מֵאֲתוֹ יִתְבָּר רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים שִׁיַּחְמַל עָלָיו וְיִפְתַּח פִּי, שִׁיּוֹכֵל לְפָרֶשׁ שִׁיחָתוֹ לִפְנֵי. וְדַע, שֶׁכֵּמָה וְכֵמָה צְדִיקִים גְּדוֹלִים מִפְּרָסְמִים סִפְרוּ שֶׁלֹּא בָּאוּ לְמִדְרָגָתָם, רַק עַל יְדֵי הִנֵּהגָה זֶה. וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין מַעֲצָמוֹ גְּדָל מַעֲלַת הִנֵּהגָה זֶה, הַעוּלָּה לְמַעֲלָה לְמַעֲלָה וְהוּא דֶּבֶר הַשְׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ מִקְטָן וְעַד גְּדוֹל, כִּי כָּלֵם יְכוּלִים לִנְהַג הִנֵּהגָה זֶה וְעַל יְדֵי זֶה יָבוֹאוּ לְמַעֲלָה גְדוּלָּה, אֲשֶׁרִי שִׁיַּחֲזוּ בָּזֶה."

וְהֵנָּה בְּלִיקוּטֵי מוֹהֵר"ן סִימָן נב מוֹבֵא: "וְאִי אִפְשָׁר לָבוֹא לִידֵי בְטוּלָה, כִּי אִם עַל יְדֵי הַתְּבוּדוֹת. כִּי עַל יְדֵי שְׂמֵתְבוּדָה וּמִפְּרֹשׁ שִׁיחָתוֹ בֵּינוּ לְבִין קוֹנוֹ, עַל יְדֵי זֶה הוּא זֹכֶה לְבִטֹּל כָּל הַתְּאוּוֹת וְהַמַּדּוֹת רְעוּת, עַד שֶׁזֹּכֶה לְבִטֹּל כָּל גְּשָׁמִיוֹתוֹ, וְלֵהֲכָלֵל בְּשֶׁרְשׁוֹ.

אֲךָ עֶקֶר הַהִתְבוּדוֹת הֵיא בְּלִילָה, בְּעֵת שֶׁהָעוֹלָם פָּנוּי מִטְרַדַּת הָעוֹלָם הַזֶּה. כִּי בְּיוֹם, עַל יְדֵי שְׂרֻדְפֵי הָעוֹלָם אַחֵר הָעוֹלָם הַזֶּה, הוּא מְבִטֵּל וּמַבְלֵבֵל אֶת הָאָדָם מִלְּהִתְדַבֵּק וְלֵהֲכָלֵל בְּהַשֵּׁם יִתְבָּר. וְאִפְּלוֹ אִם הוּא בְּעַצְמוֹ אִינוֹ טְרוּד, אָף עַל פִּי כֵן מֵאַחֵר שֶׁהָעוֹלָם טְרוּדִים אֵז, וְרוֹדְפִים אֵז אַחֵר הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, עַל יְדֵי זֶה קָשָׁה אֵז לָבוֹא לִידֵי בְטוּלָה.

וְגַם צְרִיכִין שִׁיְהִיָּה הַהִתְבוּדוֹת בְּמָקוֹם מִיחֵד, דִּהְיִינוּ חוּץ מִהָעִיר בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, בְּמָקוֹם שְׂאִין הוֹלְכִים שָׁם בְּגִי אָדָם. כִּי בְּמָקוֹם שֶׁהוֹלְכִים שָׁם בְּגִי אָדָם בְּיוֹם, הָרוֹדְפִים אַחֵר הָעוֹלָם הַזֶּה, אָף עַל פִּי שֶׁכָּעֵת אֵינָם הוֹלְכִים שָׁם, הוּא מְבִלְבֵּל גַּם

כְּנִי הַתְּבוּדוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְבַּטֵּל וּלְהַכְלִיל בּוֹ יִתְבָּרָה. עַל כֵּן צָרִיךְ שְׂיֵלֶךְ לְבַדּוֹ בְּלִילָה, בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, בְּמָקוֹם שְׁאִין שָׁם אָדָם. וְשֵׁם יֵלֶךְ וְיִתְבּוּדֵד, וְיִפְנֶה לְבוֹ וְדַעְתּוֹ מִכָּל עֲסָקֵי עוֹלָם הָזֶה, וְיִבְטֵל הַכֹּל, עַד שְׂיִזְכֶּה לְבַחֲיִנַת בְּטוֹל בְּאַמֶּת. הֵינּוּ שְׁבַתְחָלָה יִרְבֶּה בְּתַפְלוֹת וְשִׁיחוֹת בְּהַתְּבוּדוֹת בְּלִילָה בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי כַּנ"ל, עַד שְׂיִזְכֶּה לְבַטֵּל זֶה הַדְּבָר, דִּהְיֵנוּ לְבַטֵּל מִדָּה וְתַאֲוָה זֹאת. וְאַחֵר כֶּף יִרְבֶּה עוֹד בְּהַתְּבוּדוֹת הַנ"ל, עַד שְׂיִבְטֵל מִדָּה וְתַאֲוָה אַחֶרֶת. וְכֵן יִנְהַג זְמַן רַב בְּהַתְּבוּדוֹת בְּזִמְנֵי הַנ"ל וּבְמָקוֹם הַנ"ל, עַד שְׂיִבְטֵל הַכֹּל. וְאַחֵר כֶּף עֲדִיו נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ אֵיזָה דְּבָר וְכו', וְאַחֵר כֶּף מִבְּטָלִיו גַּם זֶה, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

ובסוף המאמר מובא לשון רבינו ז"ל שכתב את הענין בתכלית הקיצור:

"הַמְהִלָּה בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, הַנֶּעוֹר בְּלִילָה וְכו': דַּע שֶׁעָקֵר הַבְּטוֹל, שְׁאָדָם מִבְּטֵל יִשּׁוּתוֹ וְנִעְשָׂה אִין, וְנִכְלָל בְּאַחֲדוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרָה, אִין זֶה אֵלָּא עַל יְדֵי הַתְּבוּדוֹת. וְהַתְּבוּדוֹת צָרִיךְ מָקוֹם וְזִמְנֵי מִיחָד, שֶׁלֹּא יִבְלָבְלוּ אוֹתוֹ הַמוֹנְעִים. וְהַזְמַן הוּא בְּלִילָה, הֵינּוּ הַנֶּעוֹר בְּלִילָה, שְׁאֵז הַכֹּל יִשְׁנִים. וְהַמָּקוֹם הוּא בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, וְלֹא בְּדֶרֶךְ הָרַבִּים, שֶׁלֹּא יִפְסִיקֵנוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים, אֵלָּא דִּיקָא בְּדֶרֶךְ שְׁאִין רַבִּים הוֹלְכִים שָׁם, שֵׁם יֵלֶךְ וְיִתְבּוּדֵד, וְהֵינּוּ וְהַמְהִלָּה בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי. וְאֵז יָכוֹל לִפְנוֹת לְבוֹ מִכָּל וְכָל, וְיָכוֹל לְבּוֹא לְבְטוֹל כָּל הַיִּשּׁוּת, וְהֵינּוּ וְהַמְפָּנָה לְבוֹ לְבַטְלָה. וְאֵז כְּשֶׁנִּתְבַּטֵּל לְגַמְרִי, אֵזִי הוּא נִכְלָל בְּאַחֲדוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרָה, וְאֵז הוּא בָּא לְבַחֲיִנַת מַחֲיָב, כִּי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַחֲיָב הַמְצִיאוֹת, וְכָל הַדְּבָרִים הֵם אֶפְשָׁר הַמְצִיאוֹת, וְכְשֶׁנִּתְבַּטֵּל וְנִכְלָל בְּאַחֲדוֹתוֹ, אֵזִי הוּא יוֹצֵא מִבַּחֲיִנַת אֶפְשָׁר, וְנִכְלָל בְּמַחֲיָב, וְזֶה בַּחֲיִנַת: הֲרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ".

והנה תחילה יש לציין שמה שכתב הר' שלום ארוש שצריך להאריך בתפילה מאוד, כמה שעות בכל פעם, זהו טעות, כי מה שכתב רבינו בסימן נ"ב "וכן ינהג זמן רב בהתבודדות בזמן הנ"ל ובמקום הנ"ל", הכוונה היא שינהג כך תקופה ארוכה, שילך יום יום בלילה בדרך יחיד ויבקש ויתפלל על עוד מידה ועוד מידה, ואין הכוונה שצריך להאריך בכל יום זמן רב כמה שעות. ולמעשה בתורה זו רבינו אינו מבאר כמה זמן צריך לעשות התבודדות כל יום, אלא רק מבאר שהביטול של התאוות והמידות הרעות הוא על ידי התבודדות, ושעיקר הדרך לבוא לידי ביטול הוא בלילה בדרך יחיד, וכן כותב שיתפלל על תאוה ומידה מסויימת, ואחר כך על עוד תאוה ומידה מסויימת, עד שיבטל את כל התאוות והמידות הרעות. אך בליקוטי תנינא סימן כ"ה מבואר שההתבודדות צריכה להיות בחדר או בשדה, וכן שצריך להיות שעה בכל יום, וכותב שצריך להשיח את כל אשר על ליבו לפני ה'

יתברך, ויתחרט על כל מה שעשה, ויבקש על כל מה שחסר לו בעבודת ה'. ויש להבין כיצד מסתדרים שני מאמרים אלו יחד.

והנה לענין זמן ההתבודדות, יתכן לומר שגם בתורה נ"ב הכוונה היא להתבודד שעה בכל לילה. והנה בפשטות עיקר החידוש בתורה נ"ב הוא שההתבודדות צריכה להיות בלילה ובדרך יחידי, שזהו הזמן והמקום המסוגל להגיע לביטול, אך הענין שמזכיר להתפלל על מידה ותאוה אחת, ואחר כך על עוד מידה וכו', אין זה מוכרח שזה צריך להיות דוקא באופן זה, שיתפלל על תאוה מסויימת עד שתתבטל ממנו ואחר כך על עוד תאוה וכו', אלא גם אם יתפלל יום אחד על תאוה זו ויום אחר על תאוה אחרת, כל פעם לפי מה שמפריע לו ומתגבר עליו באותה עת, גם על ידי זה יזכה לבסוף לביטול התאוות, ומה שכתב להתפלל על תאוה אחת עד שתתבטל ואחר כך על עוד תאוה וכו', בא רק להסביר שעל כל תאוה צריך הרבה להתבודד עד שתתבטל, אבל הסדר להתפלל בנפרד על כל תאוה אינו מוכרח. וכמה הוכחות יש לזה:

א. בלשון רבינו שכתב בקיצור בסוף המאמר לא מוזכר כלל שצריך להתפלל זמן רב על תאוה מסויימת ואחר כך על עוד תאוה וכו', אלא רק שהביטול הוא על ידי התבודדות בלילה ובדרך יחידי.

ב. רבי נתן ז"ל מרבה לדבר מאות פעמים בספר ליקוטי הלכות ובמכתביו שגדפסו בספר עלים לתרופה על ענין ההתבודדות וחשיבותה העצומה, ואף פעם אינו כותב שצריך דווקא להתבודד תקופה מסויימת על תאוה אחת בלבד עד שיבטלה לגמרי, ורק אחר כך על תאוה אחרת עד שיבטל גם אותה וכן ימשיך בסדר הזה, ולא יתכן שדבר יסודי כזה שרק על ידו ניתן להגיע לביטול התאוות והמידות הרעות לא יזכיר רבי נתן אפילו פעם אחת ויתעלם מזה גם בכל אותם מאות הפעמים בהם מאריך ומרחיב לדבר על עניין זה עצמו של חשיבות התפילה וההתבודדות.

ג. בליקוטי תפילות על תורה נ"ב כותב רבי נתן: "שתרחם עלי ותהיה בעזרי ותזכני להרבות בהתבודדות תמיד. עד שאזכה על ידי ההתבודדות לבטל עצמי לגמרי, עד שיתבטל ישותי לגמרי ואהיה נכלל באחדותך באמת. ותזכני ברחמיך הרבים ותזמין לי מקום מיוחד וזמן מיוחד להתבודדות, ואזכה לבחור לי המקום המובחר והזמן המובחר להתבודדות, שהוא בלילה בעת שבני אדם ישנים, ובדרך

יחידי, שאזכה בכל לילה ולילה להתבודד במקום מיוחד, לילך בדרך יחידי במקום שאין בני אדם הולכים שם אפילו ביום, ושם אלך ואתבודד בלילה, ואפרש כל שיחתי לפניך, ואת כל אשר עם לבבי אזכה לבאר ולפרש לפניך בפה מלא בפירוש, עד שיתעורר לבבי באמת אליך בתשוקה גדולה, ובבכיה רבה ועצומה, בדמעות שליש לבכות ולהתוודות על עוונותי ופשעי המרובים ולהתחרט עליהם באמת ובלב שלם, ולקבל עלי קבלה גמורה בלב שלם באמת שלא אשוב עוד לכסלה ולא יהיה ברוחי רמיה כלל, אם אוון פעלתי לא אוסיף. ואזכה לעורר רחמין הרבים עלי, שתחנני מאתך במתנת חנם, ותהיה בעזרי מעתה תמיד, ותשמרני ותצילני ברחמין מחטאים ועוונות ופשעים. ומכל התאוות רעות, ובפרט מפגם הברית שהוא כלל כל התורה כולה, תצילני ותשמרני תמיד ברחמין הרבים ברחמין הגדולים ברחמין העצומים, עד שאזכה על ידי ההתבודדות בלילה לבטל עצמי לגמרי, לבטל כל מידה ומידה רעה וכל תאוה ותאוה רעה, עד שאהיה נקי לגמרי מכל התאוות ומכל המדות רעות”.

אם כן מבואר להדיא מדברי רבי נתן בתפילתו שתיקן על תורה זו (וידוע שהתפילות שבספר שליקוטי תפילות הם בגדר פירוש וביאור על התורות שעליהן הן מיוסדות) שלא הבין כלל שכוונת רבינו היא באופן שהר' שלום ארוש הבינה אלא שאם יפרש כל שיחתו בכל יום ויום לפי מה שעובר עליו באותו היום ויבקש מהשי"ת שיזכה לצאת מכל העוונות והחטאים והתאוות והמידות הרעות, על ידי זה יזכה במשך הזמן להתנקות כראוי מכל מידה ותאוה.

ד. אם נאמר שכוונת רבינו הוא שצריך דוקא להתפלל על מידה אחת בקביעות כל יום וכך במשך תקופה ארוכה, ורק אז זוכים לבטל את התאוה, אם כן צריך לומר גם כן שמה שכתב שצריך להתפלל על התאוה הזאת עד שיזכה לבטל אותה ורק אז יתפלל על תאוה אחרת הוא גם כן בדוקא, ואם כן לפי זה נמצא שאנשים כערכנו שלפעמים יתכן שיעברו עליו ימים ושנים ואפילו כל ימי חייו עד שיבטל תאוה אחת לגמרי (כמבואר בליקוטי הלכות כמה פעמים), צריך להתפלל כל ימיו רק על תאוה אחת בלבד. וזה הרי כל בר דעת מבין שאינו כן, שהרי האדם צריך לעבוד על כל התאוות, ואם נכשל בהרבה דברים בודאי צריך להתפלל על כולם, ואם כן בהכרח לומר שכוונת רבינו ז"ל היא, שבאופן כללי ההתבודדות בלילה בדרך יחידי מסוגלת לבטל את התאוות, אבל בפועל תלוי הדבר בכל אחד לפי מדריגתו, שמי שהוא במדריגה גבוהה ויכול בזמן מסויים לבטל תאוה ואח"כ עוד תאוה ועוד

תאווה, צריך אכן להתפלל בכל תקופה רק על תאווה מסוימת, אבל אנשים כערכנו שמלאים בכל התאוות, וכל אחד יודע מה שעובר עליו בכל התחומים, בקדושה, בתורה, בתפילה, בבין אדם לחבירו, וכו', הן בעניני היתר והן בעניני איסור, הוא צריך להתפלל בכל יום על מה שעבר עליו באותו יום או באותו זמן, ואם הוא עושה כן בלילה בדרך יחידי הוא יזכה גם כן לפי בחינתו לשבר את התאוות יותר ויותר.

וכך כותב רבי נתן ז"ל בעלים לתרופה (מכתב שי"ז): "וְאֵנִי צוֹעֵק בְּלִבִּי עֲתָה עַל הַיָּמִים שֶׁעָבְרוּ כְּמָה שָׁנִים, שֶׁלֹּא זָכִיתִי לְקַיֵּם זֹאת מִרְבּוֹי הַמְּנִיעוֹת (היינו שלא זכה לקיים את הניעור בלילה כמובא בתורה נ"ב), אֲבָל אֲנִי מְשַׁמַּח עֲצָמִי עַל הַמַּעַט דִּמְעָט שֶׁזָּכִיתִי לִפְעָמִים לְקַיֵּם מַעַט מִזֶּה. וְגַם מֵה שֶׁזָּכִינוּ לִפְרֹשׁ שִׁיחַתָּנוּ בַּיּוֹם וְכוּ' הוּא גַם כֵּן יָקָר מְאֹד מְאֹד, כִּי לֹא כָּל אָדָם זֹכֵר לְקַיֵּם כָּל הַנֶּ"ל בְּשִׁלְמוֹת. וְאֲשֶׁרִי הַזֹּכֵר לְהַתְּבוּדוֹת אֶפְלוּ בַּיּוֹם, אֲבָל אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִי הַזֹּכֵר לְקַיֵּם בְּפִשְׁטוֹת הַנֶּעוֹר בְּלִילָה וְכוּ' וְכוּ', עַד שֶׁיִּזְכֶּה לְהַכְלִיל וְכוּ' וְכוּ', יְהִי חֻלְקֵנוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם".

אם כן מבואר שגם ההתבודדות ביום חשובה מאוד מאוד, ואשרי מי שזוכה להתבודדות בלילה בדרך יחידי, שאז זוכים יותר ויותר לביטול התאוות והמידות הרעות.

ובליקוטי תנינא (סימן צ"ו) מובא: "אָמַר לְעֵנִין הַתְּבוּדוֹת, שֶׁהִיא דִּרְכוֹ ז"ל לְזַרְז מְאֹד בָּזָה לְהִיּוֹת רָגִיל מְאֹד בְּהַתְּבוּדוֹת לִפְרֹשׁ שִׁיחַתּוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּכָל יוֹם יוֹם. וְאָמַר, שֶׁאֶפְלוּ כְּשֶׁאֵין יְכוּלִין לְדַבֵּר כָּלֵל, אֶפְלוּ כְּשֶׁמְדַבְּרִין רַק דְּבוּר אֶחָד, גַּם כֵּן טוֹב מְאֹד. וְאָמַר, שֶׁאֶפְלוּ אִם אֵינוּ יְכוּלִין לְדַבֵּר רַק דְּבוּר אֶחָד, יְהִי חֻזַּק בְּדַעְתּוֹ, וַיְדַבֵּר אוֹתוֹ הַדְּבוּר כְּמָה וְכְמָה פְּעָמִים בְּלִי שְׁעוֹר וְעֵרָה, וְאֶפְלוּ אִם יְבִלֶה כְּמָה וְכְמָה יָמִים בְּדְבוּר זֶה לְבַד, גַּם זֶה טוֹב. וְיִהְיֶה חֻזַּק וְאִמִּץ, וַיִּרְבֶּה לְדַבֵּר אוֹתוֹ הַדְּבוּר פְּעָמִים אֵין מִסָּפֵר, עַד שֶׁיִּרְחַם עָלָיו הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וַיִּפְתַּח פִּיו, וַיּוּכַל לִפְרֹשׁ שִׁיחַתּוֹ".

ובחיי מוהר"ן (סי' ת"מ) מובא: "אָמַר אֶפְלוּ כְּשֶׁאֵין יְכוּלִין לְדַבֵּר בְּהַתְּבוּדוֹת רַק תִּבֵּת רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם גַּם כֵּן טוֹב מְאֹד".

ובספר אבני"ה ברזל מובא: 'מוֹהֲרַנ"ת אָמַר לְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ, בְּחֲנוּנֵי נָא בְּזֹאת, אִם יְהִי לָךְ אֲרָבָעִים יוֹם רְצוּפִים הַתְּבוּדוֹת, בְּיָדָאִי יְהִי לָךְ שְׁנוֹי לְטוֹבָה'. ומבואר מזה שלא הזכיר כלל שצריך להיות על תאווה אחת בלבד, אלא העיקר שיעשה זאת ברציפות בלא להפסיק יום אחד באמצע. וכמובא גם כן בספר כוכבי

אור שיש מעלה גדולה מאוד כשעושה את ההתבודדות כל יום ויום בלא הפסק באמצע.

ובדרך אגב נזכיר מה שמובא בשיחות הר"ן (סימן רצ"ז): "דיבר עמנו כמה פעמים שרצונו חזק מאוד שנלך עם התורות שגילה, דהיינו לילך תחילה איזה זמן עם תורה פלונית בערך ב' או ג' חודשים, דהיינו שיהיו כל עבודתו והילוכו ביראת ה' על פי הנאמר באותה התורה, וכל תפילתו ושיחתו יהיה לזכות להגיע למה שנאמר באותה התורה, וכן יתנהג איזה זמן. ואחר כך ילך איזה זמן עם תורה אחרת, וכן אחר כך, עד שיגמור לילך עם כל התורות. ודיבר כמה פעמים מזה. אשרי מי שיאחז בזה".

ואמנם נראה שאין לזה שייכות למה שמבואר בתורה נ"ב להתפלל תקופה מסויימת על תאוה אחת, ואחר כך על עוד תאוה, כי ללכת עם תורה תקופה מסויימת זהו ענין אחר, שהרי בכל תורה מדובר על כמה וכמה נושאים, וממילא אי אפשר לומר שהכוונה היא להתפלל רק על תאוה מסויימת, ובפרט שהרי כל תאוה מפורטת בכמה וכמה תורות, ועם כבר התפלל על תאוה מסויימת וביטל אותה, מדוע שיתפלל עליה כשעוסק בתורה האחרת, ובפשטות הכוונה היא על פי מה שכתב רבינו שכל תורה כוללת את כל הבחינות, וממילא יכול האדם לפרש את כל אשר עם לבבו על פי התורה הזו, דהיינו שימצא בתורה זו את הדרך להתגבר על מה שצריך להתגבר עתה, בכל יום לפי מה שעובר עליו, ויתפלל על זה. ועכ"פ אין לזה שייכות לענינינו.

ואכן על עניין זה של הליכה עם תורות והתבודדות על פי סדר ובניין התורה כן מצאנו שרבי נתן מדבר על כך הרבה פעמים הן בספר ליקוטי הלכות והן בספר עלים לתרופה, וכפי הנראה שבקיום עצת ההליכה עם תורות והתבודדות על הנאמר בהם כבר נכלל ממילא עיקר כוונת רבינו למעשה בתורה נ"ב הנ"ל.

ולענין מה שטען הר' שלום ארוש ש"יש אנשים שעושים עשרים שנה התבודדות ואינם זזים מילימטר מהתאוות שלהם", תחילה יש לתמוה, מנין לו דבר זה, וכי בדק ועקב כמה היתה תאוותם קודם וכמה אחר כך, ועוד שכבר האריכו רבינו ורבי נתן בענין זה לבאר כמה צריך עקשנות בהתבודדות אף כשעוברים ימים ושנים ונראה לאדם שלא פעל, וכמה מצער להיווכח כיצד הר' שלום ארוש שמתיימר לייצג את

דרכה של חסידות ברסלב מתעלם לחלוטין מכל דברי ההתחזקות הנפלאים הללו שכל ספרי ברסלב מלאים וגדושים בהם לאין גבול, ונביא כאן מעט מדבריהם.

כתב רבינו הקדוש בתורה ק"א: "כִּי אָף-עַל-פִּי שְׁנִמְצָאִים כֹּמֶה עֲצוֹת טוֹבוֹת בְּסִפְרֵי רַבְּנֵינוּ, וְזָכְרוֹנוּ לְבִרְכָּהּ, שֶׁהֵם מְלָאִים עֲצוֹת לְהִתְקַרֵּב לַהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ, אֲף-עַל-פִּי יֵכֵן עַל-פִּי־רַב קֶשֶׁה לְהָאָדָם לְקַיֵּם הָעֲצָה בְּעֲצָמָה. עַל-כֵּן הָעֶקֶר הוּא תַּפְלוּת וְתַחֲנוּת וּבִקְשׁוֹת, יִהְיֶה אִיף שִׁיְהִיָּה, עַל-כָּל-פָּנִים יְדַבֵּר בְּפִיו בְּאִיזָה בְּחִינָה שְׁהוּא, וַיִּבְקֹשׁ מֵהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ תָּמִיד, שִׁיִּצְיֵא אוֹתוֹ מִחֹשֶׁךְ לְאוֹר וַיַּחְזִירָהוּ בְּתִשְׁבָּה שְׁלֵמָה בְּאַמְתּוֹ, וְאַל יִתֵּן דָּמִי לוֹ עַד שִׁיעָנָהוּ. וְאִף-עַל-פִּי שְׁהוּא קוֹרֵא וְצוֹעֵק לַהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ זֶה זְמַן רַב מְאֹד, וְעֵדֵינוּ הוּא רְחוּק מְאֹד מְאֹד, אֲף-עַל-פִּי־כֵן אִם יִהְיֶה חֶזֶק וְאַמִּיץ בְּתַפְלוּת וּבִקְשׁוֹת, בְּוֹדָאֵי סוּף כָּל סוּף יַעֲנֶהוּ הֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ וַיִּקְרְבוּ לַעֲבוֹדָתוֹ בְּאַמְתּוֹ, בְּוֹדָאֵי בְּלִי סָפֵק, רַק חֶזֶק וְאַמִּץ. וְכִמוֹ שֶׁאַמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זָכְרוֹנָם לְבִרְכָּהּ (בְּרֻכּוֹת לֵב), שֶׁתַּפְלָה צָרִיף חֲזוּק, כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כ"ז): "קְנוֹה אֶל ה' חֶזֶק וְאַמִּץ לְבָב וְקִנּוּה אֶל ה'", וּפִרְשׁ רַשִׁי "וְאִם לֹא תִתְקַבֵּל תַּפְלָתָהּ, חֲזוֹר וְקִנּוּה. וְכֵן לַעֲוֹלָם, עַד יִשְׁקִיף וַיֵּרֶא ה' מִשְׁמַיִם", עַד כֵּאן לְשׁוֹנוֹ.

ועוד כתב בשיחות הר"ן סימן רל"ד: "לְעֵנֵינוּ הַתַּחֲזָקוֹת בְּהִתְבּוֹדָדוֹת וְשִׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ. אָמַר, שֶׁאַפְלוֹ אִם עוֹבְרִים יָמִים וְשָׁנִים הִרְבָּה, וְנִדְמָה לוֹ שְׁלֵא פָעַל עֵדֵינוּ בְּשִׁיחָתוֹ וְדְבוּרָיו כְּלוּם, אִף עַל פִּי כֵן אֵל יִפֹּל מִזֶּה כָּלֵל, כִּי בְּאַמְתּוֹ בְּוֹדָאֵי עוֹשִׂים הַדְּבוּרִים רָשָׁם. וְהִבִּיא מִשָּׁל כִּמוֹ מִים הַיּוֹרְדִים עַל הָאָבֶן, אִף עַל פִּי שֶׁנִּדְמָה לָהֶם שֶׁאֵין לְהַמִּים כַּח כְּנֶגֶד הָאָבֶן הַקָּשֶׁה וְאֵין נִכָּר רָשָׁם הַמִּים בְּאָבֶן, אִף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁהַמִּים יוֹרְדִים עַל הָאָבֶן כֹּמֶה וְכֹמֶה זְמַנִּים רְצוּפִים הֵם עוֹשִׂים נִקְבַּ בְּהָאָבֶן כְּנֶרְאָה בְּחוּשׁ. כִּמוֹ כֵּן, אֶפְלוֹ אִם לְבוֹ לֵב הָאָבֶן וְאֵין נִכָּר בּוֹ רָשָׁם דְּבוּרָיו וְתַפְלָתוֹ, אִף עַל פִּי כֵן בְּרַבּוֹת הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים יִנְקֹב לְבוֹ הָאָבֶן עַל יְדֵי שִׁיחָתוֹ, כִּמוֹ 'אֲבָנִים שֶׁחֲקוּ מִים' (אִיּוֹב י"ד) כִּפְ"ל. וְכִכֵּר מְבֹאֵר הִרְבָּה מַעֲנֵינוּ הַתַּחֲזָקוֹת בְּהִתְבּוֹדָדוֹת שְׁהוּא שִׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ בְּסִפְרֵים הַנִּדְפָּסִים שֶׁמִּכְפָּר עֵין שֵׁם הַיֵּטֵב. וְהָעֶקֶר שֶׁתִּקְוִים הַדְּבָרִים כָּלֵל הַכְּתוּב שֵׁם וְכֵאן לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ לַעֲד".

ועוד מובא בשיחות הר"ן סימן ס"ח: "הַזְהִיר מְאֹד כֹּמֶה פְּעָמִים עַל עֵנֵינוּ הַשִּׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ שֶׁכָּל אָדָם יְדַבֵּר וַיִּשְׁיחַ בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ וַיִּישֵׁב עֲצָמוֹ הַיֵּטֵב מֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה. וִירַחֵם עַל עֲצָמוֹ וַיִּפְרֹשׁ כְּפִיו בְּתַחֲנוּגִים וּפְיוֹסִים לְבִקֵּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן מִלִּפְנֵי יִתְבָּרַךְ שִׁיִּזְכֶּהוּ בְּרַחֲמָיו הַמְּרַבִּים לְהִתְקַרֵּב לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ. וַיִּשְׁתַּדֵּל לְהַמְצִיא לוֹ טַעֲנוֹת וּבִקְשׁוֹת עַל זֶה. וְעֵנֵינוּ שִׁיחָה זֶה יִהְיֶה בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנֶז שֶׁמִּדְּבָרִים בּוֹ

וכבר מבאר זאת בספרים הנדפסים. אבל יותר מזה הרבה לדבר עמנו הרבה מאד בענין זה, כי מי שירגיל עצמו לנהג הנהגה זו בכל יום על-כל-פנים שעה אחת בודאי יזכה להתקרב אליו יתברך באמת. ואף אם לפעמים הוא רואה שמקיים הנהגה זו ימים ושנים ואף-על-פי-כן עדין לא זכה להתקרבנות פראוי אף-על-פי-כן יחזק עצמו יותר ויותר כי סוף כל סוף יועיל לו בודאי".

ובליקוטי הלכות (קריאת שמע הלכה ה' אות י"ד) כתב: "מי שילך בדרך זה של צעקות ותחנונות ובקשות ושירות ותשבחות אליו יתברך בודאי יזכה לעולם הבא, כי על-ידי זה עקר התשובה וההתקרבנות אליו יתברך מפל מקום שהוא, דהינו אף-על-פי שאינו זוכה להתנגע ולטרח בעבודתו יתברך כמו הצדיקים והכשרים והחסידים שלפנינו, שאפלו הקטנים שבהם יגעו וטרחו מאד מאד בתעניות רבים ובסגופים קשים ועצומים רבים מאד, ואם אינו זוכה לזה, אף-על-פי שיודע בנפשו שהיה צריך לזה לפי עוונותיו ופגמיו המרבים, ואפלו אם יודע בעצמו שגם עתה עובר עליו מה שעובר בכל עת וכו', אף-על-פי-כן אם לא יניח את עצמו לפל לעולם, ויחזק את עצמו לדבר דבורים על כל פנים תמיד לפני ה' יתברך בצעקות ותחנונות ובקשות הרבה לה' יתברך, בודאי סוף כל סוף ישוב לה' יתברך".

ועוד כתב בליקוטי הלכות (תפילין הלכה ה' אות מ"ג): "עין מה שפרש רש"י על הפסוק (בראשית ל'): 'נפתולי אלקים נפתלתי', שהוא לשון עקש ופתלתל: 'נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה עם אחתי, גם יכלתי, שהסכים על ידי', עין שם. ובבחינה זו צריך להרבות בתפלה והתבודדות מאד מאד כל ימי חייו, שזה העקר, וצריך להיות עקשן גדול בזה מאד מאד, שאף-על-פי שנדמה לו שדבריו אינם מועילים כלל, והוא רחוק מדבריו מאד, כי זה ימים ושנים שעוסק בזה ועדין לא פעל כלל, אף-על-פי-כן צריך להיות עקשן גדול בזה, כמו העקשן ממש שעושה הדבר בלי שום טעם, כן צריכין בעבודת ה', כמו שכתב רבנו ז"ל (בליקוטי תנינא סימן מ"ח) שצריכין להיות עקשן גדול בעבודת ה', ובאמת צריכין עקשנות גדול מאד בכל עבודת ה', בכל עובדא ועובדא ובכל עצה ועצה, אבל עקר העקשנות ביותר צריכין בתפלה ותחנונים, והעקר בשיחות של ההתבודדות, כמבאר בדברינו כמה פעמים, וכמו שפרש רש"י הנ"ל על 'נפתולי אלהים נפתלתי': 'לשון עקש ופתלתל, נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום וכו'".

ועל-כן צריכין להתחזק בזה מאד בלי שעור, וכשיהיה חזק כל כו, בבחינת 'נפתולי אלקים נפתלתי' הנ"ל, אז סוף כל סוף בודאי יזכה לפעל בקשתו להתקרב

לה' יתברך להיות שוה עם אחיו הכשרים והצדיקים, וכמו שמשלים שם הפסוק: 'גם יכלתי' - 'הסכים על ידי', שנתעקשתי כל כך להפציר הרבה למקום אף-על-פי שנדמה לי כמה פעמים ששוב לא יועילו דברי חס ושלוש וכו', אף-על-פי-כן נתעקשתי עצמי בעקשנות גדול בלי שעור, וסוף כל סוף גם יכלתי, שהסכים על ידי להיות שוה לאחי, להתקרב לה' יתברך באמת, אמן ואמן".

ובליקוטי עצות (עפ"י ליקוטי מוהר"ן סי' ב' אות ו') מובא: "אם האדם מרבה בתפלה והתבודדות ימים ושנים הרבה ואף-על-פי-כן הוא רואה בעצמו שעדין הוא רחוק מאד מהשם יתברך ונדמה לו שהשם יתברך כמסתיר פנים ממנו חס ושלוש, אל יטעה חס ושלוש שהשם יתברך אינו שומע תפלותיו ושיחותיו כלל, רק יאמין באמונה שלמה שהשם יתברך שומע ומאזין ומקשיב כל דבור ודבור של כל תפלה ויתחנה ושיחה, ואין שום דבור נאכד חס ושלוש, רק כל דבור ודבור עושה רשם למעלה מעט ומעורר רחמי יתברך בכל פעם. אף עדין לא נגמר בגין הקדשה שהוא צריך לכנס בו. וברבות הימים והשנים אם לא יהיה טפש ולא יפל בדעתו בשום אפן בעולם, ויתגבר ויתחזק ויתאמץ בתפלה יותר ויותר, אז על-ידי רבוי התפלות יכמרו רחמי יתברך, עד שהשם יתברך יפנה אליו ויאיר לו פניו וימלא חפצו ורצונו בלתי הצדיקים האמתיים ויקרבהו ברחמים ובחמלה גדולה".

ונמצא למעשה, שמה שכתב הר' שלום ארוש שמי שעושה שעה התבודדות כל יום אבל אינו עושה חצי שעה התבודדות כל יום על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה', דבר זה אינו נכון כלל. וכן מה שכתב שבגלל שאנשים אינם עושים חצי שעה התבודדות כל יום על נושא אחד אינם זזים במשך עשרים שנה מילימטר מהתאוות שלהם, אינו נכון כלל. וכן מה שכתב שאם לא ייחד חצי שעה כל יום להתבודד על תאוה מסוימת השעה לא תעזור לו להתנקות מהתאוה אינו נכון כלל.

ומה שכתב שהוא זכה לגלות שה' נתן פתרון לדור החלש הזה שקשה לקיים את הנעור בלילה וכו', כבר נתבאר שהפתרון אינו חצי שעה התבודדות על נושא אחד, אלא הפתרון הוא שמי שאינו מצליח לקיים את ההתבודדות בלילה בדרך יחידי יעשה התבודדות ביום בחדר מיוחד, ועל ידי זה גם כן יזכה להתקרב לה' יתברך ולשבור את תאוותיו, כפי שכותבים רבינו הקדוש ורבי נתן הרבה פעמים.

ומה שכתב שהוכח בצורה ברורה שגם חצי שעה התבודדות על נושא מסוים כל יום מועיל לבטל את התאוות, ונראה שהסכימו עם הדרך הזאת בשמים, כי באמת אנשים רואים תוצאות נפלאות גם על ידי חצי שעה בלבד על נושא אחד, דברים אלו אינם נכונים כלל, שהרי אף אחד אינו יכול להוכיח ולבדוק עד כמה מועיל לעשות התבודדות דוקא בצורה כזאת ולא בצורה אחרת, והאם ישנם תוצאות יותר באופן כזה או באופן כזה, וכל סמיכתינו היא על כוחו של אותו זקן, רבינו הקדוש והנורא, שהשיג את עצת ההתבודדות במקום שהשיג, ואנו מקיימים את העצה הקדושה הזו כפי הדרך שהדריך אותנו, ואף אחד אינו יכול לשנות שום דבר בעצה הקדושה והנוראה הזו, וכפי שנתבאר בודאי כל התבודדות היא חשובה מאוד ומועילה מאוד, אבל השלימות הוא בלילה ובדרך יחידי, ואיך יכול הר' שלום ארוש בסברותיו לבוא ולבטל ולשנות דבר זה.

וכבר כתב רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן סימן קכ"ג: "הַעֲקָר וְהִסּוֹד שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בּוֹ, לְקַשֵּׁר עֲצָמוֹ לְהַצְדִּיק שֶׁבְּדוֹר, וְלִקְבֹּל דִּבְרָיו עַל כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, דָּבָר קָטָן וְדָבָר גָּדוֹל. וְלִבְלִי לְנִטּוֹת, חֶסֶד וְשְׁלוֹם, מְדַבְּרֵיו יָמִין וְשְׂמָאל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה (סְפָרֵי פָרָשַׁת שׁוֹפְטִים): 'אֶפְלּוּ אוֹמַר לָהּ עַל יָמִין שְׂמָאל' וְכו'. וְלִהְיוֹתֵיהֶם מֵאֲתוֹ כָּל הַחֲכָמוֹת, וְלִסְלֹק דַּעְתּוֹ כְּאִלּוּ אֵין לוֹ שׁוֹם שִׁכְלִי, בְּלִעְדֵי אֲשֶׁר יִקְבֹּל מֵהַצְדִּיק וְהָרֵב שֶׁבְּדוֹר. וְכָל זְמַן שֶׁנִּשְׁאָר אֲצִלּוֹ שׁוֹם שִׁכְלִי עֲצָמוֹ, אֵינוֹ בְּשִׁלְמוֹת, וְאֵינוֹ מְקַשֵּׁר לְהַצְדִּיק".

וברור לכל בר דעת שכל לשון וסגנון זה כאילו גילו לו משמים באופן אחר מדברי רבינו הקדוש והנורא והדרך שהלכו בה כל חסידי ברסלב לדורותיהם כגדול כקטן הרי הוא דרך יוהרה ודמיון שאחריתה מי ישורנה, ואנו אין לנו אלא ללכת בעקבותיהם של צדיקי האמת המחנכים ומדריכים אותנו בדרך התורה והיראה המסורה מדור דור ולבלי לנטות מדבריהם לא לימין ולא לשמאל וללכת בדרכי ישרים, ולא בדרכי שגעון ושיבוש וטירוף הדעת פעם לקצה זה ופעם לקצה ההפוך, דרכים שאין להם שורש וענף לא בדברי חז"ל ולא בדברי רבינו הקדוש ותלמידיו, וכפי שראינו לכל אורך חיבור זה מתחילה ועד סוף.

ומי יתן שהדברים הנאמרים בחיבור זה יפעלו את פעולתם לסקל אבני נגף מדרך המלך הסלולה, דרך מלכו של עולם, ונזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורת ה' באהבה, ובמהרה בימינו תעבור רוח הטומאה מן

הארץ ותימלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים בביאת גואל צדק שיאיר אור
האמת בעולם והיתה לה' המלוכה אמן ואמן.

הר' שלום ארוש תומך ברשע אליעזר ברלנד, לאחר שנודעו ברבים כל תועבותיו, ונתפרסם פסק דין חריף נגדו משלושת בתי הדין המרכזיים בארץ הקודש

כנספח לקונטרס זה, יש לציין את הענין החמור, כי מלבד כל השיבושים המזוהים בקונטרס זה, הרי שהר' שלום ארוש גם תומך ברשע אליעזר ברלנד שר"י החוטא ומחטיא בחמורות שבחמורות. וכפי שכבר התפרסמו ברבים הדעות האפיקורסיות והשבתאיות של תלמידי ברלנד כי "הצדיק הוא מעל התורה וההלכה", ו"מותר לו לעבור על עבירות חמורות", והוא "עושה בכך תיקונים נשגבים בעולמות עליונים", עפ"ל. במצב כזה ברור כי תמיכתו של הר' שלום ארוש בברלנד מסייעת לחדירת דעות אפיקורסיות ושבתאיות אלו במחנה ישראל ח"ו ולעקירת התורה הקדושה ח"ו.

לפני כשבע שנים, כאשר אליעזר ברלנד ברח לחו"ל, כאשר היה מבוקש על ידי רשויות החוק, ושהה שם כמה שנים כשהוא בורח ממדינה למדינה, התפרסם מכתב בחתימתו של ארוש המביע תמיכה גלויה ונחרצת בברלנד ואיסור להאמין לשמועות נגדו, במקביל פורסמה אז בכלי התקשורת הקלטה בה הוא מתבטא כי "אוי לו למי שיהרהר אחרי הרב שלי, אוי ואבוי לו, אני לא מקנא בו - לא בעולם הזה ולא בעולם הבא". כמו כן פורסם לאחרונה ראיון עם הר' שלום ארוש בקו המידע הרשמי של שובו בנים בו הוא מדבר על הצורך להתפלל לשלומם ושחרורו של ברלנד.

יש לציין כי הר' שלום ארוש יודע היטב, מאז תחילת הפרשייה, על מעלליו החמורים של רבו, והוא אף דיבר באותה עת עם אחד העסקנים והודה בפניו כי ידוע לו אישית על מקרה חמור ביותר שקרה במשפחת אחד מתלמידיו.

כשאליעזר ברלנד חזר לארץ והחל המאבק נגדו, כאשר רבני ברסלב מפרסמים בראש כל חוצות מכתב חריף נגדו, התראיין הר' שלום ארוש לתקשורת ואמר כי ברלנד צדיק והאשמות נגדו הם שקר, לאחר תקופה כאשר נערכו כינוסי מחאה נגד ברלנד, אכן עמד הר' שלום ארוש מהצד ולא השתתף בכינוסי התמיכה בברלנד שארגנו תלמידיו של ברלנד. לא ברור האם היה זה מפחד שיגרם לו נזק תדמיתי ונזק למכירת ספריו, או מסיבה אחרת. אך גם בתקופה זו לא התנער אף פעם על תמיכתו הנלהבת עד כה בברלנד ולא הוציא מפיו מעולם שום גינוי ברור למעשיו של ברלנד.

לאחר שהוקם בית דין של דיינים חשובים מטעם רבני ברסלב לברר את הפרשייה והם הוציאו פסק דין חריף נגד ברלנד, נפגש הר' שלום ארוש עם דייני בית הדין, ושמע מהם דיווח מפורט בנוגע לכל העדויות החמורות על מעשיו של ברלנד, לגבי מקרה של איסור חנק ממש הר' שלום ארוש סיפר לדיינים כי המקרה בכללותו ידוע לו, ואישר את דברי אחד העדים שסיפר כי הר' ארוש אף סייע לו במהלך חקירת התלונה.

בחצי שנה האחרונה, לאחר שיצא פסק דין מטעם שלושת בתי הדין החשובים בארץ ישראל נגד ברלנד, הוא החל לתמוך בברלנד יותר ויותר, הוא התראיין כמה פעמים בקו המידע של שובו בנים ודיבר בשבחו של ברלנד, וקרא להתפלל לשחרורו, וכן לפני ראש השנה בראיונות שונים הסביר שהסיבה שחסידי ברסלב אינם יכולים לנסוע לאומן לראש השנה היא בגלל שחסידי ברסלב פתחו מניין נפרד באומן כדי שלא להתפלל יחד עם ברלנד, ובכך הם כביכול עשו "מחלוקת" כלשונם.

בכך למעשה הר' שלום ארוש מצפצף בגלוי על פסק הדין של שלושת בתי הדין המרכזיים בארץ הקודש אשר פסקו ברורות כי שומר נפשו ירחק מברלנד ומחוייבים לפעול בזה, ובעצם יוצא בחוצפה ועזות מצח נגד כל זקני ורבני ברסלב, ובראשם הרבנים הגאונים ר' יעקב מאיר שכטר שליט"א, ר' משה קרמר שליט"א, ור' נתן ליברמנש שליט"א, שיצאו נגד אליעזר ברלנד באופן החריף ביותר, וקראו להתנתק ולהיבדל ממנו ומקהל מאמיניו.

תמיכתו של הר' שלום ארוש באליעזר ברלנד שר"י גורמת לכך שאנשים תמימים ימשיכו ללכת שולל אחרי ברלנד ולהפגע ממנו, וכן גורמת להמשך הפצת הדעות

האפיקורסיות השבתאיות של תלמידי ברלנד כביכול הצדיק מותר לו לעבור על
עבירות חמורות רח"ל, וברור שיש להתרחק ממי ששותף בחורבן התורה ובהכשלת
יהודים תמימים.

פסק הדין בענין אליעזר ברלנד

בית דין מיוחד - מטעם בתי הדין המרכזיים בארה"ק

יום רביעי כ"ו אייר תש"פ

בס"ד

פסק דין

לבקשת רבים הוקם בית דין מיוחד לבירור הלעז שיצא על

מנהיג קהילת שובו בנים

ובמהלכו התקבלו עדויות מפורשות וראיות על מעשים שלא ייעשו, ומהם חמורים ביותר. ברור שעפ"י דעת תורתנו הקדושה מי שאינו שומר על דברים שהם מג' חמורות ואביזרייהו

שומר נפשו ירחק ממונו ומחויבים לפעול בזה

הדבר חמור ביותר, מאחר שחלק מתלמידיו וחסידי המציאו כאילו ח"ו מותר לצדיק לעשות כל דבר עבירה, והדברים אף התפרסמו בכתובים. **דבר זה הוא בגדר כפירה גמורה בעיקרי הדת ויש לשרש ולעקור דעה אפיקורסית זו מתוכינו.** ובזה יתקיים מקרא שכתוב "וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום".

וע"ז באעה"ח

מטעם בד"ץ זכרון מאיר

מיסודו של הגר"ש ואזנר זצ"ל

שמואל אליעזר שטרן

חבר בד"ץ זכרון מאיר

מטעם בד"ץ בני ברק

מיסודו של הגר"נ קרליץ זצ"ל

שריאל רוזנברג

גאב"ד בד"ץ ב"ב

מטעם בד"ץ העדה החרדית

בעיה"ק ירושלים תובב"א

יהודה פישר

חבר בד"ץ העדה"ח

הנני מחזק דברים הנ"ל
חיים מאיר הלוי ואזנר

גאב"ד זכרון מאיר

דברי הבית דין ברורים!
משה שטרנבוך

ראב"ד העדה החרדית

נאמנים דברי בית דין ואין אחר דברי דין כלום
יצחק טובי' ווייס

גאב"ד העדה החרדית

הנני סומך על בית דין חשוב הנ"ל ועל פיהם יקום דבר

מנחם מנדל לובין

ראש בתי הוראה בבני ברק ומראשי כולל חזון איש

בס"ד ד' סיון תש"פ

גם אני עני מצטרף לדברי הב"ד החשוב בפסקו

נפתלי נוסבוים

אב"ד בד"ץ אהבת שלום

הננו להצטרף לדברי בתי הדין החשובים

שבח צבי רוזנבלט

רב העיר בני ברק

בס"ד כ"ח אייר תש"פ

הנני סומך על בית דין וכיהודה ועוד לקרא הנני לחזק דבריהם

מנחם מענדל הכהן שפרן

אב"ד בד"ץ הישר והטוב